

Nafarroako
Programa
2023

ehbildu

Maitte
dutzen
Nafarroa

EGINGO DUGU.

HAMAIKA ERRONKA, HAMAIKA KONPROMISO

1.- Lanaren banaketa, aberastasunaren banaketa	9
2.- Kalitatezko Osasun sistema publikoa. Bizitza osasuntsua. Kirola.	43
3.- Etxebizitza eskubidea.	75
4.- Lurralde antolaketa. Mugikortasuna. Garraioa	83
5.- Trantsizio energetiko eta ekologikoa. Elikadura-burujabetza	101
6.- Zaintza sistema publiko eta komunitarioa. Politika sozialak	139
7.- Gazteek orainaldi eta etorkizun duina.	149
8.- Hezkuntza sistema publiko eta komunitario propioa	155
9.- Hizkuntza politika. Aniztasuna eta Migrazioa. Erronka kulturala	173
10.- Berdintasuna eta feminismoa	199
11.- Elkarbizitza eta Gobernantza demokratikoa	209

Maite duzun Nafarroa

SARRERA

Aldaketa-aroan gaudela esaten da, baina aldaketak hain dira handiak eta hain azkar gertatzen ari dira, ezen esan baitaiteke aro aldaketa baten aurrean gaudela. Litekeena da aldaketa gehiago eta handiagoak gertatzea hurrengo hogeitun urteetan azken ehunetan baino. Pandemiak eta larrialdi klimatikoaren ondorioak bizitzaren baldintza materialak suntsitzeko arriskuak parez pare erakutsi dizkigute. Energia baliabide merkeen eta materialen agortzeak eragindako energia krisiak potentzial suntsitzailea duen gerra agertoki batera ekarri gaitu. Horrekin batera, egoera honetan azken 200 urteetako desberdintasun sozial handienak ikusten ari gara.

Une erabakigarri honen aurrean, premiazkoa da garai historiko honetan egoerak eskatzen duen mailako proposamen politikoak egitea. Gaur egun, errealismo, erantzukizun eta eraginkortasun politikoko ariketa bat egiteak honako ondorioetara garamatza:

1. Norabide aldaketa bat behar dugu, politika publikoen erdigunean jendartearen eta gure lurraldearen beharrak jarrita.
2. Jendarteari heldulekuak ematea ezinbestekoa da eta ziurgabetasun eta desberdinkeriei aurre egiteko zerbitzu publikoak blindatzea eta zabaltzea gakoa da.
3. Nafar jendartearen beraren potentzialtasuna eta indar eraldatzailea aktibatzea da norabide aldaketa horren arrakastaren berme bakarra.

Nafarroan 2015ean abiatu zen aldaketa sozial eta politikoa mugarria izan zen. Zailtasun eta gora-behera guztiekin ere, bestelako paradigma politiko bat eraikitzeke prozesuan gaude. Baina bultzada berria behar dugu. Aldaketan sakontzea ezinbestekoa da, ikuspegi sozial, demokratiko eta berdinzaletik. Zerbitzu publikoen blindatzetik. Nafarroak eta nafar herritarrok daukagun potentzialtasun osoa askatzetik.

Nafarroa maite dugu eta maite dugun Nafarroa egunez egun irudikatzen eta borrokatzen dugu kalean eta instituzioetan. Orain, etorkizuneko Nafarroa justuagoa, demokratikoagoa eta berdinzaleagoa eraikitzeke jauzia ematea dagokigu. Horretarako, datorren legegintzaldia klabea izango da aurrera egiteko parez pare ditugun erronkei heltzeko. Ezer ez egitea edo dagoena bere horretan mantentzea atzera urratsa litzateke. Azken finean, egun jaioberriak diren horiek heldutasunera ailegatuko direnean aurkituko duten ingurua, bizi kalitatea eta itzaropena da jadanik prestatzen hasi behar garena.

Hortaz, anbizio osoz, gaurko saioan egiturazkoak diren proposamen batzuk aurkeztuko ditugu. Abiapuntu bat da, ardatz, neurri edo lehentasun bakoitzaren inguruan aritu eta Nafar jendarteari begi-bistan ditugun erronkei aurre egiteko proposamenak egin eta behar diren konpromisoak hartzeko.

1

LANAREN BANAKETA, ABERASTASUNAREN BANAKETA

Maitte duzun

Nafarroa

EGINGO DUGU.

LANAREN BANAKETA, ABERASTASUNAREN BIRBANAKETA, PENTSIOAK, PREZIOEI EUSTEA.

HELBURUA: Helburua pertsona guztien ongizatea eta bizi kalitatea hobetzea izan behar da. Horretarako lana partekatzea gakoa da, bai eta soldata jaitsierarik gabeko lanaldiaren murrizketari buruzko eztabaidari lehenbailehen ekitea. Horrekin batera, soldaten eta irabazien demokratizazioa sustatu behar da. Batetik, soldata duinak bermatzeko eta soldaten arteko arrakala gutxitzeko neurriak eta adostasunak biltzeko bidea egin behar da eta, bestetik, enpresen irabaziak mugatzekoa.

Azken batean, aberastasuna birbanatzeko politika berri bat behar da. 2021eko apirilean, Nazioarteko Diru Funtsak (NDF), bere monitore fiskalean, covid-19aren pandemiaren ondorioen ondorioz, hau adierazi zuen: desberdintasun handi iraunkorrek covid-19aren pandemiaren eragina areagotu dute, eta krisiak, berriz, desberdintasun horiek areagotu ditu.

Bestalde, EH Bilduk bere sorreratik adierazi eta behin berriro aldarrikatu dugu sektore publikoak esku hartze garrantzitsuagoa behar duela ekonomian, hain zuzen ere, aurrez aurre ditugun krisi eta erronkei aurre egiteko eta guztion ongizatea lehenesteko. Jarrera birbanatzailea eta justizia soziala helburu izango duen esku hartze publikoa garatu behar da eta zerga politikak ere, ekarpen komunitario gisa ezaugarrituta, guztion bizi kalitatea bermatzea du helburu.

1. 1. SOLDATAK:

Egungo prekaritatearen aurrean, lurraldearen errealitate sozial eta ekonomikoarekin bat datorren lanbide arteko gutxieneko soldata propioa bermatuko duen akordio bat behar dugu. Negoziazio kolektiboaren esparruan sor daitezkeen akordioez gain, deskribatutako dualizazio-prozesua lehengorutzen edo, gutxienez, murrizten lagunduko duen gutxieneko erreferentzia bat egotea bermatzea da helburua. Beraz, soldata duinak bermatzeko oinarri bat finkatu behar da, eta horrek esan nahi du, besteak beste, LGS propioa izatea. Espainiako Gobernuak 1.080 eurotan ezarri berri du oinarritzko soldata, batez besteko soldataren % 60aren irizpidea erabiliz. Hemen irizpide bera aplikatzea proposatzen dugu. Batez besteko soldata 2189 eurokoa denez, Nafarroako LGSak 1313,4 eurokoa izan beharko luke.

- EH Bilduren konpromisoa legealdiaren hasieratik Nafarroako LGSa finkatzeko lanbide arteko akordio bat bultzatzea da.
- KPlaren araberrako soldata-igoerak defendatuko ditugu, azken urteotan erosahalmenaren galera eta soldaten devaluazioa saihesteko.

1.2. LANAREN BANAKETA:

Mende bat baino gehiago igaro da herrialde askotako langileek lanaldia murrizteko borrokari ekin ziotenetik. Langile klasearen eguna maiatzaren 1ean ospatzen da,

hain zuzen ere, borroka horretan bizia galdu zuten langileen oroimenez. Espainiar Estatuan, Bartzelonako lantegi batean hasitako borroka luze eta gogor baten ondoren, 1919ko apirilaren 9an 8 orduko lanaldia ezarri zen. Ia mende bat igaro da AEBko Ford fabrikan asteko 40 orduak hartu zirenetik. Bi hamarkada, Espainiako Estatuan legez aplikatu zenetik soilik. Etorkezuneko aurreikuspenek ekoizpen-bitartekoen robotizazio eta digitalizazio bizia adierazten dute. Pasibotasunak edo anbizioarik ezak langabeziaren hazkunde esponentziala ekar lezake.

Baina irtenbideak badaude horiei heltzeko borondatea dagoenean, eta iraultza teknologiko berri hori ere aukera bat bilakatu daiteke. Garai batean beste batzuek egin zuten bezala eta jendearen lan eta bizi baldintzak hobetzea lortu zuten bezala, orain ere egin dezakegu. Bada garaia lehenbailehen soldata jaitsierarik gabeko lanaldi-murrizketari buruzko eztabaidari ekiteko.

Gaur egun, Europako testuinguruan, astean 32 orduko lanaldiarekin proba pilotuak egiten ari dira hainbat sektoretan. Aurretiazko emaitzen arabera, langileen ongizateak gora egin du, eta horrek produktibitatea ere hobetu dezake. Enplegua banatzeko formula izateaz gain, lanaldia murrizteak zainketen banaketa bidezkoagoa ekarri behar luke gizonen eta emakumeen artean, bai eta bizitza iraunkorragoak.

Horrela, zenbait ekimen hartzea planteatzen dugu, soldata-murrizketarik gabeko lanaldiaren murrizketari buruzko eztabaidari ekiteko, eta, hala badagokio, abian jartzeko:

- Nafarroako Gobernutik dei bat egitea eragile ekonomiko eta sindikal guztiei elkarrizketa sozial bati eta lanbide arteko akordio bati heltzeko, soldata-jaitsierarik gabeko lanaldiaren murrizketaren ildoan plan sektorialak adosteko.

- Erakunde publikoek elkarrizketa-prozesu bat hasiko dute enplegatu publikoen ordezkariekin, soldata-murrizketarik gabeko lanaldi-murrizketari buruzko beharrezko akordioa lortzeko.

- Erakunde publikoek azpikontrataturako zerbitzu eta lanpostuetarako enpleguko lanorduen murrizketa ere bultzatuko da, eta arreta berezia jarriko da atal honetan esleipen-irizpideetan.

Hona hemen EHBilduk gai honetan dituen konpromisoak:

- EH Bilduk konpromisoa hartzen du Nafarroa Garaiko legebiltzarrean norabide horretako proposamen bat aurkezteko, eztabaidari lehenbailehen heltzeko eta gobernuak gaiari buruzko elkarrizketa sozialari ekiteko.

- EH Bildu Nafarroa Garaiko gobernuan egongo balitz, konpromisoa hartzen du ahalik eta lasterren, sindikatuarekin eta enpresaburuen elkarteekin batera, gaiari buruzko eztabaida eta negoziazio prozesu bat hasteko, sektoreko negoziazio prozesuak bultzatzeko eta, jakina, sektore publikoan prozedura bera marrazten hasteko.

1.3. DESGAITASUNA, ADMINISTRAZIOA ETA ENPLEGU BABESTUA.

- Desgaitasuna duten pertsonak beren lana egiteko laguntza-produktuak (laguntza teknikoak eta giza laguntzak) dituztela bermatzeko beharrezko neurriak ezartzea.
- Lanpostuak egokitzea. Desgaitasuna duten pertsonentzako lanpostuen egokitzapena % 100ean finantzatzea, diru-laguntzaren bidez.
- **Enplegu arruntaren tasa hobetzea:**
  - % 2 betetzea. Enpresen jarraipena eta ikuskapena, % 2ko erreserba betetzeko, ikuskapenak areagotuz eta desgaitasuna duten pertsonen kontratazioa bultzatuz, neurri alternatiboen aurrean.
  - Enplegu-neurri aktiboak. Desgaitasuna duten pertsonak laneratzeko neurri aktiboehornitzea: sentsibilizazio-kanpainak egitea enpresentzat, desgaitasuna duten pertsonen kontratazioa sustatzea enpresentzako zuzeneko laguntzen bidez, bai kontrataziorako, bai lanpostuak egokitzeko, bai prestakuntzarako, etab.
  - Enplegu lagundua. Enplegu Lagundua edota Enplegurako Laguntza sustatzea, desgaitasuna duten pertsonak enplegu arruntean laneratzen laguntzeko neurri gisa.
- **Enplegu publikoaren tasak hobetzea:**
  - Desgaitasuna duten pertsonen enplegu-tasa hobetzea. Enplegu publikoan desgaitasuna duten pertsonentzako erreserba betearazteko neurriak sartzea, baita diskriminazio positiboko neurriak desgaitasuna duten pertsonen barne-sustapena bultzatzeko, administrazioan beste maila batzuetara ailega daitezen.
  - Administrazio Publikoaren barruan enplegu lagundua sartzea sustapen-neurri gisa.
  - Kontratazio publikoan klausula sozialak eraginkortasunez aktibatzeko neurriak ezartzea. Gizarte-ekimeneko enplegu-zentro bereziei eta gizarteratze eta laneratze-enpresei merkatu-erreserbaren % 6 betetzen zaiela zaintzea, Kontratu Publikoei buruzko apirilaren 13ko 2/2018 Foru Legearen 36. artikuluan ezartzen den bezala.
  - Enplegu Zentro Bereziatarako laguntzak mantentzea eta inbertsiorako laguntzak zabaltzea.
  - Enplegu Zentro Bereziatarako laguntzak mantentzea eta inbertsiorako laguntzak zabaltzea.

1.4. ENPRESA EREDU BERRIA/LAN HARREMANEN DEMOKRATIZAZIOA.

Globalizazioaren ondorioei aurre egiteko (deslokalizazioak, lan-eskubideen galera, prekarizazioa, dumping-a), enpresa-eredu propio baten (Navarro) aldeko apustu irmoa egin behar da, eta, gure ustez, honako ezaugarri hauek izan behar ditu:

- Lankidetzako, erantzunkidetasuneko eta pertsoneri arreta emateko kultura.
- Langileek kudeaketan eta/edo emaitzetan eta/edo jabetzan parte hartzea (kapitala eta lana erabat bereiztearen aurrean).
- Proiektu kolektiboaren iraunkortasunaren lehentasuna, edozein interes-talderen interesen gainetik.
- Bizi den komunitatearekiko erantzunkidetasuna.

Horrek, aldi berean, neurri batzuk hartzea eskatzen du, neurri horiek errazago ezartzeko:

- Lehen aipatutako enpresa-eredua sustatzeko lanbide arteko akordio bat bultzatzea.
- Langileek enpresaren kapitalean parte hartzeko sozietate-formula bat legez arautzea.
- Horrelako enpresa-eredu baterako bidea errazteko beharrezkoak diren zerga-aldaketak sustatzea.

1.5. SEKTORE PUBLIKO ETA KOMUNITARIO INDARTSU BATERANTZ.

- Alde batera utzi behar da azken hamarkadetan instituzioetan zabaldu den paradigma ekonomiko neoliberalra, eta sektore publikoaren aldetik oso bestelako praktika hartu behar da, egungo krisi-egoera anitzak planteatzen dizkigun erronka historikoei aurre egiteko. XXI. mendeko sektore eta zerbitzu publiko eta komunitarioak ezaugarri hauek izan beharko lituzke:

- Proaktiboa: jarrera proaktiboa behar da gure egitura ekonomikoa nahi dugun norabidean indartzeko.
- Estrategikoa: epe luzerako planak eta sektore estrategikoetan esku hartzea.
- Lurralde-kohesioa bilatzen duena. Tokiko garapen ekonomikoa eskualdeka sustatzea.
- Genero-ikuspegia txertatu behar da lan-eremuan, eta gizonen eta emakumeen arteko lan-desberdintasunak ezabatzeko neurriak. Erakunde publikoek ezin dute onartu gizonen eta emakumeen arteko ia 8.000 euroko soldata-arrakala hamarkadatan mantentzea edo aitortuta ez dauden zaintza-lanak betiketzea. Balio behar du bestelako gizarte-eredu bat eraikitzeke, eta, zehazki, kasu honetan, elkarren zaintzan oinarritutako eredu ekonomiko eta sozial bat sustatzeko.
- Birbanatzailea: gizarte-justiziara bideratutako esku-hartze publikoaren garapenaren bidez.
- Eraginkorra: Egungo sektore publikoak hausnarketa sakona behar du oinordetzan jasotako eredu burokratikoekin amaitzeko, proiektu eta helburuetan arreta jarriz.

- Zerbitzuen publifikazioak aztertzea eta haien bideragarritasun juridikoa eta ekonomikoa baloratzea.

- Txanda-kontratua bultzatzea. Sektore pribatuan errelebo-kontratuak sustatzea eta Madrilen aurrean berezko eskumena defendatzea sektore publikoaren arloan, eremu horretan ere egin ahal izateko.-

1.6. NAFARROAKO FINANTZA INSTITUTUTIK NAFARROAKO BANKU PUBLIKORAKO TRANTSIZIOA.

Komunitatea garatzeko, oinarrizkoa da finantza-sistema egokia izatea. Horretarako, aurrerapausoak egin ditzakegu gure egungo eskumenak gauzatu. Fiskalitatea eta finantzakoinarrizkoak dira politika publikoak elikatzen. Eta gaur egun, pandemiaren, Ukrainako gerraren eta prezioen neurrigabeko igoeraren ondorioz bizi dugun krisiari aurre egiteko, politika fiskal eta finantzario horien beharra are nabarmenagoa da.

Finantza-sistemak aldaketa sakonak bizi izan ditu azken urteotan, Nafarroako Kutxaren eta haren banku-fundazioaren desagerpena, finantza-oligopolioa sortzen duten banku-fusioak... Horrek eragina izan du partikularrek nahiz enpresek finantza-sistemarekin dituzten harremanetan, batzuetan bulegoak itxi dituztelako eta beste batzuetan kreditua eskuratzeko zailtasun handiagoak aurkitu dituztelako.

Ezinbestekoa da estrategikotzat jotzen ditugun sektore ekonomikoak ekintza publikoaren eremuan sartzea. Era berean, finantza-sistemaren konfigurazioa dela eta, premiazkoagoa da banku-erakunde publikoak izatea. Finantza-sistema publiko horrek ez luke sektore pribatuaren subsidiarioa izan behar, ezta sektore pribatuaren defizita ordaintzeko tresna ere. Aitzitik, finantza-sektore publikoak trakzio-elementu izan behar du kreditua eta aurrekia, inbertsio produktiboa eta enpresei zein partikularrei emandako laguntza sozializatzeko.

Tresna horiek lehendik zituzten eta egungo finantza-krisian modu aktiboan erabili dituzten administrazio publikoekin batera, Europako beste eskualde batzuek kreditu publikoko institutu berriak edo sustapenerako edo garapenerako banku publikoak sortzea bultzatu dute. Europako esparruan, erakunde publiko sortu berrien adibide batzuk aipa daitezke: British Business Bank (BBB, Erresuma Batuan), Banque Publique d'investissement (BPI, Frantzia), Instituição Financeira de Desenvolvimento (IFD, Portugalen) edo Strategic Banking Corporation of Ireland (SCBI, Irlandan).

Gure sare sozioekonomikoaren beharrei erantzuteko, oro har, gure Komunitatean pentsatu eta diseinatutako politika publikoei erantzun behar diegu, aurrezpena gure Foru Komunitate ekoizpenean inbertitzera eta gizarte-beharretara bideratu ahal izateko, irizpide etikoak jarraituz eta pertsonengan ez ezik, gure lurraldeetan errotuta dauden enpresa txiki eta ertainengan ere zentratuta.

Hain zuzen ere, politika publikoak politika industrial handizaleago eta proaktiboago baterantz birbideratzeak, produkzio-sarean dinamizazio-, eraldatze- eta trakzio-rolak bere gain hartuko dituen, eta estrategikotzat jotzen ditugun sektore ekonomikoak ekintza publikoaren eremuan txertatzeak, egungo tresna publiko eta publiko-pribatuak berrikustea eskatzen du, eta, bereziki, finantza-tresnak. Finantza-sistema funtsezkoa delako ekonomiaren orientaziorako, lehiakortasunerako, inbertsioetarako, enplegua sortzeko eta aberastasuna birbanatzeko. Horretarako,

finantza-tresna publikoak eraikitzeaz gain, sistemaren antolaketarako ahalmena eduki behar dugu.

Beraz, berretsi egiten dugu 2019an izan genuen jarrera eta egin genuen proposamena, legegintzaldi honetan bultzatu duguna (Nafarroako Finantza Institutua sortzea), Nafarroako ekonomiarentzat funtsezko elementu gisa finantza-sistema publiko bat sortzeko beharrari dagokionez.

Nafarroan banku publiko bat sortzea proposatzen dugu, laguntza publikoa emateko tresna nagusi gisa enpresa berriak sortzeko, industria-sektore estrategikoetan inbertitzeko, kooperatibak finantzatzeko, azken prozesu batean, aurrezki pribatua erakarri eta txikizkako banku-zerbitzuak eman ditzakeen finantza-erakunde bihur dadin. Banku horrek banku-fitxa izan beharko luke, eta Europako Banku Zentralaren banku-sisteman parte hartu.

Banku-fitxarako sarbidea prozesu konplexu eta delikatu da, eta urtebete inguruko izapidetze luzea du. Hala ere, prozesuaren amaiera onak bi bide alternatibo edo osagarri eskatzen ditu, Nafarroako Gobernuak aztertu beharko lituzkeenak:

a.- Arian-arian Nafarroako Finantza Institutua sendotzen joatea, kaudimenari eta egonkortasunari dagokienez, izapideak behar bezala amaitzen direla ziurtatzeko behar den konfiantza eskuratzen joateko.

b.- Nafarroako Gobernuaren apustu instituzional irmoa edota kudeatzaileen borondate politikoa prozesua indartzeko eta bermatzeko.

1.7.- INDUSTRI PLAN INTEGRALA. ENPRESA EREDUA. LAN HARREMANAK.

Faktore estandarretan (azpiegiturak, lege- eta zerga-egonkortasuna, hezkuntza eta lanbide-heziketa, etab.) aritzen den politika instituzional batetik haratago, instituzioetatik industria-politika ekintzailearen alde egiten dugu, industrian rol bultzatzaileak bere gain hartuko dituen. Horrela, aberastasuna sortzeko iraunkortasuna ziurtatuz, haren banaketa ekitatiboagoa, kalitatezko enplegua sortu eta mantentzea, produkzio-sarea balio erantsi handiagoko jardueretan kokatzea, eta industria-eraldaketa ekonomia deskarbonizatu eta zirkular baterantz aurrera egitea. Sektorre publikoak irauli egin behar du ekonomia espekulatiboaren esku geratzen ari den egungo eredu industrial, eta, eragileen parte-hartzearen laguntzarekin, plan integral berri bat garatu behar du, garapen industrial endogenoa ahalbidetuko duena eta zeinaren erabaki guneak Nafarroan egongo diren, eta balio erantsia langileen trebakuntzan eta gure zentro teknologikoen ikerketan oinarrituko den.

Jarduera irmoagoa batez ari gara, plangintza indikatibo handiagokoa eta enpresa-jardueren dinamizaziokoa. Sektorre publikoak zuzenean eta zeharka esku hartu behar du ekonomian, eskura dauden mekanismoen bidez eta ahal den neurrian goragoko marjina batean kokatuz. Esku-hartze hori apustu estrategikoetara bideratu beharko da nagusiki, eta kudeaketa eraginkor, profesional eta interes orokorraren aldeko baten bidez antolatu beharko da.

Era osagarrian, zailtasunak dituzten enpresetan laguntzen eta/edo esku-hartzeen politika bat gaitu edo indartu nahi da, kasu jakin batzuen arabera modu ordenatuan berregituratu, birbideratu edo likidatzeko, eta aurrekontuen kontura finantzatu beharko da.

Administrazioetako erosketetan eta lizitazioetan gizarte, ingurumen eta genero berdintasunaren klausulak sartzea. Zentzu horretan, ildo hori enpresentzako diru-laguntzetara zabaltzeko aukera dago, hobekuntzak eta eraldaketak sustatzeko modu gisa (baremoetan neurri sozialak, ingurumenekoak, baita barne-kudeaketakoak ere baloratzea, hala nola kalitate-zigiluak, erantzukizun sozial korporatiboa, langileen parte-hartzea, etab.).

Diru-laguntza batzuetako xahuketak eta/edo ustelkeria-kasuak direla eta, komeni da kontrol-tresna egokiak prestatzea. Esaterako enpresa-ekintzailtzeko edo prozesu teknologikoetako kasuistika eta beharrezko malgutasuna kontuan hartutako kontrol-tresnak.

Industria-garapenerako kontratazio publikoko programa bat bultzatzea, erakunde publikoek erosketa publiko estrategikorako beren funtsen zati bat konprometitzeko baldintzak arautuz (administrazioarentzat arazoak konponduko dituzten eta, aldi berean, enpresa berritzaileen artean merkatuak sortzeko balioko duten helburuen inguruko inbertsioak).

1.7.1. Inbertsio publikoko funtsa

Inbertsio publikoa bermatuko duen inbertsio-funts batez hornitu behar da industria-enplegua sortzea helburu duen industriarako plan integral batean. Industria-politika zehazteko, erakundeen, eragile sozialen, sindikalen eta ekonomikoen parte-hartzea bermatuko da. Tokiko garapen-agentzien eta mankomunitateen plan estrategikoak eta proiektuak hartuko dira kontuan, eta eskualde guztien industrializazioa lagundu eta bultzatuko da, inbertsio publikoaren bidez.

Trantsizio-fase honetan, talka-planak jarri behar dira abian eskualde batean edo sektore batean inpaktu handia duten enpresentzat, baldin eta arriskuan egon badaitezke, erori edo gaizki saldu baino lehen salbatzeko.

Horregatik guztiagatik, Nafarroako Kreditu Institutua eratzeko bidean aurrera egitea ekarriko du berrikuspenak, bai eta SODENAK une honetan dituen akzio-posizioak berrikustea ere. SODENA enpresa publikoak, gure sare ekonomikoa eta enpresa-sarea bultzatzeko ezinbesteko tresna izanik, haren konfigurazioa eta erabakiak hartzeko mekanismoak berrikusi behar ditu. Izan ere baliabide publikoak interes publikoarekin zerikusirik ez duten praktiketarik babesteko eraginkorrak ez direla frogatu baita. Erabakien gardentasunak eta objektibotasunak ezin hautsizko maxima izan behar dute, eta hori ez da aldatu behar balizko konbikzio subjektibo edo ahalegin pertsonalengatik.

1.7.2. Nafarroako industria dibertsifikatzea.

Gure egitura ekonomikoak automobilgintzarekiko duen mendekotasuna oso larria da. Gure egitura ekonomikoa zenbat eta dibertsifikatuagoa izan, orduan

eta independenteagoa eta erresistenteagoa izango da testuinguru ekonomiko honetan. Industria-planak honako ezaugarri hauek izan beharko lituzke:

- eragile ekonomiko eta sindikal guztien parte-hartzearekin egin behar da.
- birkokapenak oinarri eta helburu izan behar du aldi berean.
- dibertsifikazioa da lehentasuna eta helburua bera.
- digitalizazioa ezinbesteko tresna da lehiatu nahi bada.
- sektore publikoaren esku-hartze garrantzitsua lortu behar da.

Ondorioz, industria-sektore dibertsifikatuaren aldeko apustua egiten dugu, garatu nahi diren eskualdeen eta jardueren ikuspegitik planifikatuta. eskualdeko errealitateari eta bertan dauden baliabideei lotutako Industria, eta maila teknologiko handiagoa izango duena. Ingurumenaren eta baliabide naturalen errespetua bermatuko duen industria. Langileek kudeaketan eta/edo zuzendaritzan parte hartzea ahalbidetuko duena, eta nazioarteko merkaturan merkataritza-harreman arduratsuak garatzeko gaitasuna izango duena.

1.7.3. Misiora bideratutako politikak

Industria-politika posizio proaktiboagoetara bideratzeko modu bat sektore publikoaren izaera ekintzailea ustiatzea da. Misiora bideratutako proiektuen proposamena (mission oriented projects) Europar Batasunean indarra hartzen ari den bidea da.

Proposamen hori estatu-mailan edo estatu-mailaz gaindiko mailan aplikatzen bada ere, filosofia, planteamendu operatiboa eta prozesu-metodologia baliozkoak dira industria-politikak ezartzeko gaitasuna duten eskualde-eskaletan, betiere hautatutako erronkak edo misioak egokiak badira ekoizpen eta teknologia-gaitasunetarako zein lurraldearen baldintzetarako.

1.7.4. Enpresen arteko lankidetzak politikak berriz diseinatzea

Kluster-politikak eta -egiturak hausnartzea eta berriz ebaluatzea, batez ere horien eraginkortasunari, inpaktuari, efizientziari eta potentzialtasunei dagokienez. Eragile publikoak elkarrekin horien barne-dinamizazioan sartzea pizgarria izan daiteke, eta aurreko atalean aipatu ditugun erronkei edo misioei lotuta, enpresa bazkideen arteko lankidetzak eta elkarrekotasun-giro hobea eta ibilbide pro-aktiboagoa eta anbizio handiagokoa planteatu daitezke. Bestalde, NFKko eta EAEko klusterren artean aliantzak eta sinergiak bilatzea komeniko litzateke. Ildo horretan, eta bizi dugun testuinguru disruptiboak prospektiba estrategikorako gaitasuna eskatzen duenez, komenigarria litzateke Euskal Herriko Inteligentzia Ekonomikoaren Zentroa sortzea, gobernu eta unibertsitate publikoen gidaritzapean eta gainerako unibertsitate eta gizarte-eragileekin lankidetzan. Zentro horren helburua industria-politikak eta enpresa-jarduera bera orientatzeko analisi garrantzitsuak eskaintzea izango litzateke; zehazki, eta, besteak beste, honako helburu hauek izango lituzke:

- beste herrialde batzuetako industria- eta I+G+B politikak aztertzea, jardunbide egokiak eta erreferentziak bilatuz.
- gure industria eta nazioarteko irudia hobetzeko proposamenak egitea.

1.7.5. Enpresen arteko sareak eta lankidetzak-praktikak. Berrikuntza, merkataritza artikulazioa, merkaturatzea.

Eskualdeko agentzietatik enpresen arteko lankidetzak-praktikak eragitea, sustatzea, dinamizatzea eta tutorizatzea berrikuntza-prozesuetan (ezagutza formalaren eta informalaren transmisioa; produktuaren eta prozesuaren berrikuntza) eta merkaturatze-prozesuetan (azoketara joatea, partekatutako katalogoak, atzerriko merkataritza-esplorazioa, eskaeren zentrala, etab.).

Inter-ekintzailetzako proiektu berritzaileak sustatzea, non azken produktu propioak ez duten enpresek hainbat prozesu konbinatzen dituzten produktu berri bat sortzeko, beharrezko transferentzia teknologikoak ematen dituzten zentro teknologikoen laguntzarekin.

1.7.6. Kalitatezko enplegua. Enpresen sustraitzea

Helburua da mekanismo pizgarriak ezartzea lurraldeari eusteko (testuinguruko elementuak, hala nola kualifikazio ona, zentro teknologikoak, askotariko gaitasunak hobetzea, enpresa hornitzaileekiko hurbiltasuna, etab.) eta deslokalizaziorako disuasio-mekanismoak ezartzea (baldintzapenak diru-laguntzetan eta laguntzetan, laguntzak itzultzea, lurren salmenta arautzea, kapitalizazioaren truke diru-laguntzak, etab.).

Nafarroako industria-politikak kalitatezko enplegua sortzea izan behar du helburu, non langileei eskubide guztiak bermatuko zaizkien eta berdintasunezko, integratutako eta kalitatezko gizarte baten proiektioa osatuko duten. Horregatik, konpromiso hauek azpimarratu nahi ditugu:

- Bidezko lan-banaketaren alde egitea.
- Enplegua berdintasunez lortzea bermatzeko neurriak bultzatzea, egungo generokoak, jatorri etnikokoak, arrazakoak, desgaitasunekoak, sexu-orientazio edo identitatekoak diren diskriminazioak gaindituz eta askatasun sindikala bermatuz.
- Eskubide eta Askatasun Sindikalen Behatokia sor dadin bultzatzea, enpresetako langileen askatasun sindikala zaintzeko, eta egindako gehiegikeriak jaso, dokumentatu eta salatzen. Neurri zehatzak ezarriko dira langileen eskubide sindikalen (kontratazioak, kaleratzeak, barne-sustapenak) aurka egiten duten enpresa, enpresa-erakunde eta sindikatuentzat.
- Eskolen eta/edo prestakuntza-zentroen eta Nafarroako enpresa-sarearen arteko lankidetzak-esparruak indartzea. Prestakuntza duala.
- Lan-ikuskapenak egitea bultzatzea, haien edukia eta aldizkakotasuna hobetuz. Arreta berezia jarriko zaie langileen segurtasun-baldintzei, lan-baldintzei eta lanaldiekiko errespetuari, eta zorrotzago zigortuko dira hiru eremuetan araudia ez betetzea eta aparteko orduak erabiltzea.

- Diru-laguntza publikoei buruzko araudi osoa aldatzea, emakida-irizpideak hobetuz, klausula eta irizpide sozial berriak ezarriz eta gardentasuna eta kontrol-mekanismoak indartuz. Klausula sozialetan, besteak beste, konpromiso hauek ezarriko dira: enplegua eta lan-baldintzak mantentzea, berdintasuna eta diskriminaziorik eza, lan-erreforma ez aplikatzea, negozioak kolektiboak sustatzea eta deslokalizazio-klausulak sartzea. Ikuskapen erregularren sistema bat ezarriko da, helburuak eta klausula sozialak betetzen direla bermatzeko. Zehapen neurriak ezarriko dira laguntza publikoak behar bezala erabiltzen ez dituztenentzat.

- Deslokalizazio-prozesuak saihesteko neurriak hartzea. Beharrezkoa da jardutea deslokalizazioak gure lurraldean aurrera egin ez dezan. Sozietateen gaineko Zergan deslokalizazioaren aurkako klausulak sartzea eta diru-laguntza publikoen arloko araudia berrikustea proposatzen dugu, diru-laguntzak jasotzea lurraldean geratzeko konpromisoarekin lotzeko, eta ez-betetzeen kasuan zehapenak ezartzea.

- Nafarroako Lan Auzitegiaren demokratizazioa.

1.7.7. Kudeaketa aurreratua bultzatzea

Kudeaketa aurreratuko ereduak ezartzeko programa bat bultzatzea, batez ere enpresa txiki eta ertainen ingurunean. Kudeaketa-eredu eraginkorrak ezartzeko gakoek bi alderdi dituzte ardatz:

- Alderdi teknikoak eta materialak: eskuliburuen erabilera, prozedurak, informazioaren teknologiak, antolamendu-egiturak, etab.

- Alderdi ukiezinak: pertsonen konpromisoa, erantzukizuna, balioak, enpresa-proiektua partekatzea, etab.

Lehenengoak baliabide jakin batzuk dituzten enpresa mota guztien eskura daude, baina muga batzuk dituzte lehia-abantaila garrantzitsuak sortzeko, bigarrenaren zati bat barne hartzen ez badute. Horregatik, gero eta ekimen gehiago daude beren lana bigarren taldean ardatzen dutenak, nahiz eta kontzeptu-zailtasuna duten. Konpromisoak eskatzen duen ahalegin berezi baten iraunkortasuna zailtzen da pertsonentzat erakargarriak ez badira. Hortaz, ereduak eskatzen dituen ahaleginak ez ezik, haren emaitzak eta enpresa-proiektuaren azpian dauden erabakiak partekatzeko, eta, beraz, enpresa-proiektuan nola parte hartzen den definitu behar da. Horregatik, laneko ardatz nagusietako bat enpresako pertsona guztiek beren helburuak lortzeko duten parte-hartzeari eta konpromisoari buruzkoa da.

1.7.8. Enpresa ereduak

Gizarteratze-, partaidetza- eta inplikazio-eredu oso bat bultzatzea. Eredu horrek kapitalaren eta lanaren harremana barne hartu beharko luke,

erabakitze-prozesuak irizpide demokratikoen arabera definitu beharko lituzke, eredia pertsonengan zentratu beharko luke, ahaldunduz, antolakunde parte-hartzaile eta gardenak definitu beharko lituzke, eredia bikaintasunez kudeatu beharko luke eta enpresarentzat nahiz bere ingurunearentzat arrakastatsuak diren enpresa-emaitzak sortu beharko lituzke.

Langileek hiru esparrutan parte har dezaten bultzatzea: kudeaketa, emaitzetan eta jabetzan. Langileen eredu inklusiboa oinarrizko baldintza da kudeaketa-eredu aurreratua sortzeko.

1.7.9. Izapideak bizkortzea, burokrazia behar den gutxienekora murriztea

- Izapideak eta burokratizazioa murriztea eta arintzea proposatzen dugu, enpresek administrazioarekin duten harremanetan (baimenak, laguntzak, informazioa lortzea). Enpresei burokrazian gehiegizko ahalegina egitera behartzea enpresen lehiakortasunari kalte egiten dio, bereziki enpresa txiki eta ertainen eta kooperatiben kasuan.
- Inplikaturako eragile guztien parte-hartzearekin, izapide burokratikoak murriztu eta arintzeko eta ETEek eta kooperatibek Administrazioarekin dituzten harremanak sinplifikatzeko plan bat bultzatzea.

1.7.10. Erreforma Laborala eta negozioazio kolektiboa

Lan Erreformaren lege-esparrua Estatuaren esku dago oraindik, eta, beraz, Nafarroako eta Euskal Herri osoko erabaki-eremutik kanpo. Jokaleku batean oinarritutako lan-harremanak eta industria-eraginkortasuna eta justizia soziala erraztuko dituzten arauak sustatzea proposatzen dugu. Horretarako, orekatua izan beharko luke alderdien artean negoziatzeko gaitasunari dagokionez, eta erakundeen nolabaiteko patronazioa izan beharko luke oreka horren bermatzaile gisa. Ildo horretan, Lan Harremanen Esparru propioa sortzearen alde gaude, erakundeek eta gizarte-eragileek (sindikatuak eta enpresaburuek) Nafarroan honako hauek definitu ahal izan ditzaten:

- Langilearen estatutua, langileen oinarrizko lan-eskubideak sendotuz hiru une erabakigarrietan (kontratazioa, lan-baldintzen zehaztapen dinamikoa eta lan-iraungipena) lan-kapitaleko harremanetan.
- negozioazio kolektiboa garatzea, Nafarroako langileen lan-baldintzetan Estatuko esparruak oztopatu gabe.
- politika aktibo eta pasiboen diseinuan eta etengabeko prestakuntzako politiketan gaitasun propio eta eskusiboak dituzten enplegu-zerbitzuak.
- Askatasun sindikalaren gure lege propioa, besteak beste, langileek enpresetan duten parte-hartzea balioesteko modu berri bati helduz.

1.7.11. Berrikuntza eta teknologia politika

Industriaren aldeko apustua indartzea, enpresa-jarduerarako gure erakargarritasuna handitzearen aldekoa, kalitatezko I+G+b eraginkorra bultzatzearen aldekoa, eta hezkuntza-sistema eta enplegu-politika bizkorrak eta kalitatezkoak bultzatzearen aldekoa, gazteen eta enpresen beharrei erantzun diezaieketenak, eta 5.0 industriaren etorrerak dakarren aldaketara egokitzeko pertsonak prestatzeko gai izango direnak.

Berrikuntza ez-teknologikoa sustatzea, teknologikoaren osagarri gisa. Gaur egun onartzen da enpresen berrikuntza eta arrakasta ekonomikoa ez direla nahitaez mugatzen goi-teknologiaren erabilerara edo I+Gko gastura. Marketineko, merkaturatzeko, diseinuko, antolakuntzako, produkzio eta finantzetako sistema eta teknika berriek ere eragina dute, betiere enpresaren arrakasta ekonomikoa handitzen laguntzen badute.

1.7.12. Funtsezko teknologiak eta azpiegiturak garatzea

Zientzia eta Teknologia Planaren proiektuak garatzea, produktu eta zerbitzutan bihurtutako emaitza praktikoak lortzeko dauden ezagutza zientifikoak baliau ahal izateko moduko teknika eta prozeduren arabera. Horretarako, beharrezkoa da core teknologietan eta euskarri-teknologietan dugun eta lortu behar dugun garapena eta menderatze-maila. Core teknologien ibilbideen aurrerapena baliabide propioekin eta aliatu estrategikoekin egingo litzateke, eta euskarri-ibilbide teknologikoen aurrerapena aliatu estrategikoekin eta azpikontratazioekin.

Adimen artifizialak, datuaren industriak, zibersegurtasunak eta/edo software libreak etorkizuneko sektore teknologikoaren oinarriak finkatzen dituzten azpiegiturak behar dituzte. Alde horretatik, uste dugu komenigarria dela berrikuntza-ekosistema ireki bat sortzea adimen artifizialean eta ezagutza zein soluzioak industriara transferitzeko. Era beran, software libreko eta ezagutza partekatuko lankidetzaren ekosistema bat eta baliabide digital irekien Europako zentro bat sortzea, batez ere hizkuntza gutxituetakoak. Azkenik, zibersegurtasuneko zentro koordinatu bakar bat bultzatzea eta indartzea, industriak eta administrazioak lagundu eta sostengatuko dituen zibersegurtasuneko arriskuak arintzeko eta sistema eta irtenbide seguruak ezartzeko.

1.7.13. Erabakiguneak eta lurraldearekiko erantzukizuna hobetzea eta mantentzea

Kanpoko inbertsiorako eskualde erakargarria izateak, ez du kapitala kanpoko enpresen esku uztearen sinonimo izan behar. Joera horri aurre egiteko elementu gisa, gizarte-ekonomiako erakundeen eta gizarte kapitalista hutsen artean kokatzen diren enpresa-formulak garatu beharko lirateke.

Eremu hori landu gabe dago, baina esan liteke gure ekonomia- eta industria-

ehunaren ezaugarriek eremu ongarrtua eskaintzen dutela, gutxienez ulertzeko kudeaketa eta partaidetza partekatuaren ezaugarriak ezartzeko bidean egindako aurrerapenek abantaila gehiago eskainiko lituzketela eragozpenak baino.

1.7.14. Enpresa-kudeaketan gizarte-berrikuntza bultzatzea, gobernantza-eredu eraginkorragoak eta parte-hartzaileagoak erabiliz.

Berrikuntzara bideratutako enpresan, pertsonak egiten duen lanak bere gaitasun guztiak garatzea eskatzen du, ez bakarrik ahalegin fisikoa eta trebetasunak, baita ikasteko, sortzeko, harremanak izateko eta beste pertsona batzuekin konprometitzeko gaitasuna ere, enpresa-proiektu partekatu batean. Hori bereziki esanguratsua da ezagutzan intentsiboak diren enpresetan, antolaketa-eredu inklusiboa baitute.

Kudeaketa-eredu inklusibo bat, non inplikaturako guztien gaitasunak eta parte-hartzea bideratzen diren, globalizazio jasanezina, teknologia berriak onartzeko dinamika eta joko-arauak eta balioak aldatzeko beharra ezaugarri dituen testuinguru batek sortzen dizkigun ziurgabetasunen aurrean.

Enpresa gardenak, sormena azaleratzen duten espazio irekiak sustatzen dituztenak, erakundeen barruan eta kanpoan lankidetzak-sareak ezartzen dituztenak, eta boterea indar-multzo gisa eta adostasunen emaitza gisa ulertzen dutenak.

Horregatik guztiagatik, erakundeetatik ekimenak abiaraztearen aldeko apustua egiten da, langileen parte-hartzea sustatzeko enpresen erabaki-ingurune guztietan, akziodunak barne, eta gizarte-ekonomia defendatzeko. Zerga, lan eta finantza-arloko ekimenak besteak beste.

- Zerga-araudia aldatzeko proposamenak: partaidetzak hartzea, zergatasak, etab.

- Lege-bulkadak: legedian aldaketak egitea, ekimen horiek bultzatzeko.

- Finantza-bulkadak: horrelako eragiketarako finantzatzeko partidak emanez.

1.7.15. Erronka sozialekin eta herrialdekoekin konprometitutako enpresa

- Betebehar fiskalak betetzea eta ez onartzea ingurune lehiakorra presio fiskal txikia duena dela.

- Iraunkortasun ekonomikoko estrategiak lehenestea epe laburreko errentagarritasun-estrategien gaitetik, lanpostuak modu iraunkorrean sortzen eta mantentzen laguntzeko.

- Urteko irabazien % 50, gutxienez, funts propioak handitzeko erabiltzea.

- Salmenten gainera ehuneko sektoreko batez bestekoa baino handiagoa izatea I+G jardueretarako.
- Emakumea baldintza berdinetan sartzeko eta familia bateragarri egiten laguntzea.
- Irabazien % 1-3, gutxienez, lehentasunezko gizarte-premia batzuekin koherenteak diren gizarte-erantzukizuneko jardueretara bideratzea, Enpresa Batzordearen ekarpenak entzunda.
- Legearen goiko marjinetan kokatzea, batez ere lan, ingurumen eta zerga-arloei dagokienez.
- Industria-jarduera deskarbonizatzeko eta fabrikatutako produktuek beren bizi-ziklo osoan sortzen dituzten inpaktuak minimizatzeko konpromisoa hartzea.
- Euskalduntzeari laguntzea, enpresa barruko hizkuntza-normalizazioko planen bidez.

1.7.16. Ekonomia Sozial eta Solidarioa.

- Gizarte-ekonomia babestea eta bultzatzea.
- Beharrezkoa eta eskatua den ekoizpena sortzen duten industria-kooperatiben garapena bultzatzea eta, horrela, langileen oinarritik enpresa-autokudeaketa bultzatzea, horiek abiarazteko behar den kapitala lortzea erraztuko duten neurrien bitartez.
- Ekonomia soziala eta solidarioa bultzatzeko tokiko plan estrategikoak garatzea, finantzaketa-ildo espezifikoekin.
- Herritarrentzat eta tokiko eragile ekonomikoentzat ekonomia sozial eta solidarioa sustatzeko erreferentziazko ekipamenduak identifikatzea eta bultzatzea: enpresa-poloak eta ekonomia sozial eta solidarioko merkataritza-ganberak, ekintzailetza sozial eta kooperatiboko eskolak eta programak.
- Ekonomia sozial eta solidarioko enpresak sendotzeko ildoak garatzea: sareko baliabideak, prestakuntza eta aholkularitza, merkaturatzeko estrategiak
- Enpresak suspertzeko eta eraldatzeko prozesuei laguntzea, ekonomia sozial eta solidarioko moldeetarako.
- Toki-garapenerako estrategien esparruan, ekonomia soziala eta solidarioa sustatzeko tokiko itunak sustatzea.

- Ekonomia sozial eta solidarioko enpresak sendotzeko ildoak garatzea: sareko baliabideak, prestakuntza eta aholkularitza, merkaturatzeko estrategiak
- Enpresak suspertzeko eta eraldatzeko prozesuei laguntzea, ekonomia sozial eta solidarioko figuretarantz.
- Toki-garapeneko estrategien esparruan, ekonomia soziala eta solidarioa sustatzeko tokiko itunak sustatzea.
- Ekonomia sozial eta solidarioko enpresak sendotzeko ildoak burutzen: sareko baliabideak, prestakuntza eta aholkularitza, merkaturatzeko estrategiak
- Enpresak suspertzeko eta eraldatzeko prozesuei laguntzea, ekonomia sozial eta solidarioko figuretarantz.
- Toki-garapeneko estrategien esparruan, ekonomia soziala eta solidarioa sustatzeko tokiko itunak sustatzea.

1.7.17. Lehen sektorearekin lotutako azpisektoreak (haragiaren eta esnearen industria, edarien elaborazioa, fruta eta barazkien prestaketa eta kontserbazioa, larruaren industria):

Bigarren sektoreak lehen sektorearen bultzatzaile ekonomiko gisa jardun dezake, eta horretarako beharrezkoa da:

- Hornitzaileen eta sektoreko industriaren arteko merkataritza-harreman bidezkoagoa bultzatzea, bi sektoreen arteko integrazio-maila handiagoa erraztu dezaketen eskemak bilatuz.
- Ekoizpen ekologikoaren eta kalitatezkoaren eredia garatzearen alde egitea, azpiegiturak optimizatuz, sektorearen ekimenak babestuz eta lehentasunez sektorearen beraren esku egon behar duten merkaturatze-bideak indartuz.
- Hornitzaileen eta sektoreko industriaren arteko merkataritza-harreman bidezkoagoa bultzatzea, bi sektoreen arteko integrazio-maila handiagoa erraztu dezaketen eskemak bilatuz.
- Ekoizpen ekologikoaren eta kalitatezkoaren eredia garatzearen alde egitea, azpiegiturak optimizatuz, sektorearen ekimenak babestuz eta lehentasunez sektorearen beraren esku egon behar duten merkaturatze-bideak indartu.
- Lehen sektoretik datozen produktuen eraldaketa sustatzea gure industrian. Tokian tokiko nekazaritzako elikagaien industriaren garapena tokian bertan ekoiztiko eta, batez ere, tokiko merkaturatze bideak lehengaitan oinarritzeko ekimenak bultzatzea, ekoizleen lan-baldintzekin konprometitzuz, herritarrei informazio gardena eman eta familia-nekazaritzaren eredia bultzatzearekin koherenteak diren politikak aplikatuz.

- Lehen eta bigarren sektoreen arteko lotura-formulak sortzea, lehen sektoreko langileei errentak osatzeko. Beharrezkoa da lehen sektoreko langileek etekinen zati handiago bat jaso dezatela ahalbidetuko duten estrategiak ezartzea, gure nekazaritza-ustiategiek errentagarritasun egokia, duina eta errazagoa lor dezaten.
- Nekazaritzako eta industriako kooperatiba mistoak sortzeko laguntza emango da. Kooperatiba horietan, langileek beren nekazaritza-ustiategiko eta lanaldiaren zati bat kooperatibaren eraldaketako industria-jarduerarako erabili ahal izango dute, lehen sektoreko langileen errenta osatzen laguntzeko eta ordainsaria industria-eraldaketako jardueratik eratorritako onuren bidez laguntzeko.

1.8. PENTSIOAK

Adinekoen beharrei aurre egiteko neurri politikok hainbat ataletan hartu behar dira. Gogoratuko dugu 2019an esan genuen zerbait, indarra eta gaurkotasuna duelako. Izan ere, zahartzaroari eta erretiroari buruzko XX. mendeko kontzeptuak ez dira gaur egun indarrean dauden kontzeptuak. Adineko pertsona berriak hobeto prestatuta daude, aktiboagoak dira, biztanleria anitza eta heterogeneoa izateaz gain, talde gazteenen eta oso nagusien artean alde handiak baitituzte. Gizartearen zati aktibo eta garrantzitsua dira, eta, horregatik, erakundeek arlo horretan egiten dituzten politikek kontuan hartu behar dute hori, eta asistentzia- eta osasun-ikuspegia gainditu behar dute.

Kontuan izan behar dugu, halaber, adineko pertsonak premia espezifikokoak dituztela, besteak beste arazo sozialak, sanitarioak eta zainketa-arazo espezifikokoak dituztela. Hori guztia zaintza-sistema publikoari buruzko ondorengo atal espezifikoko batean landuko dugu.

Ezin dugu ahaztu baldintza sozialen edo erabakigarri batzuen garrantzia - hala nola lurraldea, maila sozioekonomikoa, pobrezia-egoeran bizitzeko arriskua, arrazakeria, generoa, desgaitasuna - desberdintasunen sortzaile gisa, eta bizitzako etapa honetan modu nabarmenagoan jarduten dute. Hori dela eta, bizi-baldintza duinak bermatu behar dira, eta pertsona guztiei gutxieneko diru-sarrerak eta prestazio egokiak bermatu behar zaizkie: elikaduraren bermea, etxebizitza, zahartzarorako zaintzak eta osasun-arreta, bai eta aisia eta kultura propioa ere.

NEURRIAK

- Pentsioak osatzea, lehenengo fasean 1080 euroko gutxienekoa iritsi arte; kopuru hori Europako Gutun Sozialean pentsio duinei buruz hitz egiteko gutxieneko kopurutzat jotzen da, baina KPlaren igoeraren arabera berrikusi beharko da.
- Pentsioen sistema publiko propio bat eraikitze eta garatzeko beharrezko urratsak egingo ditugu, eta sistema hori garatzeko legegintza-tresna eta berme juridiko guztiak kontutan hartuz, bai eta Gizarte Segurantzaren arloko eskumen guztiak transferitzeko erreklamazioa ere.

1.9. ZERGA-POLITIKA BIRBANATZAILEA, PROGRESIBOA, AURRERAKOIA.

Aberastasuna birbanatzeko funtsezko elementua dira zerga-politikaren eta aurrekontu-politika. Izan ere, zerga-politikak komunitarioaren ekarpen gisa ulertuta, herritar guztien bizi-kalitatea bermatzea baitu helburu. Aurrekontu-politikak helburu horri erantzuteko bitartekoen hartzaile izan behar du.

Zerga-sistema justu, aurrerakoi, bidezko eta solidarioaren alde egiten dugu, sektore publikoaren bideragarritasuna bermatzeko beharrezko diru-sarrerak bermatuko dituen, benetako progresibotasunaren printzipioan eta iruzurraren aurkako borrokan benetako konpromisoan oinarrituta. Aberastasuna birbanatzea ahalbide-tuko duen zerga-sistema bat, solidaritatearen printzipioa gauzatuz; zerga-sistema bat, errenten zerga-karga berbera izango duena, diru sarreren jatorriagatik bereizketarik egin gabe.

1.9.1. 2019-2023 legegintzaldiko balantze gisa:

Beste 4 urte gehiago igaro dira zerga-arloan oso gutxi aurreratu dela EH Bilduk zerga-arloan lortu nahi dituen helburu horiei begira: zerga-justizia, aberastasunaren benetako birbanaketa, muskulu ekonomiko-inbertitzailea indartzea eta kalitatezko zerbitzu publikoak bermatzea.

4 urte hauetan ekonomia etengabeko ziurgabetasunean murgilduta izan da hainbat egoeraren ondorioz: lehenik eta behin, COVID-19aren ondorioz, bai mundu mailan bai Euskal Herri mailan jasandako egoera sanitarioa, sozial eta ekonomikoak. Ondoren, inflazio handiak eta Ukrainako gerraren hasierak areagotu duen prezioen igoera.

EH Bilduk krisiaren aurkako neurriak ezartzeko beharra defendatu du; neurri zehatzak proposatuz bai eta beste esparru instituzional batzuetatik datozenak babestuz (berezi Espainiako Gobernutik, Kongresu bidez). Hori guztia helburu bakar batekin: sektore sozial eta ekonomiko ahulenak eta okerrago pasatzen ari direnak babestea. Ezin izan zen Tasa-Covid ezarri, baina argi geratu zen zerga-sarreren krisiari aurre egiteko gure borondatea, neurri berezien bidez eta printzipio argi baten gainean: asko dutenek gehiago ordain zezaten.

Baina, aldi berean, EH Bilduk hasieratik adierazi du ez dela nahikoa neurri aringarri horiekin. Behin baino gehiagotan salatu izan dugu Nafarroak Espainiako Gobernuaren jarraipen hutsa egin duela Madrilen zerga-arloko proposamen jakin batzuk gure Foru Komunitatean ezartzeko orduan, eta, horrela, Nafarroak Hitzarmen Ekonomikoaren babesean zerga-arloan duen autonomia fiskala gauzatzeko borondate eskasa erakutsi du. Izan ere, tresna ekonomiko-finantzario horri egin zaizkion aldaketa asko Estatuak sortutako tributuak Nafarroan ezartzeko izan dira, Estatuak kudea zitzan saihestuz baina Nafarroak erregulaziotik huts batetik harago jardutea saihestuz .

2022. urtea errekor historikoa izan da diru-bilketan, baina hori ez da zerbitzu publikoen funtzionamenduaren hobekuntza nabarmenean islatu; are gehiago, superabitaren zati handi bat zor publikoaren maila jaisteko erabili da, beste lehentasun batzuk alde batera utzita.

Azken lau urteotan, gizarte-desberdintasunak areagotu egin dira. Familiei, sektore ahulenei, enpresa txikiei eta autonomoei eragiten dien prezioen igoera izugarria izan da; beste batzuek, berriz, irabaziak biderkatu dituzte, batez ere bankuek (Banco Santander 5.000 milioitan) eta energia-enpresa handiek (Iberdrolak 2.075 milioitan handitu ditu irabaziak, Repsolek 2.539 milioitan). Era berean, bereziki kezkatzen gaitu etxebizitza eskuratzeko zailtasunak (alokairua eta/edo erosketa) eta alokairuen prezioen igoerak ez ezik hipoteken kuoten igoerak ere. Lau urte horietan ere ez da neurri eraginkorrik ezarri hazkunde horiek arintzeko eta geldiarazteko, eta errealitatea da familia askok ikusten dutela egoera horrek pobretzea dakarkiola beren ekonomian.

Horrek guztiak esan nahi du ez gaudela krisi koiuntural baten aurrean, toki askotatik zabaldu den mezuaren kontra. Gizartea konbultsio ekonomiko handiek markatutako aldi batean murgilduta dago, eta, beraz, une honi ezin zaio ohiko errezeta ekonomikoekin aurre egin eta mirari batek aurreko "normaltasunera" itzultzearen zain geratu.

1.9.2. Irizpide orokorrak

Zerga-politika sakonki eraldatu behar da, zerbitzu publikoak bermatzeko eta pertsona guztien bizi-kalitatea hobetzeko. Aldaketa sakon hori progresibotasunaren printzipioaren gainean egin behar da, eta gehien duenak gehiago eman beharko du.

EH Bildutik uste dugu etorkizuna prestatu behar dela, eta, ziurgabetasun handiko agertoki global baten aurrean, erkidego gisa dugun erresilientzia handituko duten eraldaketa-prozesuei ekin behar zaiela. Horretarako, EH Bilduk ezinbestekotzat jotzen du politika fiskalari buruzko eztabaida bat abiatzea, sortutako aberastasunaren bidezko banaketa egiteko eta, horrela, pertsona guztien eskubideak zerbitzu publiko unibertsal eta kalitatezkoen bidez babesteko.

Ez da soilik neurri aringarriak hartzeko unea; beharrezkoak eta presazkoak dira egiturazko aldaketak. Bada garaia zerga-erreforma justu, progresibo eta integral bati ekiteko, batez ere honako atal edo aspektu hauetan eragingo duena:

- Aberastasuna sakonki birbanatzea; 2008az geroztik, laneko errentak kapitalaren errentetara aldatzeko izan den joera gelditu eta izandako kalteak arintzeko.
- Aberastasuna metatzeko prozesuaren lehengoratzeta, Nafarroako gizarte osoarentzako ongizatearen oinarriak bermatu ahal izateko.

- Diru-bilketa bidezko eta progresibo handiagoa, herritarrei eskubide eta zerbitzu publikoak bermatzeko, bai eta foru-erakundeek hamarkada honetako erronka estrategiko handiei (klima-aldaketaren aurkako borroka eta trantsizio energetikoa, eredu sozioekonomikoaren eraldaketa eta digitalizazioa, demografia-erronka) aurre egiteko inbertitzeko ere.
- Ekitatea da oinarria. Gauza bera irabazten dutenek gauza bera ordaindu behar dute, nahiz eta diru-sarreraren edo errenten jatorria desberdina izan.
- Berdintasuna. Pertsona guztiek tratua bera jaso behar dute Ogasunaren aldetik. Tratua berdina denez, iruzurren aurrean exijentzia areagotu egiten da, ez dago aitzakiarik.
- Aberastasuna sakonki birbanatzea, laneko errentak 2008az geroztik gertatzen ari den kapital-errentetara aldatzea arintzeko
- Aberastasuna metatzeko prozesuaren lehengoratzea, Nafarroako gizarte osoarentzako ongizatearen oinarriak bermatzeko.
- Diru-bilketa bidezko eta progresibo handiagoa, herritarrei eskubide eta zerbitzu publikoak bermatzeko, bai eta foru-erakundeek hamarkada honetako erronka estrategiko handiei (klima-aldaketaren aurkako borroka eta trantsizio energetikoa, eredu sozioekonomikoaren eraldaketa eta digitalizazioa, demografia-erronka) aurre egiteko inbertitzeko ere.
- Ekitatea da oinarria. Gauza bera irabazten dutenek gauza bera ordaindu behar dute, nahiz eta diru-sarreraren edo errenten jatorria desberdina izan.
- Berdintasuna. Pertsona guztiek tratua bera jaso behar dute Ogasunaren aldetik. Tratua berdina denean, iruzurren aurrean exijentzia areagotu egin behar da. Ez dago aitzakiarik.

1.9.3. Ordezkaritza zuzena Europako erakundearen aurrean.

Gero eta gehiago dira Europan hartzen diren eta gure erkidegoan zuzenean eragiten duten erabakiak. Agerikoa da gure autonomiari balioa emateko beharra, batez ere zerga- eta finantza-arloan, gure ahotsa zuzenean entzun dadin Europako erabaki-eremuetan.

Europako ECOFIN bezalako foroetan zuzeneko presentzia ziurtatzea izan behar dugu helburu, Estatuaren bitartekaririk gabe; iruzurraren aurkako borrokan informazio-truke zuzenak eginez edo zerga jakin batzuen eztabaidan eta diseinuan gure jarrera azalduz eta defendatuz. Orain arteko dinamikarekin amaitu behar da; hau da, Estatuko gobernuaren behar politikoekin bat datorren jarduna ezin da bidea izan, benetako alde bikotasuna ziurtatu behar da eta burujabetza fiskalean aurrerapausoak egin behar dira, hemen zerga guztiei buruzko erabakiak hartu ahal izateko, politika oso eta koherenteak.

Europako ECOFIN bezalako foroetan zuzeneko presentzia ziurtatzea izan

behar dugu helburu, Estatuaren bitartekaririk gabe; iruzurraren aurkako borrokan informazio-truke zuzenak eginez edo zerga jakin batzuen eztabaidan eta diseinuan gure jarrera azalduz eta defendatuz. Orain arteko dinamikarekin amaitu behar da; hau da, Estatuko gobernuaren behar politikoekin bat datorren jarduna ezin da bidea izan, benetako alde bikotasuna ziurtatu behar da eta burujabetza fiskalean aurrerapausoak egin behar dira, hemen zerga guztiei buruzko erabakiak hartu ahal izateko, politika oso eta koherenteak.

1.9.4. Proposatzen dugun zerga-sistema.

Aberastasuna birbanatzeko funtsezko elementua zerga-politika da. Eta finantzaketa-eredu egokia izatea erabakigarria da errekurtsioak behar bezala birbanatzeko aukerak ahalik eta gehien aprobetxatzeko.

Zerga-sistema justu, aurrerakoi, bidezko eta solidarioaren alde egiten dugu, sektore publikoaren bideragarritasuna bermatzeko beharrezko diru-sarrerak bermatuko dituen, benetako progresibotasunaren printzipioan eta iruzurraren aurkako borrokan benetako konpromisoan oinarrituta.

Aberastasuna birbanatzea ahalbidetuko duen zerga-sistema bat, solidaritatearen printzipioa gauzatuz; zerga-sistema bat non errenten zerga-karga berbera izango duena, jatorriagatik bereizi gabe.

Ekitatean eta progresibitatean oinarritutako zerga-sistema baten bidez lortutako diru-sarrera publikoek sektore publiko indartsua bermatu behar dute. Sektore publikoaren barruan, lehenetsunak hezkuntza, osasuna, pentsioak eta pertsonentzako zerbitzuak izan behar dira, batez ere haurrekin (haur-eskolak, jantoki publikoak, etab.) eta mendekotasunarekin (etxez etxeko zerbitzuak, adinekoen zaintza, etab.) lotutako zerbitzuak. Pertsonentzako zerbitzuetan, Europako iparraldeko gizarteetatik argi-urteetara gaude. Funtsezkoa da finantzazioan urratsak egitea atal honetan beharrezkoa den enplegua sortzeko, gaur egun zaintzaileak diren emakumeek ordaindutako enplegu duina lortu ahal izateko.

1.9.5. 2023-2027 Legegintzaldirako proposamenak

1.9.5.1. Helburu orokorrak

Datozen lau urteetan, unibertsaltasunean, ekitatean, progresibotasunean, berdintasunean, nahikotasunean eta gardentasunean oinarritutako zerga-politika mantendu eta sakondu nahi dugu, gizarteak eta administrazioak sortzen dituzten baliabideak atzemateko orduan.

Zerga-politika horien helburu progresiboa egungo presio fiskala areagotzea izan behar da, Europar Batasuneko estandarrekin parekatzeko. Helburu horiek gizarte-babes publikorako eta garapen ekonomiko eta zuzenerako politika egokiak garatzeko gaitasun osoa emango digu.

2015etik hartutako erreforma fiskalak ekitatearen, progresibotasun handiagoaren eta berdintasunaren printzipioek gidatu dituzte, eta gure Foru Komunitatea politika fiskal aurrerakoien adibide gisa jarri dute, nahiz eta oraindik bide luzea dagoen egiteko Europako presio fiskaleko mailak lortzeko. Gogoratu behar da 2015etik onartutakoa ez dela nahikoa, ez diola erabat erantzuten defendatzen dugun zerga-sistemari, baina Nafarroako zerga-sistema neurri aurrerakoien buruan jarri duten aurrerapausoak egin dira.

Sektore erreakzionarioenek 2015etik hartutako neurri fiskal gehienak lehengoratzeko planteatzen jarraitzen dute, 2019an ondarearen gaineko zergarekin lortu zuten bezala. Horregatik, orain arte lortutako are defendentsak lehen mailako borroka ideologikoazaten jarraituko du. Helburu orokor gisa, gure erkidegoan presio fiskala hiru puntu igotzea planteatzen dugu, Europako batez bestekoarekin parekatzen joateko.

Zerga-figura guztietan dauden zerga-onura guztiak aztertu behar dira, ea bilatzen diren helburuak betetzen ote dituzten, ea aipatutako printzipioak behar bezala errespetatzen dituzten eta ea sistemaren diru-bilketarako gaitasuna gehiegi murrizten ez ote duten aztertzeke.

Beharrezkoa da, halaber, politika fiskalean genero-ikuspegia txertatzeko tresnak garatzea. Horri begira, honako hauek egin beharko dira:

- Egungo zerga-sistemak generoaren arabera duen eragina aztertzea eta dauden desberdintasunen zergatiaz sakontzea, neurri zuzentzaileak hartu ahal izateko.
- Generoen arteko bereizkeriarik sortzen ez duen zerga-politikaren oinarriak ezartzea.

1.9.5.2. Zerga-figurei buruzko neurri zehatzak:

Zerga-arloan subiranotasun-kuota handiagoak lortzeko neurriak abiaraztea proposatzen dugu, politika osoak eta koherenteak garatu ahal izateko. Neurri horiek helburu hauek izango dituzte, gutxienez:

a) Pertsona Fisikoen Errentaren gaineko postua.

- Lan-errenten tratamenduan dualtasuna ezabatzea eta kapital-etekinengatik atxikipenak handitzea, lan-etekinengatikoekin berdindu arte.
- 40.000 eurotik gorako errentetarako zerga-onurak pixkanaka murriztea.
- Errenta-aitorpena egiteko gutxienekoa 18.000 € izatea.
- Pentsio-plan pribatuengatik kenkariak ezabatzea.

- Alokairuko etxebizitza sustatzeko neurri fiskal egokietan sakontzea, batez ere Nasuvinsa sozietate publikoak kudeatzen duen alokairu-poltsan sartzen direnetan.

b) Fortuna Handien gaineko Zerga

Ondarearen gaineko Zerga fortuna handien gaineko zerga bihur dadin bultzatzea, iruzurraren aurkako kontrol gisa eta sistemaren progresibotasuna hobetzea helburu. Zerga honetan, enpresa- edo lanbide-jarduerei lotutako partaidetza sozialak salbuetsita egongo dira partzialki, eta ezinbestekoa izango da ezkutu fiskala eraistea, haren onuradun bakarrak aberastasun handienak dituztenak baitira.

c) Sozietateen gaineko zerga

- Sozietateen gaineko zergaren eredia aldatzea, enpresaren tamainaren arabera zerga-tasen sistema batetik enpresa-irabazien arabera ezartzen diren beste sistema batera igaroz, eta mozkin horien arabera hiru zatiko eskala progresiboa ezarriz: % 23 gehienez 200.000 euroko irabazietarako, % 25 200.000 eurotik milioi batera bitarteko irabazietarako eta % 28 milioitik gorako etekineterako, hurrenez hurren.

- Zerga-kenkari eta -pizgarri guztiak birdefinitzea, onartu zireneko helburuak benetan betetzen ote dituzten aztertzeko, eta kendutako zenbatekoak zergak finkatzen dituen kontzeptuetan egindako inbertsioekin bat ote datozen behar bezala ikuskatu eta egiaztatzeko.

- Likidazio-oinarri negatiboak konpentsatzeko epeak murriztea.

- Zoru fiskala modu egokiagoan arautzea, errealia izan dadin, zerga honen barruan zulo beltzak egotea saihestuz.

- Nafarroan “online” operazioen bidez egindako salmenten gaineko kontrola eta zerga.

d).- 0,30eko zerga-tasa aldatzea kreditu-erakundeen gordailuen gaineko zergari gutxieneko diru-bilketarako gaitasuna emateko.

e).- BEZaren eta zerga berezien gaineko eskumen-gaitasun osoa lortzea.

f).- Zerga-arloko legeria berrikustea, desgaitasunen bat duten pertsonen, desgaitasunen bat duten kideak dituzten familien eta gizarte-erakundeen egoera hobetu daitekeen kasu guztietan.

g).- Gobernuak, bere zerga-politikaren bidez, 1976ko konkordatutik eratorritako Eliza Katolikoaren pribilegioak murrizteko eta, ahal izanez gero, ezabatzeko beharrezko neurriak hartuko ditu.

i).- ECOFINen zuzenean parte hartzea helburu duten estrategiak ezartzea.

1.9.5.3.- Fiskalitate berdea.

Ingurumen-zergak zerga-karga birbanatzean datza, zuzenean zigortuz ingurune naturalarekiko jokabide eta jarduera kaltegarrienak, eta zeharka lagunduz garapen jasangarriko praktika eta formula berrietarantz aurrera egiteko onuragarriak direnak. Horregatik, mailakatze, gardentasun eta parte-hartze printzipioen pean ingurumen-helburuak dituen zerga-figuraren bat ezartzearen azterketa proposatzen da.

Ingurumen-ikuspegitik onuragarriak jotzen diren jokabide-aldaketak sustatzeko, zerga-sistema bitarteko gisa erabiltzea da proposatzen dena. Aberastasunaren banaketan eta ingurumen-arazo nagusiekiko erantzukizunean gero eta desberdintasun handiagoa dagoen testuinguru honetan, pizgarri ekonomiko horiek ingurumen-, ekonomia- eta gizarte-politika zabalago baten parte izan behar dute. Politika horrek, arrakala hori murrizteko, egoera ahulenean dauden klaseei portaera jasangarriak errazteko eta ingurumenean inpaktu handiena duten eragile ekonomikoak zerga berdeen diru-ordaintzaile nagusiak izango direla bermatzeko balio behar du.

Era berean, ezinbestekoa da zerga-politika horretatik bildutako dirua trantsizio ekologikoa errazteko eta planetaren mugekin bat datorren eredu sozioekonomikoa lortzeko erabiltzea.

1.9.5.4. Iruzur fiskalaren aurkako borroka

Iruzur fiskalari bere forma guztietan egin behar zaio aurre, eta horren aurkako borroka da defendatzen dugun erreforma fiskalaren helburu nagusietako bat. Iruzur fiskala, batez ere, soldataz kanpoko errentek egiten dute. Zerga-sistemaren gaitz nagusia da, eta, beraz, elusio fiskala ezabatu behar da, zerga gutxiago ordaintzea ahalbidetzen duten legezko mekanismoekin amaitu.

Mekanismo horiek, batez ere, edozein lan-errentak baino zerga gutxiago ordaintzen dituzten aberastasun handiek eta enpresek erabiltzen dituzte. Bereziki larria da hainbat estatutan jarduten duten multinazionalen kasua. Izan ere, ahal den gutxien ordaindu dezaketen lekuetan kotizatzen bukatzen baitute.

Iruzuraren aurkako borroka planteamendu integral batean kokatzen dugu: batetik, arau-jardueran zerga-ihesa mugatzeko aldaketen kontzientziazioa; eta, bestetik, administrazioaren eraginkortasuna eta baliabideak areagotzea.

Gainera, zerga-ingeniaritzaren bidez zerga-paradisuetara eta tributazio txikiko herrialdeetara egindako mozkinen desbideratzei aurre egitea funtsezko erronkak dira.

Azken urteotan arlo horretan asko aurreratu den arren, oraindik bide luzea dago egiteko, eta Gobernuak gidatu behar du lan hori, gizartearen mesedetan.

Hau proposatzen dugu:

- Europako foro fiskal eta finantzarioetan ordezkari zuzena izatearen alde lan egitea (Ecofin) eta nazioarteko itun eta hitzarmenak sinatzearen alde lan egitea, besteak beste, iruzurraren aurkako borrokan eraginkortasuna lortzeko.
- Iruzur fiskalaren aurka borrokatzeko tresnak indartzea, batez ere langileen hornidura.
- Iruzur Fiskalaren eta Saihestearen aurkako Nafarroako Behatokia sortzea. Behatoki horrek ebaluazio-, jarraipen eta aholkularitza-eginkizunak beteko lituzke borroka horretan.
- Nafarroako Zerga Agentziaren independentzia errealia bermatzeko, erakunde horren zuzendaria Nafarroako Parlamentuak izendatzea 4 urterako proposatzen da.
- Iruzurraren aurkako borrokan zerga-figuren funtzionaltasuna edo egungo diseinua ebaluatzea. Salbuespenak eta kenkariak ahalik eta gehien murriztea. Zerga baten diseinuan etorkizunean egin daitekeen edozein arau-aldaketarekin batera iruzurraren aurkako borrokan izango duen eraginari buruzko memoria aurkeztu behar dela ezartzea.
- Zerga-erantzukizunaren araubidea aldatzea. Erantzukizuna deribatzen egungo sistemak berme gehiegi eskatu eta Zerga Administrazioari froga-eskakizun batzuk ezartzen dizkio. Horren ondorioz, erantzukizun-deribazioak ez dira oso eraginkorrak disuasio-eta diru-bilketa efektiboaren aldetik.
- Enpresen ondorengotzarekin lotutako prozedurak indartzea, aurreko enpresen zor ordaindu gabeak ordain daitezen.
- Iruzurpeko kuotetatik eratorritako zehapen-araubidea gogortzea, eta zehapenak eta iruzurpeko zenbatekoak kobratzeko beharrezko mekanismoak prestatzea.
- Iruzurraren aurka borrokatzeko urte anitzeko plan berri bat egitea, onartutako azken planaren gauzatzea ebaluatuz.
- Urte anitzeko planaren helburuei buruzko sentsibilizazio-kanpaina bat egitea, zigor-alderdietan zein ekarpenak egitearen onuretan arreta jarritz. Diseinu orokorra izango luke, eta gizarte osoa inplikatu luke.

- Bereziki arriskutsuak diren zergadunei buruzko alarma-sistema bat ezartzea, jarraipen estua egin eta iruzurrezko jokabideei buruzko informazioa hobeto lantzeko.
- Nafarroako Gobernuak, dagokion sailaren bitartez, egiturazko zerga-iruzurraren aurkako aurrerapenei buruzko urteko txostena egitea. Iruzurraren eta bere bilakaeraren adierazle kuantitatiboak jaso beharko ditu txosten horrek.
- Arabako, Bizkaiko eta Gipuzkoako foru-aldundiekiko koordinazioa/lankidetzak hobetzea, bai eta Espainiar Estatuarekikoa ere, iruzurraren aurkako borrokan. Horretarako, ezinbestekotzat jotzen da datu-baseen interkonexio teknikoaren erraztea.
- Erantzukizun fiskaleko klausulak ezartzea kontratazio publikoan, administrazio-maila guztietan, kontratazioetan erantzukizun fiskala duten enpresak lehenetsiz eta paradisu fiskaletan filialak dituzten enpresak zigortuz.
- Zerga-bilketako Erregelamenduaren 64. artikuluko 1. puntua aldatzea, zerga-zorren preskripzio-epea BOST urtera luzatzeko.
- Berandutze-interesak eguneratzea, zor bat betearazpen-bidera transferitzen den unetik zorra kobratzen den arte. Gaur egun, betearazpen-aldiko zorren interesak eguneratuz gero, diru-sarrerak 10 milioi euro inguru handituko lirateke.
- Nafarroako Zerga Ogasuna erakunde autonomoan iruzurraren aurkako zuzendaritza bat sortzea, Zerbitzu-kategoriakoa, gaur egungo Ikuskapen, Kudeaketa eta Bilketa-zerbitzuak integratu eta bateratuko dituen, eta horiek Sekzioak bihurtuko dituen. Iruzurraren aurkako zuzendaritza hori delitu fiskaletan espezializatutako Foruzaingoaren unitatearekin koordinatu beharko litzateke.
- Ikuskapen Zerbitzuaren lan-metodoak aldatzea, jarduketak iruzur larrietara bideratzeko eta egiaztapen hutsari buruzko ikerketa sustatzeko. Ikuskatzaileentzako pizgarrien sistema ere aldatuz. Jaulkitako aktek sortutako zorren kobrantza baloratuz, eta ez ikuskapen-jarduerek sortutako zorra azalerrate hutsagatik.
- Foru Ogasuneko Diru-bilketa Zerbitzuak bere bitarteko gisa berreskuratzea lehengo GEDESA (Zorren Kudeaketa) enpresa publikoaren jarduerara, zerga-iruzurraren aurkako borrokan espezializatua eta gaur egun Tracasa enpresa publikoaren eremu soil bihurtua.
- Aplikazio informatiko berean sartzea zorren bilketarekin lotutako prozeduren faseei buruzko informazio ekonomikoa eta kudeaketakoa.

- Ordainketa-eredu telematikoak bide exekutiboan finkatzea. Gaur egun, ordainketa-gutunak jaulkita ere egiten dira ordainketak, eta finantza-erakundeetan ordaindu behar dira. -
- Gobernuko sail eskudunak hiru hilean behin jakinarazi beharko dizkio sozietateari iruzur fiskalaren aurkako borrokan lortutako emaitzak. Azaleratutako zorraren zenbatekoaz gain, benetan kobratutako zorraren zenbatekoa ere zehaztu behar da. Ikuskapen, kudeaketa eta diru-bilketako zerbitzuek egindakoa bereiziz.
- Iruzur fiskalaren aurka borrokatzeko giza baliabideak gehitzea. Dagozkion lan-eskaintza publikoak garatzen diren bitartean eta etorkizuneko oposizio-deialdiak amaitzen diren bitartean, teknikarien, kudeatzaileen eta zerga-agenteen poltsa bat sortzea, sustapeneko barne-deialdietan ezarritako baldintzak betetzen dituzten funtzionarioen artean.
- Ogasuneko teknikarien eta kudeatzaileen gai-zerrenda eta oposizio-sistema egungo prestakuntza-errealitatera egokitzea. Duela berrogei urte baino gehiagotik egiten ari den sistema alde batera utzita, ez baitu lortzen deialdiko plaza guztiak betetzea.
- Zerga Informazioko Zerbitzuari eskatzea zehaztu ditzala erantzukizunetik eratorritako zorrak hautatu eta kudeatuko dituen sistema informatiko bat garatzeko beharrezkoak diren prozedurak. Bai eta kobraezinak deklaratzeari eta enpresaren ondorengotza deklaratzeari buruzkoak ere.
- “Bilketa zaileko eskubide” gisa izendatutako zorren jarraipena; zor horien zenbatekoa 510 milioi eurokoa zen 2021eko abenduaren 31n, eta kaudimengabezia gisa kontabilizatzen dira. Espediente horiek kudeatzeko prozedurari berriro heltzea, preskripzioen gehiegizko kopurua ez handitzeko.
- Hezkuntza, informazio eta komunikazio-estrategia bat diseinatzea, herritarrek zerga-betebeharrak betetzeko duten erantzukizunaren inguruan kontzientziatzeko eta hezteko.

1.10. AURREKONTU-POLITIKAK.

1.10.1. Planteamendu orokorra

Gure aurrekontu-politikak ezaugarri hauek izango ditu:

- Gastuaren lehentasuna. EH Bildurentzat, gaur inoiz baino gehiago, gastu politikaren oinarria zerbitzu publikoak bermatzen jarraitzea eta gastu soziala lehenestea izango da.
- Parte-hartzea

- Genero-ikuspegia txertatzea
- Gardentasuna. Herritarrek dirua zertan eta nola gastatzen den jakin behar dute. Alderdi hori ezagutzera eman ahala, huts egiteko aitzakiak desagertu egiten dira.
- Nahikotasuna: Gizartearen oinarrizko zerbitzuak bermatzeko adina baliabide bildu behar dira.

Ezinbestekoa da egoera iraultzea, eta gobernu dinamiko eta irmo bat aktibatzea, lidergo politiko argia garatuko duena eta proposamen aske eta ausartak egingo dituena. Egungo behar handiei erantzuteaz gain, Nafarroako herritarrek epe labur eta ertainean izango dituzten erronkei erantzun eta helduko diena, horretarako beharrezko mekanismoak aktibatuz.

Horrela, gure aurrekontu-politika, erabilitako baliabideen arrazionalizazioan eta zehaztapenean, genero-ikuspegian, gardentasunean, eraginkortasunean eta parte-hartzean oinarrituko da, eta sortzen diren egoera ekonomiko zailen aurkako erresilientzia landuko du, betiere pertsonen duintasuna lehentasuntzat hartuta.

Aurrekontuak pertsonengan oinarrituta eraiki nahi ditugu, pertsona horiek izan daitezen garapen ekonomiko justu eta iraunkorraren katalizatzaileak. Etengabeko garapen-ildoak genero-ikuspegia barne hartzen duen aurrekontuak izango dira.

Bizi dugun egiturazko krisiari aurre egiteko, alternatiba sakon eta integralak behar dira, gehiengoaren eta kalitatezko bizitza duin baten eskubideen defentsan oinarritu beharko liratekeenak. Aitzitik, krisiari irtenbidea emateko ezarri zaizkigun neurriak kapital handien interesak defendatzera bideratu dira, eta ez gizarte osoaren onerako. Areago, neurri horiek, beste urraketa batzuen artean, langileen belaunaldi askoren borrokaren bidez lortutako ongizate-sistema hustu dute.

Azken legegintzaldietan abian jarritako lehentasun ekonomikoak eta aurrekontu-politikak (aurrerapausoak egin diren arren, eta horietako batzuetan EH Bilduren parte-hartzea erabakigarria izan den arren) ez dira gai izan arazo larri batzuk konpontzeko – pobrezia, desberdintasun soziala, langabezia, gizarte-bazterketa – eta susperraldi ekonomikoa bideratzeko; are gehiago, aurrekontu-politika horiek ere ez dute asmatu arazo horien guztien etengabeko hazkundera geldiarazten. Berreskuratze eta Erresilientzia Mekanismitik (MRR) datozen eta Gobernu zentralak bultzatutako Berreskuratze, Eraldaketa eta Erresilientzia Planetik jasotako funts europarretatik eratorritako gehikuntzek ere ez dituzte konpondu trantsizio digitalarekin lotutako egiturazko arazoak. Europako funtsak aitzakiatzat hartuta, ongizatea, berdintasuna eta bizitza duina hobetu ez dituzten neurriak hartu dira.

Aurrekontu-politikaren helburu nagusia baliabide nahikoak biltzea da, herritarren artean birbanatzeko. Ezberdintasun sozialak murrizteko, garrantzitsuak dira dirua biltzeko modua eta gastu publikoaren lehentasunak. Politika publikoak eta sozialak garatzeko behar adina baliabide ekonomiko ziurtatu behar dira.

Baliabideak biltzeko moduaren eta inbertitzeko moduaren arabera, aberastasuna birbanatu egin daiteke, bidezko garapeneko ekonomia bultzatu daiteke eta, azken batean, nahi dugun gizarte-eredua garatu dezakegu, besteak beste gizarte-arrakalari aurre egiten dion gizartea.

Azken zortzi urteotan aurrekontuen arloan izandako esperientziatik, EH Bilduk apustu egingo du aurrekontu-doikuntzen politikei buelta emateko politiketan sakontzearen alde (iraganekoak eta inposatu nahi direnak), gastu sozialean politika hedakorra mantenduz.

Horretarako, gobernu indartsu bat ezarri behar da, bultzatzailea, lidergo publikoa gauzatuko duena eta proposamen ausartak eta ibilbide luzeak egingo dituen, subiranoak, unean uneko premia handiez gain, gizarte gisa epe ertain eta luzean planteatuta ditugun erronkei bermeekin aurre egitea ahalbidetuko dutenak, baita horretarako guztirako mekanismo egokiak ezartzea ere.

Horregatik, gure aurrekontu-politika baliabideen kudeaketaren arrazionalizazioan eta zorroztasunean, genero-ikuspegian, gardentasunean, eraginkortasunean, parte-hartzean eta erresilientzian oinarrituko da, eta lehentasuna pertsonengan ezarriko da.

Gure helburua da aurrekontuak pertsonetan oinarrituta eraikitzea eta garapen ekonomiko justu eta iraunkor baten katalizatzaileak izan daitezen. Aurrekontu horiek genero-ikuspegitik eraiki dira, eta erakunde guztietan praktikoak izan behar dute. Aldi berean, azken aurrekontu-ekitaldietan gizarte-inbertsioan egindako pixkanakako hazkundeari eutsiko zaio, arlo horietan aurrekontu-proiektzio handiena duen Europako estandarretan aurrera egiteko.

1.10.2. Neurriak eta helburuak

Lehen aipatutako planteamendu orokorrak garatzeko, ekintza eta neurri hauek proposatzen ditugu:

1.10.2.1. Burujabetza Ekonomikorako Presidenteordetza bat eratzea, eztabaidaren eta jarduketaren politikoaren lehen mailara ekarriko duena lanabesak eskuratuz joateko beharra, gai sozioekonomikoetan gure politikak lantzeko –asmo handikoak, koherenteak eta osoak–, ezinbesteko aitzindaritzaren eta sustapen publikoan oinarrituta. Besteak beste, Presidenteordetza horrek proposamenak egingo ditu finantza-, zerga- eta lan-alorrean.

1.10.2.2. Gure zorpetze-politika bat diseinatzea, adostea eta, gero, Estatuarekin negoziatzea, eragile sindikal eta sozialekin adostutako defizit-muga jasoko duena, eta gure ehun sozial eta ekonomikoari erantzungo diona, eta ez Estatuko Gobernuaren eta erabaki aldebakarrei edota Europar Batasunaren ezarpenei.

1.10.2.3. Azken urte hauetan fiskalitate progresiboagoa eta ekitatiboagoa lortzearren hartu diren neurri fiskalak mantendu eta sakontzea, gizarte-babes publiko eta garapen ekonomikorako beharrezkoak diren politika egokiak garatzeko gaitasuna areagotzeko.

1.10.2.4. Proposamen bat lantzea Nafarroako herritarren aurrezkiek balio izan dezaten, zuzenean eta berehala, ekonomia errealia sustatzeko eta politika publikoak indartzeko, eta pertsonen zein gizataldeen eta entitateen ekarpenak areagotzeko eta bermatzeko.

1.10.2.5. Lehentasunez lantzea belaunaldien arteko solidaritate-plan bat, datozen 10 urteetan sektore publikoan zein pribatuan bete beharko diren milaka lanpostuetan ordezkapen masiboa eta baldintza duinetan egina planifikatuko eta bermatuko duena. Arreta eskainiko diogu lana eta aberastasuna banatzeari; espezializatzeari eta prestatzeari, produkzio-eredu

berriak direla eta, eta gazteak eta iraupen luzeko langabeak laneratzea.

1.10.2.6. Aurrekontuen lege-proiektuak lantzen eta aurkezten jarraitzea, pertsonen eskubideak ardatz hartuta, eta lehentasuna emanda eskubide sozialei, gizalegezko ekonomiari eta kalitatezko enpleguari.

1.10.2.7. “Eraginkortasun, Gardentasun eta Genero Ikuspegiaren” (Zuzendaritza Orokor edo Zerbitzu) egitura administratibo bat sortzea Ogasun Departamentuan. Besteak beste, aurrekontu-prozeduretan parte hartzeko mekanismoak diseinatzea izango da haren helburua, eta, hala, zehaztuko du aurrekontuen zer portzentaje erabiliko den herritarren parte-hartze zuzenaren edo bestelako partaidetza- mekanismoen bidez erabakitako helburuetarako.

Administrazio-egitura horrek honako helburu eta eginkizun hauek izango ditu:

a) Hurrengo aurrekontuetan genero-ikuspegia errealitate izan dadin neurriak bultzatzea. Horren ondorioz:

- Aurrekontuen genero-azterketa sistematikoa egitea, genero-eragina aztertzeko, onartu aurretik.

- Aurrekontu-programa guztiek zehaztuko dituzte emakumeen eta gizonen arteko berdintasuna lortzeko helburuak.

- Genero-irizpideen arabera, aurrekontu-betearazpenaren eragina ebaluatzea, eta, kasu bakoitzean, mekanismo zuzentzaileak zehaztea.

b) Bikoiztasunak eta Nafarroako Gobernuaren eta toki entitateen arteko desorekak aztertzea, eskumen bikoizketa horiek saihestuz, gero eta urriagoak diren baliabideak optimizatzeko eta Nafarroako erakundeen arteko elkarlanaren aldeko apustua eginez.

c) Arlo publikoaren kudeaketaren eraginkortasuna areagotzea, eskumenen gainjartzea eta aurrekontuetan izango duten eragina saihestuz.

d) Administrazioaren arlo guztietan aurrekontu-baliabideen erabilera ebaluatzeko mekanismo zorrotzagoak sartzea.

e) Kudeaketa ez-eraginkorrak edo ez gardenak detektatzeko, prebenitzeko eta kontrolatzeko tresnak garatzea eta ezartzea.

f) Aurrekontuen gauzate-mailari buruzko kontrol-neurriak indartzea, eraginkortasun-adierazleak barne, bai eta egindako jardueren gardentasuna bermatzera bideratutakoak ere.

g) Aurrekontu-prozesuetan parte hartzeko mekanismoak diseinatzea, herritarrek zuzenean parte hartuz edo beste formula batzuen bidez erabakiko den aurrekontu-ehunekoa zehazteko. Mekanismo horietan eskualdeek, auzoek eta herritarrek parte hartuko dute, ez bakarrik aurrekontu-proiektuak proposatzeko, baita horien gainean erabaki eta lehenesteko ere.

h) Aurrekontu-gardentasuna bermatzea. Horretarako, guneak prestatuko dira, bai aurrekontuak egiteko eta gauzatzeko prozesu osoan zehar aurrekontuaren definizioari buruzko informazio publikoa emateko, bai herritarren aurrean aurrekontua gauzatzeko moduaren eta mailaren berri emateko.

i) Kudeaketa ez-eraginkorrak edo gardentasun gutxiak detektatzeko, prebenitzeko eta kontrolatzeko tresnak garatzea eta ezartzea, aurrekontu-baliabideen erabileran emaitzak ebaluatzeko mekanismoak sartuz.

1.10.03 Zor publikoa:

- Interes-tasen igoeraren aurrean, zor publikoa jaulkitzeko baimena ahalik eta gehien murriztea.

- 2015-2019 legegintzaldian Nafarroako zor publikoa aztertzeko Nafarroako Parlamentuan egin zen txostenean zehaztu behar ziren ondorioak berraktibatzea.

- Hurrengo ekitaldietan amortizatu beharreko zorraren zenbatekoak finantza-erakundeekin negoziatzea eta berregituratzea.
- Nafarroaren eta Estatuaren arteko hitzarmen ekonomikoaren 54. artikulua aldaketa, Nafarroa Estatuaren zor publiko guztiaren kargu egitera behartzen duena

2

OSASUNA/OSASUNBIDEA/BIZITZA OSASUNGARRIA

Maite duzun
Nafarroa

EGINGO DUGU.

A) OSASUNA/OSASUNBIDEA

1) OINARRIZKO IRIZPIDEAK

Osasunari buruzko ikusmoldea funtsezkoa da osasun-arloko gobernu-programa bat egiteko orduan. Gure zatia oinarrizko premisa batzuetatik abiatzen da:

a. Osasuna eskubidea da, eta herritar guztien osasunerako arreta bermatzea da eskubide hori zehaztea. Horretarako, osasun-sistema publiko unibertsala, integrala eta kalitatezkoa behar da.

Nafarroan, gainera, euskaldunen hizkuntza eskubideak errespetatu behar dira.

b. Osasun-sistema publiko osoak osasuna (eta ez gaixotasuna), zainketak, kalitatea eta humanizazioan oinarritutako arreta izan behar ditu ardatz. Pertsonak ekitatean oinarritutako sistemaren erdigune izan behar du. Hau da, gehien behar duenak gehiago jaso dezala.

d. Osasun Publikoa, sistema osorako gida gisa, planifikazioaren bidez, politika guztietan osasuna sustatuz, osasuna bera sustatuz, lan-baldintza duinak bermatuz, sexu- eta ugalketa-osasuna bermatuz, edo osasunaren zainketa eginez eta salbuespenezko egoerak aurreikusiz, egoera horiei segurtasunez, eraginkortasunez eta partaidetzaz heltzeko.

e. Osasunean eragina duten politika guztietan lan egitea funtsezkoa da osasun gehiago lortzeko, eta neurri txikiagoan, garrantzitsua den arren, osasun-arretako sistema bera. Espazio, udal, sail eta gizarte-erakunde guztietatik lan egin behar da osasun eta zaintza gehiago eraikitzeko, osasun-sistemak gizarte baten osasunaren zati txiki bat ematen baitu. Osasunaren ikuspegiak modu integralean eta integratuan egon behar du Gobernuaren sail guztien politika guztietan.

f. Lehen Mailako Arretan oinarritutako Osasun Sistema publiko baten aldeko apustu garbia egin behar da, eskuragarria, ekitatiboa, unibertsala, integrala (prebentziotik gizarteratze eta laneratzera), integratua (osasun publikoa, osasun fisikoa, mentala, aho-hortzen arlokoa, lan-arlokoa), farmazia-industria publiko baten enbrioia garatuko duena eta bere eremu guztietako ikerketa propioa bultzatuko duena.

2) HELBURU OROKORRAK: 2023-2027 legealdia

Helburu orokorra osasun-sistema publiko unibertsala bermatzea da, sistema bakarra, lehen mailako arretan oinarritua. Prebentzio-orientaziorako eta osasuna sustatzeko sistema publiko bat, ikerketa publiko bultzatuko duena eta enplegu- eta lan-baldintza duinetan oinarrituko dena.

3) 2023-2027 Legealdirako LEHENTASUNAK

- Lehen Mailako Arretaren aldeko apustua, osasun-sistemaren ardatz egituratzaile gisa, zuzentasunaren, irisgarritasunaren, unibertsaltasunaren eta arretaren kalitatearen bermatzaile gisa. Lehen mailako arreta, eta ez lehen mailako

asistentzia, OMEren definizioen arabera, osasun-politika integralak eta integratuak antolatzeko gune nagusia da, osasuna sustatzen duten politikak ak, gaixotasunak prebenitzen dituztenak eta arreta eta errehabilitazioa egiten dutenak.

- Lehen maila berean, itxaron-zerrendak murrizteko talka-plan bat lehenbailehen egitea proposatu genuen.

3.1. Osasuna eskubide gisa

- Osasunari buruzko Foru Lege berria, azken urteotan onartutako legeria bateratu eta egoiliar guztiei arreta emateko eta osasun-zerbitzuak kudeatzeko eskubideak eguneratu eta antolatuko dituen, Osasun Sistema Publikoa blindatuz eta Osasuneko Batzorde Bereziak, EH-Bilduren ekimenez, onartutako Irizpenarekin bat etorri. Horretarako, munta handiko parte-hartze prozesua egingo da arlo profesional, sozial, politiko eta sindikalean.

- Nafarroako hizkuntza-eskakizunak eta hizkuntza-plangintza garatzea, herritar guztiei euskaraz artatua izateko eskubidea bermatzeko, eta prestakuntza, hizkuntza-paisaia eta dokumentu-euskarriak pixkanaka gure lurraldeko errealitate elebidunera egokitzeko.

- Desgaitasuna duten Pertsonen Nazioarteko Konbentzioarekin bat datorren Espazio Soziosanitario Inklusiboa sortzea. Zentzumen edo arkitektura-oztopoak ezabatzeko eta gizarte eta osasun-zerbitzuetarako, diagnostiko-probetarako edo tratamendu-probetarako irisgarritasun unibertsala bermatzeko neurriak garatzea.

- Katalogo Ortoprotesikoa modernizatzea, produktu berriak sartuz erregulazioa eginez, koordinketa progresiboa barne.

- Migratzaileei arreta egokia emateko neurriak, batez ere hizkuntzari eta kulturari dagokienez. Horretarako, komunitate eta kolektibo horiekin lan egingo da, eta profesionalen prestakuntza eta arreta egokirako material espezifikoak egitea sustatuko da.

- Presoei ordutegi guztietan arreta egokia bermatzea. Osasuna sustatzeko jarduerak sartzea.

- Mendetasunari arreta emateko sistema publikoaren garapenean aurrera-pausu nabarmenak egitea, beti ere estuki koordinatuta Osasun Sistema publikoan.

- Eutanasiarako eta lagundutako suizidiorako eskubidearen defentsa irmoa, bizitzaren amaierako prozesuari duintasunez aurre egiteko.

- Sexu-eta ugalketa-osasunari buruzko 103/2016 Dekretuaguztiz eta eraginkortasunez garatzea, eta apustu argia egitea emakume orok bere gorputza izateko duen eskubidearen alde eta osasun-sistema publikoaren barruan haurdunaldia borondatez etete eskubidearen alde. Baita emakume guztiek laguntza bidezko ugalketarako duten eskubidea bermatzearen alde ere, sexu- edo genero-identitate

edo -orientazioagatiko edo egoera zibilagatiko inolako diskriminaziorik gabe.

- Osasunari buruzko Foru Lege berriak Nafarroako egoiliarren datu klinikoaren gobernantza-irizpideak definituko ditu, eta baldintzak eta xedeak zehaztuko ditu datu horiek Estatuko edo Europako esparru komun bati lagatzeko, bai eta zer egoeratan ez litzatekeen posible izango ere. Edonola ere, pertsonak beren informazioa kontrolatzeko dituzten eskubideak bermatuko ditu, eta sektore publikoak informazio hori bakarrik erabiliko duela bermatuko du.

- Osasunari buruzko Foru Lege berriak Nafarroako egoiliarren datu klinikoaren gobernantza-irizpideak definituko ditu, eta baldintzak eta xedeak zehaztuko ditu datu horiek Estatuko edo Europako esparru komun bati uzteko, bai eta zer egoeratan ez litzatekeen posible izango ere. Edonola ere, pertsonak beren informazioa kontrolatzeko dituzten eskubideak bermatuko ditu, eta bermatuko du sektore publikoak bakarrik erabiliko duela informazio hori.

3.2. Osasuna politika guztietan

- Osasunaren Sail arteko Kontseilua bultzatzea, Osasun Sailak zuzenduta eta Gobernuako Lehendakaritza duen pertsonaren parte hartzearekin, Nafarroako Gobernuaren politiken baterako orientazioa ezar dezan, bizitza- eta lan-ingurune eta -baldintza osasungarriak sortzeko, osasuna sustatzeko eta politika publiko guztietan osasun-baldintzatzaile guztiak jorratzeko.

- Bultzada irmoa ematea Osasun Komunitarioaren Behatokiari eta oinarrizko eremuetan eta osasun-barrutietan lan-ildo espezifikoak erraztuko dituzten azterlanak egiteari. Esparru horretan, egungo krisi ekonomikoak osasunean dituen inplikazioei buruzko azterketa sakona egingo da, genero-ikuspegitik, eta Nafarroako Gobernuak berak edo Caritas edo Pobreziaren aurkako Sarea bezalako gizarte-erakundeek ahalik eta datu eguneratuenak emango dituzte gizarte-bazterketaren, pobreziaren eta haurren malnutrizio edo desnutrizioaren, pobrezia energetikoaren eta abarren inguruan.

- Foru Lege Proiektuek osasunean duten eraginari buruzko txostenak eta herritarrentzat eragin eta garrantzi handia duten planak egiteko betebeharra ezarriko da. Horretarako, lege-garapen egokia egingo da, eta berariazko prozedura eta metodologia landuko dira.

- Lehen Mailako Arretan gizarte-arreta integratua garatzea, ekitaterik ezeko, pobreziako eta tratatu txarren/genero-indarkeriaren kasuen prebentziako arazoak goiz konpontzeko eta identifikatzeko, ludopatiak, gizarte-langileen eta psikologoaren figura integratuz eta garatuz, biztanleria ahularen arreta integraturako.

- Sailarteko batzordea sortzea, Gobernuako lehendakaritzaren gidaritzapean, Nafarroako amiantoa modu seguruan ezabatzeko plana bultzatzeko, dagoen Plan Zuzentzailean (Katalunia eredu) ezarritako irizpideei jarraituz eta dagokion finantzaketarekin (20 milioi urtean).

3.3. Lehen mailako arretan oinarritutako osasun-sistema publiko integrala

- 2014-2020 Nafarroako Osasun Plana eta Osasunaren Alde Oinez Estrategia (2015-2020) berrikusi eta eguneratzea, partaidetza- eta lankidetzaz-prozesu baten bidez.
- MUFACE, MUJEJU eta ISFAS erregimenek (Estatuaren eskumena) estalitako pertsonen multzoa Osasun-sistema publikoaren arretan integratzea bultzatzea. Egungo egoeran dauden bitartean, mutualistek osasun publikoan arreta emateko protokoloak egingo dira, mutualitateei osasun-laguntza fakturatzea ahalbidetzeko.
- Zuzeneko jarduerak garatzea eta prebentzio-baliabideak ematea osasun-sistema publikoan, 10 langile baino gutxiagoko enpresa eta erakundeen lan-osasunaren arloko premiei erantzuteko, lankidetzaz-lana, etxeko lana, lan autonomoa eta abar.
- Pixkanaka-pixkanaka beilatoki-zerbitzu publikoa bultzatzea, bazterkeria- edo kalteberatasun-egoeran dauden eta aseguratzen ez duten edo enpresa pribatuei ordaindu ezin dieten pertsona eta familiek zerbitzu hori baliatu ahal izan dezaten. Horretarako, enpresa pribatu horiekin itunak egin ahal izango dira edo baldintza jakin batzuk betetzen dituzten familiek eska ditzaketen laguntzak gaitu ahal izango dira. Gorputza unibertsitateari emateko aukera sozializatzea.

3.4. Finantzazioa eta aurrekontu-kudeaketa

- Osasun-baliabide publikoen finantzaketa eta kudeaketa publikoa. Osasun arloko aurrekontua handitzea, osasun publikoko herrialde aurreratuenen antzeko inbertsio-mailak lortze aldera. Aurrekontuak erabiltzeak aurreko helburuetan oinarritutako benetako erabilgarritasuna izan behar du. Pertsona bakoitzeko gastuaren urte arteko hazkundea, Osasun Sailaren aurrekontuaren % 25 lehen mailako arretarako bideratzea, % 2 I+G+Brako, Osasun Publikorako
- Erosketen zentralizazioan aurrera egitea Nafarroako osasun-sistema osorako, material sanitarioa eta sendagaiak eraginkortasun handiagoz eskuratu ahal izateko.
- Aurrekontuak fiskalizatzeko organoak aktibatzea. Eremuko zuzendaritzetan eta ospitaleetako zuzendaritzetan ekonomialarien integrazioa osasunaren eremuan, gaur egun ez baitago halakorik Nafarroan.
- Osasun Sistema Nazionalak hainbat zerbitzu ematen dituzten enpresa eta erakunde pribatuekin egindako kontratu, hitzarmen eta itun guztiak berrikustea, osasun-aurrekontuaren % 5era mugatzeko, eta baliabide propioekin egiteko mekanismoak ezartzea.
- Pribatizatutako zerbitzuen kudeaketa publikora pixkanaka itzultzea, batez ere garraio sanitarioa.
- Osasun publikoaren eta pribatuaren arteko bereizketa argia eta zehatza. Medikuntza pribatuan jardun ezin duten zerbitzuen bateraezintasunen jarraipen zehatza eta kontrola, eta profesional sanitarioen dedikazio eskusiboaren eskakizuna.

-Ikastetxe pribatuetara modu sistematikoan ez bideratzeko beharrezko mekanismoak ezarriko dira. Era berean, une jakin batzuetan espezialitate batzuk deribatzen diren arrazoiak aztertuko dira.

3.5. Osasunaren kontzepzioa eta kudeaketa integrala

- Herritar guztiei osasun-arreta modu eraginkorren bermatzea, eskubide berberak izango baitituzte, egoera irregularrean dauden etorkinei barne. Beharrezko administrazio-neurriak hartzea eta langile eskudun guztiei argibide argiak ematea fakturarik egin ez dezaten.

- Lurralde-eredua eta lehen mailako arretako eta arreta komunitarioko estrategia garatzea, arreta soziosanitario integralagoa eta integratuagoa ahalik eta azkarren errealitate izan dadin, deszentralizazioaren eta parte-hartze sozialaren printzipioen arabera. Osasun-laguntzaren eta gizarte-laguntzaren artean integrazio eta koordinazio handiagoa lortzeko neurriak ezartzea.

- Presoei arreta egokia bermatzea egun eta ordutegi guztietan, osasuna sustatzeko jarduerak barne hartuta.

- Lurralde-eredua eta lehen mailako arretako eta arreta komunitarioko estrategia garatzea, arreta soziosanitario integralagoa eta integratuagoa ahalik eta azkarren errealitate izan dadin, deszentralizazioaren eta parte-hartze sozialaren printzipioen arabera. Osasun-laguntzaren eta gizarte-laguntzaren artean integrazio eta koordinazio handiagoa lortzeko neurriak ezartzea.

3.6. Nafarroak erabakitzen du, baita Osasun Sailean ere

- Gure osasun-politikak erabakitzeko gaitasunean aurrera egin behar da, irakaskuntzari, lanbide-profilen definizioari, profesional berrien prestakuntzari eta plantillak gure beharren arabera definitzeko ahalmena berreskuratuz.

- Lan Ikuskaritzaren transferentzia gure gain hartzea. Lan-gaietan eskumena duen sailaren egungo LGSIren zuzendaritza-eskumenak aplikatzea.

3.7. Antolaketa eta sistemaren kudeaketa

3.7.1. Antolaketa-eredu

-Zerbitzu sanitarioak eta soziosanitarioak eskualdekatzen eta barrutiak sortzen aurrera egitea, zonakatze soziosanitarioa eguneratuz, arreta deszentralizatzeko, zerbitzuak hurbiltzeko eta arreta integratua sustatzeko. Ildo horretan, landa-eremuen tratamendu espezifikoak bermatuko da:

- Landa-eremu guztietan absentzien estaldura bermatzea, kalitatezko arretari eutsiz, biztanleria-datuetatik haratago.

- Telefonia mugikorren aparatuen/GPS motako lokalizatuak geografikoen

estaldura bermatzea, sakabanatuta dauden etxebizitzaren kokapenak dituztenak edota landa-eremu guztietarako bilatzaileak.

- Landa-eremuetako biztanleengana alferrikako joan-etorriak saihesteko neurriak hartzea.

- Zitazio-zirkuitu bereziak ezartzea.

- Arreta espezializatuan, ahal denean, aurrez aurrekoak ez diren interkontsultak ugartzea.

- Osasun Sailaren eta Osasunbidearen organigramaren analisi-diagnostiko zehatza, kuantitatiboa eta kualitatiboa. Sistema modu eraginkorrean berregituratzeko plana, buruzagitzak eta goi-kargudunak arrazionalizatzeko helburuarekin, haien eginkizunak eta eskumenak, eta erantzukizuneko lanpostuetarako sarbidea profesionalizatuz eta erregularizatuz.

- Bateriaezintasunak ezartzen dituen eta osasun publikoaren kudeaketan diharduten pertsonen osasun pribatuan kudeaketa-postuak edo osasun publikoarekin interesak edo negozio-harremanak dituzten enpresak bete ahal izatea eragozten duen lege-erregulazioa, lanpostu publikoa utzi eta gutxienez bost urterako.

- Egungo osasun-prestazioen azterketa zabala egitea, gizarte-premien araberrako prestazioen katalogoa berrantolatzeke, arrazionalizatzeko, osatzeko eta eguneratzeko, Nafarroako osasun-zerbitzuen zorroa ezartzearen helburuarekin, gaur egun arte ez bezala.

- Farmazia-arretariburuzko 12/2000 Foru Legea aldatzea, bereziki kontuan hartuz Bideragarritasun Ekonomiko Konprometituko zat jotzen diren jarduketaren bereziko eremuak eta farmazia-bulegoak, hiri- eta landa-inguruneetako errealitate berrietara egokitzeko eta Nafarroa osoan zerbitzua ekitatez bermatzeko.

- Bere gain hartzea Nafarroan dauden zentro guztietan bizi diren adinekoei arreta ematea, arreta hori osasun-zentro bakoitzetik egin beharreko beste eginkizun bat bezala hartuz, eta egoitza-zentroa bere bizilekutzat hartuz.

3. 7.2. Organigrama, plantilla. Giza baliabideak

- Osasunbideko plantillaren azterketa diagnostiko zehatza egitea, kuantitatiboa eta kualitatiboa, estamentu guztietako langileen beharrak asetzearen helburuarekin. Zenbait alderdik, hala nola langileen behin-behinekotasun altuak eta batez besteko adinak, beharrak aurreikustea ahalbidetzen dute, eta langile-gabezia posibleak baino gehiago, epe labur eta ertainean izango diren erretiroagatiko lanpostu hutsak direla eta. Horregatik, langileen plan zuzentzaile bat egin behar da, plantilla gaztetu eta egonkortzeko, eta prozesu hori indar sindikalekin batera gauzatuko da Osasuneko Mahai Sektorialean.

- Kudeaketa-lanpostuek garapen profesionaleko proiektuak egitea, Nafarroako gizartearen beharretara egokituta eta interes partikularretatik salbuetsita.
- Kudeaketa sanitarioa profesionalizatzea, kargu kudeatzaileak merezimenduaren eta gaitasunaren arabera izendatuz, merezimendu-lehiaketen bidez, harremanetarako gaitasun-irizpideak eta taldeak zuzentzeko irizpideak barne, alderdikeriak edo laguntasunak saihestuz. Prestakuntza plantilla osora zabaltzea eta kudeaketako biziarteko karguen eraginkortasuna aztertzea.
- Zerbitzu/ataleko burutzak aldi jakinetarako izendatuko dira, eta eginkizun eta helburu zehatz, ikuskagarri eta ebaluagarri baterako. Gainera, barne-sustapena ezarriko da irizpide gisa.
- Profesionalak erakartzeko eta fidelizatzeko plan bat egitea, batez ere landa-eremuetan. Kontratazioan hobekuntzak, fideltasuna sustatzea (luzetara) eta dispertsio geografikoagatik pizgarriak barne hartuko dituen plana.
- Asistentzia-taldeetan gutxi gorabeherako langile-ratioak sartzeari Osasunari buruzko Foru Lege berria edo berariazko araudi bat onartzea, asistentzia-zainketak egiteko behar diren langileak zehazteko.
- Lanbide-karrera edo lanbide-garapena Osasunbideko eta Funtzio Publikoko langile guztiengana hedatzeko eztabaida integralari ekitea, ezagutzaren etengabeko eguneratzeari eta zerbitzuen etengabeko hobekuntzarako planei lotuta.
- Langileen borondatezko erretiro aurreratuak errazteko har daitezkeen neurriak planifikatzea eta bultzatzea.
- Osasun Sistema Nazionalaren barruan, sexu-aniztasunari eta genero-berdintasunari buruzko prestakuntza- eta sentsibilizazio-kanpainak garatzea eta egitea.
- Nafarroako Osasun Zerbitzuko langile guztientzat, batez ere emakumeentzat, familia eta familia bateragarri egiteko neurriak hartzeko azterketa xehatua, emakume langileen egoerarekiko inplizituak diren beharrak sustatzeko estrategiak aztertuz.
- Berehalako Enplegu Publikoaren Eskaintza, ahalik eta anbizio handienekoa, epe labur eta ertaineko beharretara egokitua. Hautaketa-prozesuak eta merezimenduen baremoak sinplifikatzea, gardentasuna bermatuz eta garatu beharreko gaitasunei lotuta.
- 347/1993 Foru Dekretuaren erreforma, lanpostuak sartzeari eta betetzeari buruzkoa, prozedurak arintzeko eta Nafarroako bi hizkuntzak kontuan har daitezkeen funtzio publiko sanitarioan sartzerakoan.

3.7.3. Itunak, deribazioak eta prestazioak

- Osasun-azpiegitura publikoak errentagarri bihurtuko dira: ebakuntza-gelak, OTA, ekografoak, erresonantzia magnetikoak eta beharrezkoak diren txandak/ordutegiak zabaltzea.
- Sare publikoan aparatuak erostea sustatu eta lehenetsiko da, erakunde pribatuekiko mendekotasun teknologikoa saihesteko.
- Audifonoen prestazioa SNS-Otik sartzea.
- SNS-Ok ehunen eta organoen transplantean eta hemo-deribatuen sorreran eta kudeaketan duen eginkizuna berrikustea eta bultzatzea.

3.7.4. Prestazio farmazeutikoa eta teknologikoa.

- Farmakoaren Erabilera Arrazionalizatzeko Planaren jarraipena eta, hala badagokio, berrikuspina, kudeaketa egokirako eta farmazia-gastuari eusteko politika integralak ezarriz:
  - Sendagaien erabilera sustatzea printzipio aktibo bakoitzeko, Lehen Mailako Atentzian eta bereziki Espezializatuan.
  - Medikazioen kontziliaziorako politika aktiboagoak garatzea.
  - Sendagaien dosiak eta kontsumoa doitzea, batez ere arazo kronikoak eta patologia anitzak dituzten pertsonen kasuan, farmazian prestatzeko dosi bakarreko edo blisterraren bidez.
  - Farmazia-estaldura bidezkoa eta progresiboa ezartzea, kalteberatasun-egoeran dauden kolektibo eta pertsonen doakotasuna bermatuz, tratamenduekiko fidelizazioa bermatzeko.
  - Sendagaien erosketaren eta horniduraren kontrola organo kudeatzaile bakar batean zentralizatzea, eraginkortasun- eta efizientzia-irizpide objektiboekin.
  - Osasunari buruzko Foru Lege berrian sartzea Nafarroako osasun-sistema publikoaren eremuan sendagaiak eta osasun-teknologiak ebaluatzeko beharra.
  - Teknologia sanitario berriak ebaluatzeko eta kontrolatzeko agenzia bat sortzea. Premia-irizpidea sartzea farmako eta osasun-teknologia berriak finantzaketa publikoan sartzeko baimena emateko, eta farmazia-industriak farmakoen eta baliabide teknologikoen sustapena kontrolatzeko.
  - Organo ebaluatzaileek beren kideen interes-gatazkarik ezari dagokionez izan beharko lituzketen baldintzak definitzea, lege-maila egokia ematea, eta izaera betearazlea eta loteslea indartzea.

- Espazituki adieraztea sendagaien, teknologiaren edo zerbitzuen hornitzaileek dagoen informazio guztia eman beharko dutela, foru-organo eskudunek beren produktuen ebaluazio egokia egin ahal izan dezaten. Ez-betetzereen bat gertatuz gero, zehapen ekonomiko gogorak eta beste mota batekoak ezartzea kontuan hartu beharko litzateke, hala nola OSN-Oren prestazio-zorrotik kanpo uztea edo ez sartzea.
- Farmazia-multinazionalen mende egotearekin amaitzeko urratsak egitea, bai sendagaien eta osasun-materialaren hornidurari dagokionez, bai osasun-langileen prestakuntza finantzatzeari dagokionez.
- Farmazia-faktura berrikustea eta baliabide propioak errentagarri bihurtzea.
- Sendagai generikoen patentea duten funtsezko sendagaietara bideratutako farmazia-industria publikoaren garapena bultzatzea.
- Osasun-teknologiari (elektromedikuntza, botikak...) buruzko informazio- eta aholkularitza-lana arautzea, industriaren irisgarritasuna profesionalengana mugatuz eta sistema publikoaren beraren aholkularitza-egitura profesionalak garatuz. Medikuntzako bisitariak osasun publikoko profesioletara duten sarbidea arautuko da.
- Edozein tratamendu behar duten pazienteei irizpide medikoa aplikatzen zaiela bermatzea.
- Ospitaleetan Sendagaien Aholkularitza Batzordea sortzea, erabilera aztertzeke, aholkuak emateko, prestakuntza emateko eta ondorio kaltegarriak aitortzeke.
- Farmazia-bulegoetako farmazialariek osasuna prebenitzeko eta sustatzeko, tratamenduetara atxikitzeke edo gaixotasun kronikoak edo multimedikazioa duten pazienteak artatzeko programetan parte hartzeke bideak aztertzea.

3.7.5. Osasun-aistentzia.

a.-Irizpide orokorrak

- Asistentzia-prozesu integratuen bidez antolatutako laguntza kudeatzea, profesionalak inplikatur beren arloaren eta lanpostuaren kudeaketan.
- Osasun-arretaren benetako humanizazioa, arreta- eta zaintza-baldintzak hobetzeko estrategiak eta helburuak ezarriz.
- Paziente bakoitzak bere osasuna auto-kudeatzen jakin dezan sustatzea, osasun-zerbitzuetara soilik joz behar duenean, eta gaitasun profesionalak egokitzea, nork bere burua zaintzen dutenei laguntzeke.

- Ospitaleko Asistentzia Osasun Zentroetara berbideratzea, bi mailen arteko komunikazioa eta koordinazioa hobetuz, eta paziente bakoitzak bere arreta-prozesuetan jarraitutasuna izango duela eta bere asistentzia-zirkuituari buruzko informazioa etengabe jaso ahal izango duela bermatuz. Arreta-diziplina anitzeko taldeek kasu pertsonalizatuak kudeatzeko benetako estrategia bat ezartzea, zainketen hiper-espezializazioa saihestuz eta arreta atomizatzea saihestuz.
- Zerbitzuen arteko lantaldeak sortzea sustatzea, lehen mailako arretarekin: protokolo komunak garatzea, bi mailetan irakaskuntza eta ikerketa koordinatzea eta integratzea, informazio integratua eta kalitatezkoa sortzea, oinarrizko eremu guztiei bidezko arreta bermatuko dien antolamendua, aurrez aurrekoak ez diren kontsulten eta kontsulten arteko kontsulten erabilera optimoa definitzea, pertsonen zerbitzura dauden IKTak bultzatzea, proben bikoiztasunak saihestea edo medikazioa bateratzea.
- Taldeen diziplinartekotasuna bermatzea. Alderdi hori funtsezkoa da arreta soziosanitarioaren kasuan, gizarte-langileen errefortzua azpimarratuko baita.
- Prozedura diagnostiko eta terapeutikoetarako gehienezko itxaronaldiak ezartzea.
- Itxaron-zerrendak kudeatzea, modu integral eta multikausalean landuz. Itxarote-zerrendetan lehenetsua ezartzeko kasuen azterketa xehatua, espezialitate kirurgikoen kolapsoa saihesteko ospitale-ohene kopurua handituz, dauden baliabideak optimizatuz (diagnostikoari laguntzeko zerbitzuen ordutegia handitzea, ebakuntza-gelak), itxarote-zerrendetan atzerapen handiagoa duten espezialitateetan talka-kontratazioak eginez, lehenengo hitzorduaren ebazpen-gaitasuna sustatuz, bigarren eta hurrengo hitzorduen ekarpena ebaluatuz.
- Espazio hutsak kudeatzea, dauden azpiegiturak errentagarri bihurtzeko eta inbertsioak arrazionalizatzeko.

b. lehen mailako arreta

- Lehen mailako eta komunitateko arretaren erreforma integrala, etengabeko eta premiazko arreta Nafarroa osoan, 2015-2019 legegintzaldian landutako planaren zirriborroaren ildotik, ikuskagarria eta ebaluagarria. Lehen Mailako Arreta sistemaren ardatz bihurtzea, arreta integrala eta diziplina anitzekoa eskaintzeko beharrezkoak diren giza baliabideak eta baliabide materialak emanez:
  - Bizitzako etapak: haurtzarora, gaztarora, helduarora, zahartzarora.
  - Osasun- eta gaixotasun-egoera desberdinak: prozesu akutuak, kronikoak (larriagotzeak barne), ospitaleratu osteko jarraipena, etxeko ospitalizazioa eta bizitzaren amaierako arreta barne (zainketa aringarriak). Neurri horrekin

ez litzateke beharrezkoa izango etxeko ospitalizazioko zerbitzua edo etxeko aringarrietako zerbitzua handitzea, paziente bakoitzak erreferentziazko osasun-langileak izango lituzkeelako zerbitzu horiek egiteko.

- Osasuna prebenitzea eta sustatzea bere jardueraren ardatz gisa, ISPLNren eta barrutietako baliabideen laguntzarekin.

- Lan-osasunaren arreta sartzea babes gutxien duten kolektiboentzako prebentzio-alderdietan, hala nola elkarlaneko lanetan, autonomoan, etxeko lanetan eta ≤ 10 langileko enpresetan, ISPLNren eta barrutietako baliabideen laguntzarekin.

- Egungo mikro guardiak ordeztea eta lehen mailako arretaren antolaketan etengabeko arreta egokitzea, dauden baliabideei eraginkortasuna emango dien, lan-kargak partekatuko dituen eta osasun-eremu guztietan talde-lana sustatuko duen sistemarekin.

- Lehen Mailako Arretari kudeaketa-autonomia handiagoa ematea (arloekin koordinatutako egitura propioa), bai eta ekipoei ere, eta ebazteko gaitasun handiagoa, proba diagnostikoak egiteko eta horiek erabiltzeko prestakuntza egokia izateko.

- Profilak eta funtzioak berriro definitzea eta osasun-langileak zeregin burokratiko eta administratiboetatik askatzea, eta pazientei arreta emateko behar adina denbora bermatzea.

- Medikuntza, Erizaintza eta Gizarte Laneko Gradu-aurreko eta Gradu-ondoko prestakuntza, ikerketa eta irakaskuntza sustatzea. Onarpeneko langileen prestakuntzan ere parte hartzea.

- Osasun Komunitarioko programak ezartzeko baliabideak ematea, pertsonak osasunaren erantzunkide gisa inplikatu dituztenak eta baliabide guztiak koordinatu dituztenak, hala nola gizarte-zerbitzuak, eskolak eta tokiko erakundeak, horiek eraginkorragoak izan daitezen.

- Herritarren partaidetza-eta lankidetzak sistemak berreskuratzea eta indartzea, hala nola osasun-kontseiluak, Adinekoen aldeko Itunak...

- Baliabidez eta gaitasunez hornitzea paziente bakoitzari sistema osoan zehar zirkulatzen laguntzeko eginkizuna.

- Medikuntzako eta erizaintzako kupoak berrikustea, gehienez 1.200 OTIra (profesional bakoitzeko 65 urtetik gorako 300 OTI baino gutxiago) eta Pediatriako 800 OTIra mugatuz, Oinarrizko Eremu bakoitzaren ezaugarri demografikoak eta osasun-zentro batzuen irakaskuntza-profila kontuan hartuta. Familia-medikuntzako espezialistak prestatzeko irakaskuntza-unitateak dituzten osasun-zentroetan, bajara (% 10) egokituko dira OTI/kupoa.

- Medikuntzako eta erizaintzako kupoak berrikustea, gehienez 1.200 OTIra (profesional bakoitzeko 65 urtetik gorako 300 OTI baino gutxiago) eta Pediatriako 800 OTIra mugatuz, Oinarrizko Eremu bakoitzaren ezaugarri demografikoak eta osasun-zentro batzuen irakaskuntza-profila kontuan hartuta. Familia-medikuntzako espezialistak prestatzeko irakaskuntza-unitateak dituzten osasun-zentroetan, bajara (% 10) egokituko dira OTI/kupoa.

- Plantillak kupoa eta Arretarako Oinarrizko Unitatea (UBA) kontzeptutik haratago dimentsionatzea, Zerbitzuen Karteran honako ekintza hauek sartu ahal izateko: ikastetxeetako lana, adinekoen egoitzetako lana, etxez etxeko arreta, autozainketentzako laguntza, osasunerako hezkuntza, edo esku-hartze komunitarioak.

- Osasunaren hezkuntza eta prebentzioa bultzatzen duten espezialitateak eta diziplinak lehen mailako arretan sartzea. Arreta psikologikoa, fisioterapia eta gizarte-lana ematea, eremu edo barruti bakoitzeko biztanleriaren beharren arabera behar bezala dimentsionatuta.

- Gaixotasun kronikoak eta patologia anitzak dituzten pazienteen arduradunak sortzeko mekanismoak aztertzea.

- Haurren Osasun Arreta

- Pediatriako arretaren antolaketa eguneratzea, langileen laguntzarekin, Nafarroan erabilgarri dauden baliabideak ordenatuz Osasun Barrutiaren irizpidearekin, Lehen Mailako Pediatriako eta Ospitaleko Pediatriako profesionalak barne hartuta, baita Erizaintza ere, Nafarroako biztanle guztiei antzeko arreta bermatuz, bizitokiaren eremua edozein dela ere.

c. Ospitaleko arreta

- Espezialistaren papera sustatzea Lehen Hezkuntzako profesionalen aholkulari gisa, behar ez diren pazienteen kontsulta presentzialak saihestuz eta itxaron-zerrendak murriztuz, sistemari eraginkortasun handiagoa emanez.

- Ospitale-sare publikoko azpiegituren eta beharren azterketa, egonaldi ertain eta luzeko unitateei dagokienez. Ospitaleratze laburreko unitate espezifikoak sortzea pazienteak egonkortzeko, Lehen Mailako Arretaren eta Arreta Espezializatuaren arteko zubi gisa.

- Pazienteei orientazioa ematen dieten kalitate-sistemetan akreditazioa sustatzea (prozesu/jarduera bakoitzaren beharrak, arduradunak, prestakuntza, emaitzak, bai eta paziente bakoitzaren eta bertan parte hartzen duten langileen gogobetetzea/kexak/erreklamazioak ere), gabeziak dituzten arloak hobeto ebaluatu ahal izateko eta hobekuntza-programak eta zainketengatiko profesionalen ratioak ezartzeko.

- Ospitale bakoitzean kirurgia ambulatorioa, diagnostiko-zirkuituak eta tratamendu azkarra hobetzea eta zabaltzea (paziente bakoitzaren eraginkortasuna eta esperientzia hobetzeko ospitaleratzetik behar izan gabe).
- Berrikuntza teknologikorako urte anitzeko plan bat garatzea, eman behar dituzten ezaugarriak zehazteko gida/protokolo batekin (beste zerbitzu batzuekiko koordinazioa, bateragarritasun informatikoa).
- Humanizazio-protokoloak garatzea, betiere pertsonen eskubideak errespetatzeko eta pertsona horiek arreta-gune izan daitezen, eta ez zerbitzuak eta haien antolamendua.
- Ospitaleetan ere sostengu eta laguntza psikologikoa hobetzeko neurriak hartzea.
- Eskaintza gizartearen beharretara eta prozedura berrien aplikaziora egokitzea.
- Arreta pediatrikoa CHNn. Zenbait patologia edo osasun-egoera dituzten eta zainketa espezifikoak eta kalitatezko arreta behar dituzten pazienteen areagotzeari aurre egiteko neurri gisa, honako hauek proposatzen ditugu:

1. 2024an, pediatriako zainketa intentsiboen unitatea sortzea/martxan jartzea, behin betiko kokalekuan eta zerbitzuko langileek egindako plan funtzionalean jasotako gutxieneko ezaugarriekin.
2. Bitarteko zaintza-unitate bat edota kritikoena sortzea, 6 ohe ezartzearekin. Ohe horietatik 2, teknika inbaditzaileetarako izango lirateke.
3. Pediatriako ospitalizazioa guztiz eraberritzea, hiru oheko gelak kenduz, pediatriako onkologikoko unitatea bereiziz, eta ZIUri, bitarteko zaintzako unitateari eta pediatriako ospitalizazioko unitateari jarraipena emanaz. Horiek arretaren jarraipena erraztuko lukete, guztia maila berean egongo bailitzateke, arreta-denborak murriztuz.
4. Analisi sakona egitea Lehen Hezkuntzarekin batera, eta neurriak hartzea pediatriako etxez etxeko arretaren beharrei erantzuteko (Neonatologiatik alta goiztiarra ematea barne), jaioberrien eta pediatriaren garraioko premiei erantzuteko.
5. Esne-banku bat sortzea, edo, bestela, dagoeneko martxan dagoen bankuren bati satellite-esnearen banku gisa lotzea.

d. Larrialdiko arreta eta emergentziak

- Eskualdetako Larrialdi Zerbitzua (SUC) Nafarroa osoan garatzea eta eraginkortasunez hedatzea. Zona guztietarako irizpideak:
  - Urgentzia larrien eta larrialdien kasuan, osasun-langileen iritsiera-denbora murriztea, behar den ekipamenduarekin, gehienez ere 20 minutuz.

- Larrialdiak erreferentziazko ospitaleetara ordubete baino lehen iristen direla bermatzea.
- Nafarroa osoan dauden anbulantzia-zerbitzuen estaldura nahikoa bermatzea.
- Lehen mailako arretarekin eta ospitalez kanpoko larrialdiarekin koordinazio-plan bat ezartzea, herritarrari larrialdiko arreta optimoa emateko.
- Emaitzak epe ertain eta luzera ikuskatuko dituen ebaluazio-plan bat ezartzea, eta arreta eraginkorra ez denean zuzentzeko mekanismoak ezartzea.
- Garraio sanitarioa. Baliabideak gehitzea beharren arabera, eta osasun-garraioko enpresa publikoa martxan jartzeko behin betiko bultzatzea. Berriki Nafarroako Gobernuak hartu duen erabakia bururaino eramatea alegia.
- Ospitaleko larrialdi-zerbitzua. NOU, Tutera eta Lizarrako ospitaleen larrialdi-zerbitzuen azpiegitura-azterketa eta aldaketa integrala, kalitatezko arreta bermatuz eta benetako beharren diagnostikoa eginez. Beharrezkoa da hainbat inplementazio-fasetatik igaroko liratekeen espazioak birdimentsionatzea, zerbitzuak sortu zirenetik enkistatutako arazoak saihesteko edo ezabatzeke.
- Plan estrategikoak ezartzea urtaroko kolapsoak saihesteko eta prebenitzeko, beharren aurreikuspena eginez eta ospitaleratzeetan inbutuak saihestuz ohe faltagatik eta ospitaleratutako pazienteen altetan atzerapenak egoteagatik. Ospitaleko burokrazia ezabatzea eta jarduera goreneko aldietan igarotze-eremua sistematizatzea.
- NOUrako neurri zehatzak: Premiazko arreta psikiatrikoa bereiztea, arreta ahalik eta gizatiarrena izan dadin, bai paziente psikiatrikoentzat, bai larrialdiko arreta eskatzen duten gainerako herritarrentzat eta profesionalentzat.

e. Osasun mentala

- Osasun Mentaleko Plan berriaren ezarpena, garapena eta etengabeko ebaluazioa bultzatzea. Ikuspegi komunitarioari eta prebentzio-lanari lehentasuna emanez, hirugarren sektorearekiko harremana hobetuz.
- Erabakien Aurretiazko Plangintzaren erabilera sustatzea, gaixotasunaren prozesuan parte hartzeko tresna gisa. Azken batean, pertsonen ingurune naturalean lan egitea, mobilizatzea eta pertsonak gaixoak bilakatzea saihesten duten tresna propioak ematen saiatuz, egoera horri aurre egiteko agian alternatiba desberdinak dauden egoera baten subjektu pasiboak bihurtu gabe. (adibide bat da lan-arazo bat osasun-arazo bihurtzea eta pertsona hori deuseztatzea bere erantzunean). Azken finean, eredu ospitalezentriko, psikologizatzaile eta psikiatrizatzailetik aldentzea.

- Diziplina arteko RSM sendoa, zabala eta herritarrengandik hurbil dagoena indartzea. Jarduerahoripremiazkoada. Izan ere egungo krisi sozioekonomikoaren egoeratik irteteko gobernu-politikek, biztanleriaren zahartzeak eta adikzioen gorakadak larriagotuta gaixotasun mentalak areagotzen ari baitira herritarren artean. Maila askotan esku hartu behar da, komunitatean (gazteria, haurtzaroa, etxebizitza), familietan eta hezkuntzan lan egitea ezinbestekoa da eta. Baita gizarte-mugatzailerean eragitea ere.

- Diziplina artekoa baino diziplina artekoa den OMren barruan esku hartzeko eredu bat defendatzea. Ghettoak ezabatuz, talde-lana bultzatuz eta erraztuz. Lehentasunezkoa da errepikatzea eta sinestea erabiltzailea dela esku-hartzearen erdigunea, eta guztia horren inguruan oinarritu behar dela.

- Osasun mental publikoaren aldeko apustua. Zentro pribatuak publiko bihurtzeko prozesuei jarraipena ematea eta arreta sare publikoan baneratzeko. Ahal den neurrian ahalik eta instituzionalizatuenak izatera itzultzeko lanean. Premiazkoa da benetako beharren erregistroa izatea eta eredu integratzaileagoetarantz aurrera egitea ikuspegi komunitariotik.

- Profesionalen lana erraztuko duten irizpideak eta protokoloak bateratzeko mekanismoak ezartzea, prozesuak desburokratizatuz.

- Desmedikalizatzeko, despsikiatizatzeko eta despsikologizatzeko neurriak eguneroko bizitzako arazoak.

- Doluari arreta jartzea, zaugarritasun-egoera gisa eta premia bereziak dituen bizi-prozesu natural eta normal gisa. Izan ere, doluaren ondorioek prozesu oso konplikatuen edo lotutako patologiak eragin ditzaketelako. Hirugarren sektorearekin dolua lantzea denbora, laguntza eta entzutea eskatzen duen egoera da, eta zure berdinek nola kudeatzen duten ikustea dolua gainditzeko modu ona da.

- Langile kualifikatuak eta nahikoa izatea pazienteekin modu pertsonalizatuan lan egin ahal izateko eta eguneroko bizitzari aurre egiteko tresnak emateko. Laguntzak pertsona bakoitzaren beharretara egokitzea, sistema paternalista batetik urrun, ahalik eta errekupeazio handiena bilatuz. Sendatzearen ideia errekupeazioarenagatik aldatu behar dugu (espezialitate honetan ez da ia ezer sendatzen)

- Langile kualifikatuak eta nahikoak izatea pazienteekin modu pertsonalizatuan lan egin ahal izateko eta eguneroko bizitzari aurre egiteko tresnak emateko. Laguntzak pertsona bakoitzaren beharretara egokitzea, sistema paternalista batetik urrun, ahalik eta errekupeazio handiena bilatuz. Sendatzearen ideia errekupeazioarenagatik aldatu behar dugu (espezialitate honetan ez da ia ezer sendatzen)

- Lehen Mailako Arretan BAME (psikiatriako espezialitatea) duten psikologiako edo erizaintzako langileen figurak behin betiko ezartzea eta pazienteen zaintza maila espezializatuko tratamendu laburragoetara bideratutako Osasun Mentaleko taldeekin koordinatzea eta partekatzea. Denboran mugatuak baina intentsiboak diren esku-hartze ereduetan oinarritutako talde-terapia baliozkoa izan daiteke aldi batean, betiere terapiak ebidentzia egiaztatua badute.

- Nahasmendu Mental Larri eta Kronikoari arreta ematean, egoeraren diagnostiko bat egingo da eta neurriak bultzatuko dira paziente mota horiek behar dituzten baliabideak biztanleria horren egungo beharretara eta familia antolatzeke modu berrietara egokitzeko. Beharrezkoa da baliabide horiek bizkorragoak izatea eta sektore publikoaren barruan sartzea. Egoitza-baliabide murriztagoak (pisuak, apartamentuak), gaixotasun horiek dituzten pertsonak ahalik eta gehien suspertzeko akuilatuko dituztenak. Pertsonen egokitzutako jarduerak programatzen diren gunek.

-Koordinazioa. Gizarte-arretarekiko harremana errazteko, desburokratizatzeko, kasu bakoitza irizpide kliniko eta sozialen arabera baloratzeko eta epeak arintzeko neurriak.

- Ospitale-psikiatriako unitateen (akutuak) azpiegiturak eta ekipamenduak eguneratzea, batez ere haur eta gazteentzako unitatearena. Larrialdietako sarbide espezifikoak.

- OMZ IJ hartuko duen egitura bat ezartzea, Gazte eta Haurren Eguneko Ospitale bati lotuta dagoen beharretara egokitua, eta azken hori plazetan eta profesioetan sustatu behar da, haurrak ospitalean sar ez daitezen.

- Etxeko ospitalizazioa eta programa komunitario-assertiboak sortzea baloratu behar da.

-Mendekotasun-nahasmenduei behar bezala aurre egiteko birplanteamenduaren beharra. Ez dago baliabiderik OMZtik eta HD Zuriatik harago, Komunitate Terapeutikoez gain. Egitura eta giza baliabide indartsuagoak behar ditugu.

- Lizarran/Tafallan edo Tuteran lan egiten duten langileak sustatzeko neurriak.

- Buruko nahasmendua duten pertsonen estigmaren eta ahalduntzearen aurkako borroka babestea eta sustatzea.

f. Sexu- eta ugalketa-osasuna

- CASSYRak sustatzea, gizonentzako eta emakumeentzako Sexu Orientazioko Zentro gisa, hezkuntza afektibo-sexuala, lan komunitarioa eta programa espezifikoak eremu gisa

- Hezkuntza Sailarekin lankidetzan, SKOLAE programa bultzatzea eta tailerrak eta kanpainak sustatzea, bai eta hezkuntza-profesionalentzako prestakuntza egokia bermatzea ere.

- Eskola-ingurunetik haratago, sexu- eta afektibitate-hezkuntza sustatzea, batez ere gazteen artean. Horretarako, beharrezkoa da Nafarroako gazteen ohituren diagnostikoa egitea, lehenetsunak identifikatzea eta beharrezkoak diren mekanismoak eta baliabideak ezartzea, sexu-hezitzaileen sarearen parte-hartzearekin eta inplikazioarekin.

- Gazteek preserbatiboak doan eskuratzea, STGei aurre egiteko.

- Erditzea. Nafarroako ospitaleetan, haurdunei eskainiko zaie, arrisku-faktorik gabe edo arrisku txikia izanda, erditzerako laguntza naturala. Hau da, medikalizaziorik gabea, ahalik eta esku-hartze txikienarekin, amaren eta fetuaren zaintza bermatuz nahi ez diren arriskuak saihesteko, eta une oro errespetatuz emakumearen erabakia. Halaber, informazioa jaso eta haurdunaldiaren, erditzearen eta erdiberritzailearen arreta-prozesu osoan zehar berak nahi duen pertsonaren laguntza izateko eskubidea.

g. Osasun publikoa

- Baliabide nahikoak ematea eta aurrekontua handitzea ISPLNri, Nafarroako Gobernuaren osasun-politiken ardatz gisa. Ildo horretan, ISPLNren plantilla langile propioekin indartuko da, Nafarroako Gobernuaren beraren osasunaren prebentzio- eta sustapen-proiektu guztiak aurrera eramateko eta sustatzeko, eta toki entitateenak babesteko.

- Osasun Publikoa osasun-arloko desberdintasunen aurkako borrokan zentratzea. Osasuna politika guztietan.

- Herritarrei zuzendutako osasun publikoko ekimenak garatzea Lehen Mailako Osasun Arretatik, ahal bada beharrezko laguntza-baliabideekin, ISPLNtik edo barrutietatik.

- Epidemiologia-lana arazoak eta konponbideak aztertzea eta osasun publikoko esku-hartzeak ebaluatzea bideratzea. Barrutiei osasun publikoko/ epidemiologiako baliabideak ematea.

- Laneko Osasun Zerbitzuaren epidemiologia-baliabideen beharrei erantzutea.

- ISPLNren lidergoa, Zahartze Aktiboaren Estrategia garatzeko eta haren jarraipena egiteko, Osasun Sailarteko Kontseiluaren esparruan.

- Adikzioen Foru Plana garatzea, arreta berezia eskainiz substantziarik gabeko adikzioei eta alkoholaren kontsumoari. Sailen arteko lantaldeak sortuko dira, Osasunaren, Gizarte Eskubideen, Hezkuntzaren eta Herrizaingoaren partaidetzarekin, bai eta toki-erakundeekin, elkarteekin eta eragindako pertsonekin ere, prebentzio-politika publikoak modu integratuean koordinatzeko. Koordinazioa lehen mailako arretarekin eta osasun mentaleko sarearekin.

- ETSen gorakadari premiazko arreta ematea. Prebentzio-kanpainak berreskuratzea eta indartzea, eta Hiesaren Programa suspertzea. Gaixotasun bat desagerraraztea da erronka nagusia, gaixotasun horren kutsatzea erraz saihests baitaiteke. GKEekin batera lan egitea prebentzioan, baliabideen jarraitutasuna eta nahikotasuna bermatuta.
- Osasun Komunitarioaren Behatokiari bultzada politikoa eta aurrekontua ematea.
- Osasun-hezkuntzarako programa espezifikoak sustatzea (elikadura osasungarria, hezkuntza afektibo-sexuala, ariketa fisikoa) eta horien garapena eta eragina ebaluatzea.
- Osasuna Sustatzen duten Eskolen Sarea zabaltzea, ikastetxeen sarea zabalduz eta ikasleen eta profesionalen arteko topaguneak sortuz, proiektu eta jardunbide egoki horiek guztiak partekatzeko.
- Irakasleek osasunarekin lotutako gaiei buruzko prestakuntza jaso dezaten sustatzeko neurriak ezartzea.
- Osasun Sistema Publikotik laneko kalteak artatzea bultzatzea, mutuen finantza-, zuzkidura- eta giza baliabideak sistema horretan integratuz.

h. Lan osasuna eta segurtasuna

- Prebentzioaren gaia:
  - Prebentzioa kontratu publikoetan sartzea, bereziki obra-kontratuetan, laneko segurtasun eta osasunaren arloko klausula sozialak txertatuz. Horretarako, baldintza administratibo zehatzen agirian klausula bat jasoko da, laneko segurtasun eta osasunaren arloko betebeharrak betetzeari buruzkoa, eta kontratistek eta azpikontratistek beren kargura eta arreta osoz bete beharko dute laneko segurtasun eta osasunari buruzko araudia. Betebehar horiek ISPLNk zaindu, ikuskatu eta egiaztatuko ditu.
  - Araudia txertatzea, enpresa kontratistek sindikatuetakoko ordezkariari obretara sartzeko utz diezaieten, laneko arriskuen prebentzioari buruzko araudia eta gainerako lan-baldintzak betetzen direla egiaztatzeko lanak egin ditzaten.
  - Nafarroako Gobernuak kontratua bertan behera uzteko klausula araudian sartzea, ISPLNk kontratuan sartutako lanetan prebentzio-neurriak ez direla betetzen egiaztatu ondoren.
- Prebentzio Zerbitzua publiko egitea. ISPLNren araudia aldatzea, GSINri kontingentzia profesionalen kudeaketa atxikitzen dioten enpresa guztietan prebentzio-zerbitzu baten berezko prebentzio-lan teknikoak eta osasun-funtzioak garatu ahal izateko (gaur egun 25 langile baino gutxiagoko

enpresarentzat baino ez dago aurreikusita). Horretarako, behar diren giza baliabideak eta baliabide ekonomikoak jarriko dira.

- Lan Ikuskaritzaren eskumenak hartzea. Eta transferentzia lortzen ez den bitartean, Ekonomiaren Garapen Sailak langileen osasunarekiko interesik ezagatik aplikatu ez dituen laneko osasunaren arloko LGSiren eskumenen garapena.

- Nafarroako Gobernuko langile guztiak sartzeari lan-kontingentzietarako Gizarte Segurantzarekin lankidetzan aritzen den auto-aseguratzailean. Diruzaintzako erakunde propioa gaitzea auto-aseguratzailearentzat, kuotak kapitalizatuko dituenak. Nafarroako Gobernuko auto-aseguratzailearen kudeaketa-organoa eratzea, funtzio publikoko mahai orokorreko sindikatuen partaidetzarekin. Ondoren, toki-erakundeetako eta enpresa publikoetako langileak auto-aseguratzaile horretan sartzeari. Lan gertakizunengatiko osasun-laguntza Osasun Sistema Publikoak emango du.

- Lan Osasuneko plantilla indartzea, aurreko eginkizun guztiak betetzeko.

i. Odol eta ehun bankua. Transplanteak.

- Odol eta Ehun Bankuaren kudeaketa hobetzea, odolean, ehunetan eta organoetan autosufizientziarako, eta produktu horien maneian segurtasun handiagoa izateko. Izan ere, produktu horien gizaki jatorria, eta urritasuna direla-eta, haien erabileraren kontrol bikaina egin behar baita.

- Dohaintza- eta transplante-jarduerek publikoak izan behar dute. Euskal Autonomia Erkidegoko beste erakunde publiko batzuekin lankidetzan aritzeko aukerak aztertzea, publiko egiteari begira.

- Plasma autoktonoa erabiliz produktu hemoderibatuak sortzeko neurriak ezartzea. Hemoderibatu plasmaticoak, zatikapenaren ondoren, doan itzuli behar dira gure ospitaleetara.

- Jarduera horri buruzko datu kuantitatibo eta kualitatiboen gardentasun handiagoa gure Foru Komunitatean.

- Produktu guztiak Nafarroako Odol eta Ehun Bankuan zentralizatzea eta CUNko egungo zentralizazioa desagertzea.

- Sektore publikoaren barruan transplanteen arloa garatzea (eta ez bakarrik emaileen organoak jasotzeaz eta erauzteaz arduratzea).

- Immunologia Klinikoko Zerbitzua sortzea Osasunbidean.

3.8. Parte hartzea eta gardentasuna

- Erabiltzaileei informazioa emateko eta haiek erreklamazioak egiteko prozedurak hobetzea.
- Pazientearen arreta-zerbitzuarekin lan egitea, pazienteek edo senideek jarritako kexak eta erreklamazioak sakon aztertzeke. Kexa horiei buruzko informazio-mekanismoak ezartzea eta kexa horien jarraipena egitea, hala badagokio, hobetzeko arloak identifikatuz eta jarduketa zehatzak ezarriz. Pazienteari berari eta pazienteen elkarteei emango zaie horien berri.
- Herritarrek sistemaren maila guztietan parte hartzeko tresnak sortzea, izaera exekutiboarekin eta ebaluatzeke gaitasunarekin: Herritarren Partaidetzarako Batzordeak ezartzea eta Osasun Kontseiluak berreskuratzea eta bultzatzea, haien araudia aldatuta benetako botereak emateko eta gutxienez sei hilean behineko maiztasunarekin. Osasunaren kudeaketa demokratizatzea, osasun-langileen eta herritarren parte-hartzea sustatuz.
- Ospitaleetako Gobernu Kontseiluak biziberritzea eta indartzea, langile eta erabiltzaile gehiagorekin eta erabakitzeke gaitasun handiagorekin, eta gutxienez sei hilean behineko maiztasunarekin.
- Profesionalek Laguntza Batzorde Teknikoetan parte hartzea eta inplikatzeko sustatzeko neurriak hartzea. Zerbitzuen eraldaketak profesional guztientzako komunikazio-, informazio- eta prestakuntza-prozesuak barne hartu behar ditu.
- Osasun Kontseiluak bultzatzea, udal- eta eskualde-premiak hautemateko. Egitura horizontalagoa zabaltzea eta erabakitzeke ahalmen handiagoa ematea.
- Laneko Osasunaren Nafarroako Kontseilua defendatzea, Enplegu Planetik eratorritako laneko osasunaren batzorde klientelarraren aurrean arriskuen prebentzian parte hartze instituzionalerako hirutariko organo gisa.
- Kudeaketa-lanpostuetako ordezkariak paritarioa izan dadin zaintzea, ahal den guztietan araz ezartzea, plantillarekiko proportzionaltasuna bilatuz.

3.9. Formakuntza eta ikerketa

- Langile guztiei etengabeko prestakuntza iraunkorra bermatuko zaie, eta egungo eta etorkizuneko karrera profesionalari lotuko zaio.
- Osasun-teknologiarekin eta farmazia-teknologiarekin lotutako enpresetako profesional independenteak irakasteko behar besteko aurrekontu-zuzkidura. Irakaskuntza-funts baterako bideratzea teknologiako aurrekontuaren portzentaia bat, osasun publikoak kudeatua.
- Irakaskuntza arlo publikotik publikora emango da, baztertu edo kaltetu gabe irakaskuntza hori eskaintzeagatik sektore publikoari ordaintzen dioten erakunde pribatuekin egin daitezkeen hitzarmenak.

- Aurrekontuak bultzatzea eta sektore zientifiko-ikertzailea indartzea sare publikoan. IDISNAren garapena bultzatzea (lidergoa eta kontrol publikoa bermatuz) eta NavarraBioMed.
- Gobernantza gardena. Ikerketa-, irakaskuntza-, ebaluazio- eta berrikuntza-prozesu guztiak garden kudeatzen saiatu beharko litzateke. Interes-gatazkarik ez dagoela bermatzea erabaki-organoetako kide diren ikertzaileak, klinikoak, pazienteak, kudeatzaileak, zuzendariak edo osasun sistematik kanpoko pertsonen kasuan.
- Minbiziaren ikerketa indartzea Nafarroan, Espainiar Estatu eta Europaren Minbiziaren Ikerkuntzarekin bat etorriz eta modu osagarrian.
- Gaixotasun arraroen esparruan ikerketa sustatzea.
- Medikuntza publikoko fakultatea: NUPi beharrezko baliabideak bermatzea, behar bezala gara dezan. Unibertsitate publikoetako erizaintzako eta medikuntzako ikasleen prestakuntza lehenestea eta euskarazko irakasgaien eskaintza sustatzea, unibertsitate-araudiaren arabera.
- Medikuntzako profesional berriak (BAME) prestatzeko plaza-kopurua handitzen jarraitzea, bereziki familia-medikuntzan, pediatrian eta epidemiologian, eta erizaintza espezialistan (emaginak, osasun publikoa).
- Osasun-arloko administrazio-zereginetan lanbide-heziketa sortzea eta Osasun Sailean kontratazioa autonomizatzea.

B) BIZITZA OSASUNGARRIA/KIROLA

OINARRIZKO IRIZPIDEAK

Kirolaren Europako Kartak honela definitzen du kirola: "...kiroltzat hartzen dira jarduera fisiko mota guztiak, baldin eta, parte-hartze antolatuaren edo ez antolatuaren bidez, helburu hauek badituzte: egoera fisikoa eta psikikoa mantentzea edo hobetzea, harreman sozialak garatzea edo maila guztietako lehiaketetan emaitzak lortzea". Nahiz eta definizio zabal horrekin ados egon, gure proposamenetan jarduera fisikoa eta kirola binomioa erabiliko dugu, eta, horrela, oro har, jarduera fisiko ez-lehiakorra eta lehiakorra aipatu-ezberdinduko ditugu.

Ariketa fisikoa eta kirola eskubide gisa ulertzen ditugu; pertsona bakoitzaren garapen integrala osatzen duten elementuetako bat da, baita gizarte kohesioaren zein gizarteratzearen faktore bat ere. Genero, arraza, ekonomia, gaitasun fisiko edota kirol- gaitasunean oinarritutako edozein arrazoik eragindako diskriminazioak saihestuz, herritar guztiek aukera berdintasuna eta kirola zein ariketa fisikoa egiteko eskubidea izan dezaten bermatu beharra dago, beharrezkoak diren instalazioak eta baliabide naturalak bere eskura jarritz.

Tresna nagusia jarduera fisikoa eta kalitatezko kirola dira eremu eta maila sozial guztietan (aisialdia eta denbora libre, hirugarren adina, osasuna, kohesioa eta gizarteratzea), hezkuntzan (eskola eta unibertsitatea), ez-federatuan, federatuan eta errendimendukoan.

Bizi-kalitate ona izango duen gizarte osasuntsu, kohesionatu eta integratu bat lortzeko, ezinbesteko helburu hauek ditugu:

- Gorputz-garapenerako ohitura harmoniko eta osasungarriak eskuratzeko, baita kirola egiteko ohitura hartzeko ere. Zentzu horretan, hezkuntza-prozesuan barne hartzen diren adin guztietan jarduera fisikoa eta kirola egiteko aukerak hobetu eta zabaltzearen aldeko apustua egiten dugu; betiere, adinik goiztiarrenetan kirolaren sustapenari arreta berezia eskainita eta ordutegi eta profesional egokiak bermatuta.
- Etengabeko prestakuntza eskaintzea, hezitzaileek eta jarduera fisikoen zein kirol entrenamenduen arduradunek prestakuntza egokia izan dezaten. Nafarroako kirol lanbideetan sartzeari eta jarduteari buruzko 18/2019 Foru Legea garatzea ezinbestekoa da.
- Euskararen erabileraren normalizazioan aurrera egitea.
- Gure kirol-eredua eraikitzeko, gure nortasuna bultzatzeko eta herrialdeen arteko lankidetzaren sareak sortzeko giltzarriak diren egiturak (federazioak, elkarteak...) eta lehiakortasun-esparrua definitzea eta artikulatzea.

2023-2027 LEGEGINTZALDIRAKO NEURRIAK

- Jarduera fisikoaren eta kirolaren errealitatea aztertzeko, entzute aktiboko ariketa bat egingo dugu komunitateko kirol-eragile guztiekin eta hainbat eremutan (hezkuntza, aisialdia, emakumeen eremua, gizarteratzeko arriskuan dauden taldeak, migratzaileak, behar bereziak dituzten taldeak). Era berean, azken urteetan egindako planak aztertuko ditugu, Kirolaren Europako Kartan erabiltzen den kirolaren kontzepzio zabalagora egokitzeko.
- Plan horiek lehenetsunez aztertuko ditugu ikuspegi hauetatik: osasuna, genero-ikuspegia, eskola-eremua eta gizarteratzea eta gizarte- eta lurralde-kohesioa
- Diagnostiko bat egitea genero-ikuspegitik, gizartearen egungo beharrak eta ahuleziak identifikatzeko.
- Kirol-instalazio eta -azpiegitura publiko eta pribatuen erabilerari buruzko azterketa sakona egingo dugu, bai eta horien ordutegiei buruzkoa ere, herritar guztiek instalazio eta azpiegitura horietan sartzeko duten berdintasuna aztertzeko, eta arreta berezia jarriko dugu emakumeengan, dibertsitate funtzionala duten pertsonengan eta gizarte-bazterkeria jasateko arriskuan dauden kolektiboengan.

1. KIROLAREN ETA JARDUERA FISIKOAREN EGITURAKETA. KIROLAREN ETA JARDUERA FISIKOAREN NAFARROAKO KONTSEILUA.

- Kirolaren eta jarduera fisikoaren kontzeptuaren kontzepzio zabalagoarekin, argi dago Nafarroako Gobernuaren barruan duen egituraketak dimentsio berri bat hartu behar duela, eta “eremu txikia” gisako egungo posizionamendua gainditu behar duela. Litekeena da datozen urteetan kirolerako sail propio bati buruz hitz egin ahal izatea, baina, gutxienez, hurrengo legegintzaldi honetan sailen arteko erakunde bat eratu beharko litzateke, INDren, Osasun Sailaren eta Gizarte Eskubideen Sailaren arteko koordinazioa bere gain hartuko duena, sail propio horren aurreko urrats gisa.
- Sailen arteko erakunde horrek, besteak beste, Kirolaren Plan Estrategiko bat egin beharko du, ikuspegi poliedrikoa izango duena (Kirola-Osasuna-Gizarteratzea), eta guztiek kirolerako sarbide unibertsala izan beharko dute ardatz, arreta berezia jarrita emakumeak, gizarte-bazterketa jasateko arriskuan dauden taldeak eta eskola-adina kontuan hartuta.
- Gaur egungo Nafarroako Kirolaren Kontseilua gure erkidegoko kirol-eragile nagusiak biltzen dituen erakundea da, baina erabat gutxietsita dago eta behar litzatekeena baina askoz gutxiago erabiltzen da. Erakunde aholku-emaila hutsa izanik, urtean behin edo bitan baino ez da biltzen, zuzenean eragiterik izan ez duen gaiei buruzko informazioa jasotzeko.
- Hala ere, potentzial handia du, Gobernuak, NUKFk, INDk, kirol-federazioek, Miguel Indurain Fundazioak, Nafarroako kirolaren erreferentziazko pertsonak, kirol-lanbideetako ordezkariak, klubetako ordezkariak eta elkarte pribatuak parte hartzen baitute.
- Gure ustez, Kirolaren Nafarroako Kontseiluak izan behar duen eginkizunak protagonismo handiagoa izan behar du, eta, gainera, handitu egin behar da, Osasunaren eta Eskubide Sozialen ordezkariak hartzeko.
- Osaera berri horrekin, hurrengo legegintzaldian gidatu behar duen zeregin nagusietako bat da Nafarroako Kirolari buruzko uztailaren 5eko 15/2001 Foru Legea eguneratzen laguntzea. Lege berriak kirolaren kontzepziorik zabalena jaso behar du, eta proposatzen dugu bertan jasotzea ariketa fisikoaren preskripzioa, hainbat patologia fisiko eta mental prebenitzeko eta gainditzeko bide gisa. Besteak beste, Uharteko Udalaren pastillatik zapatilara, edo kirol-errezetako udal-ekimenak oinarri egokiak izan daitezke helburu horretarako.

2. NAFARROAKO KIROL JOKOAK.

- Nafarroako kirol-jokoak errotik berrantolatzea. Une honetan, 6 urtetik aurrerako kirol-joko lehiakorrek ditugu, eta eredu hori ez da parte-hartzailea, ez da berdintasunezkoa, eta ez du jarduera fisikoa sustatzen. Aitzitik, kirol-espezializazio goiztiarra bultzatzen du, eta horrek suposatzen du parte hartzen dutenek gorputz osoaren erabilpen eskasa egiten dutela.

- 11 urte arte lehiakorrak ez diren kirol-jokoak sustatzea.
- Derrigorrezko hezkuntzan herri kirol eta jokoak, euskal dantza eta pilota sustatzea, curriculumaren barnean eta hezkuntza-proiektuen bitartez ikasturte osoan zehar landuta.
- Eskolen eta herrien artean joko eta kirol tradizionalen topaketak antolatzea: lehen hezkuntzan, bigarren hezkuntzan, batxilergoan, unibertsitatean eta arlo sozialean.
- Bertoko kirolen hedapena erraztu eta sustatzea presentzia txikiagoa duten inguruetan. Horretarako behar besteko giza baliabide eta baliabide materialak eskainiko dira, finkatze eta aurrerabidea bermatze aldera.
- Genero berdintasunean oinarritutako parte-hartzea pixkanaka sustatzeko kanpainak antolatuko dira.
- Berrikuntza eta garapena: jarduera fisiko eta kirol jarduera hauen baitan elementu berritzaile positiboak barne har daitezen bultzatuko da eta horien hedapenean lagunduko da, betiere sustraiei eta ezaugarri tradizionalei uko egin gabe.
- Kirol tradizionaletan emakumeen parte-hartzea sustatzeko programak antolatzea, eta horien parte-hartzea ezagutzera ematea.
- Joko mistoak sustatzea.

3. JARDUERA FISIKOA, AISIALDIKO KIROLA ETA OSASUNA

- Helduentzako kirol-jokoak antolatzea, lehiakortasuna alde batera utzita eta aisialdi hutsa sustatuz.
- Emakumeen eta gizonen arteko berdintasunean kirola egin ahal izateko baliabideak indartzea.
- Gazteen sedentarismoa eta haurren obesitateari jarduera programen bidez aurre egitea. Sail ezberdinen arteko programak.
- Jarduera fisikorako eta hiri-mugikortasunerako espazioak egokitzea (ibiltzea, korrika egitea, bizikletaz ibiltzea).
- Naturan jarduera fisikoaz gozatzeko espazioak egokitzea: ibilbideak prestatu, egokitu eta seinaleztatuz.
- Jendartean kirola eta jarduera fisikoa moderatua egitearen gaineko kontzientzia pizteko jarduera hezigarriak diseinatu eta martxan jartzea.
- Kirol eta jarduera fisiko ez lehiakorra: jarraitutasuna bermatzea, pertsona batek eskaintza ez lehiakorren ezagatik aukerak galdu ez ditzan (jarduera fisikoa eta kirola adin-tarte eta maila guztietan eskaini).

- Jarduera fisikoa eta kirola Osasun Planaren esparruan ere sustatzea, Nafarroako gainerako administrazioekin koordinatuta.
- Osasun zentroetan, udalekin koordinatuta, prebentziozko eta neurrizko jarduera fisiko osasungarria sustatzeko estrategiak bultzatzea, beharrezkoa duten biztanle-talde guztiei zuzenduta (adinekoak, menpekotasuna duten pertsonak, beharrian bereziak dauzkatenak).
- Kirol segurua: kirolari, epaile, teknikari eta gurasoek Lehen Sorospenen gaineko gutxieneko prestakuntza izatea.
- Prebentzio eta ohitura osasungarriei buruzko prestakuntza-ekintzak antolatzea, hitzaldi eta ikastaroen bitartez (jarduera fisikoa, atsedena eta elikadura).

4. JARDUERA FISIKOA ETA KIROLA ESKOLAN

- Jarduera fisikoaren modalitate berriak sustatzea, Multikirola kasu; betiere, kultura aniztasuna kontuan hartuta.
- Eskola eta kirol arloan berdintasuna eta lankidetzak sustatzeko sentsibilizazio kanpainak antolatzea.
- Kirol jarduera barne-hartzaileak eskainiko dira.
- Egun gorputz heziketari eskainitako eskola-ordu kopurua areagotzea LH, DBH zein Batxilergoan.
- Eskola-orduetan zein eskolaz kanpokoetan egiten diren jardueren helburuak pedagogikoak izango direla bermatzea, eta balio zein ikuspegi berak partekatzen dituztela ziurtatzea.
- Eskolako kirol instalazio publikoak hobetzea.
- Monitorean, gorputz-heziketako irakaslearen eta familien arteko koordinazio eta komunikazio egokia bultzatzea (helburuak, metodologiak, jardueren azalpena, ... zehazteko).
- Familiek eskolaz kanpoko jardueretan parte har dezaten sustatzea (antolaketa eta koordinazioa).
- Kirol jardueren eskaintza zabalagoa ezartzea (kirol gutxituak barne hartuta eta, horiekin batera, tokiko zein kanpoko kirol kulturaren aniztasuna eskainita).
- Administrazio, federazio, klub, elkarte, ikastetxeen eta guraso elkarten arteko hitzarmenak bideratzea, kirol modalitate ezberdinak gorputz-heziketa klaseen eta eskolaz kanpoko jardueren bitartez transmititzeko (curriculumean txertatzea).
- Kirol modalitateen eta horien didaktikaren gaineko prestakuntza espezifikoa eskaintzea gorputz-heziketako irakasle, monitore, hezitzaile eta eskolaz kanpoko jardueretako koordinatzaileei.

5. JARDUERA FISIKOA ETA KIROLA UNIBERTSITATEAN

- Kirol modalitate ezberdinak eskaintzea, unibertsitateko ikasleentzako kirol-eskola espezifikoaren bitartez; betiere, izaera ludiko eta ez-lehiakorra sustatuta.
- Unibertsitatean bertan lehiaketa mailako kirola egiteko aukera eskaini eta bultzatzea maila ezberdinetan: barne-lehiaketak, unibertsitatearen arteko lehiaketak, probintzia artekoak...
- Euskal joko eta kirolak unibertsitate arloan sustatzea.

6. JARDUERA FISIKOA ETA KIROLA GIZARTERATZEKO TRESNA GISA

- Norbanakoen errentekin bat datozen prezio publikoak sustatzea.
- Modalitate bakoitzean kirol egokitan zuzendari aritzeko gaitasun espezifikoak dituzten teknikariak trebatzea.
- Kirol lehiaketetan beharizan bereziak (hala fisikoak, nola psikologikoak) dituzten pertsonen parte hartu ahal izateko beharrezko egokitzapenak txertatzea.
- Kirol Egokituaren Nafarroako Federazioa mantentzea, ohiko kirol federazioen egituren barnean erabateko eta kalitatezko integrazioa bermatzerik ez dagoen bitartean.
- Egungo nesken esparrua finkatu eta zabaltzea, baliabide material zein ekonomikoaren berdintasun osoa lortzea helburu izanik.
- Sexismorik ezaren eta generoaren gaineko kontzientziario kanpainak antolatzea.
- Emakumezkoen jarduera fisikoa, kirola eta lehiaketak babestu, koordinatu eta sustatzea.
- Nesken jarduera fisikoa eta kirola ezagutzera ematea, emakumezko kirol erreferenteak ere sortzeko.
- Bertoko kiroletan emakumearen parte-hartze aktiboa sustatzea.
- Pertsona guzti-guztien parte-hartzea sustatzea: presoak, buruko osasun arazoak edota menpekotasunak dauzkatenak, beharizan bereziak dituztenak, migratzaileak edota gizarte bazterkeria arriskuan dauden pertsonak.

7. ADINEKOEN JARDUERA FISIKOA

- Adineko pertsonen zuzendutako jarduera fisikoak sendotu eta areagotzea, adin-tarte horretako biztanleak etengabe ugartuz doazelako.
- Osasun zentroetan, udalekin koordinatuta, prebentziozko eta neurrizko jarduera

fisiko osasungarria sustatzeko estrategia bultzatzea, bereziki adineko pertsoneni zuzenduta.

8. JARDUERA FISIKO ETA KIROLA: EZ FEDERATUA, FEDERATUA, ERRENDIMENDU ALTUKOA ETA ELITEKOA

- NICDO egitura berrantolatzea.
- Herrialdeen arteko lankidetzak, Nafarroakoak baino maila handiagoko jarduera eta lehiaketak sortzeko.
- Nafarroako eta EAEko lehiaketen arteko koordinazioa, elkarren artean parte-hartzea oztopatu ez dezaten.
- Egitura federatuen baitan maila txikiko lehiaketak sortzea, baita beste edozein organismo pribatu zein publikoren baitan ere (Administrazioa, klubak, Gazte Elkartek, Auzo Elkartek, GKEak eta Kirola Sustatzeko Erakundeak).
- Modalitate jakin batzuetan lehendik dauden errendimendu-zentroak finkatu eta hobetzea, eta kirol-mailak hala ahalbidetzen duenean zentroak eratzea. Hala eta guztiz ere, zentro horien presentzia justifikatu egin beharko da; Federazio bakoitzarekin zehaztu beharko da kirol-maila alturik ba ote dagoen, eta, hortaz, errendimendu-zentro bat egotea justifikatuta dagoen ala ez.
- Administrazioaren eta Federazioen arteko hitzarmenak sortzea, errendimendu-zentroein finantzazio nahikoa emateko.
- Administrazio, Federazio eta Fundazioen arteko hitzarmenak: Kirol Fundazioek errendimendu-zentroen finantzazioan lagunduko dute, beka eta diru-laguntzen bitartez.
- Estamentu arbitralean jarduera fisikoa sustatzeko plana bultzatzea.
- Goi-mailako kirolari, epaile eta teknikari ohiak errendimendu-zentro horietako koadro teknikoetan barne hartzea.

9. PRESTAKUNTZA

- Prestakuntzaren eskaintza Nafarroako Enplegu Zerbitzuarekin batera sustatzea.
- Teknikari eta epaileen artean oinarrizko prestakuntza sustatzea maila guztietan, kostu ekonomikoa eta aurrez aurreko eskolen karga erraztuz.
- Prestakuntza plan ofizial berriak martxan jartzea, Hezkuntza Sailarekin, Federazioekin eta hezkuntza arloko beste edozein estamenturekin batera; betiere, kirol modalitate bakoitzari dagozkion curriculumak eratuta.
- Hezitzaile eta kirol arloko langileei etengabeko prestakuntza eskaintzea

hezkuntza arloan, lan-jarduera guztietan genero ikuspegia txertatzeko helburuz.

- Prestakuntza espezializatua: beharrian bereziak dauzkaten pertsonekin lan egiteko, haurren jarduerak antolatzeke eta adineko pertsonekin aritzeko kirol teknikari espezializatuak.
- Herrialdeen arteko lankidetzak, lurralde bakoitzak dituen baliabideak komunean jarriz eta prestakuntza-arlo ezberdinetan sinergiak aprobetxatuz.

10. EKONOMIA

- Izendun diru-laguntzarik ez ematea.
- Tokiko erakundeek diru-laguntzen hartzaile izateko programa inklusiboak presta ditzaten sustatzea.
- Zerbitzu publikoentzako diru-laguntzei lehentasuna ematea.
- Ikastetxe eta ikastolak diruz laguntzea, joko eta kirol tradizionalen ikasketa bideratu ahal izan dezaten.
- Kirol arloko langileentzako lan-hitzarmen propioaren proposamena prestatu eta idaztea.
- Kirol ekitaldien inpaktu eta eragin ekonomikoen gaineko azterketa egitea eta txostenak sortzea, enpresa laguntzaileen artean kirol arloko babesa finkatze aldera.
- Erosketen baterako negoziazioa eta zenbait elementuren esleipena: kirol aseguruak, hornidurak, kirol materiala...
- Administrazioak, federazioen eta irabazi asmorik gabeko kirol eragileen tutore gisa, hitzarmen indibidualen bidez arautuko du dagokion kirol-babesa, indarreko lege-esparruaren arabera baina onuradunen bideragarritasun ekonomikoa arriskuan jarri gabe.

11. INSTALAZIOAK ETA AZPIEGITURAK

- Udal instalazioen politika berria, ez nominala eta eskari eta beharren arabera.
- Instalazio publikoak erabiltzeko herritarrentzako txartel publikoa.
- Udal kirol instalazioak hobetzea eta erabilera publikoko espazioak prestatzea.
- Zerbitzu, langile, material eta instalazioak bateratzea, mankomunitate eta udalek zerbitzu zabalagoa eskain dezaten.
- Oinarriko kirola eta udal zein eskola kirola babestea, instalazioen erabilera erraztuz.

- Pertsona guztiek bere gain hartu ahal izateko moduko prezioak.
- Kirol instalazioetan familia kontziliazioa errazteko tresnak martxan jartzea (ludotekak, jarduerak eta ordutegi bateragarriak, ...).
- Instalazio publiko eta pribatuen mapa osatzea, horien erabilera ahalik eta gehien ustiatu ahal izateko. Ildo horretan, Nafarroako Kirolaren Institutuak 2021ean egindako azterketa (Nafarroako kirol-instalazio garrantzitsuenen beharren azterketa, D.O.S.E) oinarritzko erreferentzia eta lan-tresna garrantzitsua da.
- Kirol instalazioen zaintza eta mantentze plana sortzea, kirola modu seguruan egingo dela bermatuta eta etorkizunean instalazioek baldintza onetan jarraituko dutela ahalbidetuta.
- Nafarroak behar duen atletismoko pista estaliaren eraikuntza defendatzen jarraitzea. Finantzaketaren zati handi bat lortu ondoren, Nafarroako Gobernuaren ardura da instalazioaren zehaztapenak Federazioarekin adostea.
- Kirol instalazioetako eta federazio/klubetako kudeatzaile publikoen edota pribatuen arteko lankidetzak-hitzarmenak sustatzea, instalazioen lagapena dohainik edo prezio txikian elkartrukatze; horren truke, nahikoa giza baliabide eta baliabide material izango dituen eskolak edo bestelako kirol jarduerak ezartzeko konpromisoa hartuta.

12. EUSKARA

- Nafarroako Kirolaren eta Gazteriaren Institutuaren menpeko jarduera fisiko eta kirol guztia euskaraz egingo dela sustatzea. Edozein motatako programei diru-laguntzak emanda.
- Euskara erabiltzea jarduera, informazio eta ezagutzen transmisiorako hizkuntza gisa. Jarduera fisiko eta kirol mota oro euskaraz eskaintzea, baita webguneak, barne- zein kanpo-komunikazio euskarriak, araudiak eta abarrak ere. Kirol modalitate bakoitzaren hiztegi teknikoak euskaraz erabil dadin sustatzea.
- Eskolaz kanpoko jarduerak euskaraz eskaintzea, gure hizkuntza eskola ordu eta espazioetatik kanpo ere erabil dadin.
- Kalitatezko itzulpen zerbitzu eskuragarri eta eraginkorra eskaintzea, federazio eta klubuen webguneak, zirkularrak, araudiak, aktak eta abarrak euskaraz irakurri eta kudeatu ahal izan daitezen.
- Federazioek eta beste edozein organismok modalitate bakoitzean erabiltzen diren terminoen hiztegi teknikoak eta bestelako baliabideak sortu eta zabal daitezen sustatzea; horrela, kirolari, teknikari eta epaileek, euskaldun izan zein ez, terminoak ezagutu eta barneratu ahal izango dituzte.

13. EUSKAL HERRIKO KIROL SELEKZIOAK

- Euskal Herriko Selekzioaren aldeko apustua egitea, lehentasunezko helburu izanik kirol modalitate guztietan ofizialtasuna lortzea eta nazioarteko txapelketetan lehiatzeko aukera izatea.
- Euskal Herriko Selekzioari eta kirol modalitate guztietan ofizialtasuna lortzeko helburuari babes publikoa ematea, eta, ondorioz, nazioarteko lehiaketetan parte hartzea bultzatzea.
- Administrazioaren eta federazioen arteko hitzarmenak, hala nahi duten kirolari nafarren deialdiak bultzatu eta normalizatu daitezen, horren inguruan sor litekeen traba oro saihestuta.
- Deialdi eta ekitaldien koordinazioa, Euskal Herriko eta Nafarroako selekzioen jarduerak bat egin ez dezaten.

14. KOMUNIKABIDE ETA HEDABIDEAK

- Jarduera fisiko eta kirol jarduera guztietan -txiki zein nagusietan- komunikabideen presentzia bermatzea.
- Genero, jarduera, kirol eta hizkuntzari dagokionez tratamendu orekatua ematea.
- Komunikabideekin koordinatuta, jendartea kontzientziatzeko kanpainak antolatu eta martxan jartzea (heziketa ez sexista, genero kontzientziarioa, ohitura osasungarriak, sasoi fisiko ona izatearen garrantzia, osasun azterketak, ...).
- Biztanleek jarduera fisikoa eta kirola neurritz egin dezaten sustatzea.
- Administrazioetik eratorritako ekintza guztietan euskararen presentzia bermatzea, publizitate euskarriari, kanpainei, komunikazioari eta abarrei dagokienean.

ehbildu

3

ETXEBIZITZA ESKUBIDEA

Maite duzun
Nafarroa

EGINGO DUGU.

IRIZPIDE OROKORRAK

Etxebizitza oinarrizko eskubide subjektibo gisa ulertzen dugu, eta, zentzu horretan, gure programaren helburua etxebizitza duina eta eskuragarria eskuratzeko aukera unibertsala bermatzea da. Horrek esan nahi du aldatu egin behar dela gaur egungo espekulazio-eredua, orain arte nagusi izan dena etxebizitzaren merkatuan. Gure erantzukizuna eta apustua eredu sozialago baterantz urratsak ematea da.

Eredu espekulatiboa lau zutabetan oinarritu da: eraikuntza motor ekonomiko gisa; etxebizitza duina ongizate-estatuaren sinonimo gisa, ongizate-estatu definitu gabe eta ziurtzat joz sustatzaileek markatzen dutena; bankuak eta horien etekinak; promotoreak. Horren emaitza dira higiezinaren burbuila, etxebizitza lortzeko zailtasunak, emantzipatzeko zailtasunak, gentrifikazioa...

Eredu espekulatibo horren guztiz kontrako jarrera batetik, pertsona guztiok etxebizitza duin eta egokia izateko dugun eskubidea defendatzen dugu. Horretarako, lehenengo zereginetako bat etxebizitza duin bat zer den definitzea da, etxebizitza ez baita neurtzen dituen metro karratuen arabera, baizik eta etxebizitza horren kalitatearen eta erabiltzailearen premiekiko harremanaren arabera.

Etxebizitza duina kontzeptuaren barnean, oinarrizko etxebizitza kontzeptua ere kontuan hartu beharko litzateke, azken kontzeptu horrek definituko bailuke etxebizitzarako eskubidea; emantzipazioarekin edo bizitzako etapa desberdinekin lotuta dagoen zerbait, kontuan hartuta premiak desberdinak direla unean-unean.

Orain dena familia kontzeptuarekin eta gizarte-eredu horrekin erlazionatzen edo lotzen da, baita familia-eredu tradizionalarekin ere; horregatik, eredu bakar batean pentsatuz hitz egiten da etxebizitza duinaz: hiru gela dituen 90 metroko etxebizitza... Hori da, gainera, sustatzaileek eta eraikitzaileek sustatzen duten eredu hoberena, horrekin etekin handiagoak lortzen dituztelako eta hipoteka handiagoak sortzen dituztelako.

Horregatik, aldatu egin behar dugu, oinarrizko etxebizitzaz hitz egin behar dugu eta eskaera behetik gora sortu behar dugu, pertsonen premien arabera, ez, ordea, arestian esan dugun bezala, bankuen, sustatzaileen eta eraikitzaileen premien arabera.

Gaur egungo bigarren gai garrantzitsua eta premiazkoa alokairuko etxebizitzaren merkatua edo poltsa da. Horrek, halaber, etxebizitza eta etxebizitza eskuratzeko oinarrizko eskubidetzat hartzea dakar. Izan ere, orain arte, alokairuko etxebizitzaren merkatuak tik berberak islatzen ditu, jabetzako etxebizitzaren merkatuan sortu diren arazo berberak. Putre funtsen espekulazioa, gehiegizko prezioak, alokairuari aurre egiteko zailtasunak, emantzipaziorako zailtasun erantsiak...

Nafarroako Foru Komunitatean etxebizitza babestuen parke eskuragarria sustatzeko uztailaren 1eko 20/22 Foru Legeak aurreko legearen gabezia batzuk konpondu ditu. Era berean, EH Bilduk eta ERCK Madrilgo Gobernuarekin Etxebizitzaren Legearen eskumen batzuei buruz lortutako akordioak Nafarroatik alokairuaren merkatua arautzeko eta Foru Legea garatzeko bideak irekitzen ditu. Akordio horretan, autonomia-erkidegoek

eta udalek etxebizitzaren arloan dituzten eskumenak errespetatzen direla bermatzeko lege-proiektuan beharrezkoak diren aldaketa guztiak sartzen dira, eta gure lurraldeari esparru juridiko bat eskaintzen zaio, dagoeneko onartuta dagoen legea garatu ahal izateko. Horrela, testua proiektu zentralizatzailea izatetik benetako Lege gaitzailea izatera igaroko da, eta tresna berriak eskainiko ditu herritarrentzako etxebizitza-politika aurreratua eta bermatzaileak segurtasun juridiko nahikoarekin hedatu ahal izateko. Zehazki, uste dugu premiazkoa eta lehentasunezkoa dela, hain zuzen ere, alokairuko etxebizitza oro har arautzea eta bultzatzea, eta lege- eta eskumen-esparru horretaz baliatu behar dugula ildo horretan urratsak emateko.

2023/2027 LEGEGINTZALDIRAKO NEURRIAK:

1. Etxebizitzaren alokairuaren gehiegizko prezioa kontrolatzea.

Tenkatutako eremuen formulazioak (hipotekaren edo alokairuaren kostuak eremu horretako familien batez besteko diru-sarreraren % 30 gainditzen duenean, eta baita azken bost urteetan alokairua KPlaren % 5 igo den eremuak ere) eta eskumen hori baliatzeko ahalmenak eremu horietan esku hartzeko aukera ematen digute, alokairuaren prezioa erregulatzeko eta mugatzeko.

Tenkatutako eremu horietan dauden alokairuak arautu eta topatuko dira, edukitzaile handien edo jabe txikien jabetzakoak izan, bai indarrean dauden kontratueterako, bai kontratu berrietarako. Muga horiek ezarriko dira, kontratuaren eta jabetzaren modalitatearen arabera, jabe txikientzat indarrean dagoen aurreko errentara indexatuz eta edukitzaile handientzat prezioen euste-indizea aplikatuz.

Eremu horietan prezioak jaisteko hartzen diren neurrien osagarri izango dira etxebizitzaren jabeak alokairu-poltsan sartzera bultzatzeko beste neurri batzuk, hobari fiskalen edo bestelako neurrien bidez. Zigor ekonomikoko neurrien aurretik motibazioa lehenestea.

2. Kontratuen errenta urtero eguneratzeko muga

Estatuko Etxebizitza Lege berrirako erabakitakoaren ildotik, 2023an indarrean dagoen % 2ko muga aplikatuko da; 2024an, berriz, % 3koa izango da, eta, aurrerantzean, indize berri bat sortuko da termino horietan, KPlaren bilakaera baino egonkorragoa eta baxuagoa, urteko kontratu berritzearen ondoriozko errenta-igoeren mugarekin.

3. Alokairu publikoa eta eskuragarria bultzatzea.

Horretarako, neurri batzuk ezarri behar dira, helburu hauek lortzeko:

- Alokairuko Foru Poltsa bultzatzea. Etxebizitzak alokairuko etxebizitzaren foru-poltsan sartzeko dinamikaz gain, sistema indartzea proposatzen da, lehentasunez erosteko eta atzera eskuratzeko eskubidea modu biziagoan aplikatzea. Gaur egungo 600.000 euroak gainditu merkatura ateratzen diren babes publikoko etxebizitzak erosteko aurrekontua 2025ean 2 milioira arteko etxebizitza librea.

- Etxebizitzak esleitzeko baremazioari dagokionez, familia-unitateko diru-sarrerak eta pertsona-kopurua lehentasunezko faktoretzat hartuta, alokairuak ez du inoiz familia-unitatearen diru-sarreraren % 30 gaindituko, eta alokairu sozialaren kasuan, % 15 baino txikiagoa izango da.
- Hutsik dagoen etxebizitza alokairuan jartzea. Nafarroako etxebizitza hutsen erroldatik abiatuta, Udalekin lankidetzan, jabearekin harreman zuzena izateko dinamika bat sortuko da.
etxebizitza horiek Alokairuko Foru Poltsan sartzeko.
- Merkatu libreria igarotzen diren babes publikoko etxebizitzaren galera geldiaraztea.
- Etxebizitzak alokatzeko parke publikoaren kudeaketa egokia, Foru Legean jasotzen den bezala:
  - a.- Desjabetuak diren etxebizitzak, edo erabilera desjabetua dutenak 28/2018 Foru Legean jasotakoaren arabera.
  - b.- Foru Komunitateko administrazioak helburu horrekin erosi edo sustatu ditzakeen etxebizitzak.
  - c.- Automatikoki, edozein arrazoirengatik administrazioaren titulartasuna edo erabilera duten eta beste helbururik ez duten etxebizitza guztiekin.
- Nasuvinsako alokairu-poltsa bultzatzen edo sustatzen jarraitzea, egungo onurak handituz jabeentzat, eta udalekin hitzarmenak handitzea, partikularrek eta toki-entitateek etxebizitza hutsak Nasuvinsaren esku jar ditzaten, helburuak betetzen laguntzeko.
- Etxebizitzaren baldintzak aldatzea, alokairu-poltsan onartu ahal izateko, eska daitekeen egungo tipologia zabalduz.
- Etxebizitza eskuratzeko tratu-berdintasuna bermatzeko tresnak eta neurriak sortzea, bereziki, pertsona kalteberenei dagokienez, hala nola gutxiengo etnikoetako pertsonen, etxeko pertsonen, migratzaileei...
- Genero-indarkeriaren biktima eta/edo sexu-esplotazioaren biktima diren emakumeentzako bizitegi-baliabideak indartzea eta Nafarroako eskualde guztietara zabaltzea.

4. Etxebizitza sozialetarako lurzoru publiko gehiago.

Udalei nahitaez utzi behar zaion lurzorua egungo % 10etik % 15era aldatzea proposatzen dugu (Gobernuak uztea eta benetako aukera dagoen tokian), eta lurzoruaren foru-bankuarentzako lagapena handitzea aztertzea .

5. Etxegabetzei STOP

- Eskura dauden neurri guztiak abian jartzea – uztailaren 1eko 20/22 Foru Legean sartu berriak barne –, etxegabetzeak saihesteko, finantza-erakundeekiko harremanak sakonduz eta egoera bakoitzerako konponbideak aurkitzen saiatuz. Bestalde, Nafarroako Gobernuak ez du etxegabetzerik egingo bere eskumeneko etxebizitzetan, maizterren arazo ekonomikoetan oinarrituta.

Gogoratu behar da, halaber, Estatuko Etxebizitzaren Legerako akordioan, eta bultzatu dugun akordioari esker, debekatu egiten direla alde aurretik zehaztutako datarik eta ordurik gabeko etxegabetzeak, etxebizitzaren aldeko mugimenduak, maizterren ziurgabetasuna eta babesgabetasuna desagerrarazteko.

Gainera, autonomia-erkidegoek bitartekaritzarako eta bizitoki-alternatibarako mekanismo propioak antolatu ahal izango dituzte, egokitzat jotzen badituzte, eta etxegabetzeak egiten dituzten edukitzaile handiak mekanismo horien mende jartzera behartuko dituzte.

Lehen aldiz onartzen da planetako funtsak erabili ahal izateko gaitasuna, honako arrisku hauek dituzten pertsonei bizitoki-alternatibak eskaintzeko: alokairu sozial hobaridunen bidezko etxegabetzeko arriskuan daudenei; kalteberatasun-egoera dauden pertsonei edo pertsona eta familia horien bizitoki-alternatiba eskaintzea helburu duen beste edozein politikarentzat

6. Gazteen emantzipazioa bultzatzea. Gazteen emantzipaziorako etxebizitz

Neurri berrietako bat zuzkidura-bizitokiaren figura sortzea eta Etxebizitzaren Legean txertatzea litzateke. 25 eta 60 metro koadro bitarteko bizitegi-baliabideak izango dira, instalazio eta zerbitzu komunak izango dituzte, eta txandaka egin beharko dira nahitaez. Pertsona batentzat edo birentzat diseinatuta lirateke.

Bizitoki horiek aldi baterako alokairu-izaera izango dute gazteentzat, gehienez ere bost urtez, eta esleipendunek hileko kanon bat ordainduko dute, metro karratuen arabera. Kanon horrek ez du gaindituko beren diru-sarrerara haztatuen % 30.

7. Etxebizitzak birgaitzea.

Birgaitzeko laguntzak handitzea. Ildo beretik, kreditu bigunak eta interesik gabekoak ematea birgaitzeko. Epe luzerako eta interesik gabeko mailegu-sistema bat sortzea, hura eskuratzeko zailtasunak dituztenentzat.

Iruñeko auzoetan Birgaitze eta Energia Berderako bulego pro-aktiboak sortzea planteatzen dugu. Helburua egungo birgaitze-bulegoak eraldatzea eta eredu pro-aktiboagoekin, energia-eraginkortasunaren eta energia berriztagarrien ezarpenaren fenomeno globalaren bideratzaile eta integratzaileagoekin zabaltzea izango litzateke. Araudia Nafarroako Gobernuaren eskumena da, eta, beste kasu batzuetan bezala, udalen, NUKFren eta Nafarroako Gobernuaren arteko koordinazioa eta lankidetzaren beharrezkoa da dauden beharretara egokitzeko.

8. Etxebizitza kolaboratiboak.

Modu berriak, kolektiboagoak eta jasangarriagoak etxebizitza eskuratzeko, erabilera lagatzeko kooperatibekin lankidetzan jardunez, espazio komun gehien eta jarduera komunitarioa dituzten eraikinak eraikiz edo birgaituz, (egoitzak-etxebizitza zerbitzuekin, cohousing...). Neurri bat izan daiteke etxebizitza kolaboratiboko proiektuak edo cohousing seniorrak bultzatzea adinekoentzat, ingurune komunitarioan oinarritutako bizitoki-alternatiba gisa, eta hainbat balio bultzatzen dituena, hala nola zaintza, elkartasuna eta ekitatea.

9. Bizigarritasunari buruzko udal-eskumen berriak.

Udalei, eta bereziki Iruñeko Udalari, ahalmena emango dien arau bat sor dadin eskatzea, beren udal-ordenantzen bidez etxebizitzen bizigarritasun-baldintzak betetzen direla ziurtatzeaz arduratu dadin eta bizigarritasun-baldintza zorrotzagoak ezarri ahal izan ditzan, babes ofizialeko etxebizitzetarako eta horien eta zuzkidura-bizitokiaren diseinu-arauetarako izan ezik.

10. Tutoretzapeko apartamentuak eraikitzearen aldeko apustu irmoa, eskaintza Nafarroako eskualde guztietara zabaltzeko.

Apartamentu horiek planifikatu eta diseinatzeko plan zuzentzaile bat egitea. Konpromiso hori Azpilagañan tutoretzapeko 34 apartamentuz osatutako eraikin berri batekin hasiko da. Nafarroako Gobernuaren eta Iruñeko Udalaren arteko lankidetzan.

11. Desgaitasuna.

- Etxebizitzetako irisgarritasunerako laguntzen sistema hobetzea, familiei gastu handirik ez eragiteko eta egin ahal dezaten; irisgarritasunerako diru-laguntzak mantentzea eta toki-erakundeek irisgarritasunerako laguntzak ematea.
- Trantsizioko etxebizitzen programa pilotu bat ezartzea, pertsona batek desgaitasun bat eskuratzeko duenean etxebizitza irisgarri bat izan dezan denboraldi batez, ohiko etxebizitza egokitzen duen bitartean edo etxebizitza irisgarri bat eskuratzeko duen bitartean.
- Gela bateko etxebizitza publikoa sustatzea, irisgarria izan dadin ekonomikoki desgaitasuna duten pertsonentzat, eta haien autonomia eta independentzia sustatu dadin.

12. Diagnostiko eta azterketa tekniko bat egitea tamaina handiko etxebizitzen inguruan (oinetxeko delakoak).

Haien egoera eta egungo funtzionaltasunera egokitzeko beharra kontuan hartuta, eraikin eta etxebizitza horiek birgaitzeko eskakizunak eta laguntzak errazteko, edo alokairu-poltsan sartu ahal izateko eskatzen diren baldintza teknikoak aztertzea. Hori toki-erakundeekin lankidetzan egingo da.

13. Etxebizitza-premia duten pertsonen eta familien errolda egitea.

Errolda hori Gizarte Zerbitzuekin, Osasun Zentroekin eta Ikastetxeekin lankidetzan egingo da, bizitoki-larrialdiari aurre egiteko.

14. Adinekoentzako eta/edo desgaitasuna duten pertsonentzako etxeak eraikitzea.

4

LURRALDE ANTOLAKETA. MUGIKORTASUNA. GARRAIOA

Maitte duzun
Nafarroa

EGINGO DUGU.

SARRERA

Garapen iraunkorra Europako Lurralde Estrategiaren helburuekin bat dator (kohesio sozioekonomikoa, natura-baliabideen eta kultura-ondarearen kontserbazio hobea eta lehiakortasun orekatuagoa), eta, horregatik, ezinbestekoa da ingurumen-kudeaketa eta baliabideen erabilera eraginkorra egitea. Egungo legeria betetzeko beharrezko neurriak hartzeko moduan egin behar da, baita Lurralde Antolamendu egokia, ingurumenaren babesa eta Nafarroako biztanleen bizitza eta jarduera produktiboen garapena ahalbidetuko duten ingurumen-helburuak definitu eta betetzeko moduan ere.

Nafarroako antolamenduak makro proiektuetan eta Iruñerriko pertsona eta jarduera produktiboen metaketan oinarritua egotetik (Nafarroako gainerako eremuen kaltetan), Nafarroako herri eta eskualdeen garapen orekatuan oinarritutako beste eredu batera igaro behar du.

Tokiko garapen sozioekonomikoan oinarritutako ereduak, Nafarroako zonaldeetan proiektu txikiak bultzatuz. Beren potentzialtasunetan eta beharrezanetan oinarritutako proiektuak, ingurumenaren babesa errespetatzen dutenak eta, betiere, tokiko erakundeen, eragile sozialen, sindikalen eta zonaldeetako biztanleriaren parte-hartzearekin.

Gogoratu behar da Nafarroako lurralde-egituraren distortsiorik nagusietako bat bere desorekaren ondoriozkoa da, zuzendu ordez, handitzen ari dena urteak igaro ahala. 2016. urte hasieran, biztanleriaren % 55 Iruñea/Pamplonan eta bere eskualdean bizi da jada; eremu horrek du hazkunderik handiena, alde handiz, lurraldearen gainerako tokien kalterako. Iraganean, ikuspegi zentralistegia izan zen, eta hori akats bat izan zen. Izan ere, ikuspegi horren arabera, aurrerapen ekonomikoa eta soziala izateko, biztanleria hirigune handi batean kontzentratu behar zen, eta landa-gunea periferiatzat hartzen zen, baliabideen biltegi hutsa, hirigune handiaren menpekotasun endemikoa zuena alde guztietatik.

Horrela, gure erkidegoaren lurralde-antolakuntzarako erabili den ikuspegi horren arabera, Nafarroak metropoli zentral handi bat izan beharko luke, kilometro karratu gutxiko azalera baten barruan biztanleriaren zatirik handiena, eta lantokiak eta erabaki politikoak hartzeko tokiak jasoko lituzkeena, Europako hiri handiekin oso ondo komunikatuta egonen litzatekeena, eta non jarduera ekonomikoa, industrial, komertziala zein soziala ere ia eskusiboki hirigune horretan oinarrituko litzatekeena, Nafarroako gainerako tokiei aisialdia, turismoa edo lehen sektoreko jardueren hornidura utziz.

Eredu horren aurrean, beste proposamen bat defendatu nahi dugu, eremu edo eskualde bakoitzeko potentzialitateak sustatzeko beste lurralde-eredu berri bat planteatuko duena, gure biztanleria guztiak hobeto garatu daitezkeen bide publikoko hainbat sektoretan, hirigune handiarekiko duintasun-, justizia- eta ekitate-parametroak mantenduko dituen, baliabide nahikoak eta bitartekoak eskuratzeko gaitasuna izanen duena, landa-eremuan ere industrializazio, merkataritza, eta jakina, zerbitzu publikoen eremuko mundu mailako eskaerei ere aurre egin ahal izateko. Helburua da “foru-zentralismo” hori behin betiko alde batera uztea, gure herri ertainetan edo txikietan, bereziki hirigunetik urrutien daudenetan, hainbat aldiz laidoztatu izan dena, eta arrazoi handiz; eta horren ordez, pixkanaka-pixkanaka, ekitate-irizpideak txertatzen joatea, lurralde mailan orekatutako aurrerapen-mentalitate berri batekin.

Nolabaiteko lurralde-oreka berreskuratzeko apustu bat egin behar dugu, Nafarroako eremu handien desertifikazio ekonomikoa eta biztanleriaren galera saihesteko, biztanleriaren kokalekua proportziozko moduan finkatzeko, Tokiko Administrazioaren Erreformarekin onartutako tokiko berrantolaketarekin batera; izan ere, apustu horrek kontuan izan behar du landa-eremuaren aldeko nolabaiteko diskriminazio positibo bat, eta landa-eremu hori garatzeko premia ere, nahiz eta herri handiagoetan hori ez onartzeko arriskua izan, baliabide publikoak erabiltzeko lehentasuna izaten ohituta baitaude. Alde horretatik, eskualdekatzea da lurraldearen kudeaketa arrazionalizatzeko konpondu beharreko gaitako bat.

Nafarroako Lurralde Estrategia (ETN) 2005eko ekainaren 21ean onartu zen Nafarroako Parlamentuan, eta Nafarroako Foru Komunitatearen lurralde-plangintzarako tresna nagusia izan da orain arte, 2030era arteko epemuga duela.

ETNren zeregina administrazio-maila desberdinetako politika sektorialak koordinatzea eta bideratzea da, estrategia komun baten esparruan, Nafarroako lurraldean politika eta jarduera guztien integrazioa eta sinergiak sustatuz.

Nafarroako Lurralde Estrategiaren aplikazioak Nafarroan zer eragin izan duen sakonki ebaluatu behar da, baita horretarako ezarri ziren bi tresnak ere: Lurralde Garapeneko Eredua (MDT) eta ETN Gidalerroak, eta horrek Lurralde Antolamenduko Planetan (POT), Lurralde Ekintzako Plan Zuzentzaileatan (PDAT), Udalez Gaiandiko Eragineko Planan eta Proiektu Sektorialetan (PSIS eta PROSIS) eta Udal Plan Orokorretan (PGM) izan duen eragina.

Hala ere, esparru eta foro askotan planteatu den diagnostiko batekin bat gatoz: beharrezkoa da diagnostikoa eguneratzea. Hona hemen hainbat adituk antzeman dituzten arazo eta alderdi negatibo nagusiak, gure egiten ditugunak:

1. Proposatutako lurralde-eredua ez da bete edo zaharkituztat jotzen da. Are gehiago, ETN onartu ondorengo lehen urteetan garatutako politikak haren aurkakoak zirela adierazi da.
2. ETNren eredu polinuklearraren ondorioetako bat biztanleria Iruñean kontzentratzea izan dela uste da, eta hori da gaur egun arazo garrantzitsuenetako bat.
3. Proposatutako ereduaz ezzen osopraktikoa eta erabakitzaile termino estrategikoetan, eta zailtasunak zituen gauzatzeko.
4. ETNk, onartu zen garaian, ez zituen aintzat hartu ingurumen-iraunkortasuna eta klima-aldaketa, eta ez zuen eragin sozial eta ekonomiko handirik izan.
5. Jarduera ekonomikoko zenbait erreferente-eremu zehaztu egin ziren, eta ez zen egon eremu horiei eutsiko zien ekoizpen-sarerik.
6. Indarrean dagoen ETNk ez du beharrezko zehaztasunik zenbait gairi buruz, batez ere sozio-ekonomiari buruz, edo kontzeptuei buruz (errotula-puntuak, atepak).

Lurralde Garapenaren Ereduaren jarraipen-txostenak, 2017an jada, 2005-2017 aldian Nafarroako udalerrietako biztanleriaren, enpleguaren eta etxebizitzaren banaketa aztertu

zuen, ETNn planteatutako MDTarekin bat zetorrelakoan. Azterketa horren emaitzak balio osoa du 2023an.

Txostenean lurralde-adierazleak aztertuta, honako hau ondorioztatzen da aurreko balantzearen ildotik :

- Iruñeko metropoli-area indartu da.
- Tarteko hiriak ahuldu egin dira.
- Ez dira baliatu Nafarroa Atlantikoak eskaintzen dituen garapen-aukerak.
- Pirinioak populazioa galtzen jarraitzen du, dinamizazio-ekintzak egin diren arren.
- Landa-eremu ertainek galdu egiten dute hiriguneen aldean.
- Landa eta natura-eremu egituratzaileak ez dira finkatzen lurralde-kohesiorako faktore gisa: biztanleria murrizten da udalerrigehienetan, eta baliabideak kudeatzeko gaitasuna galtzen da. Hau da, lurralde-garapena LTDan ezarritakotik urrundu da, eta, beraz, egiaztatu da ez dela lortu ETNk proposatzen duen banaketa orekatua, Tuter a Ebroko Ardatzaren motor gisa nolabait sendotzea izan ezik.

Nafarroako Toki Administrazioa Erreformatzeko otsailaren 4ko 4/2019 Foru Legeak sortutako eskualde-egitura berriak, onartzeke eta abian jartzeke egon arren, ETNren lurralde-ereduaren funtsezko alderdi bati eragingo dio esfera formal eta substantiboan.

LFALek 12 eskualde ezarri ditu, 5 POT eremuekin eta ETNren 10 arlo eta azpi-arloekin bat ez datozenak. Mugaketak bat ez etortze horren ondorioz, ETNren berrikuspenak eskualdeko errealitate berria hartu behar du kontuan. Eskualdeak udalaz gaindiko lurralde-mailako toki-erakunde gisa eratzeak, berezko nortasun juridikoa eta helburuak osatzeko autonomia-gaitasuna dutenak, hala nola lurralde-antolamendua eta hirigintza, jauzi kualitatiboa ekarriko du lurralde-berrantolaketan. Eskualdeak lurralde-politikaren subjektu edo eragile bihurtzen dira, eta horiei egokitu behar zaie udalaz gaindiko plangintzaren berariazko maila bat.

Nafarroako Lurralde Estrategiaren berrikuspenak herritarren parte-hartzea eta gardentasuna barne hartu behar ditu, Foru Komunitateko Gobernuak ETN berrikusteko prozesuan maila anitzeko gobernantza kontuan har dezan. Funtsezkoa da diagnostiko- eta proposamen-prozesu batek sortutako ezagutza-emia aprobetxatzea, informazio- eta partaidetza-indarreko legezko mekanismoetatik harago, eta etengabeko komunikazioa ezartzea, ETNren inplikazio- eta jarraipen-gune espezifiko bat eraikitzeke. Parte-hartze prozesu bat izatea oso garrantzitsua da gizartean informatuta eta adostuta dagoen proposamen baterantz aurrera egiteko.

Garraioa funtsezko jarduera da gure gizartean. Nafarroako Foru Komunitateko Administrazioak pertsonentzat zein salgaiantzat sistema eraginkorra eta iraunkorra mantentzea eta garatzea sustatuko duten politikak garatzeko betebeharra du. Nafarroa

kohesionatu bat lortzeko, beharrezkoa da garraio-politika publiko argia eta irmoa izatea, behartutako mugikortasuna saihesteko. Bidaiarien garraio publikoa lurraldearen elementu egituratzaileetako bat da.

Nafarroak ez du errepideko garraioaren antolamendu legegile integraturik. Nafarroak ez du mugikortasun iraunkorrari buruzko foru legerik. Klima aldaketari eta trantsizio energetikoari buruzko martxoaren 22ko 4/2022 Foru Legeak mugikortasun iraunkorra bultzatzeko betebeharra ezarri zien Nafarroako administrazio publikoei, bakoitzak bere eskumenen esparruan.

Hiriarteko garraioa arautu beharko lukeen plana, pick up delakoa (Nafarroako Foru Komunitateko bidaiarien hiriarteko garraiorako plan integrala), garatu gabe dago. Eta etengabe atzeratu da aplikazioa, Nafarroako gobernuen borondate politikorik ezagatik.

Nafarroako hiriarteko garraioaren emakida gehienak iraungita daude, Europako emakiden araudia urratuz. Erregai fosilekiko dugun mendekotasuna ezabatzeko joera izan behar du, eta, horretarako, kalitatezko garraio publikoko zerbitzu egokia eskaini behar da.

2023-2027 LEGEGINTZALDIRAKO NEURRIAK

A) LURRALDEAREN ANTOLAMENDUA ETA HIRIGINTZA

- Hirigintza-plangintzarako mekanismo egokiak planteatzea, Lurralde Antolamendua eta Hirigintza arautzen dituen Foru Legea aldatuz. Araudia egungo errealitatera egokitu behar da, betiere proportzionaltasun-irizpideak eta herrien eta eskualdeen garapen sozioekonomikorako programekiko osagarritasun-irizpideak zainduz.

- Parlamentuak Nafarroako Lurralde Estrategia berri bat onartzea; horretarako, kontuan hartuko dira adituen balantzeak eta 2005ean onetsi zenari buruz egindako txostenak.

Nafarroako Lurralde Estrategia berriak, hainbat adituk proposatu bezala, honako hauek egin beharko ditu bere erreforman:

1. Lurraldean eragina duten plangintza-tresna eta -politika guztien erreferentzia-esparrua eratzea, eta, bereziki, azpieskualde-mailako lurralde-antolamenduko eta udal-plangintzako tresnen erreferentzia-esparrua.
2. Eskualde-lurralde osoa antolatzeko eta egituratzeko oinarritzko elementuak ezartzea
3. Ingurumen-balioak babesteko eta lurraldea azpiegiturek, jarduera ekonomikoek eta giza kokalekuek okupatzeko prozesuak antolatzeko helburu estrategikoak formulatzea, erresilientziaren, garapen iraunkorraren eta gizarte-kohesioaren printzipioen arabera.

4. Lurralde-antolamendurako eta toki-plangintzarako tresnen hierarkian erpina eratzea, arauz lotesleak diren zehaztapenak zorrotz hautatuz, tresnaren izaera estrategikoa ez galtzeko.

- ETN berri horretan, eskualdeen errealitate berrira egokitzea da berrikuspenaren funtsezko helburuetako bat, bai tresnaren legezko diseinuaren mailan, bai edukien birdefinizioaren mailan.
- Nafarroako lurralde-estrategia berriak genero-ikuspegia txertatuko du, landa-eremuan gizonen eta emakumeen arteko desberdintasunari aurre egiteko proposamenekin eta neurriekin.
- Kontsultarako eta herritarren erantzun aktiboa sustatzeko teknikak sartzea azken dokumentua idazteko prozesuan, plangintza egiteko prozesu osoan atzera-elikatutako kontsulta-programa egituratu batek bereizi gabeko entzunaldi hutsa gainditze aldera.
- Udalaz gaindiko plan sektorialen arauketa aldatzea. Haren aldaketa jasotzen duen foru legearen proiektua onartzea eta betearaztea, erregulazio horren gaizki interpretazio interesatuak saihesteko, eta bermatzea PSISak tresna direla lurraldearen antolamenduari laguntzeko, eta ez toki entitateei eskuarki dagozkien eskumenak kentzeko.
- Lurralde Antolamendu egokia eta orekatua lortzeko, beharrezkoa da koordinazio eta lankidetzaren mekanismoak ezartzea Nafarroako erakundearen eta tokiko eragile eta kolektiboen artean: Lursarea, Nafarroako Garapen Agentziak, toki entitateak, eskualdeak, gizarte eragileak...
- Landa Garapeneko Plana: Nafarroako Gobernuak, bere eskumenen arabera, Landa Garapeneko Planak eskaintzen dizkion aukerak erabiltzen jarraitu behar du, ekonomiaren, gizartearen eta ingurumenaren aldetik iraunkorra izango den garapen eredu bat bultzatuko duten irizpideak sartuz. Lurralde-kohesioa eta -oreka indartuko dituen ereduak.
- Nafarroa Ezagutu/Explora Navarra sarearen garapen egokia bermatzea, Nafarroa osoan zehar natura-guneak, bideak, tokiko garapena eta lurralde-egituraketa bultzatzeko.
- Azpiegitura berdeen eta natur-guneen kudeaketa egokia egitea. Horretarako, plangintzetan eta lurraldearen garapenean espazio eta prozesu naturalen erabilera tradizionala osatzen dela zaindu behar da.
- Bardeako Tiro Poligonoari dagokionez, behin betiko ixtea eta eraistea proposatzen dugu, baita natur-gune horretarako beste mota bateko alternatibak adostu eta sustatzea ere.
- Autobia elektrikoaren proiektuei aurre egitea, Nafarroako Gobernuak eta tokiko erakundeek eta gizarte-eragileek batera lan eginez.

B) DESPOPULAZIOA

Despopulazioa da, besteak beste, lurraldearen antolamenduaren ikuspegitik Nafarroan agertzen den errealitate gordinenetako bat. Herrialde osoan zehar errealitate hori nozitzen ari diren udalerrri asko dauden arren, bereziki nabarmena da eremu jakin batzuetan, Pirinioetan eta Lizarra aldean esate baterako.

- Despopulazioari aurre egiteak ikuspegi osoa eta zeharkakoa behar du, askotarikoak baitira fenomeno hori indartzen duten faktoreak. Horrenbestez, neurriek ere askotarikoak izan beharko dute, eta hauteskunde-programa honetako hainbat ataletan jasotako neurriak izanen dira, azken finean, despopulazio horri aurre eginen diotenak: hezkuntzan, osasungintzan, garapen ekonomikoan, ingurumenean, zaintza beharrei erantzuteko zerbitzuetan...
- Despopulazioaren errealitatearen tamaina eta herrialde osoaren garapen egokirako eta orekaturako daukan garrantzia kontuan izanik, Nafarroako Gobernuak gaiaren lanketa berezi bat egin beharko du, Nafarroako Udalekin lankidetzan estuan, estrategia egoki bat diseinatu eta gauzatzeko.

C) PIRINIOAK

IX. legegintzaldian Nafarroako Ekialdeko Pirinioen inguruan lanketa sakona eta emankorra egin da, bertako eragile sozial eta instituzionalek bultzatuta, eta Nafarroako Parlamentuarekin eta Nafarroako Gobernuarekin lankidetzan estuan. Lanketa horrek fruitu batzuk eman ditu 2019-2023 legegintzaldian.

Jardun horretatik atera zen ondorioetako bat, besteak beste, honakoa da: Pirinioen egoera gordina da oso, kritikoa, ezaugarri bereziak dauzka, eta horrenbestez premiazkoa eta beharrezkoa da lanketa berezi bat egitea eskualde horri begira. Pirinioetan egindako azterketa eta ateratako ondorioen arabera, bai eta Pirinioetako Batzarretik azken urteetan eta, bereziki, aurten bertan Legebiltzarrean egindako lan-saioan egindako proposamenen arabera ere, honako planteamendu hau egiten dugu:

- 2019an Nafarroako Parlamentuak aho batez onartutako Pirinioetako PONENTZIAREN gomendioak betetzeko urratsak ematen jarraitzea, bai Parlamentuari berari bai Nafarroako Gobernuari dagokienez. Besteak beste, gomendio hauek:
  - Hamaikagarren legealdia hasi eta gehienez ere urtebeteko epean, biztanleria-galera duten lurraldeei buruzko Foru Legea onartzea. Izen horrekin edo helburu bera duen beste batekin. Foru lege horrek kontuan hartu beharko ditu eta kontzeptuen definizioan jaso Ekialdeko Pirinioetako arazoak eta berezitasunak.
  - Ezaugarri horiek dituzten eskualdeetarako deszentralizazioari eta diskriminazio positiboari buruzko neurriak ezartzea edo erregelamendu-erregulazioa aldatzea.

- Pirinioei eragiten dien araudiari buruzko azterlan bat egitea, hura garatzeko eta biziberritzeko garrantzi handia izan dezakeena, eta garapen horretan lagun dezaketen aldaketak identifikatzea. Azterlan hori populazioa galtzen duten lurraldeei buruzko Foru Legearen antzera egin beharko litzateke, hau da, Nafarroako Parlamentuaren eta Gobernuaren laguntzarekin, lan-mahai espezifiko bat sortuz eta Ekialdeko Pirinioetako gizarte-eragileen eta erakundeen parte-hartzearekin.
- Gobernuaren egituran unitate organikoa mantentzea, despopulazio-lurraldeekiko konexioa eta baterako lana ahalbidetu duena. Eskualdean Nafarroako Ekialdeko Pirinioetarako 5 minutu izeneko eskaerei erantzun operatiboak ematen jarraitu behar du.
- Legebiltzarrean, berriz ere, Ekialdeko Pirinioetarako Jarraipen Batzorde Berezia sortzea.
- Txostenean aipatzen ziren lehentasuneko lau ataletan (etxebizitza, hezkuntza, osasuna eta garraioa) urgentziazko neurriak hartzen jarraitzea eta jada hartutakoak ezartzea eta indartzea: alokairu-poltsa, eskola-ratioen malgutasuna aztertzea, osasun-kontsulten prozedura berregokitzea eta osasun-laguntza eta laguntza telematikoa bultzatzea, garraio publikoaren eta bere ordutegien eta plangintzen analisia...
- Nafarroako Gobernuaren politikan, beharrezko lurralde-kohesioaren ikuspegia sartzea, eskualde bakoitzaren berezitasunak kontuan hartuta, eta, ondorioz, Nafarroako Lurralde Estrategia berrikustea eta/edo eguneratzea.
- Hartzen diren neurri guztiak garatu eta gauzatzeko, eskualdearen eta erakundeen artean adostutako gobernantza-eredu egokietan oinarritzen jarraitu behar da; beraz, Pirinioetako Batzarra lan-eredu gisa mantentzea proposatzen dugu.
- Nafarroako Gobernuaren politiketan sartzea Pirinioetako Ponentzian jasotako eta indarrean dirauten irizpide orokorrak, zeharkakoak eta lehentasunekoak: ikuspegi orokorra, lurraldea eta baliabide naturalen babes-bateragarri eta osagarri egitea, zenbait jardura garatzeko izapide burokratikoak murriztea, profesionalentzako pizgarriak aztertu eta bultzatzea, erosketa publikoen aukerak aztertzea, elikagaien higienari eta segurtasunari buruzko araudiaren aplikazio malgua...

D) MUGIKORTASUNA

- Klima aldaketari eta trantsizio energetikoari buruzko martxoaren 22ko 4/2022 Foru Legean aurreikusitako Nafarroako Mugikortasun Iraunkorraren Plan Zuzentzailea onartzea eta betearaztea. Planaren edukiak printzipio hauek bete beharko ditu:

- a) Mugikortasun pribatuak eta motorizatuak joan-etorrien banaketa modalean duten pisua murriztea.
- b) Motorrik gabeko mugikortasuna, batez ere hiriguneetan.
- c) Hiriko eta hiriarteko garraio publiko kolektiboa eta partikularren artean partekatutako ibilgailuak eta inter-modalitatea sustatzea, eta arreta berezia jartzea landa eremuko herrietan.
- d) Oinezkoen eta bizikleten mugikortasun aktiboa sustatzea.
- e) Bidaiariak eta salgaiak errepidetik trenbidera eramateko modua sustatzea.
- f) Irisgarritasuna hobetzea.
- g) Segurtasuna hobetzea.
- h) Energia-kontsumoa murriztea eta zero emisioko ibilgailuetara igarotzea.

Mugikortasun iraunkorreko plan honek Nafarroako Foru Komunitateko bidaiarien hiriarteko garraiorako plan integrala nola egokitzen den ere aztertuko du, Nafarroa egituratzeko eta kohesionatzeko helburuarekin. Garraiobideen (autobusa, tren, taxia, auto partikularra) ikuspegi integraletik aztertuko ditu zerbitzuak emateagatiko komunikazio-beharrak, arrazoi pedagogikoak, kulturalak eta aisialdikoak, Toki Administrazioaren Legean aurreikusitako eskualdeen harreman naturala ahalbidetuz, gure lurraldearen garapen harmonikoa ahalbidetzeko, bai Iruñearekin, bai eskualdetako hiriburuekin.

D.1. AUTOPISTAK ETA ERREPIDEAK.

Erakunde esleipendunekin birnegoziatzeko prozesuak bultzatzea, finantzaketa-formulak berekin dakartzan gainkostuak itzultzeko, itzaleko bidesariaren metodoaren bidez; eta, hala badagokio, horiek aldatzeko jarduketa juridiko bideragarriak ezartzea. Nafarroako herritarrek askotan ordaindu duten AP 15 autobideari dagokionez, kudeaketa publikora itzultzeko beharrezko neurriak hartuko dira, kudeaketa pribatuko 40 urte baino gehiagori amaiera emanez, eta Lurralde Kohesiorako Departamentuak sortutako Errepide Mahaian alderdi politiko desberdinen artean hartutako akordioak betez.

Errepide-plan errealista bat eta baliabide nahikoak dituen onartzea, “puntu beltz” deitutakoetan jardunez, lehenik, eta erabiltzaileentzako, oinezkoentzako eta ziklistentzako segurtasunari lehentasuna emanez. Lurralde Kohesiorako Sailak planaren finantzaketari buruz sortutako Errepide Mahaian hartutako erabakiak betetzea.

- “Bidean” sozietate publikoa martxan jartzea, gaitasun handiko bideak kudeatzeko.
- Garraio-txartel bakarra; Nafarroatik igarotzen diren garraio guztietan txartel

bakarra ezartzea, pertsona bakoitzaren errenten arabera gizarte-tarifekin (Gizarteratzeko Errenta), gazteei eta langabeei tratamendu berezia emanda, eta garraio publikoko bonuak ezartzea Nafarroako hiriarteko garraio-ibilbide guztietarako.

- Bidegorriak ezartzen jarraitzea; garraio iraunkorrerako azpiegitura berriak jartzea, batez ere bidegorrien eta oinezkoentzako pasabide seguruen sare zabal bat; azken gai horri dagokionez, behin betiko onartzea abiadura-murriztaileak ezartzea ahalbidetzeko foru-araudia, hala nola “lomo de asno” deiturikoak.

- Garraio publikoan irisgarritasuna errazteko beharrezkoak diren neurriak aplikatzea (sarbidea, seinaleztapen takto-bisuala zoladuran geralekuak aurkitzeko; busak igarotzeko informazio-pantailako informazio akustikoa; desgaitasunen bat duten pertsonen arreta emateko langileen prestakuntza; braillea busetan).

- Ibilgailu partikularraren erabilera partekatuko sare bat bultzatzea (Carsharing).

D.2. ABIADURA HANDIKO TRENA (AHT)

Nafarroan Abiadura Handiko Trena eraikitzearen inguruko xahutze politikak, zoritxarrez, bere horretan segitzen du. Azken urteotan, trenbide-azpiegituraren euskarri izango zen plataforma eraikitzeko obrei ekin zaie berriro, errentagarritasun sozial, finantzario edo komertzialaren azterketarik ez duen proiektu bati segida emanez.

Oraindik ere jarraitzen du izaten inondik inora” doan trena, ehunka milioi euro gastatzeko lasterketa eroa izaten jarraitzen du, beste premia sozial batzuetan erabilitezkeenak. Nafarroak ez du behar ingurumenaren aldetik jasanezina den eta beste lurralde batzuetan ustelkeriari lotuta egon den tren-eredu xahutzaile hori. Bere eredia behar du, baita berau erabakitzeko gaitasuna ere.

Azken hilabeteotan, AHTren proiektuaren gako nagusiak zalantzan jartzen dituzten berriak ezagutu dira berriro; hainbat alderdi politikoren artean AHTren ezaugarriak eta balizko ibilbideari buruzko eztabaida publikoak sortu dira; eta, aldi berean, garraio mota hori bidaiariak eramatera mugatuko dela berresten ari da, Burgos-Gasteiz tartearen behin betiko proiektuari dagokionez iragarri den bezala, salgaien garraioa baztertzen baitu. Ibilbide posibleari buruzko eztabaidak benetako eztabaida ezkututzen du, hau da, ea proiektu hau lehentasuneko den eta ea egungo testuinguruari eta gehiengo sozialen beharrei erantzuten dien.

Indar politiko guztien eta gobernuen erantzukizuna errealitatea aztertzea, etorkizunerako aurreikuspenak egitea eta gehiengo sozialen interesak defendatzeko irtenbideak proposatzea da. EH Bilduk Nafarroarentzat Tren Sozial bat proposatzen du, eta premiaz gainera. Herritarrak diskriminatuko ez dituen trena, lurraldea egituratu eta egituratzeko balioko duena, eskualdeen arteko desberdintasun gero eta handiagoak bultzatuko ez dituen, dinamika ekonomiko

berriak sortuko dituen, herriak isolatuko ez dituen, igarotzen den lurraldean eragin ekonomikoa sortuko duena, beste garraiobide batzuetatik trafikoa trenera eramango duena -bereziki merkantziak-, gure lurraldean geltokiak itxiko ez dituen tren bat.

Sen ona aplikatu behar da inolako justifikaziorik ez duen proiektu hori gelditzeko. Ez du balio izango esaten zutenerako, ez du balio izango inolako ardatz ekonomikorik lotzeko, ez du salgaririk garraiatuko, ez du balio izango gizartearen eta lurraldearen kohesioa bultzatzeko. Trenbideko garraioa gizarte- eta ekonomia-errealitate gogokitu behar da, gizarte- eta lurralde-kohesioaren parametroetan. Badira alternatibak, bideragarriagoak eta errentagarriagoak termino ekonomiko eta sozialetan. Ildo horretan, trenbide-sindikatu guztiek eta trenaren aldeko Nafarroako plataformak proposamen tekniko bat egin dute, egungo ibilbidea trenbide bikoitzarekin egokitu eta hobetzeko, bidaiari- eta merkantzia-tren mota guztiak igaro ahal izateko.

Ondorioz, AHTren obren moratoria bat ezartzea planteatzen dugu, justifikatutako lehenetsunak eta gizartearen gehiengoaren premiekin bat datozenak zehazteari ekiteko eta Tren Sozialaren aldeko Plataformak planteatutako alternatiba edo linea horretan egon litezkeen beste batzuei buruzko eztabaidari ekiteko.

D.3. TAXIAREN ZERBITZU PUBLIKOAREN DEFENTSA NAFARROAN

Irailaren 28ko 13/2018 Errege Lege Dekretuak 16/1987 Legea aldatuzuen, hiriguneetan, batez ere, sortzen diren mugikortasun- edo ingurumen-arazoei irtenbidea emateko, eta ibilgailuak gidari eta guzti alokatzeko baldintzak arautzeko, zehazteko eta definitzeko tresna gisa. Ildo horretan, Nafarroak legeria aldatu behar zuen, kontuan hartuta bere lurralde-eremuko garraioaren eta mugikortasunaren inguruabar zehatzak eta ibilgailuak gidari eta guzti alokatzeko zerbitzua emateko baldintzak modu eraginkorragoan behar ditzaketenak, hori guztia hiri-mugikortasunaren arloan udalek edo udalaz gaindiko eskumenei kalterik egin gabe.

Horregatik, eta eskumen-gaikuntza horrekin, uste dugu eragindako Nafarroako Administrazio Publikoek zerbitzu horretarako Estatuko araudiaren alderdi jakin batzuk zehaztu, garatu edo aldatu beharko lituzketela, aldi baterako edo behin betiko, Parlamentuak 2018ko urriaren 26an onartutako Adierazpen Instituzionalean Nafarroako taxiaren sektorea zerbitzu publiko gisa hartu zen bezala, interes orokorrekoa uste baitugu.

E) TURISMOA

EH Bilduk turismoaren aldeko apustua berresten du, gure ekonomiaren zati garrantzitsua den heinean. Hala ere, azken urte hauetan toki-erakundeetatik batez ere egin dugun bezala, bultzatu nahi dugun turismo motak ez du eskaintza turistiko tradizionalaren segida izan nahi, eta desberdina eta parametro hauetan oinarritua izan nahi du:

- baliagarria izatea gure herri gisako nortasuna eta kultura ezagutzera emateko.

- gure historia eta ondare historikoa modernitatearekin uztartzea.
- gure gastronomia bultzatzea, gure ondarearen atal gisa.
- gure natura- eta landa-baliabideak errespetatzea.
- masifikazioa helburu duten proiektuak baztertzea.
- aintzat hartzea gune bakoitzeko garapen endogenoa, errealitate soziala eta ingurumena; horien guztien zerbitzura jartzea, ez alderantziz.
- gizarte-errentagarritasuna, ingurumenari dagokiona eta ekonomikoa bilatzea.
- turismo- eta enpresa-sektore sendoa sortzea, merkaturatzeko eta saltzeko ahalmenduna.

Gure xede orokorra da turismo iraunkorra sustatzea, ingurumenari, gizarteari eta gure herriaren sustraiei dagokienez arduratsua. Turismo horrek Nafarroa nafarren artean ezagutzera emango du, bai eta mundu osoan ere, eta gure turismo-errealitatearen eta gainerakoen arteko esperientzia-trukeak ahalbidetuko ditu.

Eredu merkantilistari kontrajarrita, turismo iraunkor eta soziala proposatu nahi dugu, oinarrian pertsonak eta gure herria izango dituen. Pirinioetatik Erriberaraino turismoak gure kultura ezagutarazteko tresna izan behar du. Era berean, landa-turismoa naturan, ondare historikoan eta bertako produktuetan oinarritu beharko da. Turismoa gure ekonomia bultzatzeko tresna izateaz gain, gure berezitasun historikoak ezagutarazteko eta beste herri batzuekin elkartzeko aukera paregabea eskaintzen digu.

Turismoa deslokalizatu ezin diren sektore urrietako bat da. Gure eskaintza ezin da beste leku batera eraman, beraz, argi izan behar dugu ezin ditugula gure baliabideak nolanihi ustiatu. Jakin badakigu ahalmen handia dugula, baina garapen antolatua eta iraunkorraren aldeko hautua egin nahi dugu. Izan ere, turismoa oraingo eta etorkizuneko apustua da sektore horren inguruan lan egin nahi duten pertsonentzat.

Ezin dugu gure eskaintza turistikoa leku ezagunenetan bakarrik oinarritu. Nafarroa osoa ezagutaraztearen aldeko apustua egiten dugu, lekurik esanguratsuenak mantenduz baina, aldi berean, esperientzia eta eskaintza berriak garatuz. Badakigu landa-turismoak garrantzi handia duela Nafarroan. Uste dugu oraindik asko dugula egiteko garatzen jarraitzeko eta gure herri eta ibarretako motor ekonomiko bihurtzeko.

Nafarroako aniztasuna kontuan hartuta, bai geografikoki, bai sozialki, bai kulturalki, garapen turistikoa aukera asko eskaintzen ditu Nafarroako errealitatea gure mugetatik kanpo zabaltzeko eta finkatzeko. Bisitatzeko gaituzten pertsonak Nafarroako eta, beraz, Euskal Herriko errealitatearen bozeramaileak izango dira, eta diru-sarrerak ekartzeaz gain, haien testigantza bidez gure aberastasun soziokulturala ezagutarazteko aukera paregabea ematen digu.

2023-2027 LEGEGINTZALDIRAKO NEURRI ZEHATZAK

E.1) Gobernantza y estrategia turistikoa

1. Nafarroako turismoaren errealitatearen azterketa iraunkorra: azken urteetan sortutako lanpostuen bilakaera, egungo BPGaren ehunekoak, jarduera ekonomiko zuzena eta zeharkakoa, merkatu potentzialak...
2. Plan estrategikoa bultzatzen jarraitzea, turismo-eragileekin adostutako epe labur eta ertaineko neurri zehatzekin.
3. Nafarroan turismoa antolatzeko modua aldatuko dugu, lehenengo toki-mailan, gero turismo-guneetan eta, azkenik, Nafarroa osoan. Erabakiak behetik gorantz hartuko dira, eta Gobernuak aholkulari eta laguntzaile jardungo du, tokiko mapa berriaren garapenarekin bat eginda. Datuen azterketatik eta turismo-eragileekiko harremanetik abiatuta, merkatu potentzialetan egingo ditugun jarduerak planifikatuko ditugu, jarraitutasunik gabeko noizbehinkako merkatuetako jarduera zehaztetatik harago.
4. Turismoaren mahai sektoriala sortzea, UGETen esperientzia eta ekarpena jasoz, eta turismo-eragileekin harreman erregularra eta zuzena sendotzeko, haien proposamenak eta iritziak ezagutzeko eta komunitate gisa plan estrategikoak definitzeko balioko duena. Izan ere, turismo-plangintza funtsezkoa da turismo jasagarria garatzeko. Are gehiago Europako funtsak eskuratzeko aukera dagoen unean.
5. Erakunde publiko-pribatuen eta turismo-elkarteen lana indartuko dugu, oso garrantzitsua baiteritzogu. Hori lortze aldera, elkarrekin egingo dugu lan, eta beharrezko laguntza teknikoa eta ekonomikoa eskainiko dizkiegu, legealdi osorako adostuko den plan ekonomiko baten bitartez.
6. Gaur egun argi dago beharrezkoa dela turismoarekin zuzenean edo zeharka lotutako beste eragile batzuekin koordinatzea. Zehazki, nekazariak, merkatariak, artisauak, abeltzainak eta sektore horrekin zeharkako harremana duten beste profesional batzuk.
7. Turismo-elkarteak modernizatzen lagunduko dugu, erakunde indartsu eta profesionalizatu bihurtzeko, turismoa sustatzeko aukera izan dezaten eta produktuak merkaturatzeko gaitasuna izan dezaten.
8. Turismo-ekimenak leku bakoitzera (udalerria, harana, gunea) egokitu beharko dira; batetik, neurritz kanpoko proiektuak saihestuta, eta, bestetik, gune bakoitzeko baliabide endogenoak kontuan hartuta. Gune bakoitzeko jasate-ahalmena aztertu eta plangintza antolatua egingo dugu.
9. Egungo turismo-araudia modernizatu ez ezik, araudi berriak sortu ere egingo dugu legerik gabeko esparruetan, hala nola gida profesionalen eta jardueraren enpresen arloetan.

10. Sailen arteko koordinatzailearen irudia sortuko dugu, turismoarekin zerikusia duten gaitan sailen arteko zubi-lana egin dezan.

11. Gizonen eta emakumeen arteko berdintasuna bultzatzeko neurriak hartuko ditugu, bai eta batzuen eta besteen autonomia sozioekonomikorako, turismo-jarduera gai horiek sustatzeko baliatuz. Horrez gain, autoenplegua babestuko dugu.

12. Funtsezkotzat jotzen dugu Nafarroako toki-erakunde eta turismo-partzuergo guztiekin lankidetzan aritzea, bereziki Iruñeko Udalarekin, zeinarekin turismoaren garapen, dinamizazio eta sustapenerako urteko hitzarmen bat sinatuko den. Izan ere, Nafarroako turismoak garapen handiagoa izango du elkarlanak bultzaturiko jardueraren eskutik.

13. Udalei laguntzea eta sostengatzea pisu turistikoak arautzeko. Eskumena udalena izanik ere, Nafarroako Gobernuak badu zertan laguntzerik.

E.2) Turismo-produktuen garapena

1. Zonako turismo-dinamizatzailaren figura bultzatuko dugu, eskualdeko turismo-proiektuak ezagutu eta babesteko eta tokiko interesen eta Gobernuaren arteko zubi lana egiteko.

2. Bertako turismo gastronomikoa bultzatuko dugu, gure sukaldaritzan, gastronomian eta lurreko produktuetan oinarrituta. Gure turismo-politikan garrantzi handia izango dute gure janari autoktonoko establezimenduei eta ekitaldi gastronomikoei erabateko babes emateak, baita ibilbide gastronomikoei eta INTIArekin lankidetzan aritzeak ere..

3. Ingurumen Departamentuarekin eta Lursarea-Nasuvinsarekin elkarlanean, oinez, bizikletaz eta zaldiz egiteko turismo-bidexken sare baten eraketa sustatuko dugu. Orobat, eskualdez haraindiko eta Europako beste sare batzuekin lotuta egon dadin lan egingo dugu..

4. Urtaroez haragoko turismo-plan bat proposatuko dugu, eta behe-denboraldirako -batik bat, neguan eta udaberrian- eta aste barruko bezeroei begirako kanpaina zehatzak antolatuko ditugu.

5. Gure sektorearen kalitatea hobetze aldera, prestakuntza-beharrak antzemateko ikerketa bat egingo dugu. Horiek abiapuntu, etengabeko prestakuntza-programa bat eskainiko dugu, zeina turismo-eragileekin adostuko den prestakuntza-plan baten gauzatuko den.

E.3) Promozioa eta merkaturatzea

1. Etorkizunean, Euskal Herria turismo-marka sortzea proposatu nahi dugu. Marka horrek, produktu integrala eskaintzeko aukera emateaz gain -Euskal Herriko gainerako lurraldeekin batera-, ahalmen handia ekarriko dio gure turismoari.

2. Halaber, bide emango diogu gainerako autonomia-erkidego mugakideekiko lankidetzari, turismoaren baitako produktuak eta jarduketak elkarrekin garatu eta sustatu ahal izateko (Donejakue bidea, Ignaziotar bidea, Ardoaren Ibilbideak, Pirinioak, EuroVelo...).
3. Bi mugetako erkidego mugakideekin batera, Pirinioak marka indartzeko jarduketak egingo ditugu.
4. Online-erreserbak egiteko turismo-plataforma birtual eta nagusi bat sor dadin proposatuko dugu, landa-turismoko ostatuena eta jardueren merkaturatzea sustatzeko.
5. Merkatu-ikerketak egingo ditugu, bezeroen joerak ezagutzeko. Azterketa horietan jasotzen diren datuak funtsezkoak izango dira, gure turismo-sustapenerako estrategiaren oinarria osatuko baitute.
6. Turismo-azoketan dugun presentzia aztertuko dugu, hala nola egungo eta etorkizuneko eskaintza eta azoka horien baliagarritasuna ere. Hala, etorkizunean erabakiak hartzeko aukera izango dugu.
7. Turismo-merkaturatzea sustatuko dugu. Horretarako, laguntza ekonomikoa eta babes teknikoa eskainiko dizkiegu Nafarroako turismo-produktuak merkaturatzen dituzten bidaia-agentziei.
8. Sare sozialetan, turismoa sustatzeko talde bat antolatuko dugu, eta garrantzi handia emango diogu haren zereginari.

E.4) Sektoreari laguntza

1. Gizarte-ekonomiako ekimenak babesten dituzten enpresen eta turismo-zerbitzuen eraketa indartuko dugu. Enpresa- mota horrek laguntza berezia jasoko du, hala ekonomikoa nola aholkularitzarako.
2. Landa-ingurunean, profesionalen elkarteak sortzen ahaleginduko gara, landa-turismoa berpizteko eta merkatu-hobi hori dinamizatzeko.
3. Laguntza ekonomikoen plan bat jarriko dugu abian, legealdi osorako. Urtero aplikatuko da, uneko aurrekontu-eskuragarritasunaren arabera.
4. Enpresei eta turismo-eragileei aholkularitza integrala eta jarraitua emateko talde bat sortuko dugu.
5. Dinamizazio- eta sustapen-kanpainen luzaroan iraungo dute, eraginkorrak izan daitezten. Urtero, eta datu objektiboak aintzat hartuta, haien eraginkortasuna ebaluatuko da.
6. Turismo-azpiegituretako inbertsioak bultzatuko ditugu, hauexek ekarriko

dituztenak: energia aurrezteak, material ekologikoak erabiltzea, bideragarritasun ekonomikoa, ingurumenarekiko begirunea, eta bai gazteentzako eta emakumeentzako bai gizarte-ekonomiako eta tokiko enpresei begirako enplegua sortzea.

7. Sustapenera bideratutako laguntzek alderdi hauek lehenetsiko dituzte: iraupen ertaineko edo luzeko jarduerak eta ekitaldiak, bertako produktuetarako laguntza, turismo iraunkorra eta sare sozialen nahiz teknologia berrien erabilera.

8. Finantzaketa abantailatsuaren bitartez, lankidetzak indartuko da banketxe etikoekin edo Nafarroako etorkizuneko banku publikoekin.

9. Teknologia berrietarako irispidea sustatuko dugu turismo-enpresen artean, batez ere landa-guneetan, aipatu teknologiak ezartzeko zein erabiltzeko laguntzak baliatuz.

10. Sindikatuekin eta turismo-enpresarekin lan egingo dugu, lan-arloan indarrean diren legeak betetzen eta hobetzen direla zaintzeko beharrezko neurriak hartzeko, esparru horretan gehiegikeriarik gerta ez dadin.

12. Laguntzeko neurrien bitartez, sektoreko profesionalen lana duinduko dugu: batetik, beren prestakuntza hobetuko dugu; bestetik, protagonismo handiagoa eskainiko diegu turismo-produktuen garapenari, sustapenenari eta merkaturatzeari dagokienez.

13. Denboraldiak, ordutegiak eta soldatak direla eta, bestelako neurriak aztertuko ditugu sektoreko kontratazioa turismo-errealitatera egokitu dadin.

5

TRANSIZIO ENERGETIKOA, EKOLOGIKOA ETA NEKAZARITZAKO

Maite duzun
Nafarroa

EGINGO DUGU.

A) TRANTSIZIO ENERGETIKOA ETA EKOLOGIKOA

Erregai fosil merkeen ugartitasun-garaia amaitu da, eta potentzia ekonomikoen arteko lehia gero eta ankerragoa izango da baliabide energetikoak eta materialak norik kontrolatzen dituen ebazteko. Alternatiba trantsizio ekologikoa da, baina horrek gauza asko esan nahi ditu, besteak beste, garapen-eredua bera zalantzan jartzea. Izan ere, fisikoki ezinezkoa baita erregai fosilen ordez energia berriztagarriak erabiltzea eta ekoizpen- eta kontsumo-sistema kapitalista horrekin jarraitzea. Fisikoki ezinezkoa eta sozialki bidegabea delako. Beraz, energia-eraginkortasuneko politiketan ahalegin handia egitera behartuta gaude, eta, aldi berean, produkzio- eta kontsumo-moduak gizarte-aurrerapen iraunkorretara aldatu behar ditugu.

Askotan errepikatu dugun bezala, beharrezkoa den trantsizio energetiko eta ekologikoaz hitz egiteko, Foru Komunitatearen lurraldeak eskaintzen dituen abiapuntu eta aukerak aztertu behar dira. Zentzu horretan, egiaztatzen dugu Nafarroak, bere geografia-, ingurumen- eta gizarte-ezaugarriengatik, potentzialtasun handia duela ingurumenaren, gizartearen eta ekonomiaren aldetik iraunkorra den lurralde batera bideratutako politikak eta estrategiak garatzeko. Lurralde honetan, biodibertsitateari, urari, energiari, hondakinei, baso-politikari edo kutsadurari eragiten dieten politikak ikuspegi integral batetik abiatuta garatu beharko dira, iraunkortasunaren, ingurumenarekiko errespetuaren eta ekonomia zirkularraren alde eginez, eta kontuan hartuz klima-aldaketaren erronka saihestezinak jarduera irmoa, ausarta, zeharkakoa, presazkoa eta koherentea eskatzen duela.

Zoritxarrez, Nafarroak, suntsitzaile, xahutzzaile eta baliabide naturalentzat kaltegarriak diren proiektuetan oinarritutako garapen ekonomikoko eredu bat jasan behar izan du hainbat hamarkadatan. Sektore sozial eta ekonomiko jakin batzuei eta enpresa handiei mesede egin dien eredu hain zuzen. Garapen eredu horrek, bestalde, Iruñerrian biztanleria eta jarduera ekonomikoak metatzea eta gainerako eskualde eta herriak abandonatzea uztea ekarri du.

Nafarroan 2015ean gertatu zen aldaketa politiko eta instituzionaletik abiatuta, eredu hori zalantzan jartzen duten irizpideak eta politikak aplikatzen hasi ziren, eta urrats batzuk egin ziren eredu hori lehengoratzeko bidean. Alabaina, urte hauetan guztietan kontrako norabidean doazen praktikak ez dira falta izan. Izan ere, 2015-2019 eta 2019-2023 legegintzaldietako Gobernuak makro-proiektuen eta AHTren aldeko apustua egiten jarraitu baitute.

Iaz onartu zen Parlamentuan Klima Aldaketari eta Trantsizio Energetikoari buruzko Foru Legea, egoeraren larritasunaz kontzientzia gehiago izan eta sakoneko neurriak hartzeko premia larriari erantzuteko. Lege hau tresna juridikoa eta praktiken gida da, hain beharrezkoa den trantsizio energetiko eta ekologikoari heltzeko, eta, horregatik, oso garrantzitsutzat jotzen dugu egindako urratsa. EH Bilduk prozesuan parte hartu zuen, eta ahalik eta gehien eragiten saiatu ginen, neurriek pertsona eta erkidego gisa dugun erronkaren tamainari erantzun ziezaioten. Zeregin horretarako gure gida, hain zuzen ere, EH Bilduren 2019ko programa bera izan da, aurre egin behar diogun arazoaren bilakaera eta larritasuna eta hartu beharreko neurrien dimentsioa nolabait aurreratzen zituena, horietako askok gaurkotasan berdina izaten jarraitzen baitute.

Zalantzarik gabe, Lege hau hobetu daiteke, zenbait ataletan gabeziak dituelako. Baina hurrengo legegintzaldian lehentasuna izango duena oso osorik garatzea izango da. Ez da erraza izango, errezeloak eta oposizio gogorrak ere aurkituko ditugu eta. Izan ere, aurreko praktika askorekin bukatu behar baita, eta interes ekonomiko asko daude jokoan. Badakigu trantsizio honen bidea luzea izango dela. Are gehiago, arazoaren iturburura jo nahi badugu, hau da, gure bizitzak oraindik gidatu eta arautzen dituen eredu sozio-ekonomikora. Trantsizioa egin beharreko bide luzearen zati bat da, eredu sozio-ekonomiko berri batera behin betiko iristeko, aldarrikatzen dugun ingurumenaren eta gizartearen aldetik iraunkorra den Nafarroara eramango gaituena. Bide horretan beharrezkoa izango da, halaber, trantsizio hori erraztuko luketen desazkunde moduen inguruko hausnarketa egitea.

Eragin handiena izaten ari den eta determinazioz heldu behar zaion alderdietako bat makro-proiektuena da. Beharrezkoa da energia-enpresa handiek bultzatu eta kudeatutako makro-proiektuen eredu aldea batera uztea, Nafarroa jasangarriaren aukera kaltetzen eta baldintzatzen baitute, eta ez baitute onura sozialik kaltetuak diren herritarrentzat. Garaia da “zenbat eta handiagoa izan orduan eta eredu hobea” den ideia zalantzan jartzeko. Aitzitik, beste ikuspegi bat ezarri behar da, kaltetutako ingurune naturala berreskuratu eta zaintzeko, herritarren eta lurraldearen benetako beharren eta aukeren arabera jarduteko, eta benetako trantsizio bat abian jartzeko, ekonomia, gizarte eta ingurumen arloetan iraunkorra izango den eredu baterantz, pertsonen ongizatea bilatuko duena eta parte garen ingurumena errespetatuko duena. Sektore publikoaren lidergoarekin egin beharko litzatekeen prozesua.

Gogoeta eta planteamendu orokor horiek aldaketa klimatikoa eta jasaten ari garen ondorioak kontutan hartu gabe ere beharrezkoak lirateke. Baina, zalantzarik gabe, eta egoera premiazkoa denez gainera, are beharrezkoagoa da horiek kontutan hartzea gaiari heldu behar bazaio. Iazko sute beldurgarriek, modu kolektiboan gogoeta eginarazi beharko ligukete. Izan dituzten efektu suntsitzaila horietan eragiten edo biltzen dituzten alderdi guztien ikuspegi integralarekin egin beharko genuke. Beraz, planteatzen dugu diziplina anitzeko jarduera bat egon behar dela, sute-arriskua eta horrek sortzen dituen ondorioak ahal den neurrian prebenitzeko eta arintzeko.

Tokiko garapenean, eskualdeen potentzialtasunetan eta beharretan, ingurumenarekiko errespetuan, ekonomia zirkularrean eta Nafarroako lurralde osoko toki entitateen, gizarte eragileen eta biztanleriaren parte-hartzean oinarritutako garapen ekonomikoko eredu baten aldeko apustua egiten dugu. Horretarako, Nafarroak bere lurraldearen eta baliabide naturalen gaineko erabakitze ahalmena berreskuratu behar du, eta politika propioak garatu ahal izateko tresnak eskuratu.

1) LEGEGINTZALDI HONETARAKO HELBURUA

Planteatzen zaigun lehen helburua eta erronka trantsizio energetikoari eta ekologikoari ekitea da, eta hori irizpide orokor argi batzuen gainean egitea. Gure ustez, irizpide horiek honako hauek dira:

- Energia-sistemaren demokratizazioa.
- Ahalik eta energia berriztagarri gehien erabiltzea

- Kontsumo-ohiturak aldatzea, murrizteko.
- Berrerabiltzea, birziklatzea eta errebalorizatzea.

2) PRIORIDADES PARA LA LEGISLATURA 2023-2027

- Energiaren prezioak arautzeko merkatuan esku hartzea. Prezioak finkatzeko eredia aldatzea (eskumenik ez dagoenez, neurri hori ahal den esparru guztietan sustatzea) eta energiaren prezioa mugatzeko bideak eta ekimenak aukeratzea
- Sektore publiko indartsu bat sortzea, epe ertainera trantsizioa gidatzeko gaitasun publiko finantzarioa izango duena, orain arteko ikuspegi neoliberalak baztertuz.
- Energia berriztagarrien garapen demokratikoa.
- Autokontsumorako energia-komunitateak bultzatzea.
- Kontsumo-ohiturak aldatzea: jarduera ekonomikoaren eta sozialaren deskarbonizazioa eskaintzaren ikuspegitik zein eskariaren bidez sustatu behar da.
- Landa- eta baso-lurzoruaren antolamendua, kontserbazioa eta erabilera iraunkorra, Nafarroako biodibertsitatea babestuz eta are aberastuz. Beraz, Nafarroan ditugun habitatak eta espezieak babestea; baso naturalen aldeko apustu irmoa egitea; basogintzaren bidez landa-ekonomia bultzatzea eta dibertsifikatzea; eskualde bakoitzeko baso-politika abeltzaintza estentsiboarekin lotzea; basotik ateratzen diren produktu guztiei ustiapen iraunkorreko irizpideak eta neurriak aplikatzea.
- Klima Aldaketari buruzko Legea osorik betearaztea; horretarako, ezarritako epeak bete behar ditugu.
- Eskualdeko eta hiriarteko garraio publikoa hobetzea, mugikortasun iraunkorreko beste eredu baterako lehen urrats gisa.

3) 2023-2027 LEGEGINTZALDIRAKO NEURRIAK

3.1. ENERGIA

Azkenaldiko gertaerek eta energiaren prezioak kontrolik gabe garestitzeak agerian utzi dute egiturazko neurriak hartzeko beharra. Egiaztapen bat da energia-merkatuan esku hartu behar dela, energiaren prezioan esku hartuz eta konpainia elektrikoek dibidenduak mugatuz. Onartezina da Ukrainako gerra aitzakia izana eta oraindik izatea, gutxi batzuk legez kontra aberasteko, gehiengoaren pobretzearen kontura.

Dogma liberalen gainean eraikitako ereduak funtzionatzen ez duela onartzeko unea iritsi da, eta oinarriko hornidurek, energiak esaterako, merkatuaren gorabeheretatik kanpo egon behar dute. Energia-hornidurak ez du erreformarik behar, osoko zuzenketa baizik. Energiaren prezioak modu egonkorrean araututa, ez enpresek ez

partikularrek ez lukete etengabeko tentsiorik jasan behar merkatuaren espekulazio-gorabeherengatik.

Egungo energia-sistematik sistema subirano eta jasangarri baterako trantsizioa egitea planteatzen dugu, kontsumoa, efizientzia eta energia berriztagarriak murriztean eta ekoizpen zein banaketa dibertsifikatu eta deszentralizatuan oinarrituta, tokiko erakundeen eta biztanleriaren partaidetzarekin.

- Oligopolioetan oinarritutako egungo sistemaren aurrean, energia-sistema bere eremu guztietan demokratizatzearen aldeko apustua egiten dugu. Energia berriztagarriak sortzeko bitartekoak demokratizatzea posible da, eta errealitate bihurtu behar da eskala guztietan. Are gehiago, energia berriztagarrien azpiegitura oro jabetza publiko-komunitarioko eredu baten arabera garatu behar da, kontrol publikoa ziurtatuko duena eta salmenta-prezioa sortze-kostutik hurbil egongo dela bermatuko duena.

- Energia bidezko prezioan. Berehalako erronka herritarrei energia bidezko prezioan jasoko dutela bermatzea da, eta tokiko enpresei eta autonomoei energia hori prezio onargarrietan jasoko dutela bermatzea:

a. Lehenik eta behin, energia enpresei esleituko zaien tasaren kudeaketa (Europako Batzordeak iragarritakoa) Nafarroako erakundeek egingo dute.

b. Era berean, epe laburrerako neurri gisa, bonu energetikoa duten errenta jakin batetik beherako familiei eta ETEei eta autonomoei laguntza zuzena emango zaie.

- Energia kudeatzeko agenzia publiko bat sortzea, eta energiaren eta uraren kudeaketa erakunde berean batzeko aukera aztertzea. Energia Agentziaren oinarritzko helburuak hauek dira:

a) Efizientzia, kudeaketa eta aurrezpen energetikoen arloko jarduerak sustatzea eta gauzatzea, baita energia berriztagarrien arlokoak ere.

b) Energia merkaturatzea, aplikatzekoa den araudiaren arabera.

c) Klima-aldaketari eta energia-trantsizioari buruzko azterlanak eta analisiak egitea.

d) Erakunde guztietan energia-ekimen publikoa sustatzeko esku-hartzea, bereziki Nafarroako Foru Komunitateko Administrazioan eta haren erakunde autonomoetan energia-eraginkortasuna sustatzeko.

Horretarako, honako eginkizun hauek izango ditu Agentziak, bere estatutuen arabera:

a) Nafarroako Energia Plana kudeatzea, plana diseinatu eta egitea, neurriak

eta jarduerak proposatu eta gauzatzea, eta betetze-mailaren jarraipena egitea barne.

b) Nafarroako Gobernuko Departamentuei laguntzea Nafarroako Energia Planak eta Klima Aldaketaren Planak ezartzen.

c) Foru Komunitateko mix energetikoaren elaborazioa, ebaluazioa eta jarraipena.

d) Energia aurrezteko, energia aurrezteko eta efizientzia energetikoa sustatzeko eta energiaren, garraio elektrikoaren, energia berriztagarrien, hiri adimendunen – smartcitiak- eta smartgriden kudeaketa adimenduna sustatzeko neurriak ezartzea eta kudeatzea, energia aurrezteko, energia banatua sortzeko, energia banatzeko sare adimendunak sortzeko eta emisioak murrizteko.

e) Nafarroako Energia Azpiegituren Planen diseinuan eta jarraipenean laguntzea.

f) Administrazioentzako, enpresentzako, erakundeentzako eta herritarrentzako energia-aholkularitza eta laguntza teknikoa, eta profesionalentzako prestakuntza espezializatua.

g) Energiaren arloko Europako proiektuetan eta energia-agentzia eta -erakundeen interesak batzen dituzten federazio eta elkarte nazional eta europarretan parte hartzea.

h) Erakundeak sustatzen dituen energia-proiektuak herritarren partaidetzara irekitzea, bai diseinuan, bai finantzaketan, tokiko energia-komunitateen bultzada sustatuz, eta hura eratzeko interesa duten pertsoneri eta toki-erakundeei aholkularitza emanez.

i) Herritarren parte-hartzea eta berrikuntza soziala sustatzea trantsizio energetikoan.

J) Energia berriztagarria ekoizteko sistemak, energia biltegitratzeko edo kudeatzeko sistemak eta ibilgailu elektrikoak kargatzeko sistemak sustatzea eta kudeatzea.

k) Merkataritza-sozietateak sortzea edo horietan parte hartzea, energia elektrikoa lehia askeko araubidean merkaturatzeko, autokontsumorako instalazioetako soberakin energetikoen salmenta kudeatzeko, kontsumo-datuak biltzeko eta aztertzeko, eta eskariaren kudeaketa adimendunean eta sistema elektrikoaren beste zerbitzu batzuetan parte hartzeko.

l) Karbono dioxidoa xurgatzeko, karbono-hustubideak zaintzeko eta hobetzeko eta klima-aldaketara egokitze jarduketa eta inbertsio publiko eta pribatuak sustatzea.

m) Herritarren artean energiaren demokratizazioa sustatzea.

n) Herritarrak klima-aldaketari eta energiaren erabilerari buruz informatzeko eta sentsibilizatzeko kanpainak sustatzea.

ñ) Azterlan eta eredu prediktiboak egitea, eta txosten teknikoak egitea honako gai hauei buruz: teknologiak eta energia-sistemak, energia-kontsumoaren ohiturak, klima-aldaketaren bilakaera eta sektore ekonomikoen kalteberatasuna, bai eta Nafarroako Energia Planaren helburuak eta neurriak betetzeari buruz ere.

o) Energiaren arloko ikerketa, garapena, prestakuntza eta lanbide-berrorientazioa sustatzea.

p) Estatuko edo nazioarteko lehia-proiektuetan parte hartzea, lege honen helburuekin edo Agentziaren eginkizunekin lotutako ekimenak abian jartzeko.

q) Nafarroako administrazio publikoetako energia-kudeatzaileei eta kontratazio-unitateei laguntza teknikoa ematea, energiaren erabilera arrazionalizatzeko programak egitea eta sektore publikoaren eremuan energia-baliabide berriztagarrien aprobetxamendua sustatzea.

r) Tokiko erakundeei laguntza teknikoa ematea klima eta energia jasangarrirako ekintza-planak idatzi, gauzatu eta berrikusteko.

s) I+G+B proiektuetan jarduketa eta inbertsio publiko eta pribatuak sustatzea, trantsizio energetikoaren esparruan.

- Tokiko erakundeei aholkularitza, diru-laguntza eta laguntza ekonomikoa ematea, eredu berri hori lortzeko energia-programak eta -proiektuak diseinatu, planifikatu eta garatzeko.

- Apustu garbia eta kontsumoaren murrizketaren, energia-autokontsumoaren eta eremu guztietan banatutako ekoizpenaren sustapena.

- Energia-beharrak asetzeko beharrezkoak diren energia-azpiegituren azterketa sakona egitea eta horiek kudeatzea, haien funtzionamendua eta zerbitzua optimizatzeko. Era berean, beharrezkoa da enpresa banatzaileek sare elektrikoa egokitzea autokontsumorako instalazioetako soberakinak beren gain hartzeko.

- Energia-eskaerak irizpide espekulatiboekin, garatzaileekin eta interes ekonomiko hutsekin (autobide elektrikoak, esaterako) kudeatzen dituzten proiektuei uko egitea, eta energia kudeatzeko eredu publiko baten alde egitea, autokontsumoa bultzatuko duena eta benetako energia-beharrei erantzungo diena.

- Autokontsumoan oinarritutako tokiko energia-planen definizioa eta exekuzioa

sustatzea, horien finantzaketan eta kudeaketan tokiko partaidetzarekin (ISO 50.001).

- Urteko maiztasuneko energia-saldoak (balantze garbia) konpentsatzeko aukera emango duen sistema bateranzko bilakaera. Autokontsumorako instalazioei lotutako energia biltegitzeko instalazioak bultzatu behar dira.
- Bizilagunen komunitateetako ekoizpen fotovoltaikoko instalazioen egoera aztertzeke eta laguntza teknikoa emateko plana.
- Energia berriztagarriak ekonomia zirkularrean integra daitezen sustatzea.
- Zerbitzu energetikoen kontratuak sustatzea Administrazioaren eraikinetako instalazioetan.
- Smart cities energetikoen proiektuak sustatzea. Elektrizitatearen eta erregaien kontsumoa murriztea, eraikuntzan, herritarren instalazioetan eta mugikortasun-zerbitzuetan.
- Energia-aurrezpena eta -efizientzia sustatzea sektore guztietan, eta eragin berezia izatea energia-kontsumoak edo -eraldaketak ingurumenean eragin handiena duten sektoreetan (energia-sektoreak, energia-eraldaketaaren sektoreak, Castejongo zentralak eta kogenerazioak).
- Administrazioaren eraikinen parkea eraikitzeke eta berritzeko inbertsioak mobilizatzea, energia tasa esanguratsuak aurrezteke.
- Aurrezpenaren, eraginkortasunaren eta energia berriztagarrien arloko jarduerak finantzatzeko Europako proiektuetan parte hartzea.
- Jatorri berriztagarriko elektrizitatearen PPA (Power Purchase Agreement) kontratuak sustatzea, Administrazioa eta toki-erakundeak hornitzeko.
- Biomasa-instalazioen eta horien horniduren proiektuak sustatzea Administrazioarentzat eta toki-erakundeentzat.
- Enpresa elektrikoaren ur-jauzien emakiden legezko egoeraren azterketa osoa egitea, administrazio publikoek berreskuratu ahal izan ditzaten.
- Energia-kooperatibak sortzen eta garatzen laguntzea, kooperatiba horiek sortzeko eta proiektuak ezartzeko laguntzen deialdiaren bidez, eta enpresa banatzaileen oztopoen aurrean aholkularitza eta bitartekotza ematea.
- Pobrezia energetikoari aurre egiteko neurriak hobetzea.
- Bazterkeria-egoeran dauden familia eta pertsona guztiei bermatzea konpainia banatzaileek ez dietela argiaren, gasaren eta uraren hornidura moztuko, hori bermatuko duten legezko xedapenak eginez.

- Hiri-inguruneetan gutxiago kutsatzen duten energiak erabiltzeko planak bultzatzea, erregai fosilen erabilera baztertuz.

3.2. INGURUMEN-KUDEAKETA

- Ingurumenaren kudeaketa eta baliabideen erabilera eraginkorra, egungo legeria betetzeko beharrezkoak diren neurriak hartuz, bereziki Klima Aldaketari eta Trantsizio Energetikoari buruzko Foru Lege berria. Lurraldea behar bezala antolatzea, ingurumena behar bezala babestea eta Nafarroako biztanleen bizitza eta jarduera produktiboak garatzea ahalbidetuko duten ingurumen-helburuak ezarri eta betez.

- Kontsumo jasangarriko estrategiak bultzatzea eta sustatzea, kontsumo arduragabea saihesteko. Gehiago kontsumitzearen aurrean, kontsumo sostengarriaren eta kontsumo murriztearen kultura sustatu behar da, erosketa-erabaki arduratsuak hartuz, baita erosketa publikoaren esparruan ere, garapen iraunkorra, osasuna, elikadura-subiranotasuna, gizarte-ekitatea, kultura-aniztasuna eta komunitateen indartzea bultzatuko dutenak.

- Ingurumen-arloei dagozkien politiketan (baso-kudeaketa, ekonomia zirkularra eta ura, natura-ingurunea, lurraldea eta paisaia, ehiza eta arrantza, ingurumen-inpaktua, lurralde-antolamendua...) beste arlo batzuekin (energia, nekazaritza, abeltzaintza, garapen ekonomikoa...) modu eraginkorrean koordinatzeko eta ikuspegi integrala aplikatzeko espazioak eta mekanismoak bultzatzea, klima-aldaketaren aurrean egokitzeko eta arintzeko estrategiak gauzatzeko.

- Klima Aldaketari eta Energia Ereduaren Trantsizioari buruzko Foru Legea osorik aplikatzea, bai eta klima-aldaketari aurre egiteko ibilbide-orria ere, erronkak ezartzen dituen benetako beharrei erantzuteko finkatutako helburuekin.

- 2030erako Nafarroako Ekonomia Zirkularra garatzeko Agendan jasotako helburu, lan-ildo eta neurri guztien aplikazioa eta jarraipena, zeharkako ikuspegi koherente batetik, administrazio publiko guztientzat.

- Klimaren eta Energiaren aldeko Alkatetzen Itunaren bultzada irmoa.

- Herritarren ingurumen-hezkuntza eta -kontzientziazioa sustatzea; herritarrek sentsibilizatzeko programak eta jarduerak sustatzea eta gauzatzea.

- Administrazioak ingurumen-informazio egiazkoa, egiaztagarria eta zientifikoki frogatua bermatzea.

- Europako ingurumen-proiektuetan parte hartzea.

3.3. BIODIBERTSITATEA

- Biodibertsitatea mantentzen eta berreskuratzen dela bermatzea, politika integralen eta zeharkakoen bidez, bai eta azterlan eta proiektu espezifikoaren bidez ere.

- Espezieak eta habitatak: Batasunaren intereseko espezieen eta habitaten egoera eguneratzea. Natura 2000 Sareari dagozkion 42 KBEen kudeaketa-planak kontrolatu, jarraitu eta bultzatzea.
- Espezie mehatxatuak: espezie mehatxatuen katalogoan dauden espezieak kontserbatzeko eta berreskuratzeko planak diseinatzea eta gauzatzea.
- Araudia: sektoreko eta biodibertsitatearen kudeaketako araudiak eguneratzea.
- Izurriteen eta espezie inbaditzaileen kontrol zorrotza eta kudeaketa egokia.
- Biodibertsitatea mantentzearekin eta berreskuratzearekin bat datozen abeltzaintza-, nekazaritza- eta basogintza-jarduerak sustatzea.
- Transgenikoei buruzko politikak aplikatzea, informazioan, gardentasunean eta kontrolean oinarrituta, bai eta nekazaritza-sektoreari eman beharrekoa komunikazioan eta aholkularitzan. Administrazioak transgenikoak erabiltzeari eta landatzeari uko egitean eta horiek ezabatzekeo jarrera pro-aktiboan oinarrituta ere.

3.4. URA

Iazko suteak errepikatzeko arriskua eta lehortea, Nafarroako nekazaritzan dituzten ondorio larriekin, klima-aldaketaren ondorio txundigarrienetako baten alarma-argiak dira. Uraren kudeaketa, edozein egoeratan garrantzi handikoa dela, lehenetsuneko gai bihurtzen da klima-aldaketa horren ondorioak arintzeko eta, oro har, arazoari aurre egiteko.

Uraren kudeaketa planteatzeko lehen irizpidea da, hain zuzen ere, ura ekoizpen-baliabide bat edo salgai bat baino askoz gehiago dela eta, beraz, esan nahi duen guztiaren arabera baloratu behar dela. Kudeaketa diseinatzean, uraren ziklo integrala hartu behar da, ziklo horretan eragina duten eta esku hartzen duten jarduera guztiak kontuan hartuz, baloratuz eta ebaluatuz: baso-kudeaketa, industria, nekazaritza, eraikuntza, turismoa... Eta, batez ere, uraren kudeaketa hamarkada askotan oinarritu den kudeaketa merkantilista eta desarrollistaren eredia baztertu behar da, uraren kultura berri batean oinarritutako kudeaketara iristeko, gestio publikoa indartuz.

Bigarrenik, uraren ziklo osoan kalitate eta bolumen egokiak bermatzeko, eta ekosistema urtarrak oro har (iturriak, ibaiak, ibaiertzak, lakuak, hezeguneak) lehengoratzeko, eragiten dieten ingurune eta ekosistema guztiak aztertu eta babestu behar dira, ikuspegi zabal eta integralarekin.

NEURRIAK

- Ura ondasun komun gisa kudeatzea, iraunkortasunaren eta gardentasunaren printzipioetan eta Uraren Esparru Zuzentarauan oinarrituta, eta arlo horretan inplikaturik dauden eragile sozial eta instituzional guztiak biltzen dituzten partaidetza-foroekin.

- Agentzia publiko bat sortzea ura kudeatzeko, eta uraren eta energiaren kudeaketa erakunde berean uztartzeko aukera aztertzea, energiaren atalean planteatu genuen bezala.
- Nafarroako hiri-erabilerako Uraren Ziklo Integralaren Plan Zuzentzailea ezartzea, modu parte-hartzailean, jasangarrian eta gardenean, eta kudeaketa publiko batetik, uraren esparru-estrategia baten barruan, zeinak kontsumo moderatuak eta iraunkorrak bultzatuko dituen eta ingurumenean ahalik eta eragin txikiena izango duen.
- Uraren ziklo integralari lotutako azpiegituren azterketa sakona egitea, hornidura-beharrak asetzeko beharrezkoak direnak, eta horiek kudeatzea, haien funtzionamendua eta zerbitzua optimizatzen.
- Kanalaren bigarren faseko proiektua biztanleriaren, nekazaritzaren eta lurraldearen benetako beharretara egokitzea, ingurumenaren, ekonomiaren eta gizartearen ikuspegitik iraunkorra den ikuspegitik. Ildo horretan, bigarren fase horretarako proposatutako alternatibari entzungor eginez CANASaren Administrazio Kontseiluak hartutako erabakia zentzugabekeria dela uste dugu, uraren kudeaketaren aldetik zein ekonomikoki.
- Edozein proiektu onartu aurretik eta 2015-2019ko legegintzaldian egindako lanei jarraituz, Erriberako uraren benetako premiak ezagutu beharko lirateke. Izan ere, Administrazio Kontseilu horren erabakiek alferrikako gastu neurrigabea eragingo baitute, "ahal den ur guztia eta aldi berean" irizpide oker eta xahutzailearen pean.
- Bigarren faserako edozein proiektu finantzatzeko modua ezagutzea ezinbesteko baldintza da, lehenengo faseko erabiltzaileek azpiegitura horren gastu gehienak jasan ez ditzaten. Azpiegitura horrek alderdi guztientzat izango duen kostua jakin behar da. Estatuak argi utzi behar du zein izango den bere ekarpena, eta Nafarroak jakin behar du zer finantzatzeko prest dagoen (bai azpiegitura nagusian, bai bigarren mailakoetan, bai lur ureztatuaren modernizazioan). Egungo erabiltzaileek eta erabiltzaile potentzialek eskubidea dute jakiteko, halaber, zer kostu jasanaraziko zaizkien azpiegitura osoari eta zer botere izango duten (egikaritu aurretik) erabaki ahal izateko ea nahiago duten beren egungo lur ureztatuak mantendu edo Nafarroako Ubidearen sisteman sartu.
- Azpiegituren arloan Nafarroako Gobernuaren emakiden alderdi teknikoak eta juridikoak kudeatuko dituen administrazio-unitate bat sortzea.
- Esako urtegiaren segurtasunaren inguruan Estatuko eta Nafarroako erakundeek egindako lana salatzen jarraitzen dugu. Zangozak ezin du presaren hegaletan gerta daitezkeen mugimenduen mehatxuarekin bizitzen jarraitu. Ikerketek eta txostenek berretsi dute oraindik ere mugimenduak daudela, batez ere eskuineko hegalean, eta ezin dela herri horren segurtasunarekin jolastu, urtegia betetzearekin esperimentuak eginez. Ezin da halako gauzarik egin egonkortasuna bermatuta ez dagoenean, erabaki horrek ez duenean atzera

bueltarik, eta, horregatik, eskatu behar da handitze lanak geldiaraztea eta lortu nahi den kotan ez betetzea. Gainera, gardentasuna eskatu behar da, jakiteko zenbateko kostu errealak izan dituen dagoeneko aurrekontuan laukoiztu den eta oraindik segurua ez den obra batek.

- Uraren eta baliabide hidrikoen kudeaketaren inguruan dauden edo sor daitezkeen gatazkak kudeatzea, uraren kultura berri baten ikuspegitik, eta sor daitezkeen aukerak komunikazioan, parte-hartzean eta kontuan hartzean oinarritutako politikatik.

- Uraren kudeaketaren ikuspegi iraunkorarekin bat datorren Ureztaketen Foru Plana onartu eta gauzatzea.

- Egungo ureztatze-sistema tradizionalak modernizatzea, tokiko kudeaketa eta garapen jasangarrirako tresna gisa.

- Hornidura-uraren (urtegietako eta ibaietako zentral hidroelektrikoak) eta saneamendu-uraren (HUAen kogenerazio-zentralak) aprobetxamendu energetikorako jarraibide batzuk ezartzea, eta aprobetxamendu horiek modu publiko eta iraunkorrean kudeatzea.

- Uraren hornikuntza- eta saneamendu-tasa progresiboak ezartzea, kontsumitutako eta/edo tratatutako ur kopuruaren arabera.

- Hirigintza-garapen berrietan euri-urak biltzeko edo berrerabiltzeko sistemak sustatzea.

- Energia berriztagarriak uraren ziklo integralaren fase guztietan integratzea, bereziki ur-ponpaketetan.

3.5. HONDAKINEN KUDEAKETA

Hondakinei eta haien fiskalitateari buruzko 14/2018 Foru Legea onartu izana mugarri bat izan zen Nafarroako hondakinen kudeaketaren erregulazioan, eta helburu nagusi hauek ezarri ziren: hondakinen sorrera prebenitzea, kudeaketa hobetzea, ekonomia zirkularrean eta klima-aldaketaren aurkako borrokan aurrera egitea, Foru Komunitatearen eskumenen esparruan.

Hondakinei buruzko Foru Legea 2017-2027 aldirako Nafarroako Hondakinen Planaren eskakizun bat da, hondakinak sortzea prebenitzeko, hondakinak murrizteko eta haien kudeaketa hobetzeko helburuak lortzeko tresna nagusia den aldetik.

Estatuaren testuinguruan, Hondakinei buruzko Foru Legea arau berritzailea da, hondakinen sorreraren prebentzioa eraginkor egiteko neurri zehatzak antolatzen dituena, Europako araudiak ezartzen duen bezala. Gainera, materia organikoaren % 100eko gaikako bilketaren aldeko apustua egiten du, eta fiskalitate zabala aurreikusten du, zabortegean deuseztatzearen eta hondakinak erraustearen

gaineko zerga batekin eta Hondakinen Funts bat sortzearekin, gizakion osasunean eta ingurumenean hondakinekin lotutako eragin kaltegarriak arintzeko.

- Foru lege hori garatzeko hainbat neurri behar dira, eta horiek bultzatuko ditugu:

- Dagokion erakundeetan (hondakinen mankomunitateak, Iruñerriko Mankomunitatea eta Nafarroako Gobernuak) Plangintza Orokorreko Mankomunitatea eratzeko behar diren akordio politiko eta administratiboak hartzea. Mankomunitate horrek hondakinak biltzeko eta tratatzeko eskumena duten toki-erakunde guztiak bilduko ditu.

- Mankomunitate horrek kontrol publikoa egingo du tratamendu-plantengainean, kudeaketa egokia ziurtatzeko, eta, tokiko erakunde bakoitzaren gaikako bilketen, berreskuratzearen eta birziklatzearen emaitzak ezagututakoan, beharrezko neurriak ezarriko ditu Hondakinen Funtsa banatzean lehentasuna emateko emaitzarik onenak lortzen dituztenei. Bereziki frakzio organikoaren gaikako bilketan, inpropioen indize txikienekin. Hortaz, gure ustez, Hondakinei buruzko Foru Legea erreformatu behar da, Funtsaren banaketari buruzko interpretazio okerrik egin ez dadin, helburuak lortzeari begira emaitza hoberenak dituzten mankomunitateei laguntzeko legezko printzipio hori ez dadin kaltetu eskumena duen Sailaren erabakiengatik.

- Sortzen den tokietatik gertu dauden tokiko eta eskualdeko solairuetan gaika bildutako materia organikoaren tratamenduari lehentasuna ematea, eta horiek lurralde osoan banatzea, tokiko beharrak behar bezala dimentsionatuta eta iraunkorrak izanik.

- Etxeko, komunitateko eta deszentralizatutako konpostajea sustatzea. Apustu hori Nafarroako lurralde osoan zehar zabaldu beharko da, baina kontuan hartu beharko dira entitate bakoitzean kontuan hartzen diren zatiki organikoaren gaikako bilketaren planteamenduak, betiere horrekin frakzio horretarako planteatutako bilketa-helburuak lortzen direla bermatzen bada.

- “Kutsatzen duenak ordaintzen du” printzipioaren arabera, hartu beharreko neurriak hartzea aztertzea, toki-erakundeei hondakin sorkuntza bakoitzeko ordainketa-sistema bat ezartzea ahalbidetzeko. Gure ustez, oso gai garrantzitsua da, ez bakarrik hondakinen kudeaketan parte hartzen duten toki-erakundeen jarduna baloratzeko, baizik eta herritarrena ere bai, ikusi beharko bailitzateke nola gauzatzen den printzipio hori tasak ordaintzerakoan.

- Nafarroan dauden edo eraikitzen ari diren tratamendu-planta guztien kudeaketa koordinatutik lor litezkeen sinergiak aprobetxatzea, guztietan kudeaketaren kontrol publikoa bermatuz, interes pribatuek ingurumen- edo gizarte-interesak baldintzatu ez zitzaizkien.

- Hondakinak prebenitzeko eta ekonomia zirkularra bultzatzeko bulegoa

bultzatzea, giza baliabideak nahiz baliabide ekonomikoak emanez, Plangintza Orokorraren Mankomunitateari eta toki-erakunde eskudunei plangintzan eta legeria aplikagarrian finkatutako helburuak lortzen laguntzeko.

-Nafarroako Gobernuak kudeaketa-sistema integratuekin dituen hitzarmenak berrikustea, hondakinen prebentzioa, berrerabilera eta bereizketa egokia hobetzeko eta bultzatzeko, ondoren birziklatzeko.

- Ontziak Itzultzeko Sistema (SDDR:) ezartzen hastea. Sistema hori egungo GISen osagarria edo paraleloa izango da, eta edari-ontzietarako baino ez da erabiliko. Gaur egun funtzionatzen duten kudeaketa-sistema integratuek SDDRn sartuta ez dauden ontzi askorentzat izaten jarraitu beharko dute (kontserbata, esnekien ontziak, likoreak eta ardoak, plastikozko erretiluak...).

- Hondakinak murriztearen, berrerabiltzearen, banatzearen eta gaikako bilketaren garrantziari buruzko kontzientziatio-kanpainak bultzatzea, banakako jardunbide egokiak sustatuz.

- Auzoetako, herrietako, herri-kolektiboetako eta ikastetxeetako praktika kolektiboak sustatzea, horiek baitira sinergiak sortzen dituztenak eta herritarrengan eragina dutenak. Ildo horretan, funtsezkoa da hezkuntza-programak abian jartzea eta gauzatzea, maila guztietan. Gizarte hezi bat gizarte heldu bat da, bereizteko gai dena. Era berean, praktika kolektibo horien garapena lantokietara eramanez behar da, saiakerak egin diren tokietan hondakinak bereizteari eta birziklatzeari buruzko esperientzia oso positiboak izan baitira.

- Fabrikekin, enpresekin eta saltokiekin ontziak, bilgarriak eta horien hondakinak murrizteko neurriak bultzatzea, bai eta horiek berrerabilgarriak eta birziklagarriak izatea ere. Era berean, prebentzioa eta bereizketa zuzena zabaldu behar dira merkataritza-establezimenduetan, ostalaritza txikian eta enpresa handietan. Helburua ahalik eta materia organiko gehien biltzea izan behar da.

Azken batean, ekonomia zirkularraren aldeko apustua hondakinen kudeaketan esku hartzen duten administrazio guztiek egin beharko dute. Ekonomia zirkularraren aldeko apustuaren filosofia, “erabili eta bota” praktika errotik baztertzea eta hondakina baliabide gisa ikustean oinarritzen da.

3.6. BASO POLITIKA

Basoagurrabainogehiagoda, eta, beraz, lurraldebakoitzaren potentzialtasunguztiak aztertzea ahalbidetuko duten politikak bultzatu behar dira, jarduera ekonomikoen dibertsifikazioa ekarriko dutenak. Baliabide naturalen aprobetxamendu iraunkorrari lotutako jarduera ekonomikoak, biodibertsitatea kontserbatzeko, berotegi-efektua sortzen duten gasen emisioak murrizteko, atmosferan CO2 kontzentrazioa geldiarazteko (klimate aldaketa ahal den neurrian arintzeko), aberastasuna eta

enplegua sortzeko eta ingurune naturalez gozaten duten pertsonen ongizatea hobetzeko. Azken batean, baso-politika, abeltzaintza, nekazaritza, turismoa eta aisia eta denbora librea gizarte-ongizatearekin osatu behar dira, natura errespetatuz eta hura zaintzeko konpromisoa hartuz.

Hori izango litzateke helburu nagusia, baina, horrez gain, honako hauek ere kontuan hartu behar ditugu: Nafarroako biodibertsitatea mantentzea eta/edo aberastea; apustu irmoa egitea baso naturalen alde, batez ere lur publikoetan; bertako habitatak eta espezieak babestea; landa-ekonomia bultzatzea eta dibertsifikatzea basogintzaren bidez; eskualde bakoitzeko baso-politika eta abeltzaintza estentsiboa elkarri lotzea.

Era berean, basotik ateratzen diren produktu guztiei ustiapen iraunkorreko irizpideak eta neurriak aplikatzea; basotik ateratzen diren produktuen lehen eraldaketa jasangarria bultzatzea, landa-ingurunearen ekonomia indartzeko; biomasaren tokiko erabilera sustatzea, hau da, zirkuitu laburrak, ibarretan enplegua eta aberastasuna sortzeko aukera emango dutenak; mendi-eremuetako jarduera ekonomikoa turismoarekin eta aisialdiarekin lotzea; aisialdia eta kirol-jarduerak arautzea, kalte ekologikorik gerta ez dadin; mendiei lotutako baliabide naturalak, kulturalak eta etnografikoak balioestea; kanpoko espezieen eta espezie inbaditzaileen aurkako politika zorrotzagoa ezartzea; mendiko jarduera ekonomikoetan burokrazia bizkortzea eta sinplifikatzea; baso-suteei dagokienez, azterketa orokor bat egitea eta eskualde-planerak hornitzea, suaren erabilera eta babes-neurriak adostuz; basoekin lotutako lanen prestakuntza eta duintasuna bultzatzea.

Lurralde-plangintza:

-Nafarroako Baso Agenda berrikustea. Agenda horren indarraldia 2023an amaituko da. Agenda horretan ezarri ziren helburuen betetze-mailari buruzko balantzea egin beharko da, eta lortu ez direnak zeintzuk izan diren eta horiek lortzea eragotzi duten faktore eta arrazoiak ezagutu beharko dira.

- 2024-2028 Baso Agenda berria onartzea, honako printzipio hauek jasoko dituen:

a) Garapen iraunkorra: Iraunkortasuna honela definitzen, egungo beharrak asetzea, etorkizuneko belaunaldiek eurenak asetzeko duten gaitasuna arriskuan jarri gabe, hazkunde ekonomikoaren, ingurumenaren zaintzaren eta gizarte-ongizatearen arteko oreka bermatuz.

b) Mendien funtzionaltasuna: funtzio aniztasunak esan nahi du basoetako ondasun eta zerbitzuen eginkizun ekoizlea, garapen ekonomikoari eta gizartearen bizi-kalitateari egiten dioten ekarpena, eta haien babesa eta balio naturalen kontserbazioa bermatzeko beharra aintzatestea.

c) Prebentzioa eta zeharkakotasuna: Nafarroako Baso Agendan, ikuspegi integral bat hartzeak ikuspegi sektorial tradizionala gainditzea dakar,

eta basogintzaren eremuan garatzen diren jarduera eta sektore guztiak kontuan hartzea, zeharka, koordinatuta eta pro-aktiboki, Gobernuaren plan eta estrategia guztien helburuen arteko koherentziari eusteko.

d) Parte hartzea: Ingurumenari eta Garapenari buruzko Rio-ko Adierazpenaren 10. Printzipioaren arabera, ingurumen-gaiak jorratzeko modurik onena interesa duten herritar guztien parte-hartzea da, dagokion mailan. Parte-hartze hori gardentasunean eta informaziorako sarbidean oinarritzen da.

- Eskualdeko Plan Estrategikoak egitea, egungo egoera sozioekonomikoa kontuan hartuko dutenak, eta, besteak beste, natura-baliabideek natura-ingurunearekin arduratsua izango den ekonomia iraunkorra sortzeko duten ahalmena aztertuko dutenak. Horretarako, beharrezkoa da eragile sozioekonomiko guztien eta erakundeen inplikazioa. Plan horiek batera finantzatu daitezke (eskualdeko erakundeak, administrazioa, landa-garapenarekin lotutako eta konprometitutako elkarte pribatuak).

Baso-plangintza eta -kudeaketa:

- Tokiko planak garatzea plan estrategikoetan onartutako jarduera-ildoan esparruan, eta baso-politika landa-ingurune gainerako politika orokorrekin osatzea.

- Basogintzako lanetarako laguntzak mantentzea, besteak beste, basogintzako lanekin lotutako egungo enpresa-ehuna modernizatzeko eta bultzatzeko eta handitu nahi ditugun baso naturalak indartzeko.

- Basogintzan diharduten enpresa txikiak sortzeko laguntzak, enpresa horiek prestatu eta lan-merkatuan sartu ahal izan daitezen.

- Biomazaren tokiko erabilerarako eskualde- edo toki-planak, produktiotik bertatik hasi eta eraldaketa-formak eta -proiektuak aztertzeraino. Era berean, kontsumorako planak eta aukerak diseinatzea, betiere jarduera horiek ingurumenean eta biodibertsitatean izan dezaketen eragina kontuan hartuta.

- Abereak dauden larreak hobetzeko planak abian jartzea, zenbait larre eta azpiegitura hobetuz, eta, aldi berean, baso irekiak sortzen laguntzea, gainerako jardueren kudeaketarekin gatazkan sartu gabe. Mendiaren sektorizazioa bultzatzea.

- Mendi publikoetan abeltzaintza estentsiboa sartzeko laguntza ekonomikoa eta legala ematea, horretarako beharrezkoak diren azpiegitura materialak eta juridikoak sortuz, baso-kudeaketa iraunkorreko neurri gisa. Beharrezkoa da 2022an onartutako Abeltzaintza Estentsiboaren Plan Estrategikoa garatzea, batez ere larre-plan bat osatzen duten lan-ildoak (infrapasteroaren analisia, basozaintza, suteen prebentzio-lana edo sektorea hornitzeko

erabil daitezkeen azpiegiturak barne hartuta) eta berrikuntzarekin eta digitalizazioarekin lotutakoak, dagoeneko inplementazio-fasean daudenak.

- Mikologiaren atalean, erregulazio-ereduak ezartzea, aprobetxamenduaren iraunkortasuna ahalbidetzeko, haranetan zerbitzuak aktibatzeke eta bilketa praktika onartu eta inplikaturako pertsona guztien gustuko bihurtzeko.

- Bio-eraikuntza sustatzea inguruko materialak erabiliz (egurra, lastoa, buztina...), zuzeneko edo zeharkako laguntzen bidez (zerga-kenkariak).

- Basoko Erreserba Babestuak sortzea bailara guztietan, bizitza basatia babesteko eta horien jarraipen zorrotza egiteko. Erreserba horiek eboluzio naturala izango lukete, gizakiaren esku-hartzerik gabe. Nafarroako bizimodu basatiaren babeslekuak lirateke.

- Banku genetikoak eta hazitegiak sortzeko aukera aztertzea, desagertzeko arriskuan egon daitezkeen zuhaitz eta zuhaixka autoktonoak berreskuratu eta mantentzeko.

- Ur-baliabideei arreta berezia eskaintzea. Plan integralak egitea, iturriak, ibilguak eta errekek baldintza onenetan leheneratzeko eta kontserbatzeko.

3.7. KUTSADURA

- Zarata: kontrol- eta informazio-neurriak hartzea. Zarataren aurkako ekintza-planak eguneratzea eta aplikatzea.

- Kimika, nitratoak eta abar: legeria betetzeko neurri fiskalak eta arau-neurri positiboak eta negatiboak aplikatzea. Eremu kalteberetako jarduketa-programen jarraipena eta aplikazioa.

- Airearen kalitatea: emisio eta iturri kutsatzaileen Estatuko Erregistroaz (PRTR) gain, beharrezkoa da Nafarroako erregistro bat sortzea, non berotegi-efektuko gasen inbentarioa eta enpresen emisioen murrizketa ezagutuko diren. Ekimen horrek aukera eman beharko luke enpresa garbiak eta haiek babestutako eta finantzaturako baso-dinamikak garatzeko. Klima-aldaketaren ibilbide-orrian zehaztutako neurrien jarraipen- eta aplikazio-fasea aplikatzea eta hobetzea.

- Klima Aldaketari eta Trantsizio Energetikoari buruzko Foru Legean aurreikusitako produktuen eta zerbitzuen karbono-aztarnaren erregistroa abian jartzea.

B) LEHEN SEKTOREA. ELIKADURA BURUJABETZA

1) IRIZPIDE OROKORRAK.

Mundu mailan, elikagaien gaineko kontrola nekazaritza-negozioko enpresa transnazional gutxi batzuen esku geratu da. 50eko hamarkadan, sistema kapitalistak lehen sektorerantz zabaldu zuen bere hedapena, eta, "Iraultza berdea" delakoarekin, paradigma-aldaketa eragin zuen elikagaien ekoizpenean eta merkaturatzean, tokiko beharretara egokitutako ekoizpen-eredu batetik esportatzaileentzako industria-ekoizpenera eta itsaso eta ozeanoen ustiapen industrialera igaroz.

Nekazarien gizarte-rola biztanleria elikatzetik nekazaritza-industriarako eskulan izatera igaro zen; tokiko ekoizpena eta dibertsifikatua monolaborantzara igaro zen, eta, ondorioz, oligopolio horrek lurrak eta gainerako baliabide naturalak bereganatu zituen, hala nola ura eta haziak. Ondorioz, doktrina neoliberalari jarraiki, eta munduko herrialde askotako elikadura-politika enpresa transnazional handien presioarekin, familia-ereduak alde batera utzi dira, eta, FAOren arabera, inoiz baino elikagai gehiago ekoitzi arren, inoizko gose-tasa handienetan gaude.

Nafarroa, ezta Euskal Herri osoa ere, ez da paradigma-aldaketa horretatik kanpo geratu. Elikagaien merkaturaren liberalizazioa eta globalizazioa aspaldi iritsi dira gure elikadura-sistemara, Europar Batasuneko erakundeek, Madrilek eta Nafarroakoek bultzatutako politika publikoen eskutik. Politika horiek, lehen sektorea indartu beharrean, areagotu egin dute kanpo-mendekotasun ikaragarria oinarrizko elikagaietan.

Politika horien ondorioz, gure herria kalitatez elikatzeko ezinbestekoak diren nekazaritza-eta abeltzaintza-sektoreak krisi kronifikatu batean murgilduta daude: lanpostuen etengabeko galera, belaunaldi-erleborik eza, ustiategiak transmititzeko zailtasuna, errentagarritasun ekonomikorik eza, emakume gazteek lurrak eskuratzeko ezintasuna.

Industrializazioak eta espezializazioak ez dute gure lurraldean sektorea berpizteko balio izan. Areago, egungo krisiaren arrazoietakoa bat izan dira, eta lurralde-antolamendua, merkataritza, industria eta abar bezalako esparruetan gauzatutako politika neoliberalak oztopo handiak dira gaur egun gure herriaren elikadura-subiranotasunerako. Horretaz gain, ezin dugu ahaztu lehen sektorerako bultzatutako politika publikoek oso eragin negatiboa izan dutela ingurumenean eta elikadura-kate osoan (ekoizpena, eraldaketa eta merkaturatzea), lehen sektoretik haratagoko ondorioak gaingituz eta gure herrietako eta eskualdeetako merkataritzara eta tokiko ekonomietara iritsiz.

2) HELBURUA

Komunitate gisa, gure helburu nagusietako bat herritar guztiek elikadura osasuntsua eta kalitatezkoa izateko duten eskubide subjektiboa bermatzea da. Horretarako, elikadura subiranotasuna sustatzea da bidea: Nafarroan erabaki behar dugu zer eta nola ekoitzi, eta, horretarako, gure elikadura sistema diseinatu behar dugu.

Produkzioaren, eraldaketaren, merkaturatzearen, prestakuntzaren, sentsibilizazioaren eta abarren plangintza argia egiteko garaia da, lurraldeen arteko oreka eta kohesioa

bermatuz. Eskualde guztietan tokiko elikadura-sistemak garatzeko egiturak sortzeko apustua egin nahi dugu. Etorkizuna ziurtatzeko, funtsezkoa da nekazaritza-jarduera iraunkorra sustatzea, gure kulturaren eta baliabide naturaletan oinarrituta, nekazaritza-ekologiaren bidez.

Legegintzaldi honetan, ezinbestekoa da ahalegin berezia egitea elikadura-sistema iraunkorrago eta bidezkoago baterako bidean urrats objektiboak egiteko. Bide horretan, Nafarroan legegintza hau aprobetxatu behar dugu nekazaritza eta arrantza krisi egoeratik ateratzeko eta etorkizunerako oinarri sendoak ezartzeko.

3) EREDUEN ARTEKO TRANTSIZIOA

Sektore honetan lortu nahi denari buruzko ikuspegi desberdinak daude. Alde batetik, sektore bat gehiago bezala hartzea eta dimentsio eta produktibitateari lotutako estrategiak planteatzea, beste edozein industriaren helburu berberekin: hazkundera, produktibitatea, nazioartekotzea...

Bestalde, sektore hau industria-sektorearekin parekatu ezin den zerbait bezala ikusten da hainbat arrazoiengatik: baliabide naturalekiko lotura, sektore estrategikoa elikagaien hornitzaileari dagokionez, enplegu-sortzailea eremu behartsuetan, natura-ondarea mantentzen du arraza eta barietate moduan, paisaiak mantentzen ditu, uraren zikloa erregulatzen du...

- Nafarroan nekazaritza eredu bat baino gehiago egon arren (bat industrialagoa, bestea familia-esplotazioa), nekazaritza politikek honako irizpide izan behar dituzte:
- Familia-esplotazioaren eta landa-garapen iraunkorraren diskriminazio positiboa, trantsizio agro-ekologikoa sustatuz eta bultzatuz.
- Ingurumen-zerbitzuen ordainsaria.
- Elikagaien erresilientzia eta segurtasuna bermatzea.
- Lurralde egituratua eta orekatua bermatzea.

Beraz, eta gaur egungo errealitatek abiatuta, uste dugu Nafarroak elikadura-subiranotasunerako trantsizioa egin behar duela, trantsizio agro-ekologikorako prozesua, jendearentzako elikagaiak ekoizten dituzten nekazaritza-eredu autonomoagoak eta jasangarriagoak bilatuz. Azken batean, elikagai onak, zuzenak eta garbiak. Elikagai onak, bai osasunaren aldetik, bai organoleptiko zein emozionaletik. Egindako lana ordaintzen duten eta herritarrentzat eskuragarriak diren bidezko elikagaiak. Eta nola ez, elikagai garbiak, hondakin kimikorik gabeak, GEORik gabeak, eskura dauden baliabide naturalak erabili dituen nekazaritza eta abeltzaintza batetik datozenak, etorkizuneko nekazari eta abeltzainek aprobetxatzen jarrai ditzaten.

Horretarako, ikuspegi aurrerakoian oinarritutako nekazaritzako elikagaien politikak aplikatu behar dira, nekazaritza arloko familia-ustiapen profesionala erreferente duen

gizarte eredu ardatz hartuta; izan ere, eredu horren baitan nekazari eta abeltzainek beren ustiategiak zuzen-zuzenean lantzen dituzte, ekonomia sortzen eta lurraldea egituratzen dute, horrela landa- ingurua biziberritzen dute.

Hortaz, beharrezkoa da aplikatzen diren politikek helburu estrategiko jakin batzuk izatea: elikagaiak ekoiztea, commodities direlakoan ekoizpena baztertuta; funtzio aniztasuna; sistema autonomoak, sistema zaugarrien aurrean; bio-dibertsifikazioa sustatzea, monolaborantzaren aldean; genero ikuspegia bermatzea; enplegua sortzea, nekazaritzari lotutako biztanleria mantendu edo handituz; gazteak barne-hartzea; nekazaritza soziala, etorkizuneko nekazaritza bultzatzea; produktuen kalitate berezitua: Jdak, AGBak; osasunari eta sistemen iraunkortasunari lotutako kalitatea; nekazaritza ekologikoa sustatzea eta GEORik gabeko labore zein lehengaiak ezabatzea; konfiantzan oinarritutako kalitatea: banaketa-bide laburrak sustatzea; mantenugaiak birziklatzeko sistemak; eta energiari dagokionez efizienteak diren eta Berotegi Efectuko Gasen isurtze txikia duten sistemak (BEG).

Laburbilduz, ekoizpen prozesuetan esku hartzeko orduan, horien globaltasun eta konplexutasun osoa izan behar da kontuan. **Trantsizio konplexu horren premisa eta oinarrizko baldintza da, hain zuzen ere, sektorean lan egiten duten pertsona guztiei orainaldi eta etorkizun hobea bermatzea.** Kontsumo eruedetatik bertatik (dietak) hasi behar da aldaketa; zaborretan bukatzen duen janariaren portzentajea murriztu behar da, eta ganaduaren maneia, nekazaritza-errendimendua zein lurzorua kudeaketa hobetu. Horrekin guztiarekin, hobetu egingo dira bai giza osasuna bai animalien ongizatea, klima aldaketaren zein biodibertsitatearen galeren prebentzioa erraztuz.

4) ELIKADURA ESTRATEGIA IRAUNKORRERAKO PLANA

Nekazaritzako eta ekologiako trantsizio-fase horretan, ezinbestekoa da sektore osoa elikadura-estrategia iraunkor baterantz bideratuko duen plan bat ezartzea. Plan honen helburu nagusia da Nafarroan bideragarria den estrategia hori, tokiko elikagaien, elikagai osasungarrien eta ekologikoen ekoizpenean, eraldaketan, banaketan eta kontsumoan oinarritua, arian-arian ahalik eta elikadura-autosufizientzia handiena lortzeko ekitate eta justizia irizpide sozialekin.

A) Helburu orokorrak

Planean helburu hauek jaso beharko liriateke liriateke liriateke:

- Nekazaritzako eta ekologiako trantsizioa sustatzea, tokiko elikagaiak ekoizteko, eraldatzeko, banatzeko eta kontsumitzeko beste eredu jasangarri baterantz.
- Lur emankorrak blindatzea artifizializazioaren aurrean. Nekazaritzako eta ekologiako egoera hobetzea, bizia itzultzea eta CO2 finkatzaile gisa eginkizuna sustatzea.
- Ekoizleak inplikatu, lagundu eta laguntzea, helburu horiekin bat etor daitezen.
- Toki entitateen zuzeneko partaidetzarekin, lur publikoak kudeatzea, lur horien erabilera soziala lortzeko eta lur berriak eta labore berriak sartzen laguntzeko.

-Foru-eta administrazio-arauak berrikusi, egokitu eta malgutzea, nekazaritzako eta abeltzaintzako instalazio berriak errazteko, lehendik daudenak ziurtatzeko eta zuzeneko salmentan aurrera egiteko, nekazaritzako eta elikagaigintzako transformazio-zentroetan eta nekazaritzako eta elikagaigintzako beste eredu batean.

-Kontsumo-ohitura berriak sustatzea, tokiko produktuen eta produktu ekologikoen eskaria sustatuz, eta elikadura-segurtasunaren eta haien gizarte-trazabilitatearen garrantziaz sentsibilizatzea.

-Lanaren eta lehen sektorean lan egiten duten pertsonen funtzio-aniztasunaren ezagutza soziala, eta haien lan-baldintzak eta bizi-kalitatea hobetzea.

-Landa-eremuetako herriak biziberritzen laguntzea, lurralde-desoreka arintzea eta tokiko garapena bultzatzea, biztanleria finkatzen lagunduko duten enplegu duinen bidez.

-Elikadura-segurtasuna, ohitura osasungarriak eta herritarren osasuna hobetzea, elikadura osasungarriago baten bidez.

- Erregai fosilen erabilera, berotegi-efektuko gasen emisioa eta aztarna ekologikoa murriztea.

- Nekazaritza eta abeltzaintzako ekoizpena eta dibertsifikazioa bultzatzea eta lehen sektorea duintzea.

- Gizarte-trazabilitatea eta merkataritza-harreman bidezkoagoak bultzatzea, elikadura-arrakala minimizatuz eta elikagaiak alferrik galtzea saihestuz.

- Emakumeek produkzio-sektorean eta lehen sektorearekin lotutako egitura publikoetan duten partaidetza handitzea.

- Nekazaritzako barrietateak eta bertako eta tokiko arrazak mantentzen direla bermatzeko laguntza bereziak eta sustapena.

- Nekazaritzako barrietateak eta bertako eta tokiko arrazak mantentzen direla bermatzeko laguntza bereziak eta sustapena.

B) Estrategia garatzeko gakoak

Estrategiak honako elementu hauek izan beharko ditu:

b.1) *Borondatea, adostasuna eta parte-hartze politikoa, sektoriala eta soziala*

Mota horretako nekazaritzako elikagaien estrategia integrala arrakastaz garatzeak administrazio guztien benetako borondate politikoa eskatzen du, bai Nafarroako Gobernuarena, bai Foru Komunitateko toki-erakundeena. Borondate hori neurri politikoetan, teknikoetan eta baliabide materialetan eta giza baliabideetan islatu behar da.

Bultzada politiko horrek alderdikeriak gainditu eta sentsibilitate politiko guztiekin eta inplikaturako eragileekin adostasun zabala lortu behar du.

Europako Batzordeak berak 2021aren hasieran aurkeztu zuen datozen urteetarako Europako nekazaritzarako estrategia berria: Bruselaren helburua da 2030erako, Nekazaritza Politika Bateratuaren (NPB 2022-2027) laguntzen hurrengo aldia amaitzean, gutxienez Europako nekazaritza-azaleraren % 25 ekologikoan landatuta egotea.

Klima-aldaketaren aurka borrokatzea eta elikagai-ekoizpen osasungarriagoa eta ingurumena errespetatzen duena lortzea dira Erkidegoko agintarien asmo horren arrazoi nagusiak.

Nafarroa (39,6 kg pertsonako eta urteko) da produktu ekologiko gehien eskatzen dituen laugarren autonomia-erkidegoa, eta hori ez dator bat haren ekoizpen ekologikoarekin; izan ere, nekazaritza-azaleraren % 7 ziurtatuta dago bakarrik, Katalunia (% 24,8), Andaluzia (% 22), Valentziako Erkidegoa (% 19,6) eta Balear Uhartean (% 19,6) oso atzetik.

Estrategia hori ezartzeko, lehen urratsa litzateke **Nafarroako Elikadura Kontseilu** bat sortzea. Administrazioek, alderdi politikoek, ekoizpen-sektoreak, merkataritza-sektoreak, nekazaritzako elikagaien eraldaketaren sektoreak eta gizarte-eragileek osatuko lukete kontseilu hori, eta hark ezarriko lituzke ibilbide-orria eta helburuak, jarraitu beharreko jarraibideak eta estrategia horren jarraipena, betetzen dela bermatzeko.

Kontseilu horren eginkizun nagusietako bat izango da, halaber, lurraldean aktiboak diren nekazaritzako eta abeltzaintzako pertsonak eta ustiatzearen galera saihestea. Horretarako, ibilbide-orri bat planifikatzeaz gain, hartutako neurrien eragina ere ebaluatuko du, eta hartutako erabakiak gauzatzeko bitarteko eraginkorrak izan beharko ditu.

b.2) Eskaintzaren, eskariaren edo ekoizpenaren eta kontsumoaren arteko erlazioa

Buztanari hozka egiten dion arrainontzia da. Ez dugu ezer egiten tokiko elikagaien ekoizpena handitzearekin batera eskaria eta kontsumoa handitzen ez badira, eta, alderantziz, jantokietako eta pertsonen dietako tokiko produktuen eskaria handitzeko, beharrezkoa da ekoizpena handitzea eta laboreak eta elikagaiak berregituratzea, gero eta eskari handiagoari egokitzeko.

b.3) Elikagai lokalak, ekologikoak eta osasungarriak.

Elikagaiak tokikoak izateaz gain, jasangarriak, osasungarriak eta ekologikoak izan behar dute. Horretarako, sistema konbentzionaletatik sistema agro-ekologikoetarako trantsizioari ekin behar zaio. Hau da, ekologiararen kontzeptuak eta printzipioak aplikatu behar dira elikadura-sistemen eta nekazaritzako ekosistemen kudeaketan. Horretarako, ezinbestekoa da zirkuitu laburrak, elikadura-subiranotasuna eta ahalik eta elikadura-hornikuntza handienerantz

doan ekonomia autozentratua. Nekazaritzako elikagaien komertzializazioarako bide laburrei buruzko martxoaren 9ko 5/2023 Foru Legea abian jartzea eta erregelamendu bidez garatzea ezinbestekoak dira horretarako.

Klima-aldaketaren egoera honetan, elikagaiak garraiatzeko sistema globalizatua aldatzeaz gain, eta energia-kostuak murrizteko tokiko sistemen aldeko apustua egiteaz gain, beharrezkoa da sargaiak nabarmen murriztea eta nutriente kimikoak, ongarriak, fito-sanitarioak eta pestizidak mantenuz gain eta alternatiba naturalekin ordezkatzeko. Funtsezkoa da ingurumen-inkonbententziak minimizatzea, lurra eta lurzorua babestea eta zaintzea, uraren kudeaketa iraunkorra egitea, biodibertsitatea eta polinizazioa bultzatzea eta planetaren eta pertsonen osasuna babestea.

Nekazaritza eta ekologiaren ikuspegiari esker, elikagai osasungarriak ekoizteko eta ekosistemak eta habitat naturalak babesteko irtenbideak aurki daitezke. Agro-ekologiak tokian tokiko produktibitatea handitzen du, biztanleria finkatzen du eta landa-pobrezia murrizten du, elikadura hobetzen laguntzen du eta klima-aldaketara egokitzen laguntzen du.

b.4) Elikagaiak ekoizten dituzten pertsonen duintasuna eta balorazioa

Nekazaritzako eta elikagaigintzako edozein estrategiatarako funtsezko zutabeetako bat lurra lantzen duten pertsonena da, nekazariena. Horiek gabe, ezinezkoa da elikagaiak tokian ekoiztea. Zoritxarrez, gaur egun, hainbat pertsonak uzten dute lanbide hori, baldintzak gogorak direlako, babesik ez dutelako eta kasu askotan balorazio sozial txikia dutelako. Ezinbestekoa da lehen sektorearen lana duintzea eta ezinbestekotzat jotzea, eta haren baldintzak hobetzea, lan-uzte gehiago saihesteko eta sektorean pertsona berriak sartzeko, beren lanarekin ekonomia-, gizarte- eta ingurumen-arloan iraunkorra izango den nekazaritzako elikagaien sistemari eusten diotenak.

Elikagaiarentzako prezio duinak ziurtatzea da elikagai-sistema iraunkorrak lortzeko eta nekazarien lana duintzeko modu bakarra.

Europako esparruaren barruan, NPBren zuzeneko laguntzak elikagaiak ekoizten dituzten pertsonentzat izan behar dira. Kontrol- eta erregulazio-mekanismoek zuzenak izan behar dute, eta produkzio-kostuak estali behar dituzte.

b.5) Beharrezkoa da gizarteak kontsumitzeko eta parte hartzeko dituen ohiturak aldatzea.

Mota honetako edozein planek arrakasta izateko beste funtsezko oinarria kontsumo-eredua da. Beharrezkoa da erosketako-ohiturak sakonki aldatzea ekarriko duen trantsizioa hastea.

Hiru gai konplexu daude funtsezko aldaketak gertatzeko. Lehenik eta behin, gizarte-ohiturak ez dira aldatzen errazak, eta erakundeek inplikazio garrantzitsua eskatzen dute sentsibilizazio- eta kontzientziazio-zereginetan,

kontsumo kontzienteagoa, iraunkorragoa eta etikoagoa bultzatuz. Kontzientziario horrekin batera, trantsizio hori erraztu eta lagunduko duten neurriak hartu behar dira.

Bigarrenik, elikagaien identifikazio argia ziurtatu behar da, kontsumitzaileei aukera kontziente egiteko eta tokiko elikagaiak, elikagai osasungarriak eta iraunkorrak eskuratzeko aukera erraztu eta laguntzeko.

Hirugarrenik, pertsonen egoera sozioekonomikoak ez du eragotzi behar tokiko elikagaiak, elikagai iraunkorrak eta kalitatezkoak eskuratzeko. Prezio justu eta eskuragarriak ziurtatu behar dira, elikadura-arrakala saihesteko. Elikadura eskubidea da.

Gizartearen parte-hartzea eta inplikazioa funtsezkoa da bai ekoizpenaren aldetik, baikontsumitzailearen aldetik. Beraz, nekazaritzako eta elikagaigintzako edozein estrategia lantzen aktiboki parte hartzeko bitartekoak ziurtatu behar dira.

C) Planak jorratu beharko lituzkeen helburu zehatzak

- Nekazaritzako elikagaien sistema benetan eraldatzen hasia Nafarroan, lurraldeko kontsumoaren % 30 tokikoa, osasungarria eta iraunkorra izan dadin, trazabilitate ekonomikoa, soziala eta ingurumenekoa bermatuz.
- Lurraldeko nekazaritzako eta abeltzaintzako ustiatzearen % 50 nekazaritzako eta abeltzaintza ekologiko sistemetara igarotzeko ibilbide-orri batean sartuta egotea eta energetikoki autonomoak izatea lortzea.
- Nekazaritzako eta abeltzaintzako ekoizpenaren % 30 ekologikoa izatea eta sargaien erabilera % 50 murriztea (fitosanitarioak, ongariak, ongari kimikoak).
- Egungo nekazaritza- eta abeltzaintza-ustiatze guztietan ekonomia- eta ingurumen-iraunkortasuna bermatzea, bizi-kalitate duina ziurtatuz eta langile berriak sartzea erraztuz.
- Lurra babesteko Nafarroako LURRA agenzia sortzea, lur-banku publikoa bultzatzeko.
- Finken, etxaldean eta beste produkzio- eta merkataritza-unitate batzuen trantsizio agro-ekologikoak errazteko metodologiak sortzea eta ekologia-areagotzea aplikatzea, sargaietako mendekotasuna murriztuz, onurak areagotuz eta kontsumitzaileei produktu osasungarriagoak eta elikagarriagoak eskainiz.
- Proposamen bat egitea glifosatoaren erabilera murrizteko eta Nafarroa glifosatorik gabeko lurralde izendatzeko, administrazioaren aholkularitza indibidualizatuarekin, glifosatoaren, pestiziden eta nitrato kimikoen alternatiba bideragarriak bilatuz eta erabilera modu drastikoan murriztu ahal izateko, Europako araudiak betez.

- Nafarroa transgenikorik gabeko lurralde izan dadin lortzea, produktu ez-transgenikoen ingurune hurbiletan landutako lehengaiak erostea sustatuz.
- Laguntza-plana berrikustea eta birbideratzea, helburuak premia berrietara egokituz, premia desberdinak dituzten nekazaritza eta abeltzaintzako ustiategi txikien eta egungo ehunaren arteko oreka lortzeko, lehentasunezko ustiategiei arreta berezia eskainiz.
- Makineriaren erabilera partekatuko (Cuma) kooperatiba sozialak sortzeko laguntza ekonomikoak indartzea, produktuen dibertsifikazioarekin batera.
- Nekazaritza-inguruneen berroneratze naturaleko plan bat egitea, zuhaitz- eta zuhaixka-espezieak errespetatuz eta landatuz, lurzoruak leheneratzeko eta aberasteko, eta oreka naturalerako onuragarria den fauna sustatzea.

5) 2023-2027 LEGEGINTZALDIRAKO PROPOSAMENAK

Elikadura-estrategia iraunkor baterako Plana idatzi eta ezartzeaz gain, uste dugu proposamen eta neurri zehatzei heldu behar zaiela hurrengo legegintzaldian.

Helburu estrategikoek epe luzerako nekazaritza politiken norabidea markatu behar badute ere, epe laburreko helburu nagusiak nekazaritza-sarearen biziraupena eta kalitatezko elikagaien ekoizpena bermatzea izan behar du. Hain zuzen ere, hauek dira planteatu daitezkeen neurrietako batzuk:

A).- Zerealak, oleaginosoak eta proteaginosoak (ZOP):

INTIA gisako enpresa publikoei lotutako ustiapenen gaineko aholkularitza zerbitzuek hitzarmen hau koordinatu eta dinamizatu beharko lukete, bereziki egituratu gabeko merkatuetan eta etorkizunerako interes handia duten produktuei dagokienean, besteak beste:

- Giza kontsumorako zerealak. Bertoko gari motak berreskuratzea eta mota planifikagarriak erabiltzea.
- POCTEFA proiektua, besteak beste gari okingarriak hautatu eta merkaturatzen lantzeko.
- Giza kontsumorako lekadunak. Giza kontsumorako lekadun ekologikoen eskari handia dago ase gabe.
- HAZIALDEKO 2020an eratu zen, nekazari elkartuen (INTIA eta CPAEN) lankidetzarekin. Horri esker, gutxieneko egitura bat izan da zerealak eta lekale ekologikoak batera hautatu, kontserbatu eta merkaturatzeko, hurbileko giza kontsumorako. Nafarroako 2014-2020 LGPren lehen etapako "Proiektu pilotuetarako eta produktu, praktika, prozesu eta teknologia berriak garatzeko laguntzak" neurriaren finantzaketa publikoarekin abiatu zen proiektu hau, eta partaideen interesari eta Nina Carasso fundazioaren proiektu bati esker finkatu da gerora.
- Bestalde, proiektu honek hurbileko elikagai ekologikoak merkaturatzearekin

lotutako beste batzuekin koordinatuta lan egin du, hala nola EKOALDE eta ERRIGORArekin.

-Finkatu bada ere, proiektu txikia da oraindik Nafarroako COP ekoizpenari dagokionez, eta animalien elikadurarako commodities delakoan ekoizpenean oinarrituta jarraitzen du.

-Landare-proteinak garatzeko Europako proiektua.

B).- Frutak, ortuariak, mahastiak:

- Fruta eta barazkien merkatuak ez du industrializazioan eta esportazioan soilik oinarritu behar. Hurbileko merkatua garapen handiko eta potentzial handiagoko merkatua da, batez ere sistema ekologikoan.

- 2017an jaiotako APPINA patata ekologikoaren ekoizleen elkartea sendotzea.

- Erremendiaren patata ekologiko finaren esperimentazioa mantentzea.

- Noaingo (lehengo Opposa) instalazioak finkatzea elikagai ekologikoak hurbiletik merkaturatzeko proiektuen erreferentzia-zentro gisa (APPINA, EKOALDE, HAZIALDEKO).

- Nekazaritzako eta elikagaigintzako merkaturatze-bide laburrei buruzko 5/2023 Foru Legea ezartzea eta erregelamendu bidez garatzea.

- Esperimentazioa eta aholkularitza tokiko fruta eta barazki barietateekin, oraindik desagertu ez direnekin eta kontsumo-nitxo interesgarriak aurki ditzaketenekin. Nafarroako ardoak sendotzea, lurraldearen, ardo-moten eta tokiko mahats-barietateen arteko aldeari lotutako indarguneetan oinarrituta.

- Akitania-Nafarroa-EAE proiektua, bertako sagar-barietateak katalogatu eta balioztatzeke. Esperimentazio-finketako barietate-bildumak mantentzea

- Reyno Gourmetetik egindako komunikazio-lanetan "Elikagai bereziak" izeneko atala sartzea, honako elikagai hauei ikusgarritasuna eta sustapena emateko: Faltzesko baratxuria, Sartagudako melokotoia, Etxauriko eta Milagroko gereziak, Corellako kardo gorria eta Azkoiengo zuria, antzinako sagarrak, Nafarroako intxaurra, Pirinioetako patata, Sangeseko potxa, Tuterako tomate itsusia edo Trufa.

- Tokiko baratze-barietateen gida egitea, Nadapta proiektuaren barruan.

- Ahaztutako mahats-barietateak erreskatatzeko lanean jarraitzea, ardo berrientzat diferentzia izan baitaitezke. EVENAtik lan egiten dut Old-vidadas barietateak berreskuratzeko, duela gutxi aurkeztu den "Oneca" barietatea bezala.

- Tokiko eskaria eta merkatu-nitxo espezifikoak hornitzeko gai diren artisaupeltegiei eta kontserbagileei laguntzea.

C).-Behi-esnea

-Esne-kuoten desagerpenaren ondorioz, prezioari dagokionez hegakortasun handiko zikloak izan ditzakeen azpisektorea da; eta, sargaien prezioan izandako zikloekin batera, ustiattegietan bideragarritasun arazoak eragin ditzake. Marjinen gaineko aseguruak garatzeko babesa.

-Ekoizpen-gune tradizionaletan (bazka-larreetan) ekoizpen mota hau mantendu ahal izateko neurriak hartzea.

-Behi-esnea ekoitzi, eraldatu eta saltzeko proiektuei ikusgaitasun handiagoa ematea, baita ekoizpen ekologikoari dagokionean ere, ustiategi txikien zein mendi-inguruko ustiategiaren biziraupena ahalbidetze aldera.

- Esne ekologikorako behi-talde bat martxan jartzea Orreagako finkan, ekoizpen-eredu horretara jauzi egin nahi duten ustiategientzako ezagutza sortzeko.

D) Behi-haragia, ardi-haragia, zaldi-hazienda

- Nafarroako Abeltzaintza Estentsiborako Plan Estrategikoa egitea.

-Behi, ardi zein zaldiekin sistema estentsiboan diharduten haragi ekoizleek zailtasun handiak izaten dituzte produktuaren balioa nabarmentzeko, AGBak izan arren. Sargaien prezioek, ostera, diru-laguntzarik gabe bideragarri izateko aukera galarazten dute. Mota horietako ganaduekin lan egiten duten ustiategiekin indargune handiak dituzte, honakoak besteak beste: erabili gabe geratuko liratekeen bazka-baliabideak aprobetxatzeko gaitasuna dute, baita mota horretako sistemei lotutako funtzio aniztasuna ere.

-Hori dela eta, ezinbestekoa da mendiko bazka-larreak aprobetxatu ahal izateko erraztasun gehiago ezartzea. Nafarroako abeltzaintza estentsiboaren plan estrategikoan garatu beharreko neurrietako bat silbopastoralismoa da.

- Sabaizako lursailean silbopastoralismoa esperimentazioa garatzea, Nadapt proiektuaren barruan.

- Laborantza-ekoizpenak, batez ere zerealak, uztondoen eta korralizen aprobetxamenduekin gehiago koordinatzea eta arautzea, artzaintzak funtzio tradizionala betetzen jarrai dezan eta kalitate handiko haragi bihur daitezen alferrik galdutako errekurtsoak.

- Artalde horiek eskaintzen dituzten ekoizpen publikoak eta ingurumen-zerbitzuak kontuan hartzea, mendiak garbitzetik hasita, horrela suteak saihestuz, arraza autoktonoak mantentzea, aprobetxagarriak ez diren beste modu bateko baliabideak aprobetxatzea, mendi-eremuetan eta eremu behartsuetan egotea.

- Haragitarako behi-aziendaren ustiategietan nekazaritza-jardunbide egokiak ezartzeko BOVINE bezalako proiektuetan parte hartzea.

- Arraza autoktonoak eta galtzeko arriskuan daudenak babesten jarraitzea eta indartzea.

- Galzorian dauden arrazentzako laguntzak mantentzea eta haien presentzia landa-eremutik mahaira zabaltzeko lanak, Basque Culinary Centerren kolaborazioak eta aurkezpenak eginez.
- Betizuko erreferentziazko artaldea mantentzea eta ikusaraztea.
- Sasi Ardirekin lan egiteko mugaz gaindiko proiektua.
- Reyno Gourmet del idi Betizu, Euskal Txerri, Jaca nafarreko moxala, Burguete arraza eta Sasi Ardiko zikiroaren elikagai berezien atalean sartzea.

E).- Ardi-esnea

- Azpisektore honek azken urteotan erakutsi du ekoizpena, eraldaketa eta merkaturatzea kanal laburretan integratuz ustiategi bideragarri eta iraunkorrak gara daitezkeela bertako arrazekin eta tokiko baliabideekin lan eginez.
- Horregatik guztiagatik, tokiko arrazei eta baliabideei lotutako jatorri-deiturak eta ereduak defendatu behar dira, sortzen duten funtzio-aniztasunagatik.
- Ekoizle-eraldatzaileen ereduia sustatzea, baliabideak balorizatzeko aukera ematen duena, epe luzera ustiapen bideragarriak eta iraunkorrak eskainiz.
- Eredu horiei eta horiek garatu nahi dituzten gazteei laguntza teknikoa eta komertziala ematea.
- Latxo ardien plan estrategikoa egitea.
- Artzai Gaztarekin lankidetzak azoka eta merkatuetarako
- Gaztaren inguruko beste jatorri-deitura batzuk ikasteko eta laguntzeko mugaz gaindiko proiektua.

F).- Monogastrikoak

- Errunaldi ekologikoko hegazti-hazkuntzako proiektuak ezartzea. Horri esker, nekazaritza-egitura gutxi edo batere ez duten gazteek oso proiektu interesgarriak garatu ahal izan dituzte. Horrelako ekimenek laguntza tekniko eta komertzial handiagoa izan beharko lukete.
- INTIAn eraldaketa-merkaturatze unitate txikiei laguntzeko zerbitzua abian jartzea.
- Hegazti Okela eta hazkuntzarako alternatibak sustatzea
- Txerri-ekoizpena Nafarroatik kanpoko enpresa gutxiren integrazioerantz doa. Babes irmoa Euskal Txerri arrazari, kalitatezko alternatiba gisa, Ipar Euskal Herrian Jatorri Deitura duena, txerri industrialaren aurrean.
- Iparraldeko Kintoa jatorri-deiturarekin harremanak izatea eta lan egitea Euskal Txerri arrazaren liburu genealogikoa elkarrekin lantzeko.

- Euskal txerri duten gazteak lanean hasteko eskatzen diren bolumen txikiagoak arautzea, industria-arrazei dagokienez.

G).- Erlezaintza

- Erlezaintzari eragiten dioten pestizidak zaintzea eta kontrolatzea. Nikotinoideen debekua.

- Erlezaintzako laguntza teknikoko elkarteei laguntzea, nekazariekiko lankidetzak sustatzea eta erlezaintzaren sektorean zuzenean aplikatzen diren ikerketa-proiektuekin lankidetzan aritzea.

- Erlezaintzari buruzko urteko prestakuntzak antolatzea, Apidenarekin lankidetzan

H) Nekazaritzako abeltzaintzako sistema mistoak:

- Ingurunera egokitutako sistema misto horiek balorean jartzeko bideak bilatzea eta ezartzea.

I) .-I+G+B

- **Nafarroako Unibertsitate Publikoko Agronomia fakultatearen eta INTIA** enpresa publikoaren arteko koordinazioa hobetzea eta optimizatzea. Azken hori nekazaritza-eta elikagaigintza-aholkularitzan espezializatuta dago, kualifikazio handiko langileekin, eta harreman estua du sektorearekin.

- **INTIA katedra sortzea NUPen**, bi erakunde horien arteko lankidetzak hobetzeko.

- Ikerketan, esperimendazioan eta aholkularitzan, biztanleriak eskatzen ez dituen eta ekoizpen-eredu (ekologiko) jakin batzuek aurrera egitea eragozten duten lerroetara bideratutako ahaleginak eta bitartekoak garatu gabeko lan-ildoekin ordezkatzeko. Ildo horiek, herritarren eskaria izateaz gain, gizarteari aukera autonomoagoak, askotarikoagoak, tokikoagoak eta ingurunera egokituagoak eskaintzen dizkiote.

- Baratze-barietateak berreskuratzeko, abere-arrazak hobetzeko, merkaturatzeko modu berriak sortzeko eta ekoizpen ekologikoa egiteko ikerketa-proiektuak.

- Ekologikoan esperimendazioa areagotzea, nekazaritzako elikagaien estrategia iraunkorrari laguntzeko.

- Turismo gastronomikora bideratutako marka komuna garatzeko mugaz gaindiko proiektua, kalitatezko eta zuzeneko salmentako tokiko produktua balorizatuz.

6) LURRAREN, URAREN ETA HAZIEN BIDEZKO KUDEAKETA PUBLIKOA BULTZATZEA

- Tokiko mailan diagnostiko sakon eta parte-hartzailea egitea sektoreko eragileekin, nekazaritza-parkearen egungo eta etorkizuneko egoera udalerrri eta eskualdeetan islatzeko.

- Dinamizatzaileen figurak bultzatzea, transmitu daitezkeen lurrak eta ustiategiak hauteman eta identifikatzeko, balio handiko lurrak detektatzeko edo politika publikoak zehazten laguntzeko.

- Lurrak babesteko tokiko funts publikoak sortzea, salerosketa prezioak arautuz, lurraren erosketa publikoa bultzatuz eta irizpide sozialak aplikatuz emakumeek, gazteek, migratzaileek, nekazaritza eta ekologiako proiektuek... lehentasuna izan dezaten, tokiko ekoizpen jasangarriaren printzipioetan eta eskala egokian oinarrituta.
- Sailaren urteko aurrekontuaren portzentaia bat hartzen duen aurrekontu-partida bat erabiltzea lurra erosteko.
- Energia sortzeko proiektuetarako tokiko arro hidrikoak aztertzea.
- Bertako barietateak kontserbatzeko eta ugaltzeko hazi-bankuen sareak sortzen laguntzea, eta tokiko ustategietan horien erabilera bultzatzea.
- Lurraldea antolatzeko gidalerroak finkatzea, biodibertsitatea eta tokiko elikadura-sistemak kontuan hartuta.
- Hazien Sareari laguntzea. Ekoizlearen eta kontsumitzailearen helburuak lehen aipatutako zentroekin koordinatzea, hazi eta landare autoktonoei eta ekoizpen-eta banaketa-egituragatik garatzen ez diren eta merkatu-nitxo interesgarriak izan ditzaketen laboreei lotutako lan-ildoei lehentasuna eman diezaieten.

Explorar las cuencas hídricas locales para proyectos de generación energética.

7) EKOIZPENA, ERALDAKETA ETA MERKATURATZEA.

- ATPak nekazarien eta abeltzaintzat eta abeltzain eta nekazarietzako laguntza bereziak lehenestea, ingurumena eta habitata zaintzeko eta larreak eta mendiak garbi mantentzeko, suteei aurre eginez.
- Abeltzaintza estentsiboak mendiak garbitzeko eta suteak prebenitzeko duen zereginari buruzko komunikazioa bultzatzea
- SUDOE proiektua, mendiko kudeaketa-sistemei buruzko ezagutza hobetzeko, tresnak konbinatuz (artzaintza, sua, etab.)
- Muga natural argiak dituzten eremuen alde diskriminatzea (mendia).
- Muga naturalak dituzten eremuetarako laguntzak handitzea (ZLN)
- Produktu ekologikoak eta laboreen eta aziendaren barietate autoktonoak landatzen dituzten nekazariari laguntzea. Tokiko barietateen ekoizleak industria eraldatzailearekin eta banaketarekin koordinatzea.
- Ekimen txikiei ematen zaien laguntza handitzea, bai eraldaketari dagokionez (esnekiak eta haragia eraldatzeko kooperatibak), bai merkaturatzeari dagokionez (kooperatibak eta kontsumo-taldeak), kalitate handiko elikagaietara (ekologikoak) eta hurbileko kontsumitzaileetara zuzenduta.

- Pandemiak eragindako arazoaren aurrean, zuzeneko salmenta egiten zuten mota guztietako ekoizleak webgunean ikusgai jartzeko "sardetik sardeskara" tresna sortzea.
- Ekoizpen-ereduak (esnetarako eta gaztarako ardiak) nekazaritzako beste ekoizpen batzuetara eramatea. Eredu horiek, zuzeneko salmantan eraldatzeari eta banatzeari esker, tokiko baliabideak balorizatzea lortzen dute (abelzaintzako arrazak, mendiko larreak, tokian tokiko egiten jakitea) eta oso eredu iraunkorrak sortzea.
- INTIAAn eraldaketa- eta merkaturatze-unitate txikiei laguntzeko taldea sortzea
- Tokiko merkatuak mantendu eta sustatzeko proiektuak garatzea, landa-garapeneko elkarteekin eta toki-erakundeekin batera lan eginez. Merkatuak eta zirkuitu laburrak mantentzen eta bultzatzen dituzten toki-erakundeei laguntzeko aurrekontu-partida ezartzea.
- Ekoizpena eraldatzen eta merkaturatzen laguntzeko, nekazariak autonomia izan dezaten, eraldaketa-zentroen sare bat antolatzea lurralde osoan. Sareak hainbat eraldaketa egiteko zerbitzua eskainiko du: barazkiak, esnekiak, fruta, haragia, etab.
- Lege- eta erregelamendu-neurriak onartzea, lurraldearekin loturarik ez duten eta egoera hegazkorren aurrean hauskorrak diren produkzio-sistemak ezartzea eragozteko.
- Makrogranjen garapena mugatzeko foru-araudia, bereziki behi- eta txerri-aziendetan.

8) PRESTAKUNTZA, INFORMAZIOA ETA KOMUNIKAZIOA

- Prestakuntzaren baitan nekazaritza eta ingurumen arloko formazio sendoa barne hartzea. Horri esker, titularrak etorkizuneko nekazaritzan trebatu ahal izango dira.
- Sostengarritasunari eta nekazaritza-ekologiari buruzko moduluak sartzea nekazari gazteak instalatzeko ikastaroetan.
- Bereziki, emakumeentzako prestakuntza ikastaroak eskaintzea eta nekazaritzako produktuen eraldaketa eta merkaturatzeari buruzko proiektuak garatzea.
- Gazteak instalatzeko ikastaroetan eraldaketa eta merkaturatze zuzenari buruzko moduluak sartzea.
- Kontsumitzaileak, oro har, elikadurarekin eta, bereziki, elikadura burujabetzarekin lotutako alderdietan trebatzeko ekimenak antolatzea.
- Lurralde eta kultura bakoitzari lotutako ekintza sozial kolektiboa dinamizatzea, komunitateen eta ingurumenaren arteko loturak sendotzeko eta tokiko ekonomiak berreraikitzeko, betiere, natura zein pertsonen zaintzan oinarrituta.
- Transgenikoei buruzko politikak aplikatzea, honako alderdiak oinarri hartuta:

informazioa, gardentasuna, kontrola, nekazaritza sektoreari zuzendutako komunikazio eta aholkularitza, Administrazioak transgenikoen erabilera eta laborantza gaitzestea, eta horiek ezabatzeko jarrera proaktiboa.

- Nafarroako lurraldean genetikoki eraldatutako organismoak landatzea murrizteko edo debekatzeko legezko aukerak aztertzea, aztertzea eta baloratzea.

9) ERREGULAZIOAK, DIRULAGUNTZAK ETA FISKALITATEA

-Hirigintza, osasun publiko, ingurumen eta bestelako arauen erregulazioa malgua izatea nekazaritza eta abeltzaintza produktuen eraldaketan eta salmenta zuzenean diharduten ustiategientzat.

-Administrazio publikoak diruz lagundutako edo itundutako jantoki publikoak (eskola-jantokiak, ospitale-jantokiak, egoitza publikoak) elikagai ekologikoz eta tokiko elikagaiez hornitzea, eta horiek beren menuetan txertatzea.

-Ekonomiaren, gizartearen eta ingurumenaren aldetik iraunkorrak diren ereduak buruzko laguntzetan diskriminazioa, beste espekulazio batzuekiko, eta, zehazki, *inbertsio-laguntzen esleipenean diskriminazioa*.

- Nekazaritza Politika Komunitarioak honako hauek jasotzea defendatzen jarraitzea:

a)Bigarren zutabeari (gazteak, inbertsioak, nekazaritza eta ingurumena...) lehenengoari (errenta) baino garrantzia handiagoa ematea.

b)Eskubide historikoen desagertzea sustatzea.

c)Ordainketak erregionalizatzea.

d)Nekazariarentzako laguntzak eskaintzea, betiere, nekazari profesionala, familia-ustiapena eta landa-garapen iraunkorra nekazaritza arloko politiken erdigunean kokatuta.

e) Egungo NPBa kritikatzeko dugu, izan ere:

- Ez ditu GJHak barne hartzen.
- Arrakala sozioekonomikoa handitzen da, gehien duenari gehiago emanez.
- Ez ditu babesten emakumeen, gazteen, migratzaileen eta bazterketa-arriskuan dauden pertsonen eskubideak eta enplegua.
- Nekazaritzako kimikoen, ongarrien eta makrogranjen erabilera sustatzen du.
- Ez du kontuan hartzen klima-aldaketarekiko urrakortasuna
- Ez ditu aurrekontu publikoak erabiltzen nekazaritzako elikagai-sistema

ekologikoak babesteko (banaketa agro-ekologikoa, kontsumo arduratsua: ekologikoa, hurbiltasunekoa).

- Foru Ogasunak kudeatzen dituen zergei dagokienean:

a) Ustiategiko lehengaien eraldaketa Industria gisa ez sailkatzea, nekazaritza jardueraren osagarri gisa baizik; horrela, egun ematen diren eskakizun administratiboen aldeak desagertzeko.

b) Ekoizpen ekologikoko ustiategien inbertsioak ingurumen arloko inbertsioetat hartzea beti, dagozkien hobari fiskalak barne.

- Eredu produktibo iraunkorrek bultzatzea fiskalitaterik.

- Arau orokorraren salbuespena eta sozietateen gaineko zergaren salbuespena ustiategiko lehengaiak duten eraldaketa-unitate txikiakentzat.

C) MERKATARITZA ETA KONTSUMOA

1. MERKATARITZA

EH Bilduk 2015ean eta 2019an aurkeztu zuen programan merkataritza orokorraren egoera aldatzea azpimarratzen zen. Aurreko puntuetan beharrezko trantsizioei ekiteaz ari bagara, merkataritzaren sektorean gerora gertatutako eredu-aldaketa baten aurrean gaude, eta horrek eragin suntsitzaileak ditu merkataritza txikian. Premiazkoa da, beraz, norabidea aldatzea eta, horretarako, saltoki txikiei laguntzeko neurriak hartzea, merkataritza-gune handien ugartzea geldiarazteko, merkataritza elektronikoaren transakzioak arautzeko eta, aldi berean, kontsumo arduratsua bultzatzeko.

OINARRIZKO IRIZPIDEAK

Merkataritza-sektoreak zeregin garrantzitsua du gure gizartean, BPGari egiten dion ekarpenagatik, sortzen duen enpleguagatik eta egunero egiten diren transakzio kopuru handiagatik. Bereziki garrantzitsua da hurbileko hiri-merkataritzaren zeregina, gure herriak eta hiriak egituratzen eta dinamizatzen dituelako, eta identifikatzen gaituen hiri-eredua ezartzen laguntzen duelako, merkataritza-gune periferikoaren fenomenoari kontrajarrita, gure kultura-errealitateak urrunago baitago.

Merkataritza-sektoreak bere bideragarritasuna eta biziraupena bermatzeko erronka garrantzitsuei egin behar die aurre, azalera handien ugartzearen eta sendotzearen ondorioz, merkataritza-ordutegiak zabaltzearen ondorioz, kontsumitzaileen ohiturak aldatzearen ondorioz eta gero eta handiagoa den merkataritza elektronikoaren sartzeak dakarren lehiaren ondorioz.

Zorionez, merkataritza- eta ostalaritza-elkarteak sortu dira, administrazioekin harreman zuzena izanik, jarduera hori bultzatzen dutenak, auzo eta herrietako kaleei bizia emanaz eta herritarren arteko harreman pertsonalak sustatuz.

Ezinbestekoa da Administrazioek horrelako ekimenak babestea eta gure eredu sozial eta ekonomikoarekin bat datozen urratsak ematea. Herritarrak tokiko kontsumoaren garrantziaz sentsibilizatu behar ditugu, eredu hori hurbila, pertsonala, profesionala eta, gainera, ekologiko eta iraunkorra delako. Izan ere, tokiko kontsumoak ez ditu globalizazio ekonomikoan oinarritutako produktuak sustatzen, eta garraio gutxiago erabiltzen da, saltoki txikiak udalerrian bertan topa ditzakegun bertoko produktuen alde egiten baitute sarri. Lurrean sustraituta daude, lan-harremanak sustatzen dituzte eta bizia ematen diote inguruari, tokiko ekimen kultural zein ludikoak eta jaiak babestuz.

Ezin ditzakegu tokiko merkatu eta azokak ahaztu; tradizioz nekazaritza, abeltzaintza edota artisau produktuetara bideratuta egon diren horiek, zalantzarik gabe, eskaintza garrantzitsua osatzen dute, saltzen dituzten produktuen kalitatea bermatuta.

Gizartean izan diren aldaketek, merkatu eta zerbitzuen globalizazioarekin batera, merkatu tradizionala aldatu dute; herritarrek behar berriak dituzte eta kontsumitzeko modu berriak sortu dira, bereziki, teknologia berrien garapenak eraginda. Merkataritza azalera handiak irekitzeak saltoki txiki ugari ixtea eragin eta enplegua suntsitu du; hori dela eta, EH Bildu azalera horien ugaritzearen kontra agertzen da tinko.

Ezinbestekoa da Administrazio Publikoek tokiko merkataritza bultzatu eta babestea, eta, horretarako, kontsumitzaile eta erabiltzaileen defentsan eragina duten alderdiak arautuko dituen esparrua ezartzea.

NEURRIAK

- Nafarroako eremu guztietan merkataritza ekipamendu nahikoa bermatuko duen Merkataritza Antolamendurako Plan Zuzentzaile bat bultzatzea, lurralde-orekan eta formatu komertzialen arteko orekan oinarritutako irizpideak ezarrita; horrela bultzatuko dira komunitatearen garapen harmonikoa eta bertako herri zein hirietako bizkortasun sozial zein ekonomikoa. Nafarroako eskualde guztiak ikusarazteko neurriak bultzatzea.
- Nafarroako Hurbiltasunezko Txikizkako Merkataritza Bultzatzeko 2017-2020 Planean aurreikusitako neurriak ezartzea, lau helburu lortzera bidean: Nafarroako Merkataritza Sektorearen Gobernantza Publikoa sustatzea; Merkataritza Sektorean Enpresen arteko Lankidetzak estimulatzea; Merkataritza arloko ETEen Lehiakortasun maila hobetzea; eta Merkataritza Sektorean Berrikuntza eta Ekintzailatza erraztea.
- Merkataritzaren ikusgaitasuna bultzatzea eta lurralde zein auzoarekiko konpromisoa duen tokiko merkataria babestea. Hurbileko Merkataritzaren gaineko komunikazio eta sustapen kanpainak martxan jartzea, tokiko erakundeekin, Nafarroako Gobernuarekin eta merkatarien elkarteekin koordinatuta.
- Udal Merkatuak tokiko merkataritzaren lokomotora gisa finkatzea, eta hurbileko produktu fresko eta ekologikoan oinarritutako merkataritzaren garrantzia azpimarratzea.
- Ekintzailatza Babesteko Programa bultzatzea, negozio-idea eta merkataritza formatu berrien laborategi bat ere aurreikusiko duena.

- Hutsik dauden lokalen poltsa eratzea eta argitaratzea, negozio berriak erakartzeko eta gune ezberdinetan merkatu-nahasketa hobetzeko. Merkataritza arloko ekintzaitzari zuzendutako leihatila bakarra ezartzea, merkataritza guneei, merkatu-nahasketari, lokal hutsei, prestakuntzari eta diru-laguntzei buruzko informazioa zentralizatuko duena.
- Merkataritza-lokalak birgaitzeko laguntzak.
- Eraldaketa digitala bultzatzeko neurriak ezartzea, saltokia ekonomia digitalean txertatzeko, interneten zein sare sozialetan presentzia egokia lortze aldera.
- Ohiko eta tokiko merkataritzaren kudeaketa eta salmentan teknologia berriak txertatzeko bidea erraztea, merkataritza elektronikok eskaintzen dituen negozio-aukerezbaliatu ahalizateko; betiere, prestakuntza, profesionalizazio eta inbertsioaren bidez. Udalekin hitzarmenak bultzatuko dira, auzo edo udalerriko saltoki txiki guztiak bilduko dituen merkataritza elektronikoko proiektuak garatzeko, bakoitzaren populazio-dimentsioaren arabera eta merkatarik elkarrekin koordinatuta.
- Banaketa-multinazionalak larritzen dituen Amazon tasa ezartzea, hurbileko merkataritzarako tratu-berdintasuna hobetzeko neurri gisa, merkataritza-plataforma handiek espazio publikoa bereizi gabe erabiltzearen aurrean.
- Merkealdiak eta sustapen-kanpainak arautzeko beharrezko lege-aldaketak sustatzea.
- Ekonomia arloko neurriak sustatzea saltoki txiki eta ertainak ezarri eta finka daitezen errazteko.
- Produktu, prozesu eta antolamenduetan berrikuntzarako gaitasuna sustatzea, enpresaren tamaina edozein dela ere. Horretarako, merkataritzara bideratutako berrikuntza proiektu espezifikoak diseinatuko dugu.
- Merkatarik elkarrekin sor daitezen erraztea, enpresa handiei aurre egiteko gai izango diren talde sendoak ezartzeko, sektorearen interes orokorrak defendatuz eta merkataritza-egiturak modernizatuta eskaintza hobetuz.
- Toki erakundeekin eta merkatarik elkarrekin lankidetzan, hiri-inguruetan merkataritzaren biziberritze eta garapenerako planak martxan jartzea, merkataritza inguruak herritarrentzako hiri-merkataritza gune erakargarri izan daitezen. Ahalegin berezia egingo dugu narriatutako guneetan eta erdigune historikoetan; horretarako, oso kontuan izango dira hirigintza arloko esku-hartzeak, besteak beste, kaleak oinezkoentzat egokitzea, Merkataritza pilatzen den guneetan zama-lanak erraztea, etab...
- Ekonomia- eta merkataritza-jarduerak ezartzeko laguntzak aldatzea, hirietako gainbeheran dauden eremuetara edo merkataritza-ardatzen bigarren mailako eremuetara bideratuz, horiek biziberritzea bultzatuz eta ekiten duten gazteak ekonomikoki irisgarriak diren lokaletan jar daitezen.
- Banaketa-zirkuitu laburrak edo ekoizle eta kontsumitzaileen arteko salmenta zuzena bultzatu eta erraztea, lehen sektoreari inplikazio eta lankidetzaren berezia eskainita.
- Iraunkortasun irizpideetan oinarrituta, merkataritza txikia eta hiri-merkataritza bultzatzea, periferian Establezimendu handiak ezartzea saihestuz; izan ere, lurzoru

zati handiak kontsumitzen dituzte, bide zein desplazamenduek ingurumenean kostu handia dakarte berekin, eta epe luzera tokiko merkataritzaren suntsipena eta hirien desertifikazioa eragiten dute.

- Kontziliazioa erraztuko duten ordutegiak defendatzea, eta aisialdi-kontsumoari halaberrez lotuta egongo ez den gizarte eredu bat aldarrikatzea.

- “Jai eguna, bizi eguna”. - Igande eta jaiegun batean ere ez irekitzea, eta irekitze-ordutegiak murriztea. EH BILDU osatzen dugunok merkataritza arloko langile guztien eskubide eta baldintza duinak defendatzen ditugu, probintzia mailako hitzarmenak babestu eta bultzatuta.

- Sektore berrien bultzada. Bidezko merkataritza sareen zabaltzea, produktuen merkaturatzea sustatuta.

- Merkatu-azterketak egitea, gune bakoitzaren egiazko beharrak eta eskaria neurtzeko, eta azalera handi berriak irekitzeak gizarte zein ingurumenean izan lezakeen inpaktua aztertzeko. Horrelako azalera guneak irekitzeko baimena emateko orduan ezinbesteko baldintza izatea.

- Nafarroako Gobernuak arautzea hiriguneak ez diren eremuetan azalera handiak ezartzea debekatuta dagoen mugaketa.

- Sindikatu, merkatarari eta patronalaren arteko lankidetzak, Guztiontzat onuragarriak izango diren hitzarmenak negoziatzeko; eta langileen eskubideen babes publikoa.

- Udalek eta Eskualdeetako Erakundeek, Merkatarari Elkartekin batera eta eskura dituzten tresnak baliatuz, bertoko produktuak bultzatuko dituen kalitatezko eredu ekologikoago baten alde lan egin behar dute, eredu moderno, parte-hartzaile eta dinamiko baten alde.

- Ezinbestekotzat jotzen dugu Administrazio Publikoek kontsumitzaileen babesa handituko duten politika aktiboak indartu eta hobetzea, beren eskubideak sustatu eta defendatze aldera.

- EH Bildutik behar beharrezkoa ikusten dugu sektore honetako langileen eskubideak babestuko dituzten politikak aplikatzea, hitzarmenen negoziazio kolektiboa bultzatuz eta hitzarmenok enpresetan ezar daitezzen indartuz.

2. KONTSUMOA

Aldaketak ongarai honetan eta ingurune jasangarri batean bizimodu duina bermatzeko, kontsumo-ohituren aldaketak kontuan hartu beharreko gauza garrantzitsuak dira. Trantsizio energetikoaz eta ekologikoaz hitz egiten dugunean, elikadura-subiranotasunera bideratutako lehen sektoreko ekoizpen-modu berrietara igarotzeko beharra planteatzen dugunean, zirkulua itxi behar dugu nahitaez, zirkuitu eta merkaturatzeko modu berriekin eta kontsumitzeko modu berriekin.

- Gizarte-eragileekin lankidetzan aritzeko eta parte hartzeko moduak ezartzea, bereziki kontsumitzaileen elkarteekin, garatu beharreko ekintzak elkarrekin planifikatzeko eta prebentzio-neurriak errazteko.

- Kontsumo iraunkorreko estrategiak bultzatzea eta sustatzea, kontsumo arduragabea

saihesteko. “Gehiago kontsumitzearen” aurrean, hobeto kontsumitzearen kultura sustatu behar da, garapen iraunkorra, osasuna, elikadura-subiranotasuna, gizarte-ekitatea, kultura-aniztasuna eta komunitateen indartzea bultzatuko dituzten erosketa-erabaki arduratsuak hartuz. Azken batean, kontsumo arduratsu, iraunkor eta bidezko baterantz urratsak egitea.

- Kontsumitzaileen gaikuntzara bideratutako prestakuntza programak sustatzea, informazio eta komunikazio gizartearen erronkei aurre egiteko nahikoa trebetasun eskaintze aldera.
- Kontsumitzaileen Elkarteen parte-hartzea izango duen bitartekaritza zerbitzua martxan jartzea, gatazken ebazpenerako tresna eraginkor gisa.
- Ikuskaritza zerbitzu espezializatua sortzea, produktu eta zerbitzuen segurtasuna bermatzeko.
- Herritarrek beren interes orokor, kolektibo eta zehaztugabeen defentsan doako laguntza jasotzeko eskubidea izan dezaten sustatzea, kontsumitzaileen elkarteen eta erakunde publikoen laguntzaz.
- Kontsumitzaileen elkartzea erraztea, haiei eragin diezaieketen gaiak erabakitzen diren foroetan nahikoa ordezkariak izan dezaten.
- Kontsumitzaileei bideratutako heziketa eta prestakuntza kanpainak programatu daitezen bultzatzea.
- Kontsumo Sistema Arbitrala sendotzea, ahalik eta enpresa gehien atxiki daitezen bultzatuz.
- Kontsumitzaileentzako Udal Informazio Bulegoen sarea zabal dadin sustatzea, eta bulegoak beren jardunerako behar besteko baliabidez eta finantzazio publiko nahikoz hornitzea.
- Eskola-jantokiaren araudia aldatzea, autokudeaketa eta kudeaketa integrala ahalbidetzeko eta elikadura-subiranotasunean oinarritutako kontsumo arduratsuen kultura sustatzeko.
- Administrazio publikoaren mendeko jantokietan (ikastetxeak, ospitaleak, egoitzak, espetxea, etab.) produktu ekologikoaren eta tokiko produktuaren kontsumoa — ekoizle txikietatik datorrena, banaketa-bide laburren bidez — arian-arian ezartzea.

6

ZAINZA SISTEMA PUBLIKOA ETA KOMUNITARIOA. GIZARTE
POLITIKAK

Maite duzun
Nafarroa

EGINGO DUGU.

A) ZAINKETA-SISTEMA PUBLIKO BATERANTZ.

IRIZPIDEAK

Egungo eredu sozioekonomikoak gero eta indibidualizatuagoa den gizarte batera eta zerbitzuak pribatizatzeko estrategia batera eraman gaitu, eta horrek zaintzak pertsona askorentzat eskuraezinak diren agertokia eragin du. Horrela, gaur egun, zainketak bermatu behar dituzten zerbitzu gehienak esku pribatuetan daude.

Zaintzeko eta zainduak izateko eskubidea aldarrikatzen dugu. Defendatzen dugu administrazio publikoek beren gain hartu behar dutela beharrezko politika publikoak diseinatzeko erantzukizuna, hain zuzen ere, baldintza berdinetan zainduak izateko eta zaintzeko eskubidea bermatuko diguten zerbitzuak eta sareak sortzeko eta ezartzeko helburua dutenak.

Administrazioek esparru horretan aurrera egiteko duten aukera bakarra sistema publikoa indartzea da, eta horretarako beharrezkoa da: zerbitzu publikoak indartzea, pribatizatutako zerbitzuak iraultzea, zerbitzu berriak sortzea eta Nafarroako lurralde osora zabaltzea. Helburu hau lortu ahal izateko, zerbitzuak progresiboki ezartzeko diseinu-estrategia bat eta zaintza-premia guztiei erantzuteko sare komunitarioen sorrera sustatzen ditugu. Estrategia horrekin batera, helburuak lortzeko beharrezkoak diren aurrekontu-esleipenak egin behar dira.

Zerbitzu horiek sortzearekin batera, ordaindu beharreko prezioen progresibotasunean aurrera egin behar da, pertsona guztiei sarbidea bermatzeko eta doakotasunerantz aurrera egiteko.

2023-2027 LEGEALDIRAKO PROPOSAMENAK

1. 31/2022 Foru Legearen garapena, azaroaren 28koa, Nafarroan desgaitasuna duten pertsonen arreta emateari eta bere eskubideak bermatzeari buruzkoa.
2. Komunitate inklusibo bat sortzeko lan egitea, Desgaitasuna duten Pertsonen Eskubideei buruzko Nazioarteko Konbentzioa erreferente izango duena eta desgaitasunaren arloko araudiaren garapenean aurrera egingo duena.
3. Katalogo ortoprotesikoa aldatzea, produktu berriak sartuz eta laguntza-produktuak bermatzeko sistema bat sortuz, produktu horiek erosteko edo emateko laguntzen bidez.
4. Autonomiarako eta irisgarritasunerako laguntza-produktuen zentroari giza baliabide eta baliabide ekonomiko gehiago ematea, zentro horretan aholkularitza tekniko-juridikoa eskaini ahal izateko helburuarekin, enpresa publiko eta pribatuek irisgarritasunean aurrera egiteko beharrezkoak diren aldaketak egiteko informazioa bildu ahal izan dezaten.
5. Autonomia eta prebentzioa sustatzeko eta Nafarroako lurralde osora zabaltzeko zerbitzuaren eskaintza zabaltzea.

6. Adinekoen eta/edo mendekotasuna duten pertsonen parte-hartzea sustatzea zuzenean eragiten dieten politika publiko guztietan (hirigintza, etxebizitza, gizarte-politikak, kultura- eta kirol-eskaintza). Nafarroako Adinekoen Kontseiluari partaidetza handiagoa ematea.
7. Laguntza ekonomikoen bidez, beste sail batzuekin batera, Nafarroako lurralde osoan ADINEKO PERTSONEN ALDEKO ITUNAK sor daitezten bultzatzea, lurralde bakoitzeko adinekoen premia espezifikoari era komunitarioan erantzuteko.
8. Doako telelaguntza-asistentzia aurreratua sistema Nafarroako lurralde osora zabaltzea
9. Urteko aurrekontu-esleipena, tutoretzapeko pisuak, etxeak, eta etxe kolaboratiboen parke publiko bat progresiboki sortzeko, adinekoei eta/edo mendekotasuna duten pertsonari zuzenduta, autonomia sustatzeko eta beren ingurune hurbilenean bizi ahal izatea bermatzeko.
10. Etxez etxeko Laguntza Zerbitzua (ELZ) eraldatzea, zerbitzua indartuz eta hobetuz, arreta integrala bermatzeko (etxeko lanetarako laguntza, laguntza psikologikoa, fisioterapia, gizarte-laguntza), goizez, arratsaldez eta asteburuetan, nahi duten pertsonak beren etxeetan egon ahal izan dezaten.
11. Eguneko zentro publikoak pixkanaka zabaltzea Nafarroako lurralde osoan, landa-eremuetan zerbitzua bermatu ahal izateko.
12. Zainketei buruzko diagnostiko integral bat eta plan estrategiko bat premiaz egitea, zaintza-premia guztiak kontuan hartzen dituzten zerbitzu publikoak zabaltzen aurrera egiteko, plaza publikoak pixkanaka sortuz, plaza pribatuak itzuliz eta koordinketa pixkanaka murriztuz.
13. Toki-erakundeak finantzatzea, adinekoak, adingabeak eta/edo mendekoak zaintzen dituzten pertsonentzako kontziliazioa edo atsedeen-programak errazteko zerbitzuak edo proiektuak sortzeko.
14. Mendekotasuna artatzeko politika propioa defendatu eta sustatzea. Mendetasunari arreta eskaintzeko lege propioa onartzea.
15. Mendekotasuna duten pertsonak artatzeko programa soziosanitarioa lurralde osora zabaltzea, Desgaitasuna duten Pertsonen Nazioarteko Konbentzioarekin inklusiboa eta koherentea izango dela bermatuz.
16. Zaintzaren arloan lan egiten duten pertsonari zuzendutako prestakuntza, laneko aholkularitza eta aholkularitza juridikoa.
17. Zahartze aktibo osasungarriaren estrategia lantzea eta abian jartzea.
18. Zaintza-beharrei erantzuteko irabazi-asmorik gabeko kooperatiben sorrera sustatzea eta bultzatzea.

19. Etxean egoteko zaintzaile profesionala kontratatzeko laguntzak jasotzeko betekizunei buruzko 476/2018 Foru Agindua aldatzea, eta etxean egoteko prestazioen bateraezintasunak ezabatzea.
20. Nafarroako Gobernuarekin itundutako plazak edo kontratatutako zerbitzuak dituzten zentro eta/edo enpresak ikuskatzeko mekanismo berriak hobetzea eta sortzea.
21. Irisgarritasun Unibertsalaren ekainaren 14ko 12/2018 Legea betetzea.
22. Garraio egokituaren eskaintza hobetzeko proposamena, erantzun integrala eskainiz.
23. Nafarroako Gobernuaren baliabideen informazioa irakurketa errazera egokitzea.
24. Nahi ez den bakardadeari aurre egiteko estrategia bat lantzea eta baliabide ekonomikoak eta giza baliabideak esleitzea.
25. Politika publikoek mendekotasunaren eta zaintzaren eremuan duten eragina ebaluatzeko tresnak sortzea.
26. Mendekotasuna eta desgaitasuna baloratzeko prozeduren denborak murriztea

B) GIZARTE- ZERBITZUEN SISTEMA PUBLIKO ETA UNIBERTSALA.

OINARRIZKO IRIZPIDEAK.

Gizarte-zerbitzuen sistema publiko baten aldeko apustua egiten dugu, honako hauek lortzeko:

- Unibertsaltasuna eta doakotasuna.
- Aukera-berdintasuna Nafarroan bizi diren pertsona guztientzat, bazterketarik gabe egoera juridiko-administratibo, linguistiko, kultural, testuingurukoa...
- Deszentralizazioa, lan komunitarioa eta hurbiltasuna.
- Gizarte-eskubideen eremu guztietan sustatzea eta prebenitzea: gizarteratzea, haurrak eta gazteak, autonomia, desgaitasuna, kulturartekotasuna, garapenerako lankidetzak.

2023-2027 LEGEALDIRAKO PROPOSAMENAK

1. Gizarte Zerbitzuen lege berria eta Gizarte Zerbitzuen Plan Estrategiko berria, egungo erronkei erantzuteko. Lege berri horrek gizarte-zerbitzuen zorroa aldatzea ere ekarriko luke, bermatutako prestazioak handituz.

2. Oinarrizko gizarte-zerbitzuei beharrezko baliabideak eta finantzaketa egokia ematea, udalerrri bakoitzaren gizarte-beharrei erantzuteko. Tokiko erakundeek finantzaketa bereziki indartzea, gizarte-kohesioa indartzea helburu duten proiektu komunitarioak bultzatzeko.
3. Gizarte-arloko esleipen ekonomikoa urtero handitzen jarraitzeko konpromisoa, gizarte-estaldurak handitzen joateko.
4. Koordainketa berrikustea, bai egoitzetan, bai eguneko zentroetan, progresiboki murriztuz, baliabide ekonomiko gutxi dituzten erabiltzaileekin hasita.
5. Adingabeak, adinekoak eta/edo mendekotasuna eta desgaitasuna duten pertsonak desinstituzionalizatzeko bidean aurrera egiteko konpromisoa. Horretarako, familia-harrera mota desberdinen edo tamaina txikiko eta komunitatean txertatutako bizikidetzaren aldeko apustua egin beharko litzateke. Baliabide mota horien gakoak honako hauek izango lirateke: autonomia pertsonala sustatzea, pertsona bakoitzaren egoera eta une espezifikoetara egokitu daitezkeen askotariko baliabideak sortzea, eta sarean lan egiten duten baliabideen multzo baten sartzea.
6. Gizarte-zerbitzuei lan burokratikoak deskargatzea, gizarte-laguntzako eta komunitate-laneko lana indartu ahal izateko. Horretarako, berariaz administrazio-gaietan diharduten langileen presentzia handitzeaz gain, gizarte-zerbitzuen digitalizazioan aurrera egin beharko da. Horrela, prozedura asko sinplifikatu eta arindu ahal izango dira, bai eta profesionalentzako eta herritarrentzako prozesuen gardentasuna bultzatu ere.
7. Eskualdeko gizarte-zerbitzuetako zentron egitura osatzea, zentro bakoitzean desgaitasunean eta mendetasunean espezializatutako talde bat txertatuz, gizarte-bazterketa larrian eragiteko gaitasuna indartuz eta zentro guztietan ERSISI eta AUNA proiektuen bidez hasitako gizarteratze- eta laneratze-esperientzia sendotuz: arreta integrala eta gizarte-zerbitzuen eta enplegu-zerbitzuen arteko esku-hartze integratua, errenta bermatua jasotzen duten pertsonentzat.
8. Sareko lana eta gizarte-zerbitzuen sektorearteko koordinazioa indartzea enpleguaren, osasunaren, etxebizitzaren, hezkuntzaren eta hirugarren sektorearen esparruekin. Metodologia hori Lehen Mailako Arretaren erreforman jaso behar da, eta Tokiko Mapari buruzko Legean ezarritako ildoei jarraitu behar zaie.
9. Gizarte-zerbitzuetan lan egiten duten sektore profesional guzti-guztientzat etengabeko prestakuntza-planak onartzea, beraiekin lan eginez beharrak hautemateko eta prestakuntza-paketeak osatzeko.
10. Erabiltzaileen eta profesionalen hizkuntza-eskubideak errespetatzea, euskarazko zirkuituak ziurtatuz toki- eta foru-eremuen eta zerbitzuen arteko harremanetan.
11. Nafarroako Gobernuaren inplikazio aktiboa eta konpromisoa gizarte-arloko lan-hitzarmen sektorialen sustapenean. Pertsonekin zuzenean lan egiten duten langile guztien lan-baldintzak hobetzearen aldeko apustua egiten dugu: desgaitasun-hitzarmena, esku-hartze sozialeko hitzarmena, adinekoentzako zentron hitzarmena, etab.
12. Nafarroako Gobernuaren inplikazio aktiboa eta konpromisoa Gizarte Ekintzako Hirugarren Sektorearen jardura-esparruaren erregulazioan, politika sozial publikoak

garatzeko ekarpen osagarria eginez. Horretarako, araudi espezifiko berria garatuko da, besteak beste, finantzaketa-ereduaren erregulazioa hobetzeko.

C) GIZARTE INKLUSIBOA ETA JUSTIZIA SOZIALA.

1. 15/2016 Foru Legean jasotako gizarteratzeko eskubidea bermatzea ahalbidetuko duen planestrategiko berri bategitea eta abian jartzea, gizarte-politikensektore arteko gobernantza hobetuz, errenta bermatua gizarteratzeko gaitasuna indartuz eta baliabide publiko guztien eta hirugarren sektorearen gizarte-laguntzarako gaitasuna handituz.

2. Plan horrek premiazko neurri batzuk ere jaso behar ditu pobrezia larriarekin amaitzeko. Pobrezia mota hori (larriena) ia ez da aldatu azken urteotan Nafarroan. Beharrezkoa izango da haren ezaugarriei erantzungo dieten neurriak abian jartzea: lurraldearen arabera modu desberdinean eragiten du (eragin berezia du Nafarroako hegoaldean eta Iruñeko auzo batzuetan), gehiago eragiten die emakumeei (bereziki guraso bakarreko egoeran), intzidentzia-maila handiagoa du 16 urtetik beherako biztanlerian, eta gehiago kontzentratzen da ijito-populazioan eta atzerriko nazionalitatea duten pertsonengan. Neurri horien artean, kontuan hartu behar da lehen mailako arretako gizarte-zerbitzuak indartu egin behar direla pobrezia larria gehien bizi den eremuetan, bai eta pobrezia mota horrek gehien eragiten dien biztanleei zuzendutako programa espezifikoak ere.

3. Era berean, gizarteratze-plan berriak bizitegi-bazterkeriaren aurkako borroka indartu behar du bereziki. Etxebizitza-parke publikoa indartzeko neurri orokorrez gain, beharrezkoa da beste neurri espezifiko batzuk zaugarritasun-egoeran edo gizarte-bazterkeriako egoeran dauden biztanleentzat. Lehentasunak honako hauek izango lirateke:

- a. Pilaketa- eta gutxiegitasun-egoeran dauden biztanleak.
- b. Etxerik gabeko pertsonak.
- c. Etxegabetze mehatxua duten pertsonak.
- d. Pertsona zaugarriak praktika aporofobo, arrazista eta xenofoboan aurrean.

4. Hezkuntza-bazterkeriaren aurkako borrokari dagokionez, lehentasunezko bi neurri proposatzen ditugu:

- a. Absentismoaren eta eskola-uzte goiztiarraren eremuan premiazko esku-hartzea, Hezkuntza Sailaren eta Gizarte Eskubideen Sailaren artean partekatutako prozedurak eta baliabideak indartuz.
- b. Helduentzako etengabeko prestakuntza garatzea, egoera juridiko-administratiboak, bizilekuak, hizkuntzak, aurretiko titulazioak eta abarrek eragindako oztopoak ezabatuz.

15. Errenta bermatuan hobekuntzak sartzea, gizarte-bazterkeriaren eta pobreziaaren aurkako borrokan eraginkortasuna handitzeko:

- a. Bizilekua egiaztatzeko denbora urtebetera murriztea gaur egun edo iraganean.
  - b. Iraupena bermatzea, enplegurik edo diru-sarrera ekonomiko nahikorik ez dagoen bitartean.
  - c. Zenbait biztanleria-sektorek prestazio hori ez eskuratzeko edo pobrezia saihesteko behar besteko laguntzarik ez jasotzeko faktoreak aztertzea. Azterketa horren ondoren, errenta bermatuaren estaldura hobetzeko beharrezko neurriak ezarri beharko lirateke.
6. Kalitatezko gizarte-arreta garatzea, askatasunik gabeko pertsonentzat eta haien familientzat eskubide-berdintasuna bermatzeko. Horretarako, beharrezkoa litzateke:
- a. Espetxe-arloko gizarte-arretako eskumenak bere gain hartzea.
  - b. Beharren diagnostikoa eta neurri zehatzen eta baliabide-horniduraren plana egitea.
  - c. Espetxean eta CISen askatasunaz gabetutako pertsonen kanpoan izango luketen gizarte-arreta mota bera bermatzea.
  - d. Esku-hartze sozialeko ibilbideen jarraitutasuna ziurtatzea espetxearen, CISen eta kanpokoaren artean.
  - e. Pertsona horiek gizarteratzen laguntzeko beharrezkoak diren egoitza-, prestakuntza- edo laguntza-baliabideak indartzea.
7. Toki-erakundeentzako prestakuntza-, aholkularitza- eta sentsibilizazio-jarduerak garatzea, erroldatze egiteko prozedurak baldintza berdinetan bermatzeko helburuarekin.
8. Etxerik gabeko pertsonentzako arreta-sare bat bermatzea Nafarroa osoan. Sare hori dauden egoeretara egokitzen diren baliabideek osatu behar dute: iraupen ertain eta luzeko bizikidetza-unitateak, iraupen laburreko bizikidetza-unitateak, eskakizun txikiko eguneko zentroak, kaleko lantaldeak, etab. Sare hori eskualdeko gizarte-zerbitzuetako zentroek koordinatu behar dute.

D)HAUR ETA NERABEEN ESKUBIDEEN BERMEA.

1. Haurrak eta nerabeak zaintzeko eta babesteko eta haien familiak, eskubideak eta berdintasuna sustatzeko 12/2022 Foru Lege berria garatzeko ekintza-plana, dagozkion baliabideak esleituta.
2. Haur eta nerabeei bermatutako zerbitzuak zerbitzu-zorroan sartzea.
3. Zuzendaritza Nagusi bat sortzea, haur eta nerabe guztiekiko jarduketa integrala jasoko duena, eta, beraz, sustapen-ikuspegia barne hartuko duena, eta ez soilik babesgabetasunari arreta ematen diona.
4. Haurren politiken zeharkakotasuna bermatzea, lege, politika, plan, programa edo

aurrekontu guztiak bat etor daitezzen haurren interes gorenarekin eta Nazio Batuen Konbentzioan ezarritako haurren eskubideen ikuspegiarekin.

5. Haurren arloko baliabide gehienak orientatzea, hertsatzeko edo kontrol sozialeko proiektuak eta neurriak garatzera eta finantzatzera bideratuta egoteari utz diezaioten, gizarte- eta hezkuntza-izaerako esku-hartzeak, eskubideen sustapena eta tratu ona lehen mailan jartzeko.

6. Haur eta nerabeentzako estrategia sozio-komunitarioa diseinatzea eta garatzea Nafarroa osorako.

7. Babesgabetasun moderatuaren aurrean erantzuna indartzea, bitarteko baliabideak sortuz eta/edo indartuz, hala nola eguneko zentroak, etxeko hezkuntza-programak edo nerabeentzako hezkuntza-programak, eta baliabide horiek ikastetxeekin, talde sozio-komunitarioekin eta beste baliabide gizarte-hezkuntzako edo sozio-sanitario batzuekin duten lotura sendotuz.

8. Familia-harreraren eredu bultzatzea eta baliabideak ematea:

a) Harrera-eredu desberdinak garatzea (urgentzia, espezializatua, profesionalizatua, erreferentziala, etab.).

b) Harrera-familiak erakartzea bultzatzea, jarraipena egiteko, trebakuntzarako eta laguntzeko neurriak ezarriz.

9. Egungo egoitza-harrerako sistema berrikustea. Ahalik eta desinstituzionalizazio-maila handiena lortzeko apustua egin behar da. Horretarako, sustapeneko lan sozio-komunitarioaren, familia-harreraren eta bitarteko baliabideen bidez babesgabetasun ertaineko egoeren aurrean erantzutearen aldeko apustu irmoa egiteaz gain, honako neurri hauek hartu behar dira:

a) Ingurune naturalean kasuen balorazioa egiten laguntzea, behaketa eta harrera zentrori jo behar izan gabe.

b) Behaketa eta arretazentron eredu ez hain masifikatuak, deszentralizatuagoak eta gizarte- eta hezkuntza-eredu sendoa dutenak sortzea.

c) Egoitza-harreraren eskaintza hobetzea eta dibertsifikatzea, baliabide deszentralizatuagoekin, haurren eta nerabeen jatorrizko inguruneekiko deskonexioa saihesteko.

d) Familiarekin lan egiteko eta laguntzeko estrategiak garatzea, haurra edo nerabea bereiztea eragin zuten arazoak gainditze aldera, bai eta beste laguntza-estrategia batzuk garatzea ere, haurra edo nerabea bere familia-gunera itzul dadin.

e) Gizarte- eta hezkuntza-proiektu komun bat egitea egoitza-harrerako zentro guztietarako. Zuzendaritza Nagusiak, sortuko dena, ikuskaritza-lanak egin beharko ditu bermatzeko gizarte- eta hezkuntza-proiektu hori betetzen dela.

f) Langileen lan-baldintza duinak bermatzea, plantillen egonkortasuna bultzatzeko.

g) Adingabeen zentro guztien publikotasun progresiboa planifikatzea eta garatzea.

10. Babes-sistematik igaro diren gazteei emantzipatzen laguntzeko neurriak eta baliabideak areagotzea. Laguntza 25 urtera arte luzatu behar da gutxienez, eta bizitoki-baliabideak eta gizarte-laguntzako baliabideak izan behar dira, egon daitezkeen egoeretara egokituak.
11. Haurren eta nerabeen aurkako abusuen eta tratu txarren egoera larriak detektatzeko baliabideak handitzea.
12. Haur eta nerabeen aurkako tratu txar instituzionalak prebenitzeko eta/edo antzemateko jarduera-protokoloak sortzea. Protokolo horiek haurrak eta nerabeak ulertzeko egokitura egon behar dute.
13. Haur eta nerabeentzako eskubideak bermatzeko eragile juridikoen prestakuntza bultzatzea.
14. Haurraren interes gorena demokratikoki aplikatzeko, haurraren iritzia aintzat hartuko dira haiei eragiten dieten administrazio-prozedura guztietan.

E) GARAPENERAKO LANKIDETZA ETA EKINTZA HUMANITARIOA

1. Garapenerako lankidetzako zerbitzu espezifiko baten defentsa Gizarte Eskubideen Sailaren barruan, eta zerbitzu hori baliabide tekniko, giza baliabidez eta baliabide ekonomiko hornitzea, behar bezala jardun dezan, garapen iraunkorrerako politikekin koherentea izango den lankidetzaren feminista, ekologista defendatu eta sustatzeko.
2. Epe luzerako lankidetzaren planak egitea eta gauzatzea, eta plan horiek benetan gauzatzeko behar den aurrekontua ematea, 2030 agendan ezarritako GJHetan aurrera egiteko.
3. III. Gida Planean jasotako ehunekoak betetzea, Nafarroako aurrekontu orokorretako GLOen % 0,7ra iritsi arte aurrera egiteko konpromisoa.
4. Sailen arteko batzordeari bultzada bat ematea, GJHak (Garapen jasangarriko helburuak) lortzen aurrera egiteko eta Nafarroan 2030 agendan aurrera egiteko, GKEen, gizarte-sektorearen eta gizarte zibilaren parte-hartzea bermatuz.
5. GGKEek lankidetzaren politikan benetan parte hartzen dutela bermatzea, eragile espezializatu eta eragile sustatzaile gisa.
6. Laguntza humanitarioko proiektuei laguntzeko dirulaguntzak handitzea.
7. Eraldaketa sozialerako eta herritartasun globalerako hezkuntza-estrategia lantzea.

ehbildu

7

GAZTEENTZAKO ORAINA ETA ETORKIZUN DUINA

Maite duzun
Nafarroa

EGINGO DUGU.

EGOERA

Gazteria gure herriaren orainaldia eta etorkizuna da, belaunaldi hau gaur egun hartzen diren erabaki politikoak pairatuko dituena izango da. Honengatik guztiagatik, gazteriaren ikuspuntua eta beharrak modu transbertsal batean landu beharko lirateke.

Gure herriak etorkizun duin bat izan dadin gazteon ahotsa beharrezkoa da. Beraz, ezinbestekoa da gazteon ahotsa jasotzea eta gure politiketan biltzea.

Honela, EH Bilduren gazte politiken oinarria izango da baldintza duinak sortzea. Beharrezkoak diren baldintzak sortu behar ditugu herritarrek balore sozial, solidario, ekologista, euskaldun eta feministetan hazi ahal izateko. Ezinbestekoa da adin tarte honetan hezikidetzaren balore hauek eskaintzea eta bermatzea.

Gure eginkizuna bizitza proiektuak aurrera eraman ahal izateko baldintzak sustatzea da eta horretarako beharrezkoa da bakoitzaren bizitzari buruzko erabakitze gaitasuna izatea, ziurtasuna eta, finean, hau guztia aurrera eramateko bizi baldintzak bermatu behar dira.

Hortaz, eta hainbeste aipatzen den emantzipazioaz letra larriz hitz egin nahi badugu, ulerkera zabaldu eta emantzipazio erreala lortzeko zer behar dugun jakin behar dugu. Gazteak eta gure bizi proiektuak erdigunean jarriz, eta etxebizitzaren egungo errealitate jasanezina irauliz. Honekin guztiarekin, gure helburua gazte politikak era transbertsalean lantzea da. Hau da, neurri politiko integralak bultzatu eta bermatzea, gazte independente gisa etorkizuna eraikitzen hasteko aukera emango digun baldintzak sortzea, finean, gazteen bizi-eredua eta proiektuak garatzea.

Hau guztia aurrera eramateko gazteon parte-hartze erreala bermatu behar da. Parte hartzea politikan, arlo sozialean eta arlo kulturean. Parte hartze hau aurrera eraman ahal izanez gero benetako eraldaketa soziala eramango duen motorea elikatuko dugu. Honengatik, EH Bilduk parte hartze hau bermatuko dituen neurri guztiak aurrera eramateko lan egingo du.

PROPOSAMENAK:

1) Gazte Politika Herritarrekiko Departamentuaren esku geratuko da. Aldaketa hau **zeharlerrotasuna** bermatuko du eta departamentuen arteko talde tekniko eta politiko bat sortuko da.

- Gazte-politikez arduratuko den erakunde autonomo bat sortuko da, eta haren zeregina Gobernuko sailak koordinatzea izango da.

- Gazte-politikekin lotutako zerbitzuen publizitatea bultzatzeko, teknikarien kontratazioa indartuko dugu, eta Nafarroako Gobernuaren bidez bideratuko dugu beharrezko aholkularitza.

- Gazteen Behatokia bultzatuko dugu.

2) Parte hartzea.

Gazteriarengan eragin zuzena izango duten planak, dekretuak, legeak eta neurriak garatzean, partaidetza-prozesuak abiaraziko dira gazteriak parte hartu ahal izan dezan. Parte hartzea modu zabal batean ulertu behar da, ez bakarrik erregistratutako elkarteak ordezkatzan dituzten gazteekin baizik eta elkarteren bati lotuta ez dauden gazteekin ere.

- Herri eta eskualdeetan gazte-kontseiluak sortzea bultzatuko dugu, eta horietan parte hartuko dute bai erregistratutako gazte-elkarteak ordezkatzan dituzten gazteek, bai elkarteren bati lotuta ez daudenek ere.

3) Etxebizitza arloan, alokairu sozial eta publikoa sustatzea, gazteen emantzipazio-premiei erantzuten diona. Kontuan hartuz emantzipazioa ez dela soilik gurasoen etxetik alde egitea. Gainera, komunitateari errotuta izatea bultzatuko dugu.

- Emanzipa programaren irizpideak eta laguntzak hobetu behar ditugu pertsona gehiagorengana iristeko.
- Emanzipakok laguntza proportzionaltasun bati erantzun beharko dio.
- Bereziki, prozesu burokratikoak arindu, gazte eta migratzaileei erreparatu behar dio Emanzipak.
- Alokairuko etxebizitzaren poltsak handitzen jarraitzea, bai Nasuvinsaren bidez, bai herrietan beharrezko baldintzak sortzeko erraztasunak emanez, horrela dagoen eskaerari erantzun ahal izateko.
- Alokairu soziala sustatu eta horretarako soldata minimo bat ez eskatzearen alde lan egingo dugu. Hau da, 18 urte baino gehiago dituen, lanean ari den edo lan baten bila ari den edonor eskatu ahal izatearen alde lan egingo dugu.

4) Enplegu duina:

- Tokian tokiko enplegu duina sortu eta antolatzeko erraztasunak jarri. Honela, Plan bat bultzatzea proposatzen dugu. Ekonomia eta Gizarte Kontseiluaren esparruan, sindikatuekin, patronalarekin eta gazte ordezkariekin adostutakoa. Horren helburua prekaritatea murriztea eta gazteen lan-baldintzak hobetzeko konpromisoa jasoko dituen.
- Goi mailako ikasketen praktikek lan baldintza duinak errespetatu beharko dituzte, eta ezin dira erdi eta goi mailako ikasketen praktikak erabili lanpostuak ordezkatzeko.
- Laguntza publikoak, laguntza teknikoak eta diru-laguntzak indartzea, lehen sektoreko ustiategi berriak sortzeko eta belaunaldien arteko transmisioa sustatzeko.
- Nekazari eta abeltzain gazteentzako laguntzak zabaltzea.
- Gazteen artean ekintzailatza kolektiboa eta soziala sustatzeko programak abian jartzea eta iragartzea, honako irizpide hauen arabera:

- Prestakuntza: ekonomia sozial eta solidarioan eta kooperatibismoan kualifikazioa sustatzeko baliabideak eskaintzea.
- Proiektuak sortu eta garatzeko aholkularitza juridiko, estrategiko eta finantzarioa.
- Nekazaritza-ekoizpenean eta ekonomia sozial eta solidarioan oinarritutako sareak sustatzeko proiektuak.
- Proiektu horiek garatu eta eskaintzeko tailerrak antolatzea.
- Gazte sortzaileen sare bat bultzatzea; horretarako, sorkuntzarako tresnak, baliabideak eta lekuak lagatzeko programa bat jarriko dugu abian.

5) Osasun arloan, gazteen garapen psikosozialari erreparatu behar diogu. Osasun mentala modu eraginkorrean eta hurbiltasunetik artatua izateko programak. Hau toki-erakundeetatik koordinatua izatea bermatu behar dugu.

- Jarduera fisikoa eta lehiarik gabeko kirola bultzatzea 16 eta 30 urte bitarteko herritarren artean.

6) Garapena eta aisialdia. Nafarroa osorako eskaintza bidezko bat sustatzeko programak bultzatu eta gazte zentroyen sare publiko bat sortu.

- Ludoteka eta gazte-zentroyen sare publiko bat sortuko da.
- Kontsumismoan oinarritzen ez den aisialdia bultzatuko dugu; osasun-zerbitzuekin, gizarte-politikekin, berdintasunarekin eta LGBTBekin batera, gazteei zuzendutako osasun-programak indartuko ditugu (sexualitatea, kontsumoa, elikadura, jarduera fisikoa sustatzea).
- Barruko kultura-turismoa bultzatuko dugu gazteen artean aisialdirako tresna gisa.

7) Eskualdeen arteko eta eskualdeen barruko **garraio publiko** indartzea. Nafarroa osoan gazteen beharrei eta baliabideei erantzungo dien zerbitzua sustatuz.

- Derrigorrezko ikasketak, ikasketa profesionalak, batxilergokoakedo antzekoak egiten ari diren gazteak egunero garraiatzeko bekak, ikasten ari diren bitartean beren herrietan bizitzen jarrai dezaten.

8) Hezkuntza:

- Akitania Euro-eskualdean, EAEn eta Nafarroan ikasteko programak bultzatzea. Bigarren hezkuntzako eta goi-mailako hezkuntzako ikastetxe publikoen arteko lankidetzak indartzea, ikasleen eta ikertzaileen kolektiboaren artean harremanak ezartzeko.
- Ikastetxe publikoen tasak errentara egokitzea.
- Goi mailako ikasketen eta prestakuntza profesionaleko ikasketen euskarazko eskaintza handitzea.

- Nafarroako Unibertsitate Publikoan graduondoko graduen eta ikasketen eskaintza zabaltzen jarraitzea eta horietan euskaraz ikasteko eskubidea bermatzea.

9) Leku autogestionatuak

Uste dugu komenigarria dela hitzarmen-ereduak egin edota lokalak uzterako funtzionamendu-esparru bat zehaztea, non autokudeaketa erabatekoa izango den, baina ez erantzukizunik gabea, eta Erakundeak kudeaketa eta gobernantza modu berriak ikasteko urratsak egingo dituen. Autogestioak auto-erantzukizuneko konpromisoak izan behar ditu, eta kudeaketak, berriz, parte hartzeko eta boterearen erabilera horizontalagorako mekanismoak.

10) Honetarako guztirako, **Gazteriaren Foru Lege** berri bat egitea bultzatuko dugu. Horretarako ahalik eta parte-hartze prozesu zabalena bermatu behar dugu. Elkarlanean eta partaidetza mekanismo berriekin. Nafar gazteak hainbat eragileetan antolatuta daude, eta eragile horiekin guztiekin egin beharra dago.

8

IRAKASKUNTZAKO SISTEMA PROPIOA, PUBLIKOA ETA
KOMUNITARIOA

Maite duzun
Nafarroa

EGINGO DUGU.

SARRERA

2019-2023 legegintzaldiari erreparatuta, agerikoa da hainbat faktorek baldintzatu dutela azken urteetan gure Hezkuntza Sistema:

- Batetik, Covid-19ak eragindako pandemiak aurretik ere antzematen genituen gabeziak azaleratu ditu: gehiegizko ratioak, desberdinkeria sozio-ekonomikoen edo bestelako ekitate faltak ikasleengan eta beren ikaste prozesuan daukaten eragina, ikasleak eta beren behar pedagogiko, sozial eta emozionalak erdigunean kokatzeko zailtasuna, benetako inklusioaren eta digitalizazioaren erronka...

- Bestetik, Estatuan LOMCE indargabetu eta LOMLOE onartu da. Horrek hainbat aurrera-pausu ekarri ditu, ekitatean aurrera egiteko bidea edo eskoletan sexu-segregazioa indargabetzea, esate baterako. Baina agerian geratu da, berriro ere, burujabetzarik ez izatearen galga. Hezkuntza Departamentuaren joera Nagusia Madrili men egitea eta bertatik neurriak ekartzea izan da. Esan liteke termino estrukturaletan guk defendatzen dugun Hezkuntza Sistema propioa eraikitzen urrun gaudela une honetan.

Faktore hauek eta egun bizi dugun egoerak berretsi besterik ez du egiten EH Bilduren konpromisoa Hezkuntza Sistema propio eta burujabe, publiko eta komunitario, doako, laiko, kalitatezko, unibertsal eta feminista baten alde lan egitearekin, esparru instituzional zein sozialean.

Horretarako Hezkuntza Foru Lege propioa egiteko prozesua jarriko dugu martxan, hezkuntza komunitatea eta gainontzeko eragile sozial eta politikoen parte hartzea aintzat hartuta. Horrela, Hezkuntzan erabateko autonomia eta antolamendu propioa izatearen aldeko urratsak emanen ditugu, hezkuntza sistema, burujabetasunez, bertatik, eraikitzeko neurriak hartzen joan gaitzen.

Hezkuntza publiko burujabea helburu, inposatutako ereduaren aurrean gure alternatiba eraikitzearen alde arituko gara: euskarazko murgiltze ereduaren eta tokian toki euskararen gutxieneko ezagutzaren alde, curriculum propioa garatuz, metodologia aktiboetan sakonduz, pedagogia feministak eta hezkidetzak zabalduz, benetako inklusioa txertatuz, laikotasun erreala bilatuz, gardentasuna eta parte hartzea galdeginez, herritartasunerako konpromisoa bultzatuz. Balore hauekiko atxikimendua erakutsiko luketen hezkuntza komunitateko kide, ikastetxe eta herri eragileak elkarlanean aritu daitezkeen bultzatuko dugu.

Ildo horretan, herri hezitzaileen proiektua eta filosofia gure eginen dugu. Hezkuntza herritar ororen ardura dela ulertarazi eta haurra-ikaslea erdigunean kokatuz. Orain arte ildo horretan Nafarroako hainbat udalerritan egiten ari diren dinamiken berri emateko eta elkar ezagutzarako foroak bultzatuko ditugu, gure udal ordezkariak baliatuz. Aisialdi taldeak eta beste hainbat hezkuntza zein euskara, kultura, feminismo, kirol... eragileak bidelagun izatea lortu beharko genuke. Sinergia eta batasun horren ondorioz, herri hezitzaileen sare zabala lortzea da gure helburua.

1) NAFARROAKO HEZKUNTZA SISTEMAREN EGOERAREN GAKOAK

2022ko udaberrian “Nafarroa Garairako Hezkuntza Proposamenaren oinarriak” izeneko dokumentua eman genuen argitara, Hego Euskal Herri osorako landutako *Hezigune* Proposamen Estrategikoaren bigarren atala zena. Bertan, Nafarroako hezkuntza

sistemaren inguruko diagnostik abiatuta ondorio esanguratsu batzuk atera genituen. Gure lurraldean ditugun indargune eta ahulezietatik abiatuta, datozen urteotarako gure proposamena garatzeko gako nagusiak identifikatu genituen:

1. Datozen urteetan unibertsitatez gaindiko **hezkuntza sistemak ikasleak galduko ditu**. Hori dela eta, ezinbestekoa izango da datorren hamarkad(et)an fenomeno honek Nafarroaren luze-zabalean ikasleen galerak izango duen eragina aurreikustea eta baliabideak planifikatzea, matrikulazioaren jaitsieraren aurrean neurriak hartu eta ekitatea bermatze aldera.
2. Lurralde antolaketaren ikuspegitik **landa eremuaren garrantzia agerikoa** da eta bertan zerbitzu publikoak, tartean hezkuntza zerbitzuak mantendu eta indartzeko beharra izanen da despopulazioari aurre egiteko eta tokiko garapena sustatzeko.
3. Tokiko administrazioa oso sakabanatuta dago. **Udal asko dago eta gehienak oso txikiak dira, baliabide gutxi dituztenak**. Udalek hezkuntza arloan gehiago inplikatu ahal izateko baliabide gehigarriak beharko litzukete. Horrek eskatzen du tokiko maparen garapenean eskualdeen eskumenetan eta finantzazioan hezkuntzari dagokion arloa oso kontuan hartzea.
4. **Landa-eskolen kopurua handia da** eta euren arteko saretzea indartu egin behar da, berrikuntza pedagogikorako eta hezkuntza komunitateak trinkotzeko aukerak zabaltzen dituelako.
5. **Euskararen Legeak ezarritako zonifikazioak, Nafarroa gehienez euskarak estatus ofizialik ez izatea eta hizkuntza-ereduen banaketak eragin handia izan du eta badu euskararen ezagutzan eta erabileran**. Hizkuntza eskubideetan arlo guztietan urratsak egin eta euskara Nafarroa osoan ofizialki aitortuko duen Euskararen Lege berri baten alde lanean jarraitzea ezinbestekoa da.
6. **G eredia da nagusi eta ikasleen %62ak ez dauka inolako harremanik euskararekin bere hezkuntza ibilbide osoan. D ereduak ez du aurrera egin azken hamarkadan eta A ereduak beheranzko joera dauka, G ereduaren alde**. Egungo eredu banaketak ez du inolaz ere bermatzen ikasleen gehiengoak euskaraz gaitasun minimoa ere lortzea. Ezinbesteko lehen urratsa litzateke hezkuntza sistemak ikasle guztiei euskararen gutxieneko ezagutza bermatzea derrigorrezko etapetan.
7. **Nafarroako Ikastolek ikasleen eta zonalde batzuen euskalduntzean izan duten eta daukaten izaera estrategikoa agerikoa da**. Aitortza sinbolikoaz harago, zonalde diskriminatuan bereziki ikastolek arreta berezia eskatzen dute, euskalduntzean egiten duten trakzio-lana sustatzeko.
8. **Zonalde diskriminatuko hainbat herritan ikastoletan eta D eredu publikoan izaten ari den matrikulazio joera kezagarria ikusita, hausnarketa sakona egin beharko litzateke tokiko, hezkuntzako eta euskalgintzako eragile guztiekin batera euskarazko irakaskuntza sustatzeko formula eraginkorren eta mapa berrantolatzearen inguruan**.
9. Azken urteotan eta egun, eskola publikoetan hizkuntza-ereduak nahasteko hautua agerikoa da. Horrekin batera, D eredu lerroak irekitzeko eta garatzeko oztopoak, 0-3an edo Lanbide Heziketan planifikaziorik eta bermerik ez... Euskarazko murgiltzea suspertzeko neurriak hartzea ezinbestekoa da, ikuspegi kualitatibo zein kuantitatiboan. **Akordio zabala landu beharko litzateke murgiltze duina**

bermatzeko eta D ereduko lerroak sortzeko oztopoak kendu eta errazte aldera, araudia aldatuz.

10. PAI-ren nagusitasuna eta zabalpena azkartzen ari da argi eta garbi, eta horrek D ereduaren zabalkundea mugatzea ekarri du. Orain arte egindako ebaluazioen emaitzek, dituzten muga guztiekin ere, programak daukan onarpen sozialak eta ikastetxe gehienek agertzen duten jarraitzeko asmoak programaren blindajea ekar lezake aurrera begira ere. Ezinbestekoa da programa hauen eta, oro har, **hizkuntza gaitasunen ebaluazio sakon eta zintzoa egitea eta hizkuntzen trataera bateratua modu egokian planteatzea.** Eta horrekin batera, onartu den lege berria bertan behera uztea eta **hizkuntza-eredu bilakatzeko prozesua etetea.**

11. Irakurtzeko ulermenaren gaitasunean atzera egiten ari gara. Hizkuntza-proiektuak sendotu eta ikuspegi komunikatiboa ardatz duten metodologia berritzaileetan sakontzea ezinbestekoa da.

12. Segregaziorako faktoreak agerikoak dira: eskola publikoan eta G ereduan metatzen dira nagusiki atzerrian jaiotako ikasleak, epez kanpoko matrikula egiten dutenak, hezkuntza premia bereziak dituztenak, egoera sozioekonomiko ahulean daudenak eta behar baino lehen eskola uzten dutenak. Ikasleen eskolaratze orekatuagoa lortzeko abian jarritako neurri partzialak ebaluatzea ezinbestekoa da, eta planteamendu integrala egin publiko/kontzertatu sistema duala gainditu eta hizkuntza segregazio-faktore izan ez dadin. Honekin batera, PAI programaren aldagaia ere ebaluatu beharko litzateke, segregazio iturri baita hainbat eskola eta herritan.

13. Kontzertazioa unibertsala da Nafarroan. British eskola batzuk edo Lanbide Heziketako proiektu jakin batzuk izan ezik, gainontzeko ikastetxe guztiak itunpekoak dira, kristauak edo sexu segregazioa egiten duten Opus Deikoak barne. Hezkuntza sistemak bermatu beharko litzuzkeen laiotasun eta hezkidetzaren printzipioak ez dira kontuan hartzen, beraz, ikastetxe pribatuekin itunak egiterakoan. Kontzertazio unibertsala eten egin beharko litzateke.

14. Haur Hezkuntzako 1. Zikloari dagokionez agerian geratu da hezkuntza ziklo gisa garatzeko zailtasuna, inolako ikuspegi komunik ez delako izan arlo pedagogikoan, bete beharreko baldintza fisikoetan edo kudeaketan. Zentro mota ezberdin asko dago eta udal titulartasuna dutenak nagusitzen badira ere, kudeaketa pribatua da nagusi. Hezitzaileen lan baldintzen artean izugarrizko aldea dago eskolatik eskolara. Urratsak egin dira azken urteotan errenta baxuko familiei doakotasuna bermatzeko, baina baliabide gehiago dituzten udalek aukera handiagoa dute horretarako. Egoera honen aurrean eta udalekin elkarlanean, bide-orri zehatza adostu behar da udalek finantzazio duina izan dezaten moduluak gaurkutzeko, langileen lan baldintzak hobetu eta homogeneizatzeko, kudeaketa publiko-komunitarioa sustatzeko, familien hizkuntza-hautua errespetatzeko, gehieneko ratioak jaisteko eta epemuga jakin batean zikloa doakoa izan dadin. Eskolarizazio baxuari aurre egiteko neurriak hartzea ezinbestekoa da, baina konponbidea ez da 2 urteko gelak eskoletan irekitzearen planteamendua. Proposamen integrala egin behar da.

15. Lanbide Heziketan urratsak egin behar dira matrikulazioa areagotzeko, genero arrakalari aurre egiteko, euskarazko eskaintza zabaltzeko eta tokiko garapenari lotutako eskaintza egiteko.

16. Aurrekontuetan aurrera egin den arren, urruti gaude BPG-aren %5 Hezkuntzara bideratzetik (are urrunago UNESCOk gomendatzen duen edo herrialde aurreratuenek bideratzen duten %6tik) eta EAEn ikasleko egiten den gastutik. Inbertsioan aurrera egiten jarraitzea ezinbestekoa da eta COVID garaian egindako inbertsio gehigarria kontsolidatzea (Haur Hezkuntzako 1. zikloan errefortzuko hezitzaileen kontratazioa eta HHko 2. Zikloan hogeit hamar ikasleren ratioa ezartzea, esaterako).

17. Azken hamarkadan baliabide gehiago esleitu dira hainbat arlotan baina irakasleen etengabeko prestakuntza eta eraikuntza, ekipamendu edo material didaktikoetan finantzazioa erdira murriztu da. Ongi definitu behar dira lehentasunak.

18. Irakaskuntza publikoan interinitate tasa jasangaitza da eta, horrez gain, plantilla zaharkitua dago, Bigarren Hezkuntzan batik bat. Ezinbestekoa da enplegua egonkortzeko behar diren neurriak hartzea, lan deialdi publikoen planifikazio egokia eginez. Lehentasunezko neurria da **hezkuntza proiektuak egonkortzeko eta hezkuntza kalitatea bermatzeko**.

19. Berrikuntza pedagogikoaren ikuspegitik aurrera egin da azken urteetan hezkidetzan, inklusioan eta bizikidetzan. Ikastetxeen autonomiatik abiatuz, halako programak ikastetxe guztietan ezartzeko bidea jorratu beharko litzateke.

20. Digitalizazioaren erronkari egoki erantzuteko bide luzea daukagu. Formazioan eta metodologia berritzaileetan sakondu eta software librean sustatzea ezinbestekoa da.

2) PROPOSAMEN ZEHATZAK

Gure proposamen estrategikoan, kalitatezko Hezkuntza Sistema publiko-komunitario propioa sustatzeko lau ildo eta helburu nagusi zehaztu genituen:

1. Hezkuntza sistema, kohesio sozialaren eta komunitatearen mesedetan jartzea.
2. Ikasleen hizkuntza-gaitasunean aurrera egitea, euskarari arreta berezia jarrita.
3. Hezkuntza proiektuak eta ikastetxeen autonomia indartzea.
4. Despopulazioari aurre egiteko, Hezkuntza ardatz izatea.

2.1. HEZKUNTZA PROIEKTUAK ETA IKASTETXEEN AUTONOMIA INDARTZEA: Kalitatezko hezkuntza sistema publiko eta komunitarioa helburu.

2.1.1. Kalitatezko sistema

-2026 urtera bitartean benetako Hezkuntza Itun Sozial eta Politikoa lantzeko prozesua abiatuko dugu hezkuntza komunitate eta eragile politiko guztiekin batera. Datozen hamarkadetarako hezkuntza sistemaren oinarriak jarri eta horiek beranduenez 2027an onartuko litzatekeen Nafarroako Foru Lege propio batean gauzatzea izango dugu helburu.

-Datozen urteotan hezkuntza-inbertsioa handituko da, Europako herrialde aurreratuenek BGP-rekiko egiten duten inbertsio mailara iristeko eta Nafarroako aurrekontuetan daukan pisua handitzeko. %6ra iristeko erronka proposatzen dugu.

-Ratioak jaitsi egiten dira modu progresiboan, Mahai Sektorialeko sindikatu guztiek egin duten proposamen bateratuaren bidetik.

-Ikastetxe publikoen azpiegituren plan berria eginen da, eta beharrezkoa den finantzazioa esleituko zaio.

2.1.2. Ikastetxeen autonomia

-Ikastetxeen autonomia izango da sistemaren ardatz eta hori bermatzeko beharrezkoak diren arau-aldaketak eginen dira.

-Ikastetxeen autonomian sakontzeak ebaluazio eta jarraipenerako mekanismoak indartzea ere ekarriko du. Ikuskaritza prozesu horretan akonpainamendua egiteko eta laguntza emateko tresna izanen da.

2.1.3. Hezkuntza Proiektuak

-Hezkuntza Proiektuaren mesedetan, ikastetxeek Hezkuntza Departamentuarekin adostuko dituzte kontratu-programak. Horien bidez beren hezkuntza inguruneari lotutako programa bereziak, antolakuntzarako neurriak, bai eta proiektu horiei jarraipena emateko irakasle-taldeak egonkortzeko bideak ere jasoko dituzte.

-Hezkuntza proiektuek laikotasunaren eta hezkidetzaren printzipioak bermatuko dituzte. Digitalizazioak eta berrikuntza programek ere garrantzia berezia izanen dute ikastetxe guztien proiektuetan.

-Eskola jardunaldi mota baten edo beste baten aldeko hautua hezkuntza proiektuari erabat lotuta egonen da eta hezkuntza komunitate osoak aukera berdintasunez informazioa jasotzeko, parte hartzeko eta erabakiak hartzeko mekanismo efektiboak ezarriko dira.

2.1.4. Irakasleen lan- baldintzak eta formazioa

-Hezkuntza proiektuak sendotzeko irakasleen egonkortasuna gakoetako bat izanen da eta beharrezkoak diren neurriak hartuko dira hori sustatzeko, lan eskaintza publikoen bidez eta behin-behinekoen kasuan ikasturte-anitzeko kontratuak eskainiz.

-Sare publikoaren kasuan 2017an sinatutako Hezkuntza Publikoaren aldeko Ituna erabat bete, berrikusi eta hobetu eginen da, langileen ordezkariekin batera. Ikastetxe kontzertatuei dagokionez, hiruko mahaia berrabiarazi egingo da, patronalak, langileak eta Departamentua bertan ordezkaturak.

-Irakasle ez diren langile guztien lanaren aitortza egin hezkuntzako langile gisa, erabakiguneetan parte hartzeko bideak bermatu, etengabeko formaziorako aukera eman, lanpostuak egonkortu, lan baldintzak duindu eta ikastetxe publikoetan azpikontrataturako zerbitzuak administraziora leheneratu.

-Hizkuntzen espezialitateei dagokienez, zerrenda bakarra ahalbidetuko dugu, integratzaile eta inklusiboa baita, eta funtzio publikoan sartu ahal izateko irakasleen aukera berdintasuna bermatzeko modu bakarra.

-Egungo erronkei erantzun ahal izateko irakasleen etengabeko formazioak garrantzia berezia izanen du, bai sare publikoan ari direnei zein ikastetxe kontzertatuetan ari direnei ere. Prestakuntza-ibilbide osoa jasoko duen plangintza oso bat eginen da,

Nafarroako Unibertsitate Publikoan ematen den hasierako formaziotik abiatuta, bai eta Irakasleentzako Laguntza Zentroetan ematen den etengabeko formazioan ere.

-Sarean lan egitea eta ikastetxeen arteko esperientzia eta praktika onen trukaketak bultzatzeko proiektu eta programak. Irakasleei Laguntza emateko Zentroen egoeraren azterketa eginen dugu, beharraz identifikatu eta berauen egitura indartze aldera. Lehentasuna izanen dute berdintasun eta hezkidetzaren arloak, gatazken trataera baketsuak eta emozioen kudeaketa positiboak. Era berean, eredu metodologiko eta pedagogiko berritzaileak sustatuko dira, ikasleen aniztasunari erantzuteko eta ikasleek rol aktiboagoa garatzeko aukerak emango dituztenak.

-Digitalizazioari dagokionez, formazioan eta metodologia berritzaileetan sakonduko da digitalizazio etiko eta arduratsua sustatuz. Ikasleen eskubide digitalak eta pribatutasuna errespetatuz, bitarteko teknologiko berrerabilgarri eta software auditagarria, gardena, libre edota propioa erabiliko da.

2.2. HEZKUNTZA-SISTEMA, KOHESIO SOZIALAREN ETA KOMUNITATEAREN MESEDETAN.

Kontzertazio unibertsala eten eta segregazio anitzei aurre egiteko plangintza integrala eginen da.

2.2.1. 0-3 zikloa duintzea

-Aukera berdintasuna sustatu eta eskola porrotaren aurrean prebentzio neurri gisa 0-3 hezkuntza ziklo unibertsala, publikoa eta doakoa izateko bidean aurrera eginen da. Datorren legegintzaldia amaitzerako 0-3 zikloa doakoa izango da eta

-Nafarroako Gobernuaren eta Udal Federazioaren artean hitzartutako organismoa garatu egingo da. Horren baitan, zikloa suspertzeko plan estrategikoa eginen da.

-2007ko Dekretua indargabetu eta bestelako arautegi marko orokorra sustatuko da, eskola guztiek gutxieneko baldintzak eta ratio baxuagoak izan ditzaten, progresiboki Europako Batzordeak ezartzen dituen irizpideetara iristeko, eta arlo pedagogikoan praktika onak zabaltze aldera (Iruñeko haur-eskolen esperientzia, adibidez) bai eta lan hitzarmen propioa gauzatzeko ere.

-Langileen baldintzak hobetzeko bidea egiten jarraituko dugu. Ratioen jaitsierarekin batera, hezitzaileak hezkuntza arloan integratzeko bidea egingo da. Horretarako, lehenik eta behin, langileen ordezkariak Hezkuntzako Mahai Sektorialean izango dute Departamentuarekin interlokuzioa, gainontzeko hezkuntza ziklokoek bezalaxe.

2.2.2. Segregazioari aurre egiteko neurriak

-Segregazioaren kontrako itun sozial eta politikoa jorratuko da. Departamentu-arteak izango den plan horretan Hezkuntza arloak zeresan handia izanen du.

-Indarrean dagoen ikasleen onarpenerako araudia berrikusi eta eskola mapa egokitzea ezinbestekoa da, edonolako premia bereziak dituzten ikasleen eskolaratze orekatua bermatzeko.

-Benetako neurri efektiboak hartuko dira itunpeko ikastetxeen erantzukidetasuna bermatzeko. Kuotak kobratzetik, finantzazio sistema berri batera igarotzeko adostasuna landuko da, ikastetxe hauek Hezkuntza Departamentuarekin hitzartuko dituzten kontratu-programen bidez. Horietan jasoko dira bete beharreko baldintzak eta betebeharrak sozial eta komunitarioak, argi izanda baldintzarik gabeko kontzertazio unibertsala bertan behera geratzeko litzatekeela.

-Aniztasunaren trataera egokia egiteko formazio eta baliabide nahikoa esleituko da, irakasleen lana zein ez-irakasleen lana aintzat hartuz. Horrekin batera, eskola-uzte goiztiar handiagoa zein atzerrian jaiotako ikasle gehiago dituzten eta ikasleen zaurgarritasun indize altuagoa daukaten ikastetxeek baliabide eta errefortzu gehiago izango dituzte.

2.2.3. Inklusioa

-Desgaitasun fisiko eta intelektualak dituzten ikasleen inklusioa bermatzeko baliabide gehiago izango dituzte ikastetxeek eta perfila profesional gehiago sartuko dira eskoletan: erizaintza, okupazio-terapia, etab.

-Tratamendu bereziak behar dituzten ikasleen kasuan, ikasturtean zehar ikastetxeetan jasotzen badituzte (neuro-errehabilitazioa, okupazio-terapia, fisioterapia... oporraldietan ere jasoko dituzte, Osasun eta Hezkuntza Departamentuaren artean hitzartuta.

-Eskola-laguntzako espezialisten (garai bateko “zaintzaileak”) lan baldintzen eta egonkortasunari arreta berezia jarriko zaio, Hezkuntza Departamentuaren eskumenaren baitan kokatuz.

-CREENaren zuzkidura eta bideratutako zerbitzuetarako baliabide nahikoak desgaitasuna duten pertsonen arreta emateko.

-Hezkuntza Bereziko bekak 11 hilabetera eta ezintasun guztietara zabaltzea, beken tarteak berrikustea eta indize zuzentzaile bat aplikatzea, hala nola Familia Errenta Estandarizatua.

-Ikastetxeetan edo hezkuntza-komunitateko beste eragile batzuetan (guraso elkarteak) antolatzen diren eskolaz kanpoko jardueretan ere hezkuntza-inklusioa bultzatzea, desgaitasuna duten ikasleek parte hartu ahal izateko beharrezkoak diren egokitzapenak eta laguntzak barne.

-Aniztasunari arreta jartzea Hezkuntza-eskola ofizialetan. Urritasuna duten ikasleentzat beharrezkoak diren egokitzapenak eta irisgarritasun-neurriak

bermatzea. Ebaluazioan malgutasun- eta metodologia-neurriak kontuan hartzea, baina egokitzapen horiek ezin izango dituzte, inola ere, lortutako kalifikazioak murriztu.

2.2.4. Hezkidetzaz

-Sexu bereizkeria egiten duten ikastetxeek ez dute kontzerturik eta dirulaguntzarik izanen.

-Hezkidetzari bultzada irmoa emango diogu, ikuspegi feminista txertatuz eta beharrezkoak diren baliabide guztiak esleituta. Skolae programa oinarri hartuta, ikasleen artean berdintasunean eman beharreko errespetuzko harremanak sustatuko dira, ikasleen ahalduntzea bultzatuz, genero indarkeria eta LGBTIfobia prebentzioa landuko da, bai eta heziketa afektibo-sexuala, bizitza sexual eta afektibo osasungarria eta egokia izateko gakoak. Ikastetxe guztietan derrigorrezkoa izanen da ibilbide osoa martxan jartzea, etapa eta ziklo guztietan. Prozesu graduala eta parte hartzailea izango da, ikastetxeetako zuzendaritza taldeek, irakasleek, gurasoek eta Eskola Kontseiluak protagonismoa izanen dute. Formazioa ongi planifikatu eta baliabide nahikoa emanen zaio.

2.2.5. Kudeaketa deszentralizatu eta komunitariorantz.

-Hezkuntza-sistemaren deszentralizazioa bultzatuko da eta ikuspegi komunitarioratik planifikatuko da. Araudiaren berritze horretan, Udalek (edo eskualde zein mankomunitateek) zeregin erabakitzaile garrantzitsua izan beharko lukete 0-18 hezkuntza-planifikazioan eta matrikulazioaren kudeaketan, Hezkuntza administrazioarekin elkarlanean. Ildo horretan, Tokiko Eskola Kontseiluak sortu eta ezaugarritu egingen dira. Herri hezitzaileak sortzeko bidean, hezkuntza formala eta ez formala planifikatzeko tresna nagusia izanen dira, eta bi eskola baino gehiago dauden herri eta hirietan eskolarizazioa kudeatzeko ardura izanen dute. Zerbitzu sozialek, osasun zerbitzuek eta bestelako arloekin koordinazioa ezinbestekoa izanen da.

-Ikastetxeetako espazioak, edozein delarik ere euren titulartasuna, funtzio eta jardura komunitarioetarako eskola ordutegitik kanpo erabiltzeko plangintza zehatzak egingen dira. Horrekin lotuta, hamar urtera begirako plangintza estrategikoa egingen da ikastetxe publikoen azpiegituren beharrak aztertu eta berauek egokitzeko eta duintzeko.

-Toki entitateetan aritzeko hezkuntza teknikari kualifikatuaren figura sortu eta garatuko da. Baliabide mankomunatuak izan liteke, eskola-populazioaren edo ikastetxe kopuruaren arabera.

-Ikasgelan eta ikasgelatik kanpo (jantokietan, garbiketetan...) ratioen jaitziera orokortua egingen da hezkuntzaren kalitatea hobetzeko, lan zamak arintzeko eta jaiotze tasaren eraginez gerta daitekeen lanpostu galera ekiditeko. Ikasgeletan ikasle kopurua jaitzi ezin bada, ikasgela bakoitzeko irakasle kopurua handituko da "bikote hezitzailearen" irudia bultzatuz.

-Hezkuntza komunitate osoaren parte hartzea (ikasleak, gurasoak, langile irakasleak, irakasleak...) berrmatuko dituzten mekanismoak adostuko dira. Nafarroako Eskola Kontseiluaren osaketa bera aldatzea planteatuko dugu, eta ikastetxeetako Eskola Kontseiluak indartzeko neurriak hartuko ditugu, zentron funtzionamenduan hezkuntza komunitate osoa proiektuaren parte izan dadin berrmatzeko. Horrez gain, herri mailako Udal Hezkuntza Kontseiluak abiaraziko ditugu, ikastetxe(ar)en ordezkari eta hezkuntza eragile guztiekin batera.

-Eskola-jantokiak espazio hezitzaileak izan daitezzen irizpideak eta beharrezkoak diren baliabideak izanen dira. Elkarbizitzaren, jasangarritasunaren eta osasunaren ikuspegitik landuko da ikastetxeen hezkuntza proiektuan.

2.2.6. Lanbide Heziketa

-Lanbide Heziketa indartu eta sustatuko dugu Nafarroa osoan eta hizkuntza eredu guztietan. Lanbide Heziketako Plan Estrategikoa (2017-2020) ebaluatu, berrikusi eta egokitu egingo dugu. Jendartearen beharrei erantzunen dion lanbide heziketa helburu, ikaslea hezkuntza prozesuaren erdigunean kokatzeko apustua egiten dugu, pedagogia eta metodologia eredu hezitzaile, kritiko eta askatzaileetarako aldaketa eginez. Era berean, tokiko garapen agentziekin zein inguruko enpresa eta sare produktiboarekin lankidetzan sustatuko dugu.

-Bestalde, baldintza duinak berrmatuko dira lan-praktikak egiterakoan, ikasleak lanerako "esku" merkeak izan ez daitezten.

-Hastapeneko Lanbide Heziketako programak hobetu eta DBH eta LHko irakasleen arteko lankidetzan eta koordinazioan sustatuko dugu.

2.2.7. Helduentzako Hezkuntza

-Helduentzako Hezkuntza hobetzeko neurriak hartu. Hasteko, berratu arautzen duen 19/2002 Foru Legea egokitu eta garatzeko prozesua jarriko dugu martxan, departamentu-arteko batzorde baten bidez. Honen baitan, Helduen Hezkuntzarako Liburu Zuria egiten da, egoeraren azterketa, beharrak eta egun indarrean dauden baliabide guztiak jasoko dituen.

2.3. IKASLEEN HIZKUNTZA GAITASUNETAN AURRERA EGITEA. IKASLE EUSKALDUN ELEANIZTUNAK HELBURU.

2.3.1. Hizkuntza proiektuak

-Ikastetxe guztiek izanen dute Hizkuntza proiektua, Hezkuntza Proiektuaren parte garrantzitsu gisa. Bertan ikasleen komunikazio gaitasunak, ahozkoak zein idatziak, ulermenean zein adierazpenean, hobetzeko zehar lerro gisa jorrazteko planifikazio zehatza egiten da. Hizkuntza gaitasunen transferentziak modu egokian planifikatu beharko dituzte etapa, ziklo eta ikasmaila bakoitzerako.

-Hizkuntza-proiektua garatzeko baliabide gehigarriak izanen dituzte ikastetxeek aniztasunaren trataera egokirako, hezkuntza premia bereziak dituzten ikasleen kasuan, atzerrian jaiotakoen kasuan edo-eta epe kanpoko matrikula egiten duten ikasleen kasuan.

2.3.2. Euskararen sustapena

-EH Bilduk euskarazko murgiltze ereduaren alde egingo du. Edonola ere, ikasle guztiek hizkuntza propioetan gutxieneko ezagutza bermatu eta horietarako zehazten den gaitasuna lortzea izanen da helburua. Euskarari dagokionez, ikastetxe guztiek egin beharreko hizkuntza-proiektuan bi maila planteatu litezke, euskararen gutxieneko ezagutzaren bidez lor daitekeena, eta murgiltze ereduaren baitan lortu beharrekoa. Edozein kasutan, hizkuntza-proiektu guztiek jaso beharko lukete horretarako eskaintza eta plangintza zehatza.

-Ikastolen bokazio publikoa eta komunitarioa aitortu eta belaunaldi berrien euskalduntzerako eta euskal kulturaren hedapenerako egin izan duten eta egiten duten lanari balioa emango diogu. Izan ere, publikoak ez diren ikastetxe guztiak ez dira berdinak, eta publikotasun eredu berri bat eraikitzeko bidean, ikastolek badute zer esan eta zer egin. Bereziki, Euskararen Legeak diskriminatutako eremuan urte luzez bazterkeria egoerari aurre eginez eta hizkuntza eskubidea bermatuz lanean aritu diren ikastolei aitortza egingo zaie, beraien biziraupena bermatuz. Honetarako guztirako lehentasunezko neurria litzateke 4/2015 Foru Legea moldatzea posizio eta egitasmo hau barnebilduz.

-0-3 ziklorako eta Lanbide Heziketako Plan Estrategikoetan euskarazko eskaintza planifikatu eta nahikotasuna bermatuko da.

-Ingurune soziolinguistiko erdaldunagoetan, tokiko erakundeekin batera, Tokiko Eskola Kontseiluen bidez landuko da eskolaz kanpoko eremuetan euskararen presentzia eta erabilera bermatzeko zein sustatzeko espazio eta aukeren nahikotasuna.

-Hausnarketa sakona abiatuko da tokiko, hezkuntzako eta euskalgintzako eragile guztiekin batera ikastoletan zein D eredu publikoan matrikulazioa sustatzeko formula eraginkorren eta mapa berrantolatzearen inguruan, zonalde diskriminatuari eta kinka larrian egon daitezkeen ikastolei arreta berezia emanaz.

-Batxilergoan, egun, D ereduko ikasleek astean dituzten lau saio lektibo gehiago izatearen anomalia zuzendu egingo da hizkuntza-proiektuetan jasoko den hizkuntzen trataera bateratuaren bidez. Konponbidea, inolaz, ez da izanen euskarari egokitzen zaizkion ordu lektiboak gutxitzea.

-Lanketa berezia eginen da hezkuntza prozesuan euskara zailtasun gehigarria izan daitekeela pentsa dezaketen sektoreekin, atzerrian jaiotako herritarren kasuan adibidez. Horretarako Zerbitzu Sozialekin eta bestelako administrazioekin batera abiatuko dira kanpaina bereziak.

2.4. Atzerriko hizkuntzak

-Hizkuntza-ereduak eta atzerriko hizkuntzak ikasteko programak, PAI, batik bat, Nafarroan segregaziorako faktore garrantzitsua diren neurrian, egoera hau eta egungo ereduaren sistema gainditzeko adostasuna landu behar da. Horretarako,

lehenik eta behin, ereduaren eta programen ebaluazio sakona egingo dugu eta honen baitan ikasleek derrigorrezko hezkuntza etapak amaitutakoan izan beharko luketen hizkuntza-gaitasunak finkatu.

-11/2022 legea eta Atzerriko Hizkuntzak Irakasteko Programa arautuko duen Dekretu berria indargabetu egingo ditugu. Ez da inondik ere legeak aurreikusten duen eredu berririk sortuko. Aitzitik, hizkuntzen trataera koherente eta orekatua egiteko araudi berria onartuko da eta berari garatzeko baliabideak emango zaizkie ikastetxeei.

2.4. DESPOPULAZIOARI AURRE EGITEKO, HEZKUNTZA ARDATZ. Landa eremuko eskolak mantentzeko eta suspertzeko apustu irmoa.

2.4.1 Diagnostikoa

-Demografiaren beherakadaren azterketa sakona egingen da eta datorren hamarkadarako prospekzioa, egoera lurralde orekaren ikuspegitik aztertuz eta suerta daitezkeen desorekak zuzentzeko.

2.4.2. Landa-eskolak sustatzeko neurriak

-Landa eremuko eskolentzako plan estrategikoa eta araudi espezifikoa landuko da, Nafarroarako Lurralde Estrategiaren baitan txertatuko dena. Ekintza positibo eta zuzentzaileak jasoko dira finantzazioan, eskola-kontzentrazioentzako barne, ikastetxeetarako baliabideetan eta familien ahalegin ekonomikoa arintzeko esparruetan (materialak, jantokia eta garraioa...) eta irakasleen kontratazioa errazteko.

-Tokiko maparen erreformaren garapena ezinbestekoa izanen da, eta marko honetan hezkuntza-eskumenak argitzea eta toki entitateen baliabideak handitzea.

-0-3 zikloa sustatu egingen da landa eremuan, ekitatez, eta doakoa izanen da heldu den legegintzaldian.

-Eskubide digitalak bermatu egingo dira, banda zabalaren plana erabat garatuz.

-Ratioen malgutzera edo desagertzea. D ereduaren ezartzeko edo mantentzeko, bereziki, ez da inolako baldintzarik jarriko ratioetan, eskubidea parekatuz eskualde buruetako herriekin. Araudia aldatu egingen da, beraz.

-Maisu-maistren hasierako formazioan (beraz NUPen) landa eskolei loturiko ikasgai bat beharrezkoa da, bai eta Nafarroako geografiari eta kulturari buruzko beste bat ere. Praktikaldien zati bat behintzat landa eskolan egiteko beharra

2.4.3. Eskola jantokia eta garraioa

-Aukera berdintasuna benetan bermatzeko, egungo araudia aldatu egingen dugu, eta zehazki, 186/1993 Foru Agindua eta 35/2022 Foru Agindua indargabetuko ditugu.

-Eskola-jantokiari dagokionez, datorren legegintzalditika aurrera eskubide gisa aitortua izanen da derrigorrezko etapetan behintzat, eta ez da eskola jardunaldiarekin edo arratsaldeko saioekin lotuta egonen derrigorrez. Horretaz gain, eguneko otorduari gehienezko kostua zehaztuko dugu, hiru euro ingurukoa izan daitekeena ikasle ez-garraiaturen familien zama arintzeko, landa eremuan nagusiki. Aldea Hezkuntza Departamentuak ordainduko du.

-Eskola-garraioaren araudia ere aldatu egingo da, malgutasun handiagoz jokatu ahal izateko landa-eremuko ikasleekin, egun beharrezkoak diren ratioak jaitsiz eta tokian-tokiko konponbideak bilatzeko aukera irekiz.

2.4.4. Musika-Eskolak

-Musika-eskolek duten garrantzia aitortzeko neurriak hartuko ditugu. Finantzazio egonkorra bermatu, musika-eskolen mapa egin, lurralde-kohesioaren ikuspegitik ikasle guztien aukera berdintasuna bermatzeko. Distantzia geografikoarengatik Iruñera edo Tuterara beharrean musika ikasketa profesionalak beste erkidego batera egitera joan behar dituzten ikasleek diru-laguntza bereziak izanen dituzte.

2.4.5. Lanbide Heziketa

-Lanbide Heziketako II. Plan Estrategikoa lurralde koheoari eta tokiko garapenari lotuta egonen da eta datozen urteotan eskualdeetako Zentro Integratuak bultzatuko dira, Baztan-Bidasoakoaren bidetik.

2.4.6. Azpiegiturak

-Oro har, landa eremuko eskolak zaharberritzeko plan berezia eginen dugu, eta udalek euren mantenturako behar dituzten baliabideak handitu.

-Pirinioetako ikasleentzat Irunberriko Institutua martxan jarriko da.

2.5. UNIBERTSITATEA

Nafarroako pertsonen eta lurraldearen garapen integralaren zerbitzura eragile aktiboa izango den unibertsitate propioa garatzearen aldeko apustua egiten dugu. Alde horretatik, Unibertsitateak eragile aktiboa izan behar du datozen urteetan aurre egin beharreko erronka eta eraldaketa ekologiko, ekonomiko eta sozialei aurre egiteko.

Era berean, beharrezkoa da berezko unibertsitate publikoa, euskalduna, sustatzea, irakaskuntzan kalitatea eta bikaintasuna sustatzeko, bai eta ezagutzaren ikerketa-, kudeaketa- eta transferentzia-jardueretan ere. Herritar kritikoak prestatzeko eta interes pribatu eta/edo espekulatiboan mende ez dagoen eta gure lurraldearen, hizkuntzen eta kulturaren garapen ekonomiko eta sozialaren zerbitzura ez dagoen ezagutza eraikitzeke bokazio argia duen unibertsitatea.

Unibertsitate-eredu hori bultzatzeko, beharrezkoa da eskumen eskusiboa hartzea, ordenamendu juridikoan ezarritako egungo mugak gaindituz.

NEURRIAK:

1. Finantzazioa

- Urte anitzeko finantzaketa-sistema nahikoa, egonkorra eta egokia bermatzea. Ezinbestekoa da egonkortasuna emateko eta behar diren egiturazko aldaketak egin ahal izateko eta nafar guztientzako Unibertsitate Publikoa lortzeko.
- Tasa akademikoen sistema berrikustea, irizpide sozialak kontuan hartuta, unibertsitatera sartzea ahalbidetzeko, egoera sozio-ekonomikoa edozein dela ere, egungo sistemak baliabide gutxien dituzten ikasleek aurre egin behar dieten oztoporik gabe jarraitzen duelako.
- Beka-gaitasunaren transferentzia eskatzea, erabakitzeko gaitasuna hobetzeko eta ikasleen beharretara hobeto egokitzen dela ziurtatzeko. Era berean, egungo eredu eta dituen gabeziak berrikusi behar dira: bigarren matrikulak, beka ukatu ondoren ordainketak geroratzeko ezintasuna, arazo ekonomikoak dituzten familiak...

2. Irakaskuntza:

- NUPeko titulazioen mapa zabaltzen jarraitzea. Gizartearen eskaria kontuan hartuta, azken urteetan hasitako graduak eta masterrak zabaltzen jarraituko da, unibertsitate integral bat lortzeko beste inorekiko menpekotasunik eta subsidiariorik gabe.
- Prestakuntza-eskaintza zabaltzea Nafarroako espezializazio adimendunaren estrategiarekin eta politika publikoen helburu estrategikoekin lotutako eremuetan, hala nola berdintasunaren, zaintzaren, lurralde-kohesioaren, trantsizio energetikoaren, klima-aldaketaren, ekonomia zirkularraren, gizarte-berrikuntzaren eta abarren esparruan.
- Gure ustez, lehentasunezkoa da Tuterako Campuseko goi-mailako prestakuntza Espezializazio Adimenduneko Eskualdeko Estrategian (EDER Partzuergoa buru duena) jasotako Nafarroako Erriberako lau sektore estrategikoetara bideratzea: nekazaritzako elikadura, energia berriztagarriak eta eraikuntza, turismoa eta sormen- eta kultura-industriak. Eskualdearen garapenerako presentzia eta garrantzia duten sektoreak dira, eta erronka handiei aurre egin behar diete. Horretarako, berriazko kualifikazio espezializatua eskatzen duten produkzio-ereduak berri beharko dira.
- Oro har, gaur egungo euskarazko ikasketen eskaintza oso urria da oraindik, eta ez dator bat ikasle nafarren unibertsitate-ikasketen eskaerarekin. Espezialitate batzuetan ezinezkoa da ibilbide osoa euskaraz egitea, eta ordezkapen horiek gaztelaniazko irakasleekin betetzen dira, ikasleak ikasketa-hizkuntzaz aldatzera behartuz... NUP herritar guztien diruarekin ordaindutako zerbitzu publikoa da, eta Nafarroako beharrei erantzun behar die, eta hala nahi duten nafar ikasleek euskaraz ikas dezaten bermatu behar du.

Helburu horri begira, ezinbestekoa ikusten dugu egiturazko neurriak planteatzea, egungo errealitatek abiatuta, NUPek ematen duen graduen prestakuntza-eskaintza osoan pixkanaka euskarazko lerroak ezartzea ahalbidetuko dutenak, arreta berezia jarriz graduatu izango direnek Nafarroan zerbitzu publiko handia emango duten graduetan, hala nola Erizaintzan, Medikuntzan, Gizarte Lanean eta abarretan.

- Horretarako, Nafarroako Gobernuak urte anitzeko finantzaketa-hitzarmen espezifikoak ezarriko ditu NUPekin, eta behar diren bitartekoak jarriko ditu titulazio guztietan euskara arian-arian ezartzen dela bermatzeko.
- Curriculumeko eta curriculumetik kanpoko kalitate-praktikak bultzatzea.
- Irakaskuntza-jardunaren balioa handitzeko eta aintzatesteko neurriak bultzatzea.
- Unibertsitateko irakasle askok bizi duten prekarietate-egoera iraultzeko neurriak hartzea.
- Unibertsitateko irakasleen kidegoetako irakasleen eta ikertzaileen transferentzia eskatzea.

3. Ikerketa eta ezagutzaren transferentzia

- Ezagutzaren sorkuntzan eta transmisioan Unibertsitate publikoaren lidergoa sustatzea.
- Gizartearen, ingurunearen eta ekoizpen-sarearen zerbitzura dagoen ezagutza eta ikerketa bultzatzea, espezializazio adimendunaren estrategiarekin bat etorriz eta Nafarroako garapen sozial eta ekonomikora eta herritarren bizi-kalitatea hobetzera bideratuta.
- Ezagutzaren transferentzia zabaltzea gizarte-zientzietatik eta humanitateetatik, hainbat elementu kontuan hartuta, hala nola irakaskuntza, gizarte-inpaktua eta abar.
- Oinarrizko ikerketa sustatzea. Funtsezkoa da ezagutzan aurrera egiteko eta ikerketa aplikatuko bide berriak irekitzeko. Zientziak aurrera egiten du, ez bakarrik ezagutzaren instrumentalizazio-ibilbideetatik (baliagarria izan dadin, errendimendua izan dadin), baizik eta erabilera zehatzaren interesaren mende ez dagoen pentsamenduan eta ikerketan.
- Ikerketa sustatzea Unibertsitatean, erakunde publiko eta pribatuekin eta sektore ekonomiko eta sozial desberdinekin elkarlanean, Nafarroa garatzeko.
- Ikertzaile gazteei laguntzeko neurriak hartzea.
- Genero-ekitatea bermatzea, emakumeen eta gizonen berdintasunaren arloan ekintza positiboak eta generoagatiko soldata-arrakala edo beste diskriminazio

batzuk zuzentzeko neurriak aplikatuz.

- Euskarazko argitalpena sustatzea.

- Nafarroako Unibertsitate Publikoko Gizarte Kontseiluari buruzko Foru Legearen berrikuspena sustatzea, partaidetza eragile sozial eta sindikal gehiagori zabaltzeko.

4. Gobernantza:

- Gobernantza-sistema demokratikoa, parekidea, parte-hartzailea eta gardena bermatzea. Askatasun akademikoa, jokabide etikoen sustapena eta iruzur akademikoaren aurkako borroka bermatzea, bai eta edozein diskriminazio-motaren prebentzioa ere.

5. Azpiegiturak

- Azpiegituretan eta ekipamenduan % 100 iraunkorra izango den campusa garatzea. Energia garbiko, erosketa berdeko, kontratazio jasangarrietako eta ekonomia zirkularreko proiektuak inplementatzea.

9

HIZKUNTZA-POLITIKA, ANIZTASUNA ETA KULTURA-ERRONKA

Maite duzun
Nafarroa

EGINGO DUGU.

A) HIZKUNTZA POLITIKA

SARRERA

Euskara Nafarroako hizkuntza propioa da, baita gure kultura eta nortasunaren funtsezko osagaia ere. Euskara egoera gutxituan dagoen hizkuntza da eta, beraz, normalizazio prozesuan aurrera egin behar duena. Bertako hizkuntza izanik, nafar guztiok dugu hura ezagutu eta erabiltzeko eskubidea. Euskarak badu balio erantsia, denok irabazten dugu beraren normalizazioarekin, eta gizarte kohesiorako eta bizikidetzarako funtsezko tresna da.

Hizkuntza politikaren oinarrian egonen diren parametroak eta printzipioak berdintasuna eta justizia soziala dira, baita herritar guztien hizkuntza eskubideen bermea ere. Herritarrek egon behar dute hizkuntza politiken eta hizkuntza legedien erdigunean.

Euskarak Nafarroan hizkuntza politika berria behar du, burujabea, eta kanpo esku hartzerik gabea. 2015-19 legegintzaldian norabide aldaketa bati heldu genion, baina irmotasun eta sendotasun handiagoa behar zuen aldaketa horrek. Neurri estrukturalak hartu ezean, legegintzaldi honetan pairatu ditugun bezalako atzerapausoak izan daitezke aurrerantzean ere, arlo politikotik etorri edo auzitegietatik.

Horregatik, Nafarroan gauzatuko den hizkuntza politikak ahalik eta kontsentsu zabalena izango duen arauzko esparru berri bat eman behar dio, lurralde osoan ofizialtasuna bermatu eta egun indarrean dagoen zonifikazioa gaindituko duena eta herritar guztiei hizkuntza eskubide berdinak aitortuko dizkiena; euskararen ezagutza eta erabilera bermatzeko hainbat esparrutan neurriak hartuko dituen administrazioan, hedabideetan, irakaskuntzan, helduen euskalduntze nahiz alfabetatzean, sozio-ekonomian, kulturean, aisia eta kirolan, informazio- eta komunikazio-teknologietan, sustapen-lanean, ikerketa soziolinguistikoan, gainerako lurraldeetako administrazioekiko eta gizarte eragileekiko lankidetzan...

Nafarroako Gobernuak aktiboa eta proaktiboa izan behar du euskararen normalizazioari dagokionez, eta izpiritu horrekin jokatu behar du beren eguneroko jardunean. Norabide horretan, koordinazioa, elkarlana eta osagarritasuna bilatuko ditu euskararen gizarterakundeekin eta gainerako instituzio eta erakunde publikoekin.

Hizkuntza politika zehar-lerroa izanen da Nafarroako Gobernuaren gainerako politika eta lan-ildo guztietan, eta eragile zein herritarrekin elkarlanean osatua izango da, parte-hartzean oinarrituta.

Euskararen normalizazioak eta sustapenak, hizkuntza politikak, plan estrategiko sendo eta eraginkor batean oinarrituta egon behar du, funtsezkoak diren arlo eta neurri guztiak bilduko dituen eta behar beste baliabide izanen dituen, eta plan estrategiko horrek izan behar du Nafarroako Gobernuaren eta oro har Administrazio Publiko guztien hizkuntza politikaren oinarria. Halaber, ebaluazio-irizpide eta ebaluazio-tresna eraginkorrak eta zehatzak behar ditu.

Hizkuntza politikak behar adina baliabide izan behar ditu, bai giza-baliabideak eta bai baliabide ekonomikoak, eta horrek urteroko aurrekontuetan ere isla egokia eta nahikoa

izan behar du. Euskararen gizarte-erakundeekin, urtez-urteko diru-laguntzetatik harago, urte anitzeko hitzarmenak egitea bultzatuko da, erakunde horien bideragarritasuna bermatzeko helburuarekin.

1) 2023-27 LEGEGINTZALDIRAKO HELBURU NAGUSIAK ETA PROPOSAMENAK

Legegintzaldi honetarako helburu orokorrak bi izanen dira: batetik, azken legegintzaldi honetan izandako atzera urratsak iraultzea eta euskararen normalizazioan aurrera egitea. Horretarako, hiru eragin-eremu hartuko ditugu kontutan zehar-lerro gisa: ezagutza, erabilera eta jarrerak. Horretarako, egiturazko neurri araugile eta legegileak eta baliabide nahikotasuna ezinbestekoak izanen dira.

1.1. EUSKARAREN ARAUZKO ESPARRUA

- Euskararen Normalizaziorako Foru Lege berri bat idatzi eta onartuko da, zonifikazioa gainditu eta herritar guztiei hizkuntza eskubide berdinak aitortuko dizkiena. Lege hori izanen da oinarri eta euskarri juridikoa errealitate soziolinguistiko ezberdinetarako egokia izanen den hizkuntza politika garatzeko.
- Administrazioan euskararen erabilera arautuko duen Dekretu berri bat egingo dugu. Horretarako, 103/2017 Foru Dekretutik indarrean geratzen dena berrikusi eta hobetu egingo dugu, eta 2019-2023 legegintzaldiaren hondarretan Nafar Gobernuak onartutako merezimenduen dekretua indargabetu egingo da.
- Euskararen ezagutza nahitaezkoa ez den lanpostu guztietan euskararen ezagutza merezimendu gisa baloratuko da Nafarroa osoan. Euskararen Foru lege berriak arautuko du lanpostu berriak eskuratzeko noiz izanen den euskara jakitea derrigorrezko eta noiz merezimendu.
- 130/1998 Foru Agindua, merezimendu gisa atzerriko hizkuntzek duten balorazioa arautzen duena, berrikusi egingen da.
- Nafarroako Foru Administrazioan langile elebidunak baztertzen eta zigortzen dituen araua indargabetu egingen da, eta zerranda bakarra ezarri.
- Diru-laguntzen Foru Legea egokituko da, toki-entitateekin, hedabideen sektorearekin nahiz euskalgintzako eragileekin egonkortasuna bermatuko duten hitzarmenak sinatu ahal izan daitezen.
- Herriguneen izen ofizialak arautzen dituen Foru Dekretua berrikusiko da, udalerrien nahiz kontzejuen izen ofizialak finkatzeko eta ezartzeko prozedura eta eskumena zehazteko.
- Lege, dekretu eta oro har lege-xedapen guztietan euskararen normalizazioaren ikuspegia txertatzen eta aintzat hartzen dela bermatzeko mekanismoak eta baliabideak ezarriko dira.

1.2. PLANIFIKAZIOA ETA BALIABIDEAK

- Euskarabidearen ardura eta egitekoa izanen da, euskalgintzarekin eta gizarte eragileekin elkarlanean, hizkuntza politika diseinatzea, martxan jartzea eta eremu guztietan betetzen dela ziurtatzea. Horretarako, Euskarabidea behar adinako baliabidez hornituko da, bai giza-baliabideak eta bai baliabide ekonomikoak, bere egitekoa eraginkortasunez gauzatu ahal izan dezan.
- Legegintzaldi honetan Euskararen II. Plan Estrategikoa onartuko da.
- Departamentu guztiek euskara atala edo unitatea izanen dute, dagokien arduradunarekin, haiei zuzenean dagozkien planak eta neurriak diseinatu, gauzatu eta ebaluatu ditzaten.
- Nafarroako Euskararen Kontseilua organo arin, operatibo eta eraginkorra izanen da, orain artekoa baino maiztasun handiagoz elkartuz, eta hizkuntza politikako eta euskararen normalizazioari buruzko gai esanguratsuen inguruan eztabaida sakonak eta emankorrak egin daitezzen metodologia egokia ezarriko da.
- .
- Nafarroako aurrekontuetan hizkuntza politikarako ataletan inbertsioa handituko da, nahikotasun mailara iritsi arte, batez ere estrategikoak diren sektoreetan (euskarazko hedabideak, helduen euskalduntze eta alfabetatzea eta toki entitateak).

1.3. ADMINISTRAZIOA

- Nafar guztien hizkuntza eskubideak bermatuak izan daitezzen, administrazioaren jardunean euskara txertatzeko neurri eraginkorrak hartuko dira. Besteak beste, herritarren hizkuntza eskubideak bermatzen direla begiratu eta zainduko duen egitura zein den zehaztuko du eta horretarako behar dituen baliabideak emanen dizkio.
- Nafarroako Gobernuaren departamentu guztietako Hizkuntza Planak berrikusi eta al bait lasterren onartuko dira Funtzio Publikoko Mahai Orokorrean. Plan horien, baitan:
  - Lanpostu elebidunen beharra asetzeko urratsak planifikatu eta emanen dira: lehentasunak ezartzeko irizpideak ezarri, plantilla organikoetan lanpostu elebidunak definitu nahiz ezarri, lan eskaintza publiko guztietan beharrezko lanpostu elebidunen kopurua finkatu...
  - Langileen euskalduntzea planifikatuko da eta horretarako behar diren baliabideak jarriko dira.
  - Administrazio elektronikoan jasotzen den informazioa eta egin ahal diren tramite guztiak euskaraz jaso eta egiteko moduan izanen dira, berdintasunez.
  - Zirkuitu elebidunak sortuko dira euskarazko zerbitzua bermatzeko eta euskara

lan-hizkuntza ere izan dadin urratsak ematen hasteko.

- Irudi korporatiboan euskararen presentzia nahikoa eta duina bermatzeko urratsak emango dira: errotulazioa, komunikazio eta argitalpen politika, hizkuntza paisaia eta abar. Horretaz gain, komunikabideetan egiten den publizitatean euskararen presentzia ziurtatuko da.

- Nafarroako Gobernuaren eta toki entitateen (udal eta mankomunitate) arteko lankidetzaz hitzarmena berreskuratuko da, erakunde publiko guztien hizkuntza politika koordinatzeko, baliabideak partekatzeko eta elkarlana sustatzeko. Hitzarmen hori gauzagarria izan dadin beharrezkoak diren egokitzapenak egiten dira, besteak beste Diru-laguntzen Foru Legean.

- Udal euskara zerbitzuei bultzada emanen zaie eta Nafarroako lurralde osora zabalduko dira, aurrekontuetan ere horretarako behar diren laguntzak txertatuz.

- Kontratu Publikoen Foru Legean izandako atzera pausoa zuzendu egingo da. Bertan behera utzitako jatorrizko hamabosgarren xedapen gehigarria berreskuratu egiten da. Horretan, administrazioak azpikontratutako enpresek, herritarrei arreta eman beharreko kasuetan, euskara plana izan beharko zutelako jasotzen zen, langile horiek euskara ikasi ahal izan zezaten.

- Nafarroako Gobernuak hizkuntza politikak koordinatzeko eta informazioa nahiz irizpideak elkarrekin trukatzeko eraberritu dauden edo eratu diren organoetan parte hartuko du, euskararen lurraldea osatzen duten beste administrazio publikoekin eta gizarte eragileekin batera. Euskara sustatzeko hitzarmenak eta akordioak egiten ditu horiekin guztiekin.

- Nafarroako Gobernuak, dagokien organoekin batera, neurriak hartuko ditu Estatuak Nafarroan duen Administrazioan euskararen erabilera normalizatzeko.

- Nafarroako Gobernuak urratsak emanen ditu Europako Batasunean eta bestelako nazioarteko erakundeetan euskararen ofizialtasuna onar dadin eta erakunde horietan guztietan euskara erabil ahal izan dadin.

1.4. ARNASGUNEAK

- Euskararen arnasmuneak euskararen normalizazioan duten funtzio estrategikoa kontuan izan da. Gune horietan politika eta egitasmo berezituak ezarriko dira bertan lanean ari diren erakundeekin eta eragileekin elkarlanean, bereziki Udalerri Euskaldunen Mankomunitatearekin (UEMA). Ildo horretan, emendekin bidez jasotako partida kontsolidatu eta zabaltzeko egingo da, 2023an sinatutako hitzarmenak jarraipena izan dezan.

- Hizkuntza politikaz gainerako politikek eta lan-ildoek arnasmuneetan izan dezaketen eragin linguistikoa neurtu egiten da, horretarako sortu diren baliabide teknikoak erabilia, eta azterketa horren emaitza aintzat hartuko da.

1.5. HEZKUNTZA

- Nafarroa osoan derrigorrezko eta ondorengo irakaskuntza publikoan, baita Lanbide Heziketan ere, euskaraz ikasteko aukera eskainiko da. Hezkuntza sistemak bermatu beharko du ikasketak bukatzeko garaian ikasle guztiek euskararen gutxieneko ezagutza izanen dutela, eta bermatu beharko du, halaber, euskarazko irakaskuntza eskainiko duten ikastetxe berri guztiek behar adinako baliabidez hornituko direla. Errealitate soziolinguistikoaren araberrako plangintza eta ekintza positiboak izanen dira.
- Gaur egun indarrean dagoen hizkuntza ereduen eskema gaindituz, Hizkuntzen Tratatua Bateratua abian jartzeko urratsak egingen dira. Horra iritsi baino lehen, epe laburragoan, eredu guztiek euskararen gutxieneko presentzia eta eskaintza bermatu beharko dute.
- Nafarroako Unibertsitate Publikoak neurriak hartuko ditu epe jakin baten barruan bere graduak eta ikastaroak euskaraz eskaini ahal izateko, eta graduondoko ikastaroetan eta masterretan euskarazko eskaintza sustatzeko.
- Udako Euskal Unibertsitatearen jarduna babestu eta lagundu egingen da.
- Nafarroako Gobernuak neurriak hartuko ditu Lanbide Heziketako moduluen euskarazko eskaintza bermatzeko.
- Nafarroako herri eta auzo guztietako haur eskoletan irakaskuntza euskaraz egiteko eskaintza zabalduko da.
- D ereduaren lurralde osora zabal dadin euskarazko irakaskuntzaren aldeko sentsibilizazio kanpaina sakon eta eraginkorrak egingen dira, eta horretarako behar beste baliabide jarriko da.
- Jabetza publikoko musika eta arte-eskola guztietako ikastaroak euskaraz egoteko neurriak hartuko dira.

1.6. HELDUEN EUSKALDUNTZE-ALFABETATZEA

- Nafarroa osoan euskaltegien sarea sendotu eta zabalduko da, herri ekimenaren eta bitarteko instituzionalen arteko osagarritasuna oinarri hartuta.
- Euskalduntzearen aldeko sentsibilizazio kanpaina on eta eraginkorrak egingen dira.
- Datorren legegintzaldian azken jauzia egingo da nahi duten pertsona helduen euskalduntze-alfabetatzea doakoa izan dadin. Horretarako, babes instituzionala, legala eta ekonomikoa eskainiko du Nafarroako Gobernuak. Euskaltegi guztiak nahikotasunez diruz lagunduko dira eta ikasleentzako laguntzak eskainiko dira, doakotasunera iristeko, asistentzia, baliabideen erabilera zuzena eta sektorearekin adosten diren bestelako irizpideak aintzat hartuta.

- Sektoreko eragileekin batera sektorearen beraren azterketa eta horri buruzko gogoeta sakona eginen da, datozen urteetarako politikak eta urratsak definitu eta adosteko alde batetik, eta, bestetik, arauaren egokitzapenak, finantzazioa eta bestelako egitasmoak diagnostiko eta gogoeta horretan eta epe luzeko plangintza orokor baten barruan kokatzeko.
- Euskaltegiak sartzeko, finantzaketa-sistema egonkortzeko, lana planifikatzeko eta funtzionamendu egokia izateko hitzarmen bat sinatuko da. Hitzarmen hori gauzagarria izan dadin indarrean dagoen legedian beharrezko egokitzapenak eginen dira, Diru-laguntzen Foru Legea ere egokituz, besteak beste.

1.7. HEDABIDEAK

- Nafarroako Gobernuak beharrezko neurriak hartuko ditu informazioaren eta entretenimenduaren alorrean euskarazko behar besteko eskaintza bermatuta egon dadin.
- Euskarazko hedabideei babes instituzionala, legala eta ekonomikoa eskainiko zaie.
- Euskarazko telebistak —orokorrak nahiz tokikoak— lurralde osoan euskaraz ikusteko aukera bermatuko da. ETB-3ren emisioa mantenduz gero, lurralde osora zabaltzeko urratsak eginen dira.
- Euskarazko irratiak —orokorrak nahiz tokikoak— lurralde osoan entzuteko aukera bermatuko da.
- Euskararen komunikazio-esparru sendoa eta iraunkorra lortzeko, hedabideen finantzaketa-sistema egonkortzeko, hedabideen azpiegiturak mantentzeko zein berrikuntza-proiektuak sustatzeko eta laguntzak finkatzeko hitzarmen bat sinatuko da. Hitzarmen hori gauzagarria izan dadin indarrean dagoen legedian beharrezko egokitzapenak eginen dira, Diru-laguntzen Foru Legea ere egokituz, besteak beste.
- Euskarazko hedabideak kontsumitzeko kanpainak eginen dira.
- Nafarroako Gobernuak euskara erabiliko du bere publizitate instituzionalean, legez ezarriko diren irizpideen arabera.
- Nafarroako Gobernuak emandako kontzesio bidez emititzen duten ikus-entzunezko hedabideek, baita diru-laguntza publikoak jasotzen dituztenek ere, euskarazko gutxieneko eskaintza bermatu beharko dute, euskararen ezagutza indizeen adinakoa edo altuagoa izan dena.

1.8. SOZIO-EKONOMIAN

- Euskara plana duten enpresentzako diru-laguntza deialdia mantenduko da eta behar den neurrian hornituko da. Azken urteotan nahiz datozenetan deialdi horretan parte hartu duten enpresek egindako urratsen zabalkundea eginen da, baita ildo berean urratsak eman dituzten gainerakoenak ere, dauden aukerak ikusarazteko eta ekimena hedatzeko.

- Zerbitzu publikoak eta orokorrak kudeatzen dituzten enpresek (aseguru-etxeak, energia hornitzaileak, garraio-zerbitzuak, finantza-erakundeak, telefonia-zerbitzuak, osasungintza, posta-zerbitzua...) neurriak hartu beharko dituzte euskaldunen eskubideak bermatzeko.
- Administrazioak lehentasuna emanen die herritarren eskubideak bermatzen dituzten enpresei, betiere zuzeneko zerbitzu publikoa emateko xedez egindako kontratazio eta esleipenak egiteko tenorean, baita diru-laguntzak emateko tenorean ere.
- Nafarroako Gobernuak, lanbide-elkargoekin, patronalekin, sindikatuekin nahiz bestelako entitateekin elkarlanean, euskararen ezagutza eta erabilera sustatuko du sozio-ekonomiaren alorrean, besteak beste lantokietan, lan-harremanetan, lan-hitzarmenetan, enpresa-itunetan, lan-kontratuetan, dokumentazioan eta enplegurako trebakuntzan.
- Administrazioak euskaldunon hizkuntz-eskubideak bermatu eta babestuko ditu. Herritarrok bezero garen heinean eta eskubide horien jabe izaki, gure aldarrikapenak babesteko ekimenak sustatuko ditu administrazioak berak.

1.9. KULTURA

- Nafarroako Gobernuak honakoak lagundu eta sustatuko ditu: euskarazko literatura sormena eta sormen zientifikoa, baita sormen horren inguruko itzulpen-lanak ere; euskarazko liburuak eta aldizkako argitalpenak editatzea eta banatzea; euskarazko ekoizpen zinematografikoa; euskarazko ikus-entzunezko materialak; euskarazko ikuskizunak; euskarazko musika; oro har, euskarazko kultur ekoizpena.
- Nafarroako Gobernuak sortzen edo sustatzen dituen kultur ekoizpenetan eta jardueretan euskararen erabilera bermatuko da, nahikotasunez, eta horretarako Gobernuaren beraren programazioetan irizpideak zehaztu eta ezarriko dira.
- Euskarazko kultura sustatzen duten eragileen aitortza eginen da eta, hitzarmenen bidez, sektore honentzako azpiegiturak eta laguntzak finkatuko dira.
- Kultur arloko egitasmoetarako laguntzetan —haien izaera edozein dela ere— euskararen erabilera balioetsiko da eta horretarako irizpideak zehaztu eta ezarriko dira.

1.10. AISIA ETA KIROLA

- Nafarroako Gobernuak sortzen edo sustatzen dituen aisia eta kirol arloko ekoizpenetan eta jardueretan euskararen erabilera bermatuko da, nahikotasunez, eta horretarako Gobernuaren beraren programazioetan irizpideak zehaztu eta ezarriko dira.
- Aisia eta kirol jarduerak euskaraz eskaintzen dituzten elkarte eta entitateentzako diru-laguntza deialdiak eginen dira.

- Aisiaren arloko nahiz kirolaren arloko egitasmoetarako laguntzetan —haien izaera edozein dela ere— euskararen erabilera balioetsiko da eta horretarako irizpideak zehaztu eta ezarriko dira.
- Aisiaren eta kirolaren arloko euskarazko jardunetarako baliabide teknikoak eta materialak eskainiko dira, jardun horietan euskaraz ari direnei laguntzeko: prestakuntza, aisiaren eta kirolaren arloko hiztegiak, idatzi-ereduak, itzulpen eta zuzenketa zerbitzuak...
- Aisialdirako kontsumo-produktuen euskarazko eskaintza zabaltzea bultzatuko da, bereziki gazteentzat direnak eta IKT alorrekoak.
- Gazteriaren Zuzendaritza Orokorrekin batera plangintza propioa egingen da gazteen euskararen erabilera soziala sustatzeko.

1.11. KOMUNIKAZIO- ETA INFORMAZIO TEKNOLOGIAK

- Nafarroako Gobernuak euskara bultzatu eta sustatuko du informazio eta komunikazio teknologietan.
- Euskararen garapen digitalerako estrategia digitala bultzatuko da ildo horretan lanean ari diren bestelako administrazioekin, unibertsitate- eta ikerketa-taldeekin, enprekin eta eragileekin elkarlanean.
- Euskararentzako hizkuntza teknologiak garatuko dituzten ekimenak babestu eta sustatuko dira, horren bidez administrazio publikoetan, enpresetan, merkataritzan, hedabideetan eta bestelako gizarte eremuetan euskara sustatzeko.
- Nafarroako Gobernuak herritarrek, enpresek eta administrazioek erabili ohi duten softwarearen euskarazko eskaintza sustatu eta lagunduko du.
- Sare sozialetan, eta bereziki gazteen adin-taldeetan, euskararen erabilera sustatzeko neurriak hartuko dira, diagnostiko sakon bat eginez, proposamenak eta aukerak landuz, eta proposamen eta aukera horiek zabaltzeko ekimenak abiatuz (harreman-sareak, kanpainak...).
- Internet euskarazko edukiz hornitzea sustatuko da.

1.12. EUSKARAREN SUSTAPENA

- Nafarroako Gobernuak euskararen erabilera sustatuko du gizarte bizitzako alor guztietan, herritarrek beren eguneroko bizitzan —merkataritzan, kulturean, aisialdian, kirolean eta bestelakoetan— euskara erabil ahal izan dezaten.
- Euskarabidea euskararen sustapenean ari diren euskalgintzako nahiz gizarteko eragile guztiekin lankidetzan ariko da, estrategiak eta ekimenak partekatuz eta osagarri bihurtuz.

- Plan estrategikoaren baitan, euskararen inguruko jarreraren inguruko monitorizazioa egin eta euskararen jarreraren inguruko gogoeta-guneak eta horien aldeko lan-ildoak bultzatuko ditu. Horrekin batera, eta edonola. Nafarroako Gobernuak euskararen inguruko mezu positiboak zabalduko ditu beti jendartearen aurrean.
- Euskaraldia ariketa soziala lagundu eta sustatzen jarraituko dugu, diruz lagunduz eta azpiegiturak nahiz baliabideak eskainiz.

1.14. IKERKETA SOZIOLINGUISTIKOA

- Euskararen garapena eta normalizazioa lagunduko duten ikerketa soziolinguistiko orokorrak eta berezituak eginen dira.

B) ANIZTASUNA. MIGRAZIOA

SARRERA

Gaur egun, Nafarroak, Euskal Herri osoak bezala, jatorri eta kultura desberdinak ditu. Errealitate multikultural hori aldaketa sozial ugari eragiten ari da. Izan ere, mundu-mailako koiunturazko fenomeno baten aurrean baikaude, kapitalismo globalizatuaren testuinguruan eta, gehiegizko eta eskubiderik gabeko eskulanaren erabileraren bidez, aberastasuna metatzeko logikan, bai hegoaldeko periferiako herrialdeetan, bai iparraldeko lurralde hartzaileetan. Horregatik, pertsona orok iragaite askerako duen eskubidea giza eskubide gisa baliozkotzeaz gain, pertsona orok bere jaioterrian duintasunez bizitzeko duen eskubidea aldarrikatuz hasi behar dugu, migratzera behartu gabe.

Testuinguru horrek ulertarazten digu migrazioak ere Nafarroako gizarteak aurre egin beharreko erronka garrantzitsuetako bat direla. EH BILDUren ustez, ikuspegi propio batetik egitea dagokigu, eskatzen duen lehentasuna eta garrantzia emanez, horren arabera izango baita herri justuago, demokratikoago eta berdinzaleago bat eraikitzeko gizarte-kohesioa, hizkuntza-normalizazioa edo kulturen arteko bizikidetzaren artikulatzea.

Testuinguru horrek ulertarazten digu migrazioak ere Nafarroako gizarteak aurre egin beharreko erronka garrantzitsuetako bat direla. EH BILDUren ustez, ikuspegi propio batetik egitea dagokigu, eskatzen duen lehentasuna eta garrantzia emanez. Horren arabera izango baita herri justuago, demokratikoago eta berdinzaleago bat eraikitzeko gizarte-kohesioa, bai eta hizkuntza-normalizazioa edota kulturen arteko bizikidetzaren artikulazioa.

Pertsona guztientzako eskubide, betebeharrak eta aukera-berdintasun guztiak aldarrikatzen ditugu. Harrerako herrialdea izan nahi dugu, arrazakeriaren aurkakoa eta solidarioa, Nafarroan bizi diren pertsona guztiei herritartasun osoa bermatuko diena, kontuan hartuta kultura-aniztasuna ikuspegi integral batetik landu behar dela, Nafarroa osatzen duten talde guztiak inplikatu dituen, Nafarroako herritar guztiekin batera. Horregatik uste dugu osagai bikoitzetik egin behar dela: pertsona guztiak gizarteratzeko neurrietatik, aukera berdintasunean eskubide guztiak aitortuz, eta bizikidetzaren eta kultura-egokitzapenaren artikulatzeko politiketatik, hau da, harrera-, bizikidetzaren, salaketa- eta sentsibilizazio-

politiketatik. Horretarako, funtsezkoa da elkar ezagutzea, ulertzea eta aitortzea. Izan ere, kultura arteko bizikidetza baita gakoa, gizarte kohesionatu bat lortzeko, non euskara komunikabide bat izango den bizikidetza, kohesio eta gizarteratze horretarako.

Jakin da Espainiako esparru konstituzionalak eragotzi egiten duela Nafarroak migrazioari eta kultura-aniztasunari buruzko politika propioa garatzea. Izan ere, Estatuak eskumen ia eskusiboak bere gain hartzen baititu, eta Estatu horrek berak nazionalitateko migrazio-politikekin edo atzerriartasun-legeriekin eragozten digu pertsona guztiei eskubide guztiak bermatzea.

Hori dela eta, uste dugu gure migrazio- eta nazionalitate-politikak erabakitzeke eskubidea dugula, gure lurraldean bizi diren pertsona guztiei eskubideen osotasun hori bermatu ahal izateko. Norabide horretan aurrera egiteko, beharrezkoa da egungo esparru autonomikoari eskumen osoak ematea; izan ere, ulertezina baita Nafarroak tresnarik edo baliabiderik ez izatea, hizkuntzaren, gizartearen, ekonomiaren, identitatearen, bizikidetzaren edo kultura-garapenaren prozesuetan nabarmen eragiten diguten migrazio-prozesuak kudeatzeko. Inkoherentzia-egoerak sortzen dira, nahi ez ditugun egoerak kudeatzen uzten ez digutelako, pertsonen eskubideak urratzen dituzten egoerak alegia (mugetako arrazakontrolak ondorio lazgarriekin, eskola-segregazioa, gure lurraldean bizi diren milaka pertsonari botoa emateko eskubidea ukatzea, euskara ikasteko eskubidea ukatzea, prekarietatea eta lan-esplotazioa, etab.).

Nahiz eta Estatuak inposatzen dituzten muga eta desabantaila-egoera horiek pairatu, uste dugu posible dela migrazio-politikak eta kultura-aniztasuna kudeatzeko politikak bultzatzea, subiranotasunaren eta gizarte-eraldaketaren ikuspegitik. Pertsona guztientzako herritartasun osoa lortzeko eta kultura arteko bizikidetzan aurrera egiteko urratsak, euskara gizarteratzeko eta gizarte-kohesiorako elementu izan dadin. Azken batean, gizarteratzeko eta kulturen arteko bizikidetzarako Nafarroako Bidea eraiki nahi dugu.

Horrez gainahaztugabe, EHBILDUtik aldarrikatzen dugun gizarte feministak batenera ikuntza horretan, emakume migratzaileen egoera, anizkoitza izan daitekeen diskriminazio-egoera batean daudela, emakume izateagatik, migratzailea izateagatik, arrazakeriagatik, jatorri kulturalagatik, klase sozialagatik edo egoera administratiboagatik. Beraz, eta emakume migratzaileek jasaten duten askotariko diskriminazio-egoera hori gainditzeko, kontuan izan behar dugu sektore arteko ikuspegi feminista, prekarietate-egoerak aitortu, ikusarazi, salatu eta hobetzeko, indarkeria matxistarik gabe bizitzeko eskubidea bermatzeko, eta abar, eta emakume migratzailea gizartearen subjektu autonomo gisa aitortzea bultzatu behar dugu.

Erlijio-aniztasunari dagokionez, EH BILDUren ustez erlijioa pertsonen eremu pribatuari dagokion aukera pertsonal eta askea da, eta administrazio publikoek errespetatu eta bermatu egin behar dute aukera indibidual hori. Horrela, erlijio-askatasuna pertsonen eskubidetzat hartuko da. Era berean, erlijio-aniztasuna aitortuko da, konfesio edo sinesmen desberdinen arteko berdintasun-baldintzetan. Edonola ere, erlijio batek ere ezin ditu politika publikoak baldintzatu. Horregatik, laikotasuna kudeaketa publikoaren funtsezko elementutzat jotzen dugu, gizartean dauden jarrera eta sentsibilitate erlijioso eta ez-erlijiosoen arteko askatasunaren eta berdintasunaren artean oreka eskatzen baitu.

Beraz, erlijio-askatasuna defendatuz eta errespetatuz, garapen pertsonala bermatuko da administrazio laiko baten bidez.

Gaineratu behar da Nafarroako herritarren zati handi bati botoa emateko eskubidea eta botoa jasotzeko aukera ukatzen zaizkiola. Beharrezkoa da egoera hori zuzentzeko neurriak hartzea, gure ustez Nafarroan bizi diren pertsona guztiek izan behar dutelako aukeratzeko eta hautatuak izateko eskubidea.

Kultura aniztasunaren erradiografia osatzeko, kontuan izan behar dugu Ijito Herria eta bere kultura, Nafarroan duela ia 6 mendetik dagoena, biztanleriaren % 1 inguru izanik. Nafarroako herritarrek ijitoek jasaten duten diskriminazio eta desberdintasun sozialari buruzko kontzientzia soziala duten arren, kulturarteko bizikidetzaz zailtzen duen egiturazko antigitanismoak irauten du. Horregatik, kultura-aniztasuna demokratikoki kudeatzeko dugun eredu, funtsezkoa da Ijito Herriaren errealitatea, kultura eta berezko ezaugarriak agerian uztea, haren gizarte-premiei erantzutea (enplegua, osasuna, etxebizitza, hezkuntza, euskara, etab.), eta edozein motatako antigitanismoa edo diskriminazioa salatzea. Nafarroako ijito-komunitateei eta haien asoziazionismoari eman behar zaie protagonismoa, kulturen arteko bizikidetzaren parte aktibo izan daitezen.

Guztiok gara eskubide eta betebeharrak berberak ditugun herritarrak, gure jatorria, azalaren kolorea, ama-hizkuntza edo sinesmenak edozein direla ere. Hori da gure jardueren printzipio gidaria. Hortik aurrera, uste dugu Nafarroako kultura-aniztasuna eta migrazioak kudeatzeko politikak arrazakeriaren aurkako bultzada eta norabide soberanista eta demokratiko berri bat behar dutela, Nafarroatik kanpo hartzen diren erabakien mende egoteari uzteko. Horregatik guztiagatik, paradigma berri bat proposatzen dugu migrazioen eta kultura-aniztasunaren esparruan, eredu demokratiko, propio, inklusibo, parte-hartzaile, zeharkako, arrazakeriaren aurkako eta integral bat bultzatzeko Nafarroako herritar guztientzat.

HELBURUA:

Gure Herria eraikitzea gure kultura-aniztasun guztiarekin, herritar guztien artean eta inolako bazterketarik gabe, jatorria edo administrazio-egoera edozein dela ere. Horretarako, kultura-aniztasuna kudeatzeko eredu demokratiko bat proposatzen dugu, gizarteratzea eta kulturen arteko bizikidetzaz bilatzen duten politikak artikulatzeko, bai erakundeetan, bai komunitatean.

2023-2027 LEGEGINTZALDIRAKO NEURRIAK:

1. Erakunde-esparru propioa sortzeko neurri orokorrak:

- Lehenengo neurri orokorra kultura-aniztasunaren kudeaketa demokratikoarekin konpromiso irmoa hartzea da. Gure ustez, jatorri- eta kultura-aniztasuna gizarte-kohesiorako elementu bat izan daiteke eta izan behar du. Horregatik, proposatzen dugu kulturartekotasunaren eta arrazakeriaren aurkako ikuspegia txertatzea Nafarroako politiken erdigunean, eta politika horiek Nafarroako kudeaketa publikoaren ardatz izatea.

- Berezko migrazio-politikak eta kultura-aniztasunekoak garatzea, baliabide egonkor eta iraunkorrek, printzipio gisa herritartasun unibertsala eta herrien arteko elkartasuna izango dituztenak, eta pertsona guztientzako eskubide guztiak migrazioaren arloko politika publikoen ardatz izango dituztenak.
- Migrazio-politiken eta kultura-aniztasunaren arloko eskumenak garatzea. Nafarroako Gobernuak migrazioen eta asiloaren arloan bere gain hartu behar dituen eskumen guztiak (lan-baimenak, harrerako legeria, asilo-programak eta nazioarteko babesak) zehaztea, juridikoki eta teknikoki azter daitezela. Interpelazio politiko eta instituzionala, Kultura Aniztasuna eta Migrazioa kudeatzeko esparru subirano baten beharraz. Esparru horren kudeaketan estatuko esparruek dituzten mugak salatzea.
- Udalerrien arteko erakunde-sare bat sortzea, toki-erakundeekin lankidetzan, koordinazioan eta aholkularitzan aritzeko, Migrazio Politiken Departamentuak dinamizatu eta bultzatuko duena.
- Udalerrien arteko erakunde-sare bat sortzea, toki-erakundeekin lankidetzan, koordinazioan eta aholkularitzan aritzeko, Migrazio Politiken Departamentuak dinamizatu eta bultzatuko duena.
- Udalerriari baliabideak, finantzaketa eta koordinazioa eskaintzea era guztietako planak edo programak definitzeko (harrera orokorra, hizkuntza-harrera, kulturarteko bizikidetzak, arrazakeriaren aurkako sentsibilizazioa eta salaketa, etab.).
- Sail arteko koordinazio-talde bat sortzea, sail edo sail guztietan kultura-aniztasunaren ikuspegia aztertzeko, bai eta araudi eta legegintza-neurri guztietan ere.
- Nafarroako kultura-aniztasunaren eta migrazioen fenomenoaren azterketa eta jarraipena egiteko azterlanak egitea, bai alderdi kuantitatibotik, bai alderdi kualitatibotik. Hori guztia ikuspegi integral eta zeharkako batetik, Nafarroaren berezitasun identitario eta kulturaletik abiatuta.
- Migrazioetarako eta kultura-aniztasunerako Nafarroako behatokia sortzea, Nafarroako migrazio-fenomenoa eta kultura-aniztasuna sistematikoki ezagutzeko onura publikoko tresna gisa. Nafarroako kultura-aniztasunaren eta identitateen fenomenoari buruzko ikerketa, hausnarketa eta zabalkunderako espazio intelektual eta akademiko bat sortzea eta bultzatzea, bai eta horren kudeaketari buruzkoa ere.
- Kultura-aniztasunari eta migrazioei buruzko berariazko prestakuntza-programak, erakundeetako langileentzat, haien balioetan eta printzipioetan heziz. Beharrezkoa da herritarrekiko harremanetan inolako diskriminaziorik gerta ez dadin. Arreta berezia eskainiko zaie erroldatzeko aukerari, nazioarteko babesaren eskatzaileen identifikazio-agiriei, gertakari diskriminatzaileak identifikatzeko eta salatzeke neurriari eta udal- eta foru-zerbitzuak erabiltzearekin lotutako eskubide eta baliabide orokorretarako sarbideari.

-Asilo-, protekzio- eta babes-politika propioak diseinatzea eta garatzea, migratzaileen eta errefuxiatuen eskubideen defentsan inplikaturik dauden gizarte-eragileak aintzat hartuta, eta haien proposamenak lotesleak izatea politika publikoak e. Errefuxiatuen giza eskubideen alde lan egiten duten kolektiboak baliabide ekonomikoak eta giza baliabideak ematea. Nafarroan asiloa eskatzen duten pertsonen eskubideak babesteko ezar daitezkeen tresna juridiko-politikoak buruzko azterlan bat egitea. Asilatutako eta errefuxiatutako pertsonen aholkularitza emateko kabinetea sortzea.

2. Harrera integral baterako neurriak :

-Herritarrentzako eta bizikidetzarentzako Harrera Integraleko Legea bultzatzea:

- Nafarroako lurraldera iristen edo itzultzen diren pertsonen inklusioa eta aukera-berdintasuna errazteko, bai eta hori eragozten duten oztopoak gainditzeko ere, bereziki oinarrizko hizkuntza-gaitasunaren ezagatik eta gizartea eta ordenamendu juridikoa ez ezagutzeagatik. Horrela berdintasun-printzipioa eraginkorra izan dadin eta gizarte-kohesio handiagoa lor dadin.

- Lege horren barruan, migratzaileen eta errefuxiatuen osasunerako, hezkuntzarako, etxebizitzarako, gizarte-zerbitzuetarako eta abarretarako eskubidea bermatzea, unibertsaltasunaren ikuspegitik.

- Zeharkako lege bat, egungo ikuspegi asistentzialista alde batera utzi eta eskubideen beste ikuspegi batera igaroko dena. Atzeritartasunari buruzko legeriaren eta eskubide-desberdintasunaren, oinarrizko hizkuntza-gaitasunik ezaren edo gizartea ez ezagutzearen ondorioz gizarteratzea eragozten duten oztopoak gainditzeko lege bat.

- Udalekiko lankidetzan oinarrituta, lege honen helburua izango da migratzaileei zerbitzu publikoetarako sarbidea erraztea, bereziki bi arlotan: itzulpen-zerbitzuak sustatuz (bereziki, euskarakoak eta jatorrizko hizkuntzetakoak) eta lege- eta gizarte-arloko aholkularitza- eta arreta-zerbitzua abian jarritz, batez ere administrazio-egoera irregularrean dauden migratzaileei zuzenduta.

- Migrazioa jasotzen duen gizarte batean, hizkuntza da harrera-prozesuaren elementu nagusietako bat. Horregatik, euskara eta gaztelania ikastea erraztu behar da. Euskara egoera minorizatuan dagoenez, gure ustez beharrezkoa da plangintza integral bat garatzea, euskal kulturarekin batera jatorri kultural desberdinetako pertsonen eskaintzeko.

- Doakotasun unibertsala eta helduei euskararen irakaskuntza hurbiltzea.

Nafarroan bizi diren pertsona guztientzat, jatorria edozein dela ere. Euskararen irakaskuntzan doakotasun unibertsala bermatzen ez den bitartean, egoera sozio-ekonomiko ahulenean dauden pertsonentzako laguntza-programak ezartzea, euskararen irakaskuntzan sartzeko benetako aukerak izan ditzaten.

- **Itzulpen-zerbitzu bat sortzea**, harrera-sareari laguntzeko lanean. Zerbitzu horrek

kontuan hartuko ditu, batetik, migratzaileen jatorrizko hizkuntzak, eta, bestetik, euskara bera (harrera-lana egiten dutenei euskaratik beste hizkuntzetara itzultzeko aukera ziurtatuko die, eta alderantziz).

- Nafarroan bizi diren pertsona guztiei foru administrazioaren **zerbitzu publikoak bermatzea**, haien jatorria eta administrazio egoera kontuan hartu gabe (gizarte, hezkuntza, osasun, kultura, enplegua, ekonomia).

- **Ongietorri-protokolo bat sortzea**, Nafarroako Gobernuak ematen dituen administrazio-, lan-, gizarte-, hezkuntza-, osasun-baliabideetan eta abarretan integratzeko laguntza- eta jarraipen-zerbitzuak bideratuko dituen lehen erroldatzearekin. Administrazioaren zerbitzu eta baliabideekin gidak egitea hainbat hizkuntzatan.

- **Harrera-sare bat sortzea**, diziplina arteko aholkularitza-zerbitzu batekin, ikuspegi asistentzialista alde batera utzita ikuspegi integral eta transbertsalarekin lan egingo duena: iristen diren edo iritsi berri diren pertsona guztiei zuzendua.

- Aholkularitza eta arreta legaleko eta soziokulturaleko zerbitzu bat sortzea, harrera-sareari laguntzeko lanean. Zerbitzu hori gure lurraldera iristen diren, bertatik igarotzen ari diren edo duela gutxi iritsi diren migratzaile eta errefuxiatu guztientzat izango da, baita egoera administratibo irregularrean dauden pertsonentzat ere.

- Hain prekarioak ez diren jarduera-sektoreetan laneratzea erraztuko duten prestakuntza-ikastaroak sustatzea, prestakuntza-programa horiek migratzaileen, asilo-eskatzaileen eta errefuxiatuen egoerara egokituz (hezkuntza-mailak, ordutegia, familia bateratzea, eta abar) eta, aldi berean, prestakuntzarako bekak ematea ahalbidetuz.

- Programa bat sortzea Nafarroan eta, oro har, Euskal Herri osoan asilatuta eta errefuxiatuta dauden pertsonen errealitatea ezagutarazteko, bai eta haien jatorrizko herriak eta herrialdeak ezagutarazteko ere, betiere elkarren ezagutzaren, ulermenaren eta aitopenenaren ikuspegitik.

- Giza eskubideen defendatzaileak babesteko programak bultzatzea.

- Nafarroan erreferente heldurik ez duten haur, nerabe eta gazte migratzaileei arreta egokia emateko beharrezkoak diren bitartekoak eta baliabideak ematea, haiek babesteko eskubidea berma dezaten.

- Helduarorako emantzipazio-programak ezartzea. Beren administrazio-egoera erregularizatuarekin adin-nagusitasunera iristen direla bermatzea.

3. Kulturen arteko bizikidetzak sustatzeko neurriak:

- Harrera-gizarteetako inklusio- eta egokitze-prozesuek bi norabidekoak izan behar dute, eta, beraz, esfortzu partekatua eskatzen dute, bai gizarte

hartailearen aldetik, bai inkorporatzen direnen aldetik. Hori dela eta, proposatzen dugu neurri eta jarduera guztiak elkarren ezagutza eta aintzatespenaren irizpidearen arabera egitea (ezagutzatik aitorpenera), herritar guztiei zuzenduta; lehenik eta behin, Nafarroa eta euskal kultura beste jatorri bat dutenei ezagutarazteko, eta, bestetik, jatorrizko komunitate, herri edo nazioetako errealitatea, hizkuntzak eta kultura gainerako nafarrei ezagutarazteko.

- Parte-hartze komunitarioko programak diseinatu eta inplementatzea, maila desberdinetan parte-hartze soziopolitikoko dinamikak garatuko dituztenak kultura-aniztasunaren eta bizikidetzaren inguruan.

- Elkarrekiko ezagutzan eta aintzatespenean oinarritutako bizikidetzaren sustatzeko programa komunitarioak garatzea, jarrera paternalistatik gabe eta arrazismoaren, xenofobiaren eta antigintanismoaren aurkako borroka eginez, gizarte-kohesiorako dinamikak eta kultura-aniztasun osoaren arteko topaketa-gune inprobableak sortzeko helburu nagusiarekin.

- Kultura-aniztasunari lotutako elkarten ahalduntzea eta lankidetzaren eta herritarrek parte hartzeko tresnak indartzea, hala nola Aniztasunaren Foroa edo sor daitezkeen beste batzuk.

- Herritarren parte-hartzea errazteko mekanismoak eta araudiak ezartzea, bereziki Nafarroan bizi diren eta nazionalitateagatik botoa emateko eskubidea ukatzen zaien pertsonena. Jatorri kultural desberdineko pertsonen parte-hartzea eta protagonismoa sustatzea.

- Elkarlanerako eta koordinaziorako gune misto bat sortzea Nafarroako kultura-aniztasunaren errealitate guztietako gizarte-eragileen eta lurraldeko politikarien eta erakundearen artean. Kultura-aniztasunaren eta migrazioaren arloko politikei buruzko erabakiak hartzeko esparru bat, bai eta elkarren arteko kooperazioa, lankidetzaren, laguntza, babesa eta aholkularitzarako ere.

- Hainbat jatorritako kolektiboekin asoziazionismoa bultzatzea eta elkarten eta administrazio publikoen arteko lan-oinarriak zehaztea. Elkarten arteko elkarlanerako espazioak eta horiek finantzatzeko formulak erraztea.

- Elkar ezagutzen eta aitortzen duten kultura arteko jai-dinamikak babestea, Nafarroako kultura-aniztasuna ospatzeko, hala nola Aniztasun egunak edo kultura-aniztasunaren egunak, bai eta bestelako ospakizun komunitario, herrikoi eta parte-hartzaileak ere.

4- Erabateko herritartasunerako neurriak:

- Gure helburua Nafarroan bizi diren pertsona guztientzat eskubide guztiak bermatzea da. Horregatik bultzatu behar dugu Nafarroako herritartasun osoa pertsona guztientzat, jatorria eta administrazio-egoera edozein izanik ere.

- Euskal Herritik herritartasun unibertsalari lotutako eskubideak aktiboki defendatzea, ikuspegi propioa emanez. Nafarroan bizi garen guztiok eskubide, betebeharrak eta aukera berberak izan behar ditugu, eta hori bermatzeko ardura administrazio publikoei dagokie. Baita Espainiako Estatuko atzeritarrei buruzko legeria aplikatzearen ondorioz eskubideak urratzen diren kasuetan ere.

- Erroldatzearen bidez aitortutako benetako bizilekua aplikatzea. Horretarako, erroldatzeak udalerriek eman ditzaten neurriak ezarriko dira, egoiliarak direla bermatzeko, baita helbide finkorik edo erregistratzeko helbiderik ez duten pertsonentzat ere. Erroldatzea errazteko eta errazteko irizpide bateratuak ezartzea, Nafarroako Gobernuaren eta udalen arteko lankidetzaren bidez.

-Migratzaileen administrazio-erregularizazioaren aldeko jarduketak eta neurriak:

- Administrazio-egoera irregularrean dauden pertsonak urgentziaz, zabaltasunez eta ohiz kanpo erregularizazioa eskatzea Estatuko gobernari.

- Nafarroan egoera administratibo irregularrean dauden pertsonen kopurua zehatz-mehatz ezagutzeko azterketa bat egitea, jarduera-plan integral baten bidez, eskubideen eta betebeharren berdintasuna eta eraginpeko pertsonen lan- eta egoitza-egonkortasuna bermatzeko neurriekin.

- Lan-agenda bat prestatzea migrazio-politiken arloan pertsona guztien erabateko herritartasunerantz aurrera egitea ahalbidetzen duten eskumenak gureganatzeko.

- Lurraldean bizi diren pertsona guztien **boto, elkartzeko eta parte-hartze politikorako eskubideak** babesteko erabil daitezkeen tresna juridiko-politikoak buruzko azterlanak egitea, jatorria edozein dela ere.

- **Erakundeen inplikazioa**, salaketa gisa eta nafar herritarren defentsa proaktiboan, eskubide politiko eta zibilak urratzen diren kasu larrietan.

- **Zerbitzu publikoetarako sarbide unibertsala eta doakoa**, aldi berean aukera-berdintasuna bermatuz. Migrazio-prozesuetatik eratorritako premiei berariazko arreta ematea. Hezkuntza, Osasuna, Ekonomia, Enplegua, Gizarte Arreta eta abarri buruzko arloetan politikak Nafarroako biztanle guztientzat direla ziurtatzeko neurriak, jatorria edozein dela ere.

- **Emakume migratzaileei eta hainbat kultura-jatorritako emakumei berdintasun-programa espezifikoetarako sarbide normalizatua bermatzeko neurriak**. Prekarietate-egoerak aitortu, ikusarazi, salatu eta hobetzeko jarduerak, haien kultura- edo erlijio-nortasunak defendatzekoak eta indarkeria matxistarik gabeko bizitzak bizitzeko eskubidea bermatzekoak.

- Lan-merkatuari buruzko azterlanak, emakume migratzaileen laneratze-sektore nagusiak eta haien lan-baldintzak ezagutzeko. Zainketen eta etxeko lanen sektorean emakume langileen lan-baldintzak ezagutzeko eta hobetzeko ekimenak

abiaraztea edo babestea, sortzen diren kalteberatasun- eta diskriminazio-egoera guztiei aurre egiteko, horiek ikusaraziz, informatuz eta lan- eta lege-aholkularitza emanez.

- Etxeko langileen lan-ikuskapena betetzen dela zaintzeko ekintza-plana, sektoreko langile migratzaile guztien erregularizazioa eskatzeko jarduerak biltzen dituen.

- Emakume migratzaileen aintzatespena, ikusgarritasuna, autonomia eta ahalduntzea helburu duten jarduerak, emakume horien kultura-espezifikotasuna kontuan hartuta, bai eta haien errealitateak eta beharrak ere, haien jatorriaren, egoera ekonomikoaren, kulturaren eta abarren arabera. Halaber, garrantzitsuak izango dira emakume migratzaileen eta ijitoen lidergoa indartzeko ekintza espezifikoak, ekimen komunitarioetan, sozialetan, kulturaletan, kiroletan eta abarretan.

- **Ikasle migratzaileen eta ijitoen ikastetxeetan eskola-segregazioaren aurkako neurriak hartzea.** Matrikulazio-prozesuak antolatzea, familia batzuei, jatorriagatik, ez eragiteko edo ez zuzentzeko, seme-alabak ikastetxe jakin batzuetan matrikula ditzaten, haien borondatearekin zerikusirik ez duten interesei men eginez.

- Ikastetxeetan kultura-aniztasunari tratamendu egokia emateko beharrezkoak diren baliabideak ematea, ikastetxe bakoitzaren beharren arabera.

- **Euskara ikasteko aukera ematen duten hezkuntza-ereduetan (A eta D) matrikulazioa sustatzea,** baita familia migratzaileen eta jatorri desberdinetako familien artean ere, aukera-berdintasuna bultzatzeko.

- Hizkuntza mailan egokitze gelak sortzea, ikasturtean zehar jatorri desberdineko ikasleentzako behar bezala erantzuteko, eta migrazioekin eta asiloarekin, babesarekin eta kulturartekotasunarekin lotutako edukiak sartzeko eskola-zirkuluan eta irakasleentzako prestakuntzan, ezagutza-esparru desberdinetan funtsezko elementu gisa. Euskarara berandu sartzen diren ikasle horiek baztertzeari uztea.

- Hezkuntza-komunitate formalari eta ez-formalari zuzendutako programa espezifiko bat diseinatzea eta ezartzea, elkar ezagutzea eta aitortzea lantzeko. Programa horren barruan, sentsibilizazio- eta prestakuntza-dinamikak jarriko ditugu abian ikastetxeetan eta komunitateetan, familia horien jatorrizko hizkuntzek (eta kulturek) beren lekua eta aintzatespena izan dezaten gure hezkuntza-sisteman.

- Administrazio-egoera irregularrean dauden migratzaileei eta larrialdi-egoeretan dauden errefuxiatuei harrera egiteko **bizitegi-irtenbideak** bilatzea.

- **Nafarroan Ijito Herria gizarteratzeko estrategiak eta planak bultzatzea:**

- Ijito Herriaren errealitatea, kultura eta ezaugarriak ikusarazteko, eta gainerako herritarrek ezagutarazteko eta sentsibilizatzeko.

- Nafarroako ijito-komunitatearen parte-hartze politiko eta soziala

bultzatzeko eta antigitanismoari aurre egiteko.

- Ijitoei hainbat arlotan eragiten dieten desberdintasunak murrizteko, hala nola osasunean, hezkuntzan, gizarte-zerbitzuetan, enpleguan edo etxebizitza eskuratzean. Arreta berezia eskainiko zaie gazteei eta emakume ijitoei, tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza oinarri hartuta.

- Ijitoei euskararen hurbilketa eta ezagutza errazteko.

5- Xenofobiaren, diskriminazioaren eta arrazakeriaren aurkako borroka. Giza Eskubideen aldeko sentsibilizazio-proposamenak.

- Diskurtso, jarduera eta politika arrazista, xenofobo edo antigitanismoaren aurkakoen erabateko jarrera publikoa. Erakundeen inplikazioa, Nafarroako herritarren salaketa eta defentsa pro-aktiboan, eskubide politiko eta zibilak urratzen diren kasu larrietan. Nafarroako biztanleen babes bermatzea, migrazio-legeek eta araudiek urratutako eskubideak egikaritzeko.

- Xenofobiaren, arrazakeriaren eta antigitanismoaren aurkako borroka, batez ere lege eta neurri arrazista instituzionalen aurkako. Aurreiritzi xenofoboen aurkako informazio-jarduerak, izaera arrazista edo xenofoboa duten jarrera indibidualak edo kolektiboak ezabatzeko gizarte-sentsibilizazioko kanpaina abian jarritz.

- Arrazakeria-, xenofobia- eta antigitanismo-gaiei buruzko salaketen bulegoa bultzatzea, jarduera horien biktimei lagundu eta aholkuak eman diezazkien. Izaera arrazista duten lege- eta administrazio-neurriak salatzekeo dinamika abian jartzea. Botoa emateko eta hautatua izateko eskubidea ukatzen dela salatzea. Babes politikoa eta ekonomikoa arrazakeriaren aurkako borrokaren esparruan lan egiten duten kolektibo sozialei, salaketa- eta sentsibilizazio-lanak egin ditzaten.

- **Mezu positiboak zabaltzea**, aniztasun-balioetan hezteko eta kultura-aniztasunak gure erkidegoan egiten duen ekarpen positiboa azpimarratzeko, migrazioari buruzko estereotipoak, zurrumuruak edo mitoak hausteko.

- **Elkartasun internazionalista bultzatzea**. Honi dagokionez, beharrezkoa da lankidetzaren eta elkartasun-programak egokitzea, Nafarroan bizi diren pertsonen beste jatorri batzuekin dituzten herri eta herrialdeekiko lankidetzaren lehenesteko, eta kontuan hartu behar dira bai jatorri jakin batzuen presentzia kuantitatiboa, bai erakundeen babesik eza, bai batzuek herri minorizatu edo estatuturik gabeko nazio gisa izan dezaketen izaera.

- Migratzaileen eta arrazializatuen eskubideak salatzearen eta defendatzearen arloan lan egiten duten elkarteentzako lankidetzaren programak eta laguntzak.

- **Nazioarteko lankidetzarako politika publikoa** sustatzea eta babestea. Politika horrek, erantzunkidetasun politikoaren eta justizia globalaren printzipioetatik abiatuta, aurrekontua eta tresnak izango ditu gatazkak konpontzeko prozesuetan

bake-prozesuei laguntzeko, giza eskubideen defendatzaileak babesteko konpromisoa barne.

- Laguntza-programak, hala nahi duten pertsoneri **borondatez itzultzeko**, bereziki zailtasun sozioekonomiko handieneko egoeran daudenei, itzulera duintasun-baldintzetan egin ahal izateko. Itzuli nahi duten pertsonen segurtasun fisikoa, materiala, legala eta juridikoa bermatuko da.

C) KULTURA

Kultura duten emakume eta gizonek, pertsona sortzaile, kritiko, subirano eta askeek osatutako herrialdearen aldeko apustua egiten dugu, non kultura giltzarri izango den Nafarroa eraiki eta eraldatzeko.

Kultura entretenimendua edo aisialdia baino askoz gehiago da, bermatu beharreko eskubide unibertsala da. Ezinbestekoa da pertsonaren garapen integralerako, eta, beraz, herrialde baten ongizatearen parte da, baita garapen sozioekonomikoaren eragile ere.

Kultura gizartearen garapenerako funtsezko elementua da; herri baten oinarri sinbolikoa elikatzen duen lehengaia da. Halaber, kultura integratzaile eta gizarte-kohesiorako tresna bat da, migrazioak, bizikidetzak eta gizarte-aldaketak nagusi izango diren testuinguruan.

Komunitatea eraikitzeko prozesu gisa ulertutako kultura bat behar dugu, , barne-aniztasuna errespetatuko duena, euskara bultzatzeko eta dinamizatze elementu gisa balioko duena, trukerako irekiko dena, eta gizarte-maila, adin eta genero guztientzat irisgarria izango dena. Azken finean, kultura-kudeaketaren gobernantza demokratikoa eta ekimen autogestionatuaren garapena bateragarri egingo dituen kultura-politika. Kultura partekatua, eta, horretarako, sorkuntzari prestigioa emango dion politika, lanpostuak sortuko dituen eta lehendik daudenak mantentzen lagunduko duena, eta bereziki kultura-industria baten bidez sorkuntza- eta produkzio-prozesuetan bizitasuna txertatuko duena.

Kultura-aniztasuna Nafarroako gizarte-errealitatearen parte da.

Kultura-politikak errealitate hori kontuan hartu behar du, eta kultura guztiak elkar ezagutzeko, ulertzeko eta guztiek aberasteko iturri gisa aitortzeko oinarritu behar du.

Kultur ekosistema osatzen dugunon arteko topaguneak sortuko ditugu, kultur beharrei erantzuneko dieten politikak diseinatze. Nafarroan kultur ekoizpenean parte hartzen duten eragile guztiak izango dute topaketa-foro horietan parte hartzeko aukera, inor baztertu gabe.

Nafarroako pertsona orok bere herriaren historia, tradizioak eta kultura ezagutzeko eta horietan sakontzeko eskubidea du; era berean, eskubide osoa du beste herrialde batzuetako kulturak ezagutzeko eta haiekin elkarrekin aritzeko.

Euskara nafarren nortasun kulturala bereizten duen elementua da eta, beraz, lehentasunezko helburua izango da Nafarroako politika kulturaletan.

Nafarroako gizartea kultur dinamiketan aberatsa da, eta horren erakusgarri dira dinamika horiek garatzeko asmoz sortutako erakunde ugari: jai batzordeak, musika taldeak, kultur taldeak, antzerki taldeak, peñak, gaztetxeak, etab. Herritar horiek dira Nafarroako kultur ondarea mantentzeko, transmititzeko eta garatzeko funtsezko pieza. Ildo horretan, litekeena eta desiragarria da instituzioek herritarrak kulturaren kontsumitzaile huts kontsideratzen, kultura sortzaile gisa kontsideratzen igarotzea, eta, halakotzat hartuta, neurri zehatzen bidez aitortzea, sustatzea eta laguntzea.

Kontinenteak eta kultura-espazioak eraikitzeke kultura-politiketan urteak eman ondoren, beharrezkoa da edukiak, sorkuntza eta kultura-ekoizpena sustatu eta lehenetsiko dituen kultura-politika batera igarotzea.

Kontinenteak eta kultura-espazioak eraikitzeke kultura-politiketan urteak eman ondoren, beharrezkoa da edukiak, sorkuntza eta kultura-ekoizpena sustatu eta lehenetsiko dituen kultura-politika batera igarotzea.

HELBURUA ETA IRIZPIDEAK

Kultura gizarte-lehentasun eta komunitate-garapenaren ardatz gisa kokatzea. Ezinbestekoa da kultura Nafarroako ekintza politikoaren lehentasunetako bat bezala finkatzea. kultura-politika ezinbesteko inbertsioa da gizarte gisa, bai balioak eta pentsamendu kritikoa eraikitzeke, bai garapen sozioekonomikoaren eragile gisa.

Kulturarako sarbidea bermatuko diegu sektore behartsuenei, hala nola langabetuei, gazteei, ikasleei, erretiratuei, dibertsitate funtzionalari (irisgarritasuna, antzerkiko audio-deskribapena, etab.), prestakuntza, partaidetza eta gozamen moduan. Ikuskizunetara sartzeko edo edozein motatako prestakuntza jasotzeko aukera egon behar da, prezio eskuragarrian.

2023-2027 LEGEGINTZALDIRAKO NEURRIAK

- Administrazioek, oro har, kultura eta, bereziki, Nafarroako kultura-adierazpenak babestuko dituzte, herritar guztiei zuzendutako kanpainen bidez – gazteei arreta berezia eskainiz – kulturari eta haren balioari buruz.

- Kultura- eta hezkuntza-aisialdiaren aldeko apustu garbia egingo dugu, sailen arteko sinergiak ezarriz, bereziki Hezkuntza Sailarekin, kultura-erabilerarako hezkuntza-azpiegiturak aprobetxatuz.

- Kultura Eskubideen Legea garatzea eta Kulturaren Plan Estrategikoa ezartzea. Beharrezkoa da lege hori eta plan estrategikoa zehaztu eta garatzen jarraitzea. Hori bermatzeko lehen urratsa Kultura Sailari aurrekontu-partida nahikoa ematea da, baldintza duinetan egin ahal izateko.

- **Nafarroako Kulturaren Diagnostiko bat egitea, genero-ikuspegiarekin:** Aurrera egiteko ezinbesteko aurretiazko ekintza da. Beharrezkoa da Nafarroako kulturaren

diagnostikoa erregulartasunez berrikustea, Nafarroak hainbat eremutan egun duen egoera kulturalaren benetako argazkia izateko.

Diagnostiko horren barruan, etengabe eguneratzen arituko den errolda bat egingo da, Nafarroako kultura-taldeak, sortzaileak eta kultura-industriak bilduko dituen, bai eta kultura-azpiegituren zentsu-mapaketa bat ere, espazio hutsak barne, eta azpiegitura horien erabileraren azterketa bat, gutxiegi erabilitako espazioak eta horiek erabiltzeko aukerak detektatzeko.

Era berean, Nafarroako kultura-gabezia nagusien detekzioa ere jasoko du, maila guztietan (herrikoa, profesionala, instituzionala, egiturazkoa, teorikoa, etab.) eta kultura-sortzaileen eta -langileen lan-egoera.

- Kultura Sailak bitartekaritza lana egingo du kulturaren sektorean artista, enpresa, industria, programatzaile eta erakundeen artean.

- Artearen bidez hezkidetz-interbentziozko programa espezifikoak sortzea eta garatzea, baita Ikerketa eta Esperimentazio Kulturalako Programak ere.

- Nafarroako kultur baliabideak arrazionalizatzea, lurraldeen arteko oreka bermatuz. Nafarroako Gobernuaren, mankomunitateen eta udalen artean estrategia komunak ezartzea, kultura-instalazioak eta -baliabideak gutxiegi ez erabiltzeko, eta erabilera txikiko lokal publikoak kultura-ekimenei lagatzeko edo behar diren esparruetan kultura-zentroak sortzeko (herri-kultura, dantza, musika, arte eszenikoak, ikusizko arteak, medialab, etab.).

- Ziuadela arte garaikidearen erakustaldi handietarako gune bat sortzea, gure erkidegoan horrelako espaziorik ez egoteari erantzuteko.

- **Espazio kulturalen mahaia sortzea**, espazio horietako teknikariek eta kudeatzaileek bat egiteko.

- **Egoitza artistikoak bultzatzea**

Kultura Sailak, beharrezko baldintzak betetzen dituzten guneetako Udalekin (Barañain, Tafalla, Tuter, Iruñea, Burlata...) adostuta, Egoitza Artistikoak ezarriko ditu, kultura eta sorkuntza artistikoa sortzen duten gune gisa ulertuta, laguntza-eta koordinazio-programen bidez.

- **Programak sarean inplementatzea**

Sareko programazioa bultzatuko dugu, tokiko talde eta artisten ekoizpenekiko sinergiak bultzatuz. Espazio desberdinetara egokitutako kultur jarduerak programatu eta garatuko ditugu.

Antzokien Sarea handitu eta indartuko dugu, tokiko ekoizpenen programazioa eta programazio garestiagoak edo handinahiagoak garatu ahal izateko.

Herri txikiagoetakoak diren eta baliabide gutxiagorekin hornituta dauden beste kultura-gune batzuen sareko lana bultzatuko dugu. Ildo horretan, Kultura Sailak landa-eremuetarako eta herri txikietarako berariazko programazioa garatuko du, pizgarriekin, laguntzekin, unean uneko akordioekin edo programa zehatzekin, hala nola Landarterekin.

-Kultura-industriei laguntzea

Nafarroan dauden ondasun ez-materialak zein aberastasun materialak sortzen dituzten industria eta ekimen kultural guztiei zuzendutako laguntza iraunkorrak bultzatuko ditugu, industria horiek enplegu estrategikoko aztarnategi izan baitaitezke Nafarroarentzat. Laguntza horiek irizpide profesional eta independenteen arabera antolatu behar dira, eta lehenetsuna eman behar zaie helburu sozialak eta bidezko lan-praktikak dituztenei.

-Sortzaileentzako laguntza-plan bat ezarriko dugu

Beka-politika independente eta profesional eskuzabala behar da Nafarroako artista guztientzat, ibilbidea, proiektuak eta prestakuntza kontuan hartuz, egungo laguntzak berrikusita eta dibertsifikatuta. Era berean, kreatzaile-artisten prekarietatearen eta egonkortasunik ezaren aurkako zerga- eta lan-neurri zehatzak ezartzeko Nafarroak eduki ditzakeen eskumenak aztertuko ditugu.

-Kultur prestakuntza bultzatzea

Artisten, profesionalen eta, oro har, herritarren kultura-prestakuntza sustatzen duten erakundeei aintzatespena, babesa eta laguntza materiala eta ekonomikoa ematea. Bereziki, ezarpen eta ibilbide zabala dutenei eta etorkizunerako proiektzioa duten proiektu integralak aurkezten dituztenei.

Kultura garaikideko prestakuntza-programak ezarriko ditugu kudeatzaileentzat, prestakuntza jarraitua eta integrala emateko eta jardueren jarraipena egiteko behar diren bitartekoak bermatuz.

- **Urte anitzeko finantzaketa-hitzarmenak** ezarriko ditugu beren garapen programatikoa halako behar duten erakundeekin, hala nola Nafarroako Antzerki Eskolarekin, IPESeko Dokumentazio Zentroarekin eta Emakumeen Liburutegiarekin, Nafarroako Abesbatzen Federazioarekin, etab.

- Administrazioek euskarazko kulturari ematen dioten laguntza publikoa ziurtatuko dugu

Euskarazko sorkuntza-jarduerak bultzatu eta ezarriko ditugu arte-diziplina guztietan. Halaber, era guztietako laguntza kulturaletan euskarazko proiektuak baloratu eta lehenetsiko direla bermatuko dugu. Administrazioek euskarazko kultur jardueren programazioa ezarriko dute Nafarroa osoan.

- Kulturaren Kontseilu Parte-hartzailea sortzea Nafarroan.

Era berean, sektoreko protagonistak (administrazioa, enpresak, sortzaileak) batuko dituzten mahai sektorialak sortzea sustatuko dugu. Liburuaren mahaiak (liburu-saltzaileak, liburuzainak, argitaletxeak); arte plastikoaren mahaiak (artistak, tailerrak, akademiak, galeriak); musikaren mahaiak (kontserbatorioak, musika-aretoak, sustatzaileak), arte eszenikoaren mahaiak, etab.

- Auto-kudeaketa kulturalaren aldeko apustua. Laguntza publikoaren berriazko programak ezarriko ditugu oinarri autogestionatuak dituzten proiektuetarako. Eremita autogestionatuak eta kogestionatuak sustatzeko neurriak hartuko ditugu, hala nola lokalak lagatzea eta entseguetarako lokal publikoak sortzea edo talde artistikoentzako jarduera artistikoak garatzeko. **Horri dagokionez, uste dugu beharrezkoa dela Foru Lege bat, gune horiekiko harremana eta babesaren arautuko dituenak, eta legealdi honetan bultzatuko dugu.**

-Kultura librearen bultzatzea

Administrazioan software eta kultura librearen ezartzeko programa bat garatuz, liburutegiak eta kultur etxeak barne, jakina, Wi-fi sare ireki eta doakoak edo Internet libre eta doakoa ezarriko ditugu kultur zentro eta gune publiko guztietan.

Era berean, kultura librearen balioespene-irizpideen artean txertatuko dugu laguntza jasotzeko kultura-proiektuetan (horietan software librearen erabiltzea, erabilitako lizentziak, eduki libreak sortzea, etab.).

- Nafarroako Gobernuaren parte-hartze aktiboa eta finantzaketa Euskal Pilotaren Museorako. Proiektu lehiaketa bat bultzatzea, Labriteko pilotalekutik gertu sortzeko, jarduera zuzeneko harremana izango lukeelako. Iruñeko Udalarekin lankidetzan.

- Iruñeko Udalarekin lankidetzan ere, Salestarren Civivox-a Pablo Sarasate Musikaren Etxea proiekturako erabiltzea. Musika praktikara eta saiakuntzara dedikatutako litzateke, Pablo Sarasate museoa eta musika talde eta abesbatzentzako entsegu guneak barne hartuz. Iruñeko Orfeoiaren, Nafarroako Orkestra Sinfonikoaren eta Pamplonesaren egoitza soziala ere bertan egongo litzateke.

- Civican Donibaneko Civivox bihurtzea, gaur egun CAN Fundazioaren menpekoa dena.

- Nafarroako ondare material historikoa eta herria babesteko eta zaharberritzeko neurriak ezarriko ditugu, haren adierazpen guztiak irizpide profesional, independente eta publikoetatik hartuko dituztenak. Gure arkitektura tradizional, hiri- eta landa-arkitekturako eraikinen zentso-mapaketa egingo dugu, haien kontserbazio-egoera baloratuz eta ondare hori degradatzen jarraitzea saihestuz. Nafarroako lurralde osoan kontzientziazio-kanpainak ezarriko ditugu, gure ondare arkitektonikoa baloratu, zaindu eta kontserbatzeko. Erakundeek aholkuak eta laguntzak eman beharko dituzte.

- Laguntza Arangurengo Udalarari **Irulegi/Sorionekuko** museoa sortzeko.

- Nafarroako Etnografia Museoa sortuko dugu, besteak beste, **“Julio Caro Baroja Etnologia Museoa”** izeneko biltegietan bildutako funtsak bilduko dituena. Nafarroako ondare arkeologikoa aztertzen, azaleratzen eta berreskuratzen jarraituko dugu.

- Gure ondare immateriala biltzeko eta kontserbatzeko azterlanak eta ekimenak bultzatu eta babestuko ditugu.

-**Nafarroa Garaiko Ikus-entzunezko Edukien Gordailua** sortzea. Online Plataforma honek bere baitan bilduko eta eskainiko ditu orain arte foru administrazioak zein ikus-entzunezko sektoreak sortu dituzten gure herritarrendako interesekoak diren lanak.

Egitura publiko batek gidatuta eta kudeatuta, urtero eduki berriak bereganatuko ditu, eskaintza gaurkotua bermatuz. Hurbileko edukien ikus-entzunezko gordailuak herritar guztien eskura jarriko ditu, online, gure komunitatearen intereseko lanak.

- Arantza Agustinetan ikus-entzunezko hub bat ezartzeko laguntza eta finantzaketa.

- Nafarroako liburutegien plan bat egingo dugu, lurralde osoan behar bezala ezartzeko dauden beharrak eta liburutegiak kontuan hartuta. Irekitzeko ordutegia zabaltzeari ekitea, zerbitzu egokia bermatzeko

ehbildu

10

BERDINTASUNA ETA FEMINISMOA

Maite duzun
Nafarroa

EGINGO DUGU.

HELBURUA:

Hurrengo legegintzaldiaren helburu orokorra izan behar da jauzi kualitatibo eta kuantitatibo bat egitea berdintasun-politika publikoak eremu guztietan ezartzeko. Pobrezia-tasek, genero-arrakalek, indarkeriek, azken batean, gizonen eta emakumeen artean eremu guztietan dauden desberdintasun ugariak erakusten dute premiazkoa dela neurri eraldatzaileak dituzten berdintasunezko politika feministak abian jartzea.

Berdintasunean aurrera egiteko, honako proposamen hauek aldarrikatzen ditugu:

- Emakumeen eta gizonen arteko berdintasunari buruzko apirilaren 4ko 17/2019 Foru Legea betetzen dela bermatzea, kontrol- eta fiskalizazio-organismoak sortuz.
- Aurrekontua handitzea eta aurrekontu-esleipen zehatzak egitea, Emakumeen eta Gizonen Berdintasunari buruzko apirilaren 4ko 17/2019 Foru Legean ezarritako helburuak lortzeko neurriak garatzeko sail guztietan.
- Berdintasunezko politika feministak egitea.
- Sail guztietan berdintasunezko politika publikoak diseinatzea, haien arteko zeharkakotasuna eta koordinazioa bermatzeko.
- Sail guztietako plan eta estrategia guztietan genero-ikuspegia sartzea.
- Diskurtso-mailan berdintasunaren aldeko konpromisoarekin batera neurri zehatzak hartu behar dira.
- Gizonen eta emakumeen arteko desberdintasunari ikuspegi interseksionaletik heltzea.

NEURRIAK:**1. TRANSBERTSALITATEA.**

- Emakumeen eta gizonen berdintasunerako foru legea garatzeko plan estrategikoko ekintzak garatzeko eta zabaltzeko baliabide ekonomikoak eta giza baliabideak ematea.
- INAlri Nafarroako Gobernuan berdintasun-politikak bultzatzeko, koordinatzeko, jarraipena egiteko eta kontrolatzeko beharrezko baliabideak ematea.
- Aurrekontuaren % 1 gutxienez berdintasuna sustatzera bideratzeko helburua onartzea, bai ekintza positiboko politikan, bai zeharkakoetan.
- INAI Nafarroako Gobernuko gainerako departamentuekin koordinatzeko mekanismoak indartzea, berdintasun-politika feministen zeharkakotasuna bermatzeko.

- Berdintasunari buruzko prestakuntza-ikastaroak egitea sail guztietako funtzionario guztientzat.
- Baliabide ekonomikoak ezartzea beharrezkoak diren giza baliabideak, baliabide teknikoak eta prozedurak ezartzeko, eta, horrekin batera, organo fiskalizatzaile bat sortzea, Emakumeen eta Gizonen arteko Berdintasunari buruzko apirilaren 4ko 17/2019 Foru Legean ezarritako betebeharren ez-betetzeak identifikatzeko eta lege horrek ezartzen duen zehapen-araubidea gauzatu ahal izateko.
- Nafarroako Administrazio Publikoetako funtzionarioen oporren, lizentzien eta baimenen Erregelamendua onartzen duen otsailaren 9ko 11/2009 Foru Dekretuaren 16. artikulua aldatzea, guraso bakarreko familien baimena beste 17 astez luzatzeko.
- Kontziliazio erantzukiderako neurriak ezartzea enplegatu publikoentzat.
- Sail bakoitzari dagokion diru-esleipena, Berdintasunerako Legearen garapenean aurrera egiteko sailtako urteko planetan ezarritako ekintzak garatzeko.
- Berdintasun-teknikarien sarearen egoera hobetzea eta figura hori pixkanaka zabaltzeko proposamena egitea, modu batera edo bestera foru erkidego osoan berma dadin.
- Plangintza bat egitea, berdintasun-teknikarien sareko lanpostuen epe luzeko egonkortasuna arian-arian bermatzeko.
- Berdintasun-teknikarien sarearekin koordinazio-esparru egonkor bat sortzea, legeak ezartzen dituen edukiak lantzeko eta toki-erakundeetan eta mankomunitateetan gauzatu ahal izateko.
- Ebaluazio-tresnak sortzea (eragin-adierazleak) berdintasun-politiken eragina baloratzeko.
- Zaintzen beste arreta-eredu batzuk bultzatzea (irabazi-asmorik gabeko kooperatibak, ekonomia solidarioko enpresak, gizarteratze-enpresak, auzo-sareak).
- Zaintzaren merkantilizazioa murrizten joateko sentibilizatzea, identifikatzea eta lan egitea, bizitza erdigunean kokatzen duten beste eredu sozioekonomiko batzuk bultzatzea.
- Toki-erakundeek berdintasun-politikak garatu ahal izateko diru-laguntzak handitzea.
- Zaintza-estrategia bat sor dadin bultzatzea, gaiari zeharka heltzeko behar den aurrekontu-esleipenarekin, zaintzen merkantilizazioa pixkanaka ezabatuko duten zerbitzu publikoak sortzeko konpromisoarekin.

2. EMAKUMEEN AUTONOMIA EKONOMIKOA.

- Nafarroan emakumeek pairatzen dituzten eta lan egiten duten genero-arrakalak identifikatzeko eta kuantifikatzeko bi urteko azterlanak.

- Kontratazio publikoa kontrolatzeko kontratazioaren jarraipen-batzorde bat sortzea, kontratazioetan berdintasun-klausulak eta -irizpideak ezartzen direla bermatzeko, hala nola emakumeentzako lan-baldintza duinak bermatzea, emakumeek enpresetan parte hartzen dutela ziurtatzea, sexu-diskriminaziorik ez egotea, kontziliazio-neurriak, sexu-jazarpenaren eta sexuan oinarritutako jazarpenaren aurkako prebentzio- eta jarduera-protokoloak.
- Lana eta familia bateragarri egiteko neurriak.
- Tokiko erakundeentzako diru-laguntzak, zainketei erantzungo dieten proiektu komunitarioak bultzatzeko.
- Toki Erakundeei diru-laguntza zabaltzea kontziliazio-programetarako.
- Feminizatutako sektoreen egoerei buruzko ohiko azterketak; diagnostikoek lan-baldintzak hobetzeko eta lan horiei balioa emateko proposamenak egiteko balio behar dute.
- Feminizatutako lan-sektoreei eta horien baldintzei buruzko prestakuntza-, aholkularitza- eta informazio-programak egitea.
- Emakumeek jasaten duten soldata-arrakala murrizteko neurriak. Berdintasun-planak enpresa publiko eta pribatuetan zabaltzea, lan-arloko desberdintasunak eta soldata-arraila murrizteko.
- Emakume pentsiodunen behar espezifikoak erantzuteko neurriak (ekonomikoak, sozialak).
- Enpresa pribatuen soldata-auditoriak abian jartzea.
- Emakumeen pobrezia ikuspegi intersektorialetik heltzeko eta murrizteko premia- eta laguntza plana.
- Emakumeei zuzendutako prestakuntza- eta enplegu-plana, desgaitasuna duten emakumei, migratzailei eta gazteei arreta berezia eskainiz.
- Nafarroako enpresen erregistro publiko bat sortzea, sexuaren arabera banakatutako ordainsariak jasotzeko.
- Etxeko langileei, sektore feminizatuei eta emakume migratzailei zuzendutako doako aholkularitza juridikoko eta laboraleko zerbitzua sendotzea eta indartzea, Nafarroako lurralde osoan eskaini ahal izateko.
- Emakumeen artean kooperatibak sortzeko laguntza ekonomikoen, aholkularitzaren eta prestakuntzaren ildo espezifikoak irekitzea, sektore feminizatuetan arreta berezia jarriz.
- Sailarteko organo bat sortzea, emakumeek lan-merkatuan jasaten dituzten ezkutuko ekonomiako eta lan-esplotazioko egoerak identifikatu eta lantzeko.

3. EMAKUMEEN PARTE-HARTZEA ETA IKUSARAZTEA.

- Nafarroako Gobernuko zuzendaritza-postuetan eta kontseiluetan ordezkari-orekatuaren printzipioa bermatzeko irizpideak ezartzea.
- Toki-erakundeei partidak zabaltzea, proiektu komunitarioak eta emakume-sareen proiektuak bultzatzeko.
- Landa-eremuetan asoziazionismoa bultzatzeko eta laguntzeko berariazko plan bat egitea.
- Emakumeen parte-hartzea handitzea eta kontseiluari parte hartzeko eta eztabaidatzeko funtzio gehiago ematea, administrazioaren eta mugimendu feministen eta elkarte-mugimenduen arteko koordinazioan sakontzeko.
- INAIk zeregin aktiboa hartzea, hainbat kolektibo eta elkarte feministarekin batera lan egiteko sareak sortuz, emakumeen errealitateak ikuspegi interseksionaletik lantzeko.
- Kontratazioetan eta dirulaguntzetan genero-klausulak betetzen direla bermatzea.
- Sektore ahulenetan (desgaitasuna duten emakumeak, migratzaileak, pentsiodunak) lan egiten duten asoziazionismoa, sareak eta gizarte-ekimenak babestea, bultzatzea eta sustatzea.
- Nesken eta emakumeen oinarrizko kirola sustatzeko berariazko laguntza ekonomikoen ildoak.
- Nafarroako artistei ikusgarritasuna emateko berariazko programak.
- Komunikazioko profesionalentzako berariazko prestakuntza-ikastaroak genero-berdintasunari buruz, eta indarkeria matxistari buruzko informazio-protokolo orokor bat egitea.
- Historia osoan Nafarroan bizi izan diren eta ekarpenen bat egin duten emakumeak hainbat arlotan (hezkuntzan, kulturean, udalean) ikusarazteko eta ezagutarazteko konpromisoa.

4. SEXU- ETA UGALKETA-ESKUBIDEAK.

- Sexu- eta ugalketa-osasunari buruzko 2016ko Dekretuaren garapen integrala.
- Heziketa afektibo-sexualari eta berdintasunezko harremanei buruzko prestakuntza eta sentsibilizazioaren aldeko apustua egitea, batez ere nerabeei eta helduei zuzendutako tailerren, informazio-pilulen edo hezkuntza formalaren eta ez-formalaren arloko beste jardueren bidez.
- Hezkidetzeta eta Skolae indartzea eta orokortzea.
- Osasun-sistema publikoan HBEa bermatzea.
- Desgaitasuna duten pertsonen elkarteekin, elkarte migratzaileekin eta

feministekin koordinazioa eta sareko lana bultzatzea, sexu-hezkuntza elkarrekin lantzeko.

- Kalitatezko sexu-osasunaren arretarako zerbitzuak eskaintzeko baliabide nahikoak eta egokiak ematea, pertsona guztientzat eskuragarri.
- Emakumeen genitalen mutilazioari buruzko sentsibilizazio-lana profesionalentzat eta hezkuntza-eremuan.
- Emakumeen genitalen mutilazioari buruzko protokoloa eguneratzea eta zabaltzea.

5. EMAKUMEEN AURKAKO INDARKERIA.

- Ekintza-plan berri bat egitea, Nafarroan emakumeen aurkako indarkeriari aurre egiteko 14/2015 FORU LEGEA garatzen jarraitzeko behar den aurrekontu-esleipenarekin.
- Indarkeria matxistako kasuak detektatzeko eta indarkeria matxistaren biktima diren emakumeak artatzeko protokoloak eguneratzea eta hobetzea.
- Genero-indarkeria zuzenean edo zeharka bizi izan duten adingabeentzako esku-hartze espezifikoak.
- Genero-indarkeriaren eta indarkeria matxistaren biktima diren emakumeentzako harrera-baliabideak eta laguntzak handitzea eta hobetzea.
- Genero-indarkeriaren eta indarkeria matxistaren biktima diren emakumeentzako bizitegi-baliabideak handitzea.
- Desgaitasuna duten emakumeek jasaten duten genero-indarkeriaren prebentziorako eta arretarako berariazko neurriak ezartzea. CERMINen dekalogoaren erreferentziat hartuta, premiazkoa da genero-indarkeriaren eta indarkeria matxistaren detekzioarekin eta tratamenduarekin lotutako zerbitzu, baliabide eta informazio guztietan irisgarritasuna bermatzeko neurri egokiak hartzea.
- Sexu-esplotazioaren eta/edo emakumeen salerosketaren aurrean jarduteko neurri eta programa integralak abian jartzea.
- Prostituzioan aritzen diren pertsonen eskubide guztiak izango dituztela bermatzea, batez ere osasun-, gizarte- eta lan-zerbitzuek.

6. LGTBI+

- LGTBI+ komunitatearen eskubideetan aurrera egiteko baliabideak handitzea eta indartzea.
- Indarkeriari buruzko LGTBI+ berdintasunerako legea garatzeko aurrekontu-esleipena ematea emakumeen aurka.

2023-2027 LEGEGINTZALDIRAKO NEURRIAK

Ekainaren 19ko 8/2017 Foru Legea, LGTBI+ pertsonen berdintasun sozialari buruzkoa, onartu ondoren, bada garaia hura garatzeko eta Nafarroako gizartearen eta gure politika publikoen eremu guztietan LGTBI pertsonen benetako berdintasuna transbertsalizatzeko behar diren ekintza-plana eta plan sektorialak bultzatzeko. Ildo horretan, honako neurri hauek hartuko dira:

- Nafarroako LGTBI+ pertsonen arretarako Kattalingune zerbitzuan egindako murrizketak iraultzea, zerbitzua bera eta zerbitzuaren kalitatea hobetzeko eta deszentralizatzeko.
- Nafarroako LGTBI+ behatokia sortzea.
- Informazio- eta sentsibilizazio-ekintzak bultzatzea eta indartzea, kontzientzia solidario berri bat sortzeko, jarrera-aldaketa erraztuko duena eta lesbiana, gay, trans* eta intersexualekiko aurreiritziak eta fobiak ezabatuko dituen, herritartasun-eskubide guztiak modu eraginkorrean baliatzeko aukera emango dieten baldintzetan bizi ahal izan daitezen.
- Administrazioetako kargu publikodunen informazioa eta prestakuntza sustatzea, aurreiritzirik gabeko eta sexu-aniztasunaren aurkakoak ez diren jarrera publikoak erakustearen garrantziaz kontzientziatzeko, foru legea betetzen dela bermatzeko.
- LGTBI+ pertsonen gizarte-berdintasunerako ekainaren 19ko 8/2017 Foru Legearen ekintza-plan berria egitea.
- Giza baliabideak eta baliabide ekonomikoak gehitzea 8/2017 Foru Legearen garapenean aurrera egiteko.
- Administrazio-inprimakiak berrikustea, egokitzea eta aldatzea, sexuaren, generoaren eta familiaren aniztasunera egokitu daitezen, legean jasota dagoen bezala.
- LGTBI Nafarroako Kontseilua bultzatzea, sailen eta LGTBI+ taldeen arteko koordinazio- eta lan-organo gisa.
- Koordinazio-metodoak sortzea, lotura eta komunikazio egonkor eta arautua sendotzeko Nafarroako erakunde eta kolektibo transexual, lesbiana eta homosexualekin, bai eta genero-rolen esleipen sexistari aurre egiten dioten mugimenduekin ere, haien interesak eta beharrak behar bezala ezagutu eta defendatzeko, eta administrazio eta erakunde publikoekin jarduteko estrategia komunak diseinatzeko.
- Nafarroako gizartean sexu-orientazioagatiko eta -identitateagatiko diskriminazio-egoerei buruzko azterketak eta ebaluazioak egitea aldizka (espezifikoak kasuistikaren arabera: genero barruko indarkeria; bullyinga edo eskola-jazarpen transfobikoa, lesbofobikoa, homofoboa eta bifobikoa; lan-merkatuan sartzeko eta integratzeko zailtasunak; etxegabetasun-egoeran dauden eta nazioarteko babes-

egoeran dauden lgtbi+ pertsonak). Halaber, kasu bakoitzean neurri eta esku-hartze zuzentzaile eta prebentibo egokiak proposatuko ditu.

- LGTBI+ komunitateari eta haren eskubideei buruzko ekintzak (sentsibilizazioa, asoziazionismoa, prestakuntza) egiteko toki-erakundeentzako diru-laguntzak indartzea.
- Erakundeentzako diru-laguntzak zabaltzea, sexu-aniztasunari buruzko proiektuetarako.
- LGTBI+ pertsonak ghettoaren eta kontsumoaren logiketatik kanpo dauden moduan adierazteko kultura- eta soziabilitate-guneak sustatzea.
- Sailetan LGTBI+ foroak sor daitezen bultzatzea, bai eta toki-erakundeetan LGTBI+ mahaiak sor daitezen bultzatzea ere, LGTBI+ komunitatearen beharrei erantzungo dieten zeharkako politika publikoak garatzeko.

Gainera, hainbat esparrutan neurriak hartuko dira, plan sektorialen eta ekintza-planaren esparruan:

a.- Hedabideak

- Sexu-errealitate minorizatuak ikusarazteko kanpaina instituzional eta publizitario espezifikoak bultzatuko dira, errealitate horiek modu positiboan eta aberasgarrian aipatuz. Tratu txarren aurkako kanpainei dagokienez, horietan genero barruko indarkeria sartu eta ikusaraziko da.
- LGBTI+ kolektiboen (lesbianak, gayak, bisexualak, trans*, intersexualak...) errealitateei eragiten dieten albisteak tratatzeko eskuliburu deontologiko bat egingo da komunikabideetan, bereziki trans* pertsonak tratatzeko. Eskuliburu hau, era berean, heterosexistek gabeko publizitatea zabaltzeko gomendiotzat hartuko da.

b.- Hezkuntza

- SKOLAEren eta hezkidetzaren esparruan, sexu- eta genero-aniztasunean eta familia-aniztasunean prestatu eta trebatuko dira hezkuntzako irakasleak eta etorkizuneko profesionalak.
- Ildo horretan, kalitatezko material didaktikoak sortuko dira, ikasleentzat, irakasleentzat zein familientzat, sexu-, afektibitate- eta familia-errealitate desberdinak islatzeko, errealitate horiek ikusarazteko eta modu positiboan integratzeko. Hezkuntza-curriculumean sexu- eta familia-aniztasunari buruzko prestakuntza sartuko du, zeharka, maila guztietan. Esparru afektibo-sexualean errespetuaren, berdintasunaren, askatasunaren, plazeraren eta erantzukizunaren printzipioak sustatuko dira, eta berdintasuna errazten duten eta eredu matxistak zalantzan jartzen dituzten maskulinitate-eredu berriak bultzatuko dira.
- Trans* ikasleentzako arreta-protokoloa berrikusi eta hobetuko da. Gainera, eskola-jazarpenaren edo bullying-aren aurkako protokoloetan transfobia, lesbofobia, homofobia eta bifobia sartuko dira.

- Diziplina arteko lantalde bat sortuko da trans adingabeen kasuen jarraipena egiteko (hezkuntza, osasuna eta egokitze jotzen den beste edozein zerbitzu).
- Sexu- eta genero-aniztasunari buruzko azterlanak integratzea eta sustatzea unibertsitate publikoan, osasun publikoko zerbitzuekin batera.
- Epailtzari, fiskaltzari eta poliziari zuzendutako prestakuntza- eta sentsibilizazio-programak azpimarratuko dira, sexu-aniztasunaren eta -askatasunaren aurkako jarreraren jazarpen penal eraginkorra lortzeko, eraso horien biktimen babes handiagoa lortzeko eta arlo horretako langile funtzionarioen diziplina anitzeko taldearen aurreiritzirik gabeko tratua lortzeko.
- Aholkularitza eta laguntza emango zaie, hala eskatzen duten sexu-orientazio edo -identitateagatik jazarritako pertsona guztiei asilo politikoa emateko eta dagozkien eskubideak aitortzeko, haien administrazio-egoera edozein dela ere.
- LGTBI+ memoria historikoa berreskuratzearen alde lan egitea eta justiziaren, memoriaren eta LGTBIQ+ erreparazio historikoaren alde lan egitea.

c.- Eremu sozio-ekonomikoa

- Sindikatuekin batera, lantokietan egon daitezkeen sexu-orientazio eta -identitateagatik fobien aurkako sentsibilizazio- eta borroka-neurrien dekalogoia egingo da, haien laneratzea errazteko.
- 50 langiletik gorako enpresek LGTBI+ pertsonen aurkako jazarpena edo indarkeria artatzeko jarduera-protokoloa dutela ziurtatzeko neurriak ezartzea.
- Bereziki aintzat hartuko dira trans* pertsonak, eta, kasu horretan, enplegua sustatzeko politika espezifikoak eta ekintza positiboak egin eta aplikatuko dira, lan-kontratazioan sistematikoki diskriminatu ez daitezen.

d.- Eremu sozio-sanitarioa

- Patologizatzaileak ez diren jarduera-protokoloak zabalduko dira, aniztasuna eta norbanakoaren askatasuna bermatzen dutenak, gomendio eta gida gisa, bai sistema publikoko profesionalentzat, bai pribatuentzat.
- Transbide zerbitzuaren ebaluazioa eta beharren azterketa egitea.
- Arreta pertsonalean lan egiten duten baliabideetako langileei prestakuntza ematea, bereziki adingabeekin lan egiten dutenei harrera-baliabideetan.
- Nafarroako Unibertsitate Ospitalean sexua berresleitzeko kirurgia-unitate bat sortzea aztertzea, Transbide diziplina anitzeko unitate teknikoarekin koordinatuta. Unitate hori sortzen ez den bitartean, Osakidetzarekin hitzartuko da berresleipenak egin ahal izateko.

11

BIZIKIDETZA ETA GOBERNANTZA DEMOKRATIKOA

Maite duzun
Nafarroa

EGINGO DUGU.

A) BIZIKIDETZA DEMOKRATIKOA

Benetako bizikidetza demokratikoa bultzatzen duten politika publikoek ikuspegi integrala eta zeharkakoa izan behar dute, bizikidetzaren ikuspegi zabal eta faktore anitzekoan oinarrituta. Jarduera-eremuek honako hauek hartu behar dituzte barne: identitate-eta hizkuntza-aniztasuna, desberdintasun sozioekonomikoak eta gizarte-bazterketa, kultura-aniztasuna eta jarrera arrazista eta xenofoboak, genero-desberdintasunak eta emakumeen edo LGTBI+ pertsonen aurkako indarkeria, parte-hartze demokratikoa, polizia-eredua edo memoria-politikak, biktimak eta giza eskubideak.

Alde horretatik, sailen arteko lan koordinatua egin behar da, egoeraren diagnostiko sakon batetik abiatuta, eta oraingoa baino (2022an onartua) asmo handiagoko eta inklusiboagoa den Bizikidetza Plan batean islatu behar da. Horregatik, **II. Bizikidetza Demokratikorako Plana egitea proposatzen dugu**, politika horiek guztiak garatzeko esparru orokorra izan dadin. Azken batean, lehen aipatutako eremuetan garatzen ari diren lege eta plan sektorialagoen aterki orokorra izatea. Izan ere, horiek guztiak funtsezkoak baitira bizikidetza erraztuko duten zeharkako politikak osatzeko.

Hauteskunde-programa honetan atal zabalak daude berdintasun-politikei eta feminismoari buruz, baita gizarte-eskubideei, gizarteratzeari, hizkuntza-politikari, kultura-aniztasuneko politikei edo balioetan oinarritutako hezkuntzari buruz ere. Horregatik, bi jarduera-eremu zehatzetan jarriko dugu arreta hemen.

1. GIZA ESKUBIDEAK, BIKTIMAK ETA MEMORIA

Hamarkada luzeetan zehar, hainbat motatako giza eskubideen urraketak gertatu dira motibazio politikoko hainbat testuinguruan. Urraketa horiek guztiak aitortu eta konpondu egin behar dira, 1936ko estatu-kolpearen eta frankismoaren biktimetatik hasita. Gure iragan hurbilean, ETAREN indarkeriak zein Espainiako eta Frantziako Estatuaren errepresio eta gerra zikineko estrategiek hildakoak eta lesio fisiko edo psikikoak eragin dituzte pertsonengan.

Memoria EH Bildurentzat ezinbesteko elementua da orainaren eta etorkizunaren eraikuntzan, eta horregatik uste dugu memoriaren kontzeptuak kontzeptu integrala, inklusiboa eta dinamikoa izan behar duela, Memoria Historikoa eta oraintsukoa barne hartzen dituena, gure lurrian bizi izandako gatazken ondorioak konpontzeko egungo beharretik abiatuta. Azken batean, Memoria Demokratikoa eta bizia, erabateko bizikidetza eraikitzeko oinarri izango dena. Eta Memoria egituratu bat, helburu berberarekin, egiaren, justiziaren eta erreparazioaren beharretatik. Horregatik, memoria horrek inklusiboa izan behar du nahitaez.

EH Bilduren ustez, Memoria Historikoa tradizionalki ulertzen duen aldia ezin da estatikotzat eta egungo egoera politiko eta sozialetik eta oraintsuko memoriatik deskonektatuz hartu. Garai historiko hura 78ko erregimenarekiko hausturarik ezaren giltzarri gisa ulertzen dugu: estatu-egiturak, egitura politikoak, judizialak eta polizialak mantentze eta eskualdatze hutsa, iragan urrun eta ez hain urrun horretako jarduerak eta errealitateak gaur egungoekin lotzen dituzten elementuak.

Memoria historikoa justiziaren eta askatasunaren aldeko borroka eta idealak jaso behar ditu. Beraz, eduki politiko du. Hori gabe, konpromiso humanitario batez hitz egingo genuke, eta memoria historikoa hori baino gehiago da. Jakina, izena eta abizena zuten milaka eta milaka pertsonak pairatu zuten sufrimenduaz ere ari gara, eta horrek guztiak osagai humanitario sakona du, garrantzitsua eta saihestezina. Baina gogoratu behar da biktima gehienak konpromiso politikoagatik izan zirela, eta hori horrela ulertzea funtsezkoa da, gertatutakoa zentzuz eta esanahiz hustu nahi ez badugu.

Oraintsuko memoriari dagokionez, EH Bilduk apustu sendoa egingo du gatazka politikoaren kausak eta ondorioak gainditzeko eta motibazio politikoak eragindako giza eskubideen urraketarik berriro ez gertatzeko. Ildo horretatik, gure ustez, Nafarroa, bere eragile politikoak, sindikalak, sozialak eta, oro har, herritarrak protagonista aktiboak izan behar dira memoria inklusiboa eta bizikidetzaren demokratikoa eraikitzeko, giza eskubideen urraketa guztiak eta indarkeriaren zikloaren ondorio guztiak artatuko eta gaindituko dituen. Nafarroako gizartean akordioak lortzeko elkarriketa eta prestasuna oinarritzekoak dira bakea eta bizikidetzaren eraikitzen aurrera egiteko. Horregatik, EH Bildu prest dago herritarren parte-hartzea ahalbidetuko duten foro zabalak bultzatzeko eta horietan parte hartzeko, ezinbesteko baldintza baita bakea eta normalizazioa lortzeko bidean aurrera egiteko.

Aieteko Jauregian duela hamarkada bat baino gehiago egindako Bake Konferentzia, ETAREN jardura armatuaren amaiera eta ondorengo desegitea, eta Foro Sozial Iraunkorraren gomendioak eta ekimenak aurrerapena izan dira garai berri baterako oinarri sendoak ezartzeko, berriro ez gertatzeko bermeak izango dituen bizikidetzaren demokratikoa eraikitzeko.

Testuinguru horretan, oso garrantzitsua da giza eskubideen urraketaren biktima guztiei tratamendu bat ematea berdintasunaren printzipiotik abiatuta. Nafarroan, orain arte, biktima bakar batzuk aitortu dituzte. EH Bilduk konpromiso irmoa du bere esku dagoen guztia egiteko eskubideen urraketa guztiak diagnostikatzeko, bai eta giza eskubideen urraketaren biktima guztiak aitortzeko, erreparatzeko eta birgaitzeko ere. Biktima guztien sufrimendua aitortu eta arintzen saiatzearen alde agertu da EH Bildu, eta guztiei egia, aitortza eta erreparazioa ezartzea eskatu du. Horren erakusgarri da 2021eko urriaren 18ko Adierazpena.

EH Bildu prest dago gainerako eragile politiko eta sozialekin lan egiteko, bizikidetzaren demokratikoa guztion artean eraikitzeko oinarriak ezartzeko, pertsona guztien eskubide zibil eta politiko guztiak errespetatuta. Etorkizun horretan, proiektu politiko guztiak defendatu eta praktikara eraman ahal izango dira, herriaren borondatea beste mugarik gabe.

1.1. MEMORIA ETA BIKTIMAK. Egia, aitortza, justizia eta erreparaziorako eskubidea.

1.1.1. Memoria Historikoa

- 1977ko Sekretu Ofizialei buruzko Legea eta Amnistiari buruzko Legea indargabetzeko eskatzea, diktadurako krimenen eta trantsizioaren zigorgabetasuna ahalbidetzen duten ataletan.

- Diktaduran nahiz trantsizioan errepresioarekin lotutako artxibo publiko eta pribatuak irekitzea ahalbidetzeko neurriak hartzea. Era berean, artxibo polizialeetan, diplomatikoetan, militarretan, judizialeetan, kartzelakoetan, elizakoetan eta oro har edo bereziki errepresioarekin zerikusia duten ospitaleetan dauden dokumentu guztiak desklasifikatzea eta katalogatzea ahalbidetzeko neurriak, biktimen justiziarako eta erreparaziorako eskubidea ziurtatzeko.

- Nafarroako Memoria Historikoaren Institutuan atal espezifiko bat sortzea, kolpe militarrean, diktaduran eta ondorengo aldiaren emakumeek bizi zuten egoera dokumentatu eta lantzeko, biztanleria erreprimituaren funtsezko zati baten historia ezkuari buruzko egia argitara ateratzeko elementu garrantzitsu gisa.

- Nafarroako erakundeek Nazio Batuen Gerra eta Gizateriaren Aurkako Krimenen Preskribaezintasunari buruzko 1968ko azaroaren 26ko Konbentzioa eta Giza Eskubideen nazioarteko erakundeek onartutako eduki berari buruzko gainerako adierazpenak berrestea ahalbidetzeko neurriak hartzea. Neurri horrek lege-estaldura du Estatuko Memoria Demokratikoaren Legean.

-Laguntza ematea Argentinako Kereilari eta justizia unibertsalaren printzipioetan eta egindako gizateriaren aurkako krimenen preskribaezintasunean oinarrituta jarritako beste batzuei. Herri, eskualde eta merindade bakoitzeko udalek tokiko epaitegietan kereilak aurkez ditzaten bultzatzea, gertakari horiek ikertzera eta epaitzera behartzeko.

- Hobi komun guztiak lokalizatzea eta judizializatzea, hobi komunak lurpetik ateratzeko nazioarteko protokoloak aplikatuz, epaitegiak dagozkien aktak egitera eta sumario judizialak irekitzera behartuz.

- Erakundeek laguntza ematea lapurtu zaizkien haurren desagerpena ikertzeko, eta delitu hori gizateriaren aurkako krimenezat jotzen da.

- *Nafarroako errepresio ekonomikoak (1936-1966) eragindako pertsonen errolda egiten jarraitzea. 1936ko kolpe militarren ondorioz arrazoi politiko, erlijioso edo ideologikoengatik espoliatutako ondasunengatik ondare-erantzuleek egindako errekonozimendu eta ordain ekonomikoa eskatu eta lan egitea.*

- Presoen lan behartuen onuradun izan ziren enpresa eta erakundeen erantzukizuna zehaztu eta kuantifikatu ahal izateko ekimenak.

- Eraikin eta espazio publiko eta pribatuetan sinbologia frankista antzematen eta kentzen jarraitzea.

-2015-19 legegintzaldian Iruñeko Udalak Erorien Monumentua dagoen espazioan hasitako esku-hartze demokratikoaren prozesuaren jarraipena bultzatzea, udalarekin batera. Eraikinaren erabilera nagusia, eraikina mantenduz gero, memorialistikoa izango da, 1936-39ko Gerra Zibilari eta Erregimen Frankistaren ondorengo errepresioari buruzkoa.

- San Kristobal Gotorlekua Oroimenerako Leku Deklaratzeko Estatuarekin hitzarmen bat sinatzea eta partaidetzaz egindako memoria-proiektu integral bat garatzea.

1.1.2. Oraintsuko memoria

- Biktima guztiei, bai ETAk eragindakoei, bai eskuin muturreko taldeek edo polizia-indarkeriak eragindakoei, merezi duten izaera ematea. Guztiek dute egia, justizia, errekonozimendua, erreparazioa eta ez errepikatzeko bermea izateko eskubidea.

- Memoriaren Institutua garatzea, memoria kolektiboa, plurala eta integratzailea sustatzeko. Politikaren eta gizartearen eremuan iraganari buruzko hausnarketa bateratua sustatzea. Horretarako, helburu horrekin sustatzen diren foroetan indar politiko guztiak inplikatzeko proposatzen dugu. Iraganak ezin du irakurketa bakarra izan, baina kontakizunek oinarri komun bat izan dezakete: Giza Eskubideen errespetuaren alde egitea.

- Memoria inklusiboa, sufrimendu guztiekiko enpatia eta bizikidetzaren esparruan aurrera egitea ahalbidetzeko, giza eskubideen urraketa guztiak dokumentatu eta aintzat hartuko dituzten tokiko eremuan memoriarekin lotutako azterlanak egin daitezzen bultzatzea eta laguntzea. Era berean, nahi duten zeinu desberdinetako biktimekin topaketa leheneratzaileak bultzatzea.

- Aipatzekoa da desberdintasuna dagoela Estatuaren indarkeriaren biktimek eta Eskuin muturreko taldeek edo funtzionario publikoek motibazio politikoko ekintzengatik eragindako biktimek dituzten eskubideak aitortuak izateko eta erreparazioa jasotzeko. Hau da, biktimak hauek aitortu eta erreparatzeari buruzko martxoaren 26ko 16/2019 Foru Legea aplikatzeko zailtasunak aurkitzen dituztela.

- Estatuaren indarkeriaren biktimen egiarako eskubidean aurrera egitea. Dokumentuak desklasifikatzeko eta Sekretu Ofizialen Legea indargabetzeko eskatzea. KREIk egindako ikerketa-lana zabaltzea, Nafarroako herritarren torturaren eta tratu txarren errealitatea dokumentatzeko eta dimentsionatzeko, eta biktima horiek aitortzeko eta erreparatzeko beharrezko neurriak hartzea.

- 16/2019 Foru Legean aurreikusitako Errekonozimendu eta Erreparazio Batzordearen garapena, biktimak ofizialki aitortu ahal izateko. Nafarroako Pertsona Torturatuen Sarearekin, Estatuaren indarkeriaren gainerako biktimekin eta Egiari Zor bezalako elkarteekin elkarlanean aritzea. Elkarte horiek egiaren, aitortzaren eta oroimenaren esparruan lan egiten dute.

-Hezkuntzaren esparruan lan egitea. Bakearen eta Bizikidetzaren aldeko Eskolen programarekin jarraitzea eta biktima hezitzaileen programa birformulatzea eta inklusiboagoa egitea.

1.2. PERSONAS PRESAS Y REFUGIADAS

- Espetxe-arloko eskumenen transferentzia eskatzea Nafarroarentzat, presoen eta beren gizarte- eta familia-ingurunearen arteko harreman normalizatua erraztera bideratutako espetxe-kudeaketa aurrera eramateko.

- Presoei aplikatutako salbuespen-neurri guztien amaiera erreklamatzeko eta legeria arrunta aplikatzeko hainbat instantzia jartzen ari diren oztupoak salatzea.

- Gaixotasun larriak eta sendaezinak dituzten presoek tratamendu egokia jasotzeko eta espetxetik ateratzeko duten eskubidea errespetatzeko eskakizuna, baldin eta espetxean egoteagatik gaixotasun hori larriagotzen bazaie.

- Presoak gizarteratzeko eta birgizarteratzeko eta iheslariak etxeratzeko prozesua bultzatzea, Gernikako Akordioan eta Foro Sozialaren gomendioetan ezarritakoaren arabera.

2. DESMILITARIZAZIOA ETA POLIZIA-EREDUA

-Foru Politikak trafikoaren transferentzia lehenbailehen bere gain hartzea, ezohiko EPERako deialdia eginez eta horretarako behar diren administrazio-kudeaketak eta baliabideak emanaz.

-Eskumen guztiak Foruzaingoari transferitzea, erkidegoz kanpokoak ez diren eskumen guztiak eskusiboki erabil ditzan, polizia-kidego hori Nafarroaren zerbitzura dagoen polizia integral bihurtu dadin. Transferentzia-prozesu hori Foruzaingoaren Plan Zuzentzailea garatuz antolatuko da, eskusibotasun-ereduan.

-Eginkizunak transferitzeko prozesu horren ondorioz, Estatuako segurtasun-indar eta -kidegoek atzera egiteko prozesu mailakatua eskatu eta bultzatzea. Estatuako segurtasun-indar eta -kidegoen kopurua eta funtzioa birdimentsionatzea, Nafarroara transferitu ez diren erkidegoz kanpoko eskumenetara egokitzeko. Prozesu horrekin batera, Nafarroako erakundeek benetako mekanismoak jarri beharko dituzte segurtasun-indar eta -kidegoak kontrolatzeko.

-Foruzaingoak oso-osorik bereganatzea herritarren segurtasunaren arloko eskumenak, erkidegoz kanpokoak izan ezik.

-Polizia-ereduari buruzko etengabeko eztabaida irekia sustatzea, zerbitzuaren kalitatea eta haren lege-erantzukizun zabalak etengabe aldatzen ari den biztanleriaren beharretara egokitzeko.

-Foruzaingoaren Plan Zuzentzailea eta Nafarroako Polizien Legea garatzea, honako printzipio hauetan oinarrituta:

a. **Polizia demokratikoa, bere jardueren, kudeaketaren eta emaitzen berri emango** diena bai zuzentzen duen gobernuari, bai zerbitzua ematen dien herritarrei.

b. **Polizia integrala bere eginkizunetan**, zerbitzuko, ez errepresiboa, jarduteko irizpide politizaturik gabea, zibila eta militarizatu gabea.

c. **Giza eskubide guztiak errespetatzen dituen polizia**, bere funtzionamendua arautuko duen, Giza Eskubideetarako NBEren Goi Komisarioaren Poliziarentzako Giza Eskubideen Araudian eta Praktikan oinarritutako Jokabide eta Etika Polizialaren Kode Deontologikoa, eta Europako Kontseiluak gomendatutako Poliziaren Etikaren Europako Kodea jasoko dituen lege bat duena.

d. **Herritarrengandik hurbil dagoen polizia** bat da, eta bere jarduna bideratzen du bien inguruneak sakonki ezagutuz, gaitasun analitiko handiaren bidez.

e. Polizia horrek herritarrekin, elkarrekin, erakunde publiko eta pribatuekin eta haren ongizateaz eta segurtasunaz arduratzen diren beste erakunde batzuekin elkarrekin eragiten du, plan taktiko eta estrategikoak eginez hura arautzen duen Foru Legearen esparruan.

f. Polizia bat, bere jarduketetan, bere **barne-kontrolako eta Gobernuaren berezko mekanismoen mende dagoena**, bai eta Foru Legean jada jasota dagoen Kanpo Batzorde Independente baten mende ere.

g. **Polizia horrek etengabe eta etengabe sustatuko du prestakuntza teknikoa** eta humanistikoa, bai eta profesionaltasuna ere polizia-eginkizunetan eta kide guztien garapen pertsonala eta profesionala, baldintza eta aukera berdinetan.

h. **Nafarroako herritarren hizkuntza-eskubideak errespetatu** eta erantzungo dituen polizia.

i. **Polizia gardena, indarraren eta polizia-armen erabilera erregulatzeko arauei dagokienez**. Armak erabiltzeko jarraibideak argitaratzea. Armen erabileraren trazabilitateari buruzko barne-auditoriak egitea.

- Identifikazio-formularioak ezartzea, arraza-joera diskriminatzaileek gidatutako identifikazioak prebenitzeko, besteak beste. Giza eskubideak babesteko nazioarteko erakundeek eta Herriaren Defendatzaileak gomendatu dute horiek erabiltzea.

- Bitartekaritza Bulegoa, gizalege-modu berri gisa, non bitartekaritza, modu parte-hartzailean, adostuan eta dinamikoan, gatazkak konpontzeko bide gisa ezarriko den.
- Eragileentzako Etengabeko Prestakuntza Plana, bereziki honako alderdi hauetan: gizarte-trebetasunak, herritarrekiko tratua, gutxiengoekiko eskubideak eta tratamendua, jokabide arrazistak eta xenofoboak desagerraraztea, bitartekaritza, salerosketaren detekzioa, etab.
- Foruzaingoaren protokolo bat sortzea, desgaitasun intelektuala eta funtzionala duten pertsonen arreta emateko.

3. JUSTIZIA

Nafarroako herritarren beharrezanekin bat datorren gatazkak konpontzeko eredu bat bultzatzeko eta garatzeko eratu zen Parlamentuko Ponentziak gatazkak konpontzeko esparru berri bati heltzeko beharra ikusi zuen.

XX. mendearen amaieratik, Nafarroako gizarteak eraldaketa handia jasan du, eta horrek isla izan du harreman pertsonal eta juridikoen hazkundean eta dibertsifikazioan, giza elkarreragin ororen berezko diren gatazken kopurua eta konplexutasuna handituz. Hurrengo urteetan, Nafarroak eraldaketa handiei aurre egin beharko die, eraldaketa handiei hain zuzen, egoera sozio-ekonomiko berri batera garamatzatenak, aurrekoaren oso bestelakoa. Egoera horretan premia berriak sortzen dira, baita gatazka berriak, eta erantzun berri eta egokiak behar dira, gizartearen sortzen diren gatazkak behar bezala konpontzeko direla bermatzeko.

Giza harremanen gehiegizko judizializazioaren ondorioz, sistema judizialak gero eta erantzun motelagoak ematen ditu, eta ez beti alderdien benetako interesekin bat datozenak; izan ere, dauden desberdintasunek osagai ez-judizialak eta bereziki pertsonalak izan ohi dituzte, eta horiek nekez konpon daitezke ohiko justizia-sistemarekin.

Horren adibide garbia da gaur egungo zigor-sistema, zigor-justizian oinarritua, eta argi eta garbi agerian geratu da ez dela nahikoa. Izan ere, zigor horiek kasu askotan ez dituzte asetzen biktimen beharrak, eta ez dira lortzen benetako birgizarteratze-ondorioak ere. Aitzitik, horrelako zigorrek lagundu egiten dute arau-hauslea kriminalizatzen, etiketatzen eta estigmatizatzen.

Mende honetako bezalako gizarte ireki eta plural bati, izaera bereko Justizia Sistema bat dagokio, sistema plural bat, eta ez bide bakarrekoa – Jurisdikzioak prozesu judizialaren bidez eskaintzen duena bezalako –, baizik eta gatazkari adostutako erantzun bat bideratzeko bide ugari biltzen dituena.

Justizia-eredu propio bati forma eman behar zaio, justiziara iristeko bideak sinplifikatu eta zabaltzeko.

NEURRIAK

1. Justizia-eredu propioa defendatzea, bertakoa, inpartzialtasunaren oinarriko printzipioak nagusi dituen eta segurtasun juridikoaren printzipioan oinarrituta jarduten duen antolaketa eta planta judizialaren eredu propioa duena.
2. Nafarroako Kontseilu Judizial bat sortzea, Nafarroako Justiziaren gobernu kudeatuko duena, eskumen propioekin, eta Nafarroako Eskola Judizial bat haren mende egonen dena, diru-laguntza publikoekin, karrera judizialera sartzeko aukera-berdintasuna bermatzeko.
3. Justiziarako sarbide librea eta doakoa eskatzea.
4. Atxilotuentzako eta presoentzako doako lege-laguntzako zerbitzuak indartzea.
5. Prozedura judizial eta praktika errestauratibo guztietan irisgarritasuna bermatzea..
6. Esparru judizialean eta bitartekaritzaren eta gainerako leheneratze-jardunbideen eremuan, herritarren hizkuntza-eskubideak zorrotz errespetatu daitezkeen eskatzea.
7. Eremu judizialeko langile guztiei generoari buruzko prestakuntza eskatzea.
8. Martxoaren 9ko 4/2023 Foru Dekretua garatzea, Justizia Errestauratiboari, bitartekaritzari eta Europako Erkidegoko leheneratze-jardunbideei buruzkoa, eta haren aplikazio-eremua lan-esparrura zabaltzea.
9. Espetxe-arloko eskumen guztiak bereganatzea, geure espetxe-politika garatu ahal izateko.
10. Hezkuntzaren, osasunaren eta gizarte-zerbitzuen arloko zerbitzu publiko guztiak askatasunaz gabetuta dauden eta ez dauden pertsonen artean baldintza berdinetan ematen direla bermatzea.
11. – Lan Auzitegiaren demokratizazioa.

B) GOBERNANTZA DEMOKRATIKOA

Legegintzaldiaren balantzea: aldaketaren legegintzaldian legegintza-aurrerapen oso garrantzitsuak egin ziren gobernantza-eredu berriaren oinarriak finkatzeko, gobernu onean, etikan eta osotasun publikoan oinarrituta (Nafarroako Jardunbide Egokien eta Ustelkeriaren aurkako Bulegoa sortzeko Legea, Partaidetzaren Legea, Gardentasunaren Legea, kontratu publikoen legea), legegintzaldi honetan legeak inplementatu eta garatu behar ziren erregelamenduak onartuz. Aitzitik, ez da ezer gauzatu. Beraz, datorren legealdi honetan lege horiek ezarri eta garatu beharko dira.

IRIZPIDE OROKORRAK

Gaur egungo testuinguruan, inoiz baino beharrezkoagoa da gobernantza demokratikoaren printzipioak indartzea eta horietan sakontzea, aurre egin behar diegun erronka handiei erantzuna ematea ahalbidetuko diguten politika publikoak artikulatzeko. Beharrezkoa da, zinez, hartuko diren erabakiak guztion ongiaren bilaketan eta herritarren bizi-kalitatea hobetzean oinarrituta izan daitezen sustatuko duten tresnak ezartzea.

Gobernantza demokratikoak zeharkako kultura politikoa behar du, printzipio hauetan oinarritzen dena: parte-hartzea eta herritarrei kontsulta egitea; erabakiak eta prozesuak gardentasunez hartzea; erabakiak hartzen dituztenek kontuak ematea; erabakiak hartzeko prozesuetarako irisgarritasuna eta irekiera; lankidetzaz eta koordinazioa; politiken eta ekintzen eraginkortasuna, efizientzia, kontrola eta ebaluazioa.

Gobernantza demokratikoak berekin dakar herritar guztiek parte hartzea interesatzen zaizkien gaietan eta haiei eragiten dieten erabakietan, erabaki handietan zein txikietan. Herritarren parte-hartze aktiboa, kalitatezkoa, erabakigarria, errealia, eraikitzailea eta eraldatzailea sustatu eta bultzatu behar dugu, egiturazko diskriminazio-egoeran dauden sektoreei ahotsa emanez.

Legegintzaldi honetan, parte-hartzea, gardentasuna eta kontrol-mekanismoak eta kontuak emateko mekanismoak bultzatu eta sakondu behar dira.

2023-2027 LEGEGINTZALDIRAKO NEURRIAK

1. Parte-hartze Demokratikoari buruzko Foru Legea ezartzea eta garatzea, eta foru legean aurreikusitako herritarren partaidetzarako figurak eta mekanismoak bultzatzeko neurriak ezartzea.
2. Aurrekontu parte-hartzaileen prozesuak bultzatzea eta garatzea toki entitateen eremuan eta Nafarroako Gobernuaren eremuan.
3. Administrazioek bidalitako informazioan eta herritarrek parte hartzeko prozesuetan irisgarritasuna bermatzea.
4. Webgune eta aplikazio guztien eta administrazio elektronikoaren irisgarritasun unibertsala bermatzea.
5. Jardunbide Egokien eta Ustelkeriaren aurkako Bulegoa garatzea, ustelkeria eta jardunbide txarrak desagerrarazteko eta osotasun publikoaren printzipioak sustatzeko kontrol- eta ikuskapen-erakunde espezializatu gisa.
6. Ustelkeria kasuei buruz ohartarazten duten pertsonak babesteari buruzko 2019/1937 Europako Zuzentarauaren transposizioa foru araudian.
7. Etika eta Jokabide Kode bat onestea foru lege bidez, sektore publikoari pertsonen ongizatea ekarriko duen kudeaketa osoa eta kalitatezkoa hedatzen

laguntzeko tresna gisa.

8. Gobernantza demokratikoaren arloan langile publiko guztiei prestakuntza egokia eta jarraitua bermatzea; izan ere, askotan, prestakuntzarik eta ezagutzarik eza baitago jokabide horien jatorrian, jardunbide txarretatik hasi eta iruzur- eta ustelkeria-portaeretara arte.

9. Administrazio publikoetako, sindikatueta eta gizarte-eragileetako ordezkariekin lan-mahai bat eratzea, administrazioa bizkortzeko eta desburokratizatzekeo neurriak bultzatzeko.

10. Kontratazio publiko arduratsu eta iraunkorra, irekia, berritzailea eta eraldatzailea bultzatzea, pleguak profesionalizatuz eta behar bezala diseinatuz, eredu ekonomizista eta inertzia formalistak behin betiko gaindituz.

11. Administrazioaren mapa bat sortzea, herritarrek hobeto uler dezaten nola funtzionatzen duen, zer zerbitzu ematen dituen edo non kokatzen diren.

C) ADMINISTRAZIOA. FUNTZIO PUBLIKOA. TOKI ADMINISTRAZIOA

1. ADMINISTRAZIO PUBLIKOA

Nekez bultza daitezke aldaketa sakonak gizartean, aldi berean Administrazioaren erreforma demokratikoa bultzatu beharra onartu gabe. Administrazioaren egitura eta funtzionamendua gaur egun osatuta dagoen moduan uzteak esan nahi du tradizioz izan diren inertzia burokratikoak, eragin-sareak eta pribilegio-iturriak eguneroko freno eta oztopo bihur daitezkeela, ezarri nahi den politika berriaren bultzadaren aurrean.

Funtzio publiko handiagoa eta kalitate hobekoa behar dugu, profesionalen administrazioak herritar guztien zerbitzura egotea, eta ez interes politiko, pertsonal, familiar edo alderdikoen zerbitzura. Kudeaketa publikoa profesionalizatzearen alde lan egin behar dugu, eraginkortasunaren eta profesionaltasunaren berme gisa.

Nafarroak urte asko daramatza bere administrazio publikoetako langileen araubidea araututa, araudi propio baten bidez. Nafarroako Administrazio Publikoen zerbitzuko Langileen Estatutuaren Testu Bategina da, abuztuaren 30eko 251/1993 Legegintzako Foru Dekretuaren bidez onartua. 30 urteko indarraldia duen testua. Testu orokor horretaz gain, funtzionarioak eta lan-kontratuko langileak ez diren beste sektore batzuk erregulatzen dituen beste araudi bat ere badago, hala nola Osasunbidearena, Foruzaingoarena.

Hainbeste denbora igaro ondoren, araudi horren erreforma globala ezarri da. Horregatik uste dugu heldu beharko zaiola, lehentasunez, hurrengo legegintzaldian, Nafarroako administrazio publikoen zerbitzura dauden **Langileen Estatutuaren erreforma orokor** horri.

Foru- eta toki-administrazioek eragiten duten eremuetan, bai eta negoziatio kolektiboaren esparruan ere (Nafarroako Funtzio Publikoaren Mahai Orokorra), Foru Administrazioaren erreforma demokratikorako gogoeta bat bultzatu behar da, hark

funtziona dezan profesionaltasun-, gaitasun-, eraginkortasun-, herritarrentzako irekitasun- eta funtzionarioek funtzio publikoaren jardunean duten partaidetza-irizpideetan oinarrituta.

2023-2027LEGEGINTZALDIRAKO NEURRIAK:

- Funtzio publikoari buruz egiten diren hausnarketen artean, lehenengoa eta garrantzitsuena izango da, organo eskudunen barruan negoziazio kolektiboa egin ondoren, Funtzio Publikoaren Estatutua erreformatu beharko dela, lehen adierazitako irizpideen arabera. Erreforma hori legegintzaldi honetan amaitu beharko da.

- Erreforma horren esparruan, eta barne hartzeko zein gauzatzeko neurri gisa, honako hauek proposatzen ditugu:

a.- Administrazio-egitura eta zer langile mota behar diren zehaztea: lanpostuak, lanbide-profilak eta hizkuntza-eskakizunak definitzea.

b.-Arreta berezia eskainiko zaio funtzio publikoan aritzearen eta funtzionarioek egin ditzaketen jarduera pribatuen arteko bateraezintasunen araubide zorrotza ezartzeari, bereziki Administrazioan zein enpresa publikoetan erantzukizuneko karguak eta postuak dituzten pertsonak. Sail arteko unitate berezi bat (Langileak, Ogasuna, Foruzaingoa...) arduratuko da aurreko guztiaren jarraipenaz.

c.-Gizartearen eta Administrazioaren arteko zuzeneko harremanetarako bideak txertatuko dira, herritarrek lan-planak definitzen eta erabakiak hartzen eraginkortasunez parte har dezaten. Sail eta Zerbitzu desberdinetan dauden egungo Parte-hartze Kontseiluetatik urrun, eguneko gai-zerrendetan eta bozketetan Administrazioaren gehiengoaren mende baitaude, organo biziak sortzea da kontua, burokratikoak ez direnak, herritarren parte-hartzea eta erabakimena benetako egitatea izan daitezen.

d.-Nafarroako Gobernuaren Administrazioa egituratzen den hiru sektore handietan (Hezkuntza, Osasuna, Administrazioa) gutxienez, Administratuari Arreta Emateko Unitate Bereziak sortuko dira, sarbide erraz eta ezagunekoak, erabiltzaileek egin ditzaketen era guztietako ekarpen, kritika, erreklamazio eta iritziei erantzuteko. Unitate horiek harreman iraunkorra izango dute kontsumitzaileen elkarteekin, emandako zerbitzu publikoak hobetzeko.

e.- Foru Administrazioaren gaur egungo egitura organikoa, neurri handi batean, arrazionaltasun eta eraginkortasun irizpideei erantzuten ez dien egitura bati dagokio. Gaur egungo buruzagitzak eta zuzendaritzak berrikusi eta murriztu egin behar dira; izan ere, unitate organiko askok – zerbitzuek, sekzioek... – ez dute oinarri funtzionalik, ezta oinarri pertsonalik ere, eta bulego asko daude buruzagitza hori duen pertsonak bakarrik osatuak. Hori dela eta, dauden Buruzagitzen eta Zuzendaritzen berrikuspen orokorra egingo da, eta ezin izango da funtzionalitate eta antolaketa administratiboko arrazoi justifikatuei erantzuten ez dien edo bere ardurapeko langilerik ez duen Zuzendaritzarik edo Buruzagitarik egon.

f.- Funtzio publikoaren profesionalizazioa bultzatzea. Negoziatuko eta Ataleko Burutzek eta pareko lanpostuek merezimendu-, esperientzia- eta gaitasun-irizpideen mende egon behar dute, eta ez da salbuespenik onartuko karguan aritzeak izan behar duen denborari dagokionez.

g.-Zerbitzu-zuzendaritzak, nahiz eta funtzionarioen artean izendapen askekoak izan, justifikatu egin beharko dira, eskumeneko eta kargua betetzeko prestakuntzako arrazoiengatik. Hori dela eta, zuzendaritza-erantzukizunak, zerbitzu-zuzendaritzak eta idazkaritza nagusi teknikoak esleituko dira, merezimenduan eta gaitasunean oinarrituta, eta jardunaren aldizkako ebaluazioaren mende jarriko dira. Lanpostu horiek betetzeko, INAPeko batzorde independente batek hautagaien gaitasunari eta egokitasunari buruzko txosten ez-loteslea egingo du alde zuzenetik.

h.-INAPa eta bere planak planteatutako erreformara egokitzea, bertatik sustatzeko konpetentzia eta gaitasuna profesionala, eraginkortasun administratiboa, gardentasuna eta herritarrei zerbitzua ematea eta funtzionarioek administrazio-jardunean parte hartzea. Era berean, INAPi dagokio funtzio publikora sartzeko sistemak definitzen eta gauzatzen eta zuzendaritza-postuetarako hautagaien egokitasuna ebaluatzen parte hartzea.

i.- Funtzio publikoan sartzeko sistemak berrikustea.

j.- Oro har, merezimenduan, gaitasunean, esperientzian eta jardunean oinarritutako benetako administrazio-karrera ezartzea sail eta administrazio-eremu guztietan.

k.- Negoziatio kolektiboaren bidez, egungo soldata-aukera murriztea eta soldata-osagarrien sistema arrazionalizatzea bilatuko da.

l.- Oro har, Zuzendaritza Nagusi guztietan eta hala eskatzen duten Zerbitzu Zuzendaritza guztietan esparru egonkorak eta aldizkakoak ezarriko dira horiei atxikitako langileentzat, langile horiek beren eremuan finkatutako helburuak eta programak ezagutu ahal izan ditzaten eta beren iritziak eta proposamenak egin ahal izan ditzaten.

m.-Ez dira funtzionarioak sistematikoki ordezkaturiko berariaz kontratatutako enpresek edo profesionalek egindako lanak.

n.- Legegintza- eta erregelamendu-neurriak onartzen jarraitzea, gaur egun dauden prekaritate- eta behin-behinekotasun-mailak pixkanaka eta modu esanguratsuan murriztea lortzeko, batez ere hezkuntzan, osasunean eta gizarte-zerbitzuetan, benetako % 8ra iristeko.

o.- Pixkanaka, aurreko urteetan galdutako erosteko ahalmena berreskuratzen lagunduko da.

p.- CPEN osatzen duten enpresetako langileen ordezkariekin hitzarmen kolektibo komuna lortzea enpresa guztientzat.

q.- Berdintasun-planak indartzea Nafarroako administrazio publikoetako langileen politikan.

r.- Langileen telelana arautzea Nafarroako administrazio guztietan.

s.- Funtzio Publikoaren Mahai Orokorraren barruan, sektore publikoan lana banatzea eta banatzea ahalbidetzen duten enplegu-politika eta -neurriei buruzko eztabaida irekitzea.

2. TOKI-ADMINISTRAZIOA

Nafarroako Toki Administrazioak lurralde-, ekonomia- eta gizarte-egituraketaren ikuspegitik duen garrantzia oso printzipio onartua eta baloratua da Nafarroako herritarren artean, tokiko sarea Foru Komunitatearen geografia osoan oso errotuta baitago eta haren historia luzea baita.

Toki-erakundeak, herritarrengandik hurbilen dauden erakundeak izateaz gain, herri eta auzoetako beharrian askori erantzuten dieten administrazioak dira, kalitatezko zerbitzu publikoak garatuz.

Gaur egun, toki-erakundeak bidegurutze oso garrantzitsu batean daude, elementu positibo askorekin eta elkarrekin aurrera egiteko potentzialtasun handiarekin, baina baita ziurgabetasunekin eta erronkekin ere, beren etorkizuna bermatuko duten neurriak eta politikak ezarriz aurre egin behar dietenak.

Nafarroako tokiko sarearen garrantzia eta konplexutasuna ikusteko, Kontuen Ganberaren Nafarroako Tokiko Sektore Publikoari buruzko Txostenak (2020) 701 toki entitate zenbatu ditu, horien mendeko beste 135 erakunde autonomoz gain:

272 udal (60 konposatu)

346 kontzeju

61 mankomunitate

22 udal-elkarte

Azkenik, Kontuen Ganberaren arabera, Nafarroako 272 udalerrietatik 189k 1.000 biztanle baino gutxiago dituzte, eta, guztira, biztanleriaren ehuneko zortzi osatzen dute. Halaber, Iruñeak eta 10.000 biztanletik gorako hamaika udalek Nafarroako biztanleriaren % 58 osatzen dute 2019an.

Toki entitateek Nafarroan duten garrantziaz jabeturik, Nafarroako Parlamentuak otsailaren 4ko 4/2019 Foru Legea onartu zuen, Toki Administrazioa Erreformatzekoa, Toki Administrazio Publikoa berrantolatuz, udal finantzaketa berri baten oinarriak ezarriz eta toki entitateen atomizazioa jorratuz, eskualdeak sortuz zerbitzuak emateko eta udalaz

gaindiko eremuko jarduerak kudeatzeko. Arau honen helburua lurralde eta gizarte kohesio handiagoa garatzea izan da, Nafarroako zonaldeak indartuz lurraldearen antolaketa ahalbidentuz.

Aitzitik, amaitzen ari den legegintzaldian, eta toki entitateentzako faktore kaltegarri gisa, ez da borondate politikorik izan toki planta egokitzeko eta Nafarroan toki administrazioaren antolaketa berri bat bermatzeko, Nafarroako Gobernuaren gehiengoa duen taldeak 4/2019 Foru Legearen garapen potentziala eragotzi eta blokeatu baitu.

Beraz, Nafarroako tokiko sektore publikoak izan behar dituen erronka guztiei heltzeko, adostasun eta akordio berriak beharko dira Toki Administrazioa Erreformatzeko otsailaren 4ko 4/2019 Foru Legeak ezartzen duena garatzeko.

Udal-finantzaketari dagokionez, toki-erakundeen egoera hobetzeko garrantzitsuak diren foru-legeak adostu eta onartu dira, finantzaketa bidezkoagoa, ekitatiboagoa eta orekatuagoa bermatzeko finantzaketa-eredu berri bat zehaztuz, eta transferentzia arruntetarako (Transferentzia Arrunten Funtza) zein inbertsioetarako (Tokiko Inbertsioen Plana) finantzaketa-sistema bat ezarriz, egonkortasuna emanez.

Nafarroako toki entitateen errealitatea orokorki kontuan hartuta, oraindik bidea dago egiteke dauden eskumenak eta horien finantzaketa zehazteko eta argitzeko.

Udalerriei eta toki-erakundeei zuzenean eragiten dieten erabakiak hartzeari dagokionez, ez da beti errespetatu toki-autonomiaren printzipioa. Nafarroako eremu edo eskualde bakoitzeko lurraldearen errealitateetik abiatuta politikak erabakitzeko eta ezartzeko garaian, eskualde bakoitzaren beharretatik eta idiosinkrasiatik urrun dagoen ikuspegi batetik diseinatutako neurriak ezarri dira. Eragindako lurraldetik politika sektorialak erabakitzeko eta ezartzeko gaitasuna defendatzen dugu, eta eztabaida eta erabakitzeko aukera sustatzen dugu eskualdeetan eta eraginpeko lurraldean.

Premisa horiekin batera, eta herritarrek politikarekiko eta erakunde publikoekiko duten atxikimendu eza gero eta nabarmenagoa dela eta, beharrezkoa ikusten dugu proposamenak egitea, toki-administrazioak toki-erakundeen funtzionamenduan eta erabakiak hartzean herritarren parte-hartzea sustatzeko mekanismoak izan ditzan.

2023-2027 LEGEGINTZALDIRAKO NEURRIAK

α.- TOKIKO SEKTOREAREN ANTOLAKETA

- 2023-2027 legegintzaldirako helburu nagusia 4/2019 Foru Legearen helburuak garatzea izan behar da, toki maparen erreforma errealitate izan dadin Nafarroan. Horretarako, eskualdeak sortzeko prozesua bultzatuko dugu, toki-erakundeen protagonismoarekin eta parte-hartze zuzenarekin. Eskualde bakoitzak, foru legean ezarritako eskumenez gain, erakunde berriak bere gain har ditzakeen beste eskumen batzuk zehaztu eta erabakiko ditu.

- Nafarroako Gobernuak Nafarroako Hondakinen Erakunde Publikoa planifikazio orokorreko mankomunitatea eratzeko prozedura hasteko erabakia hartu arren,

oraindik ez da eratu. Plangintza Orokorreko Mankomunitatearen eraketa defendatuko dugu, egungo Hondakinen Partzuergoa ordezkatzeko duena; erakunde berri horretan, toki entitateak Nafarroako Gobernuarekin lankidetzan arituko dira hondakinen tratamenduari dagokion guztian.

- Nafarroako Toki Ogasunei buruzko martxoaren 10eko 2/1995 Foru Legea aldatzen duen martxoaren 22ko 6/2022 Foru Legearen Xedapen Gehigarri Bakarrean jasotzen den bezala, EH Bilduk toki entitateen eskumenen banaketa argitzea bultzatuko du, behar izanez gero esleitzen zaizkien eskumenen finantza-nahikotasuna ziurtatzeko beharrezkoak diren baliabideen zuzkidura aurreikusten duena. Eskumenak legegintzaldiaren lehen erdian argitu beharko dira.

- Toki-ogasunen egoera onbideratzen jarraitu behar da, eta, beraz, Toki Ogasunei buruzko Foru Legean lege-aldaketa bat bultzatuko dugu, toki-erakundeen zorrak berregituratzeko prozesu bat ezarri ahal izateko.

b.- OINARRIZKO AZPIEGITURAK ETA DESPOPULAZIOA

- Toki Inbertsioen Plana arautzen duen martxoaren 22ko 8/2022 Foru Legea onartuta, Nafarroako toki entitateei egonkortasuna eman nahi zitzaien finantzaketan, nahitaezko udal zerbitzuetan inbertsioak egin ahal izateko.

Baina Toki Inbertsioen Planak behar bezala garatzeko, kudeaketa egokia, zuzena eta arina bermatu behar da, toki entitateen benetako beharrei garaiz eta behar bezala erantzuteko, ziurgabetasuna sortzea eta Toki Entitateen planifikatzeko ezintasuna saihestuz, Foru Legearen helburua betez. Beraz, PILaren kudeaketa zuzena bermatzeko beharrezkoak diren baliabideak eta bitartekoak gaitzea defendatuko dugu.

- Despopulazioaren aurkako neurri eraginkorrak onartu eta ezartzea Nafarroa osoan, lurralde-oreka eta -kohesioa ahalbidetuz Nafarroako eremu guztietan. Gainera, legegintzaldian onartzen diren politika estrategikoei, hala nola Nafarroako Lurralde Estrategiak, neurri horiek zeharkako jardun-ildo gisa sartzea defendatuko dugu.

- Itoitzeko urtegia eraikitzeak eragindako udalentsako aurrekontuei buruzko azken legeetan ezarritako konpentsazioak modu iraunkorrean izan daitezzen eraldatzea.

- Gero eta hondamendi gehiago gertatzen ari dira udal-titulartasuneko azpiegituretan eragin zuzena dutenak, eta toki-erakundeek ez dute ahalmenik baliabide propioekin eta beharrezko bizkortasunarekin aurre egiteko. Gure ustez, udal-legeria berri bat ezarri behar da, toki-erakundeek hondamendiek (uholdeek, suteek) eragindako gastuak premiaz finantzatzeko esparru bat ezarriko duena.

c.- ONDAREAREN DEFENTSA

Artzapezpikutzak immatrikulatutako ondarea defendatzea ezinbesteko lana da toki entitateentzat, dagokien ondarea berreskuratzeko, Nafarroako Gobernuaren baliabide nahikoen laguntzarekin.

d.- GOBERNANTZA

-Tokiko erakundeek herritarren partaidetzarako politiketan sakonduko duten gobernantza-eredu berri bat defendatzen dugu, ohiko partaidetza-politikak gaindituz. Horretarako, gizarte zibileko eragileen eta erakundeen arteko lankidetzak-formulak artikulatzea sustatu beharreko erronka garrantzitsua izango da, eta horretarako baliabideak gaitu beharko dira.

e.- BESTE EKIMEN BATZUK

-Udalerrri askotan, gazteek hainbat udal gune eta lokal erabili behar izan dituzte hainbat jarduera egiteko. Ildo horretan, toki-erakundeen ondasunei buruzko legeria aldatzeko proposamena egingo dugu, hala eskatzen duten gazteei espazioak uzteko.

D) AUTOGOBERNU ETA BURUJABETZA

Programa honetan zehar 11 erronka handiak planteatu ditugu. Horren dimentsioaz jabetzen gara eta, aldi berean, egungo esparru juridikoak gure Foru Komunitatearen errealitatearekin bat datozen erabakiak hartzeko ezartzen dizkigun mugak egiaztatzen ditugu. Horregatik ere planteatzen dugu beharrezkoa dela autogobernua eta Nafarroaren subiranotasun handiagoa eskuratzea, Nafarroako herritarren borondatea eta gaitasuna aitortuz eta errespetatuz, termino politiko, ekonomiko eta sozialetan beren etorkizunerako komenigarrienak diren eredu eta neurriak erabakitzeko.

Izan ere, 2015ean hasitako aldaketa politikoa eta azken legealdiko etapa gorabehera, Nafarroak demokratizazio-prozesua egiteke baitu oraindik. Horren beharra dago eta guk bultzatu nahi dugu. Prozesu horren helburua hau da: herritarren bizi-baldintzak hobetzen jarraitzea, Nafarroako gizartearen ongizatea bermatzea eta justizia sozialaren eta berdintasunaren bidean aurrera egitea.

Bultzatu nahi dugun demokratizazioa eta prozesu konstituziogilea ez dira subiranisten eta independentisten agendaren gai eskusiboa, beste indar eta sektore batzuek ere partekatzen dituzten ortzemuga politikoak baizik. Aniztasun horri forma eman behar zaio atxikimenduak sortzeko eta aniztasunetik gauzatzeko gai diren proposamenen bidez, baina indarrak batzeko eta elkarrekin lan egiteko konpromiso irmoarekin.

Gure proposamena Nafarroako herritar guztientzat da. Konplizitateen eta adostasunen prozesurako gonbidapena, abiapuntua Nafarroako herritarren erabakitzeko gaitasuna eta eskubidea izanik, eta azken helburua guztion ongiaren zerbitzura egongo den esparrua eta eredu. Prozesu hori herritarren borondatean oinarrituta beti. Etengabeko ariketa demokratikoa nahi dugu, gizarte-eztabaidan, proiektuen kontrastean, adostasunen

artikulazioan eta erabakiak hartzean oinarritua. Horixe izan da gure jarduera-ildoan urte hauetan guztietan, eta etorkizunean ere hala izaten jarraituko du. Horregatik, programa honetan ere urte hauetan guztietan proposatutakoa berresten dugu.

Nafarroako proiektu politiko guztiak defendatu eta gauzatu ahal izatea nahi dugu, herritarrek hala erabakiko balute. EH Bilduk prozesu propio honetan, Nafarroako bide honetan, gure idiosinkrasia propioagatik, Euskal Herriko beste errealitate administratibo eta soziologikoetan, EA Erekin eta Ipar Euskal Herriarekin zehazki, beste prozesu sozial batzuekin bateratzea proposatuko genuke. Beste ikuspegi eta proiektu batzuek legitimitate eta aukera bera izango dute, eta guztien artean, erabakia, jakina, herritarrek hartuko dute.

Gure etorkizuna ez da eta ez da inoiz izango barne-aniztasuna desagertzea, ilusio faltsua eta oso arriskutsua den homogeneousazioaren bila. Euskal Herria behetik gora eraiki nahi dugu, premisa argi batzuen gainean: ez anexoari, ez barne haustura sozialari, ez hierarkizazioari. Prozesu konstituziogile honetan aniztasuna ez da baztertu beharreko arazoa, berezko ezaugarria eta adimenez kudeatu beharreko balioa baizik.

Izan ere, demokratizazio-prozesuaz eta arkitektura juridiko-instituzionalaz hitz egitean, politika demokratikoaren funtsezko gaiari aurre egiten ari gara: erabakitzeko eskubideari. Baina, zer erabaki, nork erabaki eta zergatik? Galdera horien ondorioz, interpretazio ugari egin dira, eta, bereziki, bertako Erregimenaren indarrek telegidatutako haustura bat eragin nahi izan dute, Nafarroaren eta Euskal Herri osoaren subiranotasuna berreskuratzeko ahalegin oro geldiarazteko. Erantzunak, gure jarrera politikotik begiratuta, argiak dira: **prozesu honetan, erabakitzeko subjektua Nafarroako herritar guztiak izan behar dira, Nafarroa subjektu politiko propioa da, eta erabakitzeko xedea bere buruari eskaini nahi dion bizikidetzaren eredu izan behar da.** Hau da, bere Estatus juridiko eta politikoa, bere erakunde-arkitektura, bere eredu ekonomiko eta soziala, eta baita beste euskal lurraldeekin dituen harremanen esparrua edo Espainiako Estatuarekin dituen harremanak ere.

Etorkizuneko eztabaida horretan, EHBilduren jarrera argia izango da, anbigutasun eta estalkirik gabea. Guk Nafarroak Euskal Herri konfederal eta errepublikar batean erabateko subiranotasuna izatea nahi dugu. Erabateko subiranotasuna, elkarrekin erlazionatuta eta interdependentek garen mundu honetan, baina gizarte-eredu justu eta barneratzaile bat eraikitzeke tresna guztiekin, aniztasuna aberastasuntzat hartuko duena, herritarren premiei eta erabakiei erantzungo diena. Argi eta garbi diogu, hori da gure helburua, eta errealitate bihurtu nahi dugu nafar herritarren erabakien bidez, inolako inposiziorik, trabarik eta presiorik gabe. Askatasun osoz.

Askotan esan dugun bezala, Foru Hobekuntza eta horren ondoriozko erakunde-sarea iruzurra izan dira Nafarroako herritarrentzat. Hala ere, foraltasuna eta bere erakunde espezifikoak subiranotasun galdu baten aztarnak ere badira, kultura politiko propio baten eta euskal lurralde guztien instituzionalizazio-prozesu baten hondarrak. Horrela, bada, gaur egun 1978ko Espainiako Konstituzioaren babesean sortutako erregimen konstituzionalaren ondoriozko mugen eta aginduen mende dauden erakunde horiek, aldi berean, herri honek bere etorkizunaren jabe izateko eta bere arkitektura juridiko-instituzional propioaz hornitzeko duen irrikaren adierazgarri dira.

Gure lehentasuna izango da, une oro, Nafarroa subjektu politiko gisa aitortzea, Konstituzioaren 2. artikulua bezalako artikulua, non nazio bakarra dagoela onartzen den, “aberri komun eta zatiezina”, errotik aldatu behar diren, hala aldarrikatzen dugun komunitate historikoei erabakitzeko eskubidea aitortuz, eta herritarrek hala erabakiz gero, beren artean erakunde komunak sortzeko federatu ahal izateko eskubidea aitortuz. Nafarroak, bere historiagatik, eskubide osoa du horretarako. Eskubide hori termino horietan aitortuta, egungo Laugarren Xedapen Iragankorra mantentzea edo ez, ez da lehentasunezkoa gure alderdi politikoarentzat. Alabaina, eskubide horren existentziak berak argi uzten du Nafarroaren eta Euskal Autonomia Erkidegoko lurraldeen arteko harremanen gaia itxi gabeko gaia dela eta, gure ustez, gai hori ezin da konpondu bertan planteatutako terminoetan, integrazio-formulen bidez alegia. Guk lurralde horien arteko konfederazioa defendatzen dugu, eta hori izango da gure lehentasuna gai horren inguruan Konstituzioan egin litezkeen aldaketan aurrean.

Nafarroako autogobernuaren defentsa ere beste adierazpen bat da prozesu demokratizatzaile horretan. Zoritxarrez, 40 urte baino gehiago igaro dira Hobekuntza onartu zenetik, eta oraindik 20 gai eta eskumen baino gehiago daude Nafarroara transferitzeko. Gure ustez, transferentzien prozesua bukatu behar da eta, aldi berean, gure Foru Komunitatearen estatus politikoari buruzko partaidetza-prozesu bat ireki behar da, Nafarroako gizarteari hitza emanez estatus berri horri buruzko iritzia eman dezan.

2023-2027 LEGEGINTZALDIRAKO PROPOSAMENAK

1.- Autogobernua sustatzea, Nafarroako herritarren borondatea aitortuz eta errespetatuz, bai eta beren etorkizunerako komenigarrienak diren eredia eta neurriak termino politiko, ekonomiko eta sozialetan erabakitzeko gaitasuna ere.

2.- Nafarroa subjektu politiko gisa, bere autogobernua, Nafarroaren eta bere herritarren erabakitzeko gaitasuna, gizartearen benetako arazoak konpontzea helburu duten politika zehatzak diseinatze, garatzeko eta aplikatzeko gure tresnarik onentzat hartzea.

3.- Nafarroako Gobernuak 2018ko abuztuan egin zuen eskumen-esparruari eta NFEBHLOren erreformari buruzko txostenean jasotzen diren eta egiteke dauden eskumen guztiak transferitzeko prozesua eratzea. Eskumenak gauzatzeko egutegi bat adostea Estatuarekin, legegintzaldiaren erdia amaitu baino lehen gauzatzeko prozesuan egon daitezen, bereziki aipatuz Gizarte Segurantzaren kudeaketa ekonomikoa, I+G+B, Laneko Ikuskaritza, enplegu-politika aktiboak eta espetxe-erakundeak.

4.- Aurrekontu-, ekonomia-, lan-, hezkuntza- eta gizarte-politiken arloan erabaki propioak hartzea eragozten digun Estatuko oinarritzko legeria eta araudia indargabetzeko beharra: Aurrekontuen Egonkortasunari buruzko Legea; LOMLOE; Lan Erreforma; Mozal Legea. Berriki, lege horietako batzuen makillaje-eragiketetan edo erreforma partzialetan parte hartu dugu, argi eta garbi nahikoak ez direlako eta horien funtsezkoari eusten diotelako.

5.-Hitzarmen Ekonomikoa: haren eduki batzuk birformulatu behar direla defendatzen dugu, hala nola zeharkako zergapetze-eremuak berreskuratzea, bost urteko ekarpenak

negoziazterakoan Estatuaren esku geratzen den aldebakartasuna, 1,6an finkatutako egozpen-indizea ezartzeko erabilitako parametroak, Estatuaren zor publikoa Nafarroari egozteko tratamendua, hori guztia subiranotasun fiskal osoa aitortzeari kalterik egin gabe.

6.- Foru Hobekuntza aldatzeko partaidetza-prozesu bat irekitzea eta bideak prestatzea Nafarroako herritarrek beren estatus politikoa eta beste euskal lurraldeekiko edo Espainiako estatuarekiko harremanen esparrua erabaki ahal izan dezaten, erreforma hori Nafarroako herritarren berrespenaren mende jarritz. Estatus berri horrek, herritarren erabakitzeko eskubidean oinarrituta, bere esparru instituzionala eta eredu ekonomiko eta sozialaren ardatzak zehaztu beharko ditu. Estatus berri bat, Espainiako Estatuarekin berdinetik berdinerako harremana ahalbidetuko duena.

Nafarroak zutik dirau 500 urtez gure erkidegotik kanpo hartzen diren erabakien mende egon ondoren, nahiz eta 1512ko konkistaren, 1841eko Lege Itunduaren eta 1982ko Foruaren Hobekuntzaren ondoriozko legeek lotuta egon. Gure orainaren eta etorkizunaren gidaritzak hartzeko garaia da. Azken batean, gure bizitzaren jabe izatea delako kontua.

